

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

***YENİ GÜN* GAZETESİ (1918-1919) 1-180 SAYILARINDAKİ EDEBÎ
METİNLERİN ÇEVİRİ YAZISI VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Büşra GÜL

Danışman
Prof. Dr. H. Abdullah ŞENGÜL

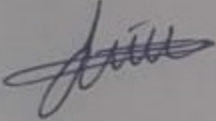
Nevşehir
Ağustos, 2020

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Büşra GÜL

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca maddi manevi her türlü desteğini benden esirgemeyen, canım annem Lale Yılmaz başta olmak üzere, babam Ali Yılmaz'a, kardeŐlerim Zeynep Sude Yılmaz ve Emre Yılmaz'a ayrıca eŐim Ömer Gül'e, güzel kızım Eylül Gül'e; kendisini tanımakta geç kalsam da hiçbir zaman piŐmanlık duymadığım, tecrübesiyle ufkumu açan, bilgi birikimiyle yeni bakış açıları kazandıran, sabrıyla ilmek ilmek iŐlediđim çalıŐmamda eksiklerimi görmemi sağlayan kıymetli hocam Abdullah Şengül'e; lisans ve yüksek lisans hayatımdaki bütün hocalarıma ve arkadaşlarıma teŐekkürü borç bilirim.

**YENİ GÜN GAZETESİNDEKİ EDEBİ YAZILARIN ÇEVİRİ YAZISI VE
BU METİNLERİN İNCELENMESİ – 1918-1919 (1-180. Sayılar)**

Büşra Gül

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı, Yüksek Lisans, Haziran 2020

Danışman: Prof. Dr. Abdullah Şengül

ÖZET

Yeni Gün gazetesi Yunus Nadi tarafından 2 Eylül 1918 tarihinde yayımlanmıştır. Sansürün ve basın özgürlüğünün kısıtlandığı bir dönemde yayın hayatına devam etmeye çalışmıştır. Halkı uyarmak amacıyla her gün yeni başlıklarla karşımıza çıkmıştır. Dönemine ayna tutarak yakın tarihin incelenmesine olanak sağlamıştır.

Yeni Gün gazetesinin 1-180. sayılarında yer alan edebî metinler eski harflerden günümüz harflerine aktarıldı. Seçilen metinler türlerine ayrılıp içerik olarak değerlendirildi. Çalışmamız, Giriş ve Sonuç bölümleri hariç üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Türk basın tarihi ile ilgili kısa bilgi verildi. Ardından çalışmanın içeriği ele alındı. Birinci bölümde gazetenin ismi, yayın hikâyesi, şekil özellikleri, kurmaca ve kurmaca dışı metinlerin sınıflandırılması, şair ve yazar kadrosu, görsel malzemeler ve ilanlara yer verdik. İkinci bölümde metinlerin türlerine ve konularına göre tasnif ederek inceledik. Üçüncü bölümde ise edebî metinler günümüz harflerine aktarıldı. Sonuç bölümünde tezimizle amaçladığımız hususların kısa bir değerlendirmesini yaptık. Ekler bölümünde bazı gazete görsellerine yer verdik.

Gazete, istibdat ve sansürün hâkim olduğu bir dönemde yayın hayatına başlamıştır. Bu durum özellikle kurmaca metinlerdeki eleştirilerin mizahi ve ironik bir şekilde dile getirilmesine sebep olmuştur. Kurmaca dışı metinler ise daha çok döneminin siyasi ve ekonomik boyutlarını gözler önüne sermiştir. Bütün bu özelliklerinden yola çıkarak *Yeni Gün* gazetesinin dönemin şartlarını siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak yakından incelenmesine imkân sağladığını söylemek mümkündür. Sözü edilen gazete literatürde edebî olarak nitelense de edebî yazıların yoğun olmadığını söyleyebiliriz. Çalışmamız ile birlikte Türk edebiyatında çeviri yazı ve inceleme alanına katkıda bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Yeni Gün*, süreli yayın, kurmaca metin, kurmaca dışı metin, çeviri yazı.

**TRANSLATION OF LITERATIVE ARTICLES IN *YENİ GÜN* NEWSPAPER
AND AN EXAMINATION OF THESE TEXTS - 1918-1919 (Numbers 1-180)**

Büşra Gül

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Turkish Language and Literature, Master's Degree, June 2020

Supervisor: Prof. Dr. Abdullah Şengül

ABSTRACT

Yeni Gün newspaper was published by Yunus Nadi on September 2, 1918. He tried to continue his broadcasting life in a period when censorship and freedom of the press were restricted. It has appeared with new headlines every day to warn the public. By holding a mirror to his period, he enabled the examination of the recent history. 1-180 of the newspaper Yeni Gün. The literary texts in the numbers were transferred from the old letters to the present letters. Selected texts were divided into types and evaluated as content. Our study consists of three sections, excluding the Introduction and Conclusion sections. Brief information on the history of the Turkish press was given in the introduction. Then the content of the study was discussed. In the first part, we have included the name of the newspaper, its publication story, its features, classification of fictional and non-fictional texts, poets and writers, visual materials and advertisements. In the second part, we analyzed the texts by classifying them according to their types and topics. In the third part, literary texts were transferred to contemporary letters. In the conclusion part, we made a brief evaluation of the points we aimed with our thesis. We have included some newspaper images in the attachments section.

The newspaper started its publication life in a period dominated by tyranny and censorship. This situation caused the criticisms in fictional texts to be expressed humorously and ironic. Non-fictional texts, on the other hand, mostly revealed the political and economic dimensions of the period. Based on all these features, it is possible to say that Yeni Gün newspaper provided the opportunity to examine the conditions of the period politically, socially, economically and culturally. Although the newspaper in question is described as literary in the literature, we can say that the literary writings are not intense. With our study, we contributed to the field of translation, writing and analysis in Turkish literature.

Keywords: New Day, (*Yeni Gün*) periodical, fictional text, non-fiction text, translation text.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM YENİ GÜN GAZETESİ

1.1. Gazetenin İsmi.....	6
1.2. <i>Yeni Gün</i> Gazetesinin Yayın Hikâyesi.....	6
1.3. <i>Yeni Gün</i> 'ün Şekil Özellikleri.....	7
1.4. <i>Yeni Gün</i> 'de Yer Alan Kurmaca Metinler	10
1.5. <i>Yeni Gün</i> 'de Yer Alan Kurmaca Dışı Metinler	13
1.6. <i>Yeni Gün</i> 'ün Yazar Kadrosu.....	14
1.7. <i>Yeni Gün</i> 'de Yer Verilen Görsel Malzemeler	15
1.8. <i>Yeni Gün</i> 'de Yer Alan İlan ve Reklamlar	16

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ GÜN'DE YER ALAN EDEBÎ METİNLERİN İNCELENMESİ

2.1. Kurmaca Metinler.....	21
2.1.1. Fıkra	21
2.1.2. Şiir.....	39
2.2. Kurmaca Dışı Metinler	40
2.2.1. Mektup	40

2.2.2. Nutuk.....	43
2.2.3. Mülakat	48
2.2.4. Deneme	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ GÜN'DE YER ALAN EDEBİ METİNLERİN ÇEVİRİ YAZISI

3.1. Birinci Sayı.....	57
3.2. İkinci Sayı	61
3.3. Dördüncü Sayı.....	65
3.4. Beşinci Sayı.....	66
3.5. Altıncı Sayı.....	67
3.6. On Birinci Sayı	68
3.7. On Üçüncü Sayı.....	70
3.8. On Beşinci Sayı.....	75
3.9. On Altıncı Sayı	78
3.10. On Yedinci Sayı.....	82
3.11. On Sekizinci Sayı.....	85
3.12. On Dokuzuncu Sayı	91
3.13. Yirminci Sayı	95
3.14. Yirmi Birinci Sayı	97
3.15. Yirmi İkinci Sayı	98
3.16. Yirmi Üçüncü Sayı	100
3.17. Yirmi Dördüncü Sayı.....	107
3.18. Otuzuncu Sayı	108
3.19. Otuz Üçüncü Sayı.....	110
3.20. Otuz Dördüncü Sayı.....	111
3.21. Otuz Yedinci Sayı.....	113
3.22. Kırk Dördüncü Sayı.....	114
3.23. Kırk Beşinci Sayı.....	115
3.24. Kırk Altıncı Sayı.....	118
3.25. Elli İkinci Sayı	123
3.26. Elli Beşinci Sayı	124
3.27. Elli Altıncı Sayı.....	127

3.28. Elli Yedinci Sayı	128
3.29. Elli Sekizinci Sayı	129
3.30. Elli Dokuzuncu Sayı.....	130
3.31. Altmışınca Sayı.....	131
3.32. Altmış Birinci Sayı	133
3.33. Altmış Üçüncü Sayı.....	134
3.34. Altmış Dördüncü Sayı.....	135
3.35. Altmış Beşinci Sayı.....	136
3.36. Altmış Dokuzuncu Sayı.....	139
3.37. Yetmiş Birinci Sayı.....	141
3.38. Yetmiş İkinci Sayı	142
3.39. Yetmiş Üçüncü Sayı	145
3.40. Yetmiş Dördüncü Sayı	147
3.41. Yetmiş Altıncı Sayı.....	149
3.42. Yetmiş Dokuzuncu Sayı.....	153
3.43. Seksen Birinci Sayı.....	154
3.44. Seksen İkinci Sayı.....	157
3.45. Seksen Üçüncü Sayı	158
3.46. Seksen Dördüncü Sayı	159
3.47. Seksen Yedinci Sayı	162
3.48. Seksen Sekizinci Sayı	163
3.49. Doksan İkinci Sayı	165
3.50. Doksan Altıncı Sayı.....	167
3.51. Doksan Yedinci Sayı	168
3.52. Doksan Sekizinci Sayı	169
3.53. Doksan Dokuzuncu Sayı.....	170
3.54. Yüzüncü Sayı.....	173
3.55. Yüz Birinci Sayı.....	173
3.56. Yüz İkinci Sayı	174
3.57. Yüz Üçüncü Sayı	175
3.58. Yüz Dördüncü Sayı	176
3.59. Yüz Beşinci Sayı	177
3.60. Yüz Altıncı Sayı.....	179

3.61. Yüz Yedinci Sayı	180
3.62. Yüz Sekizinci Sayı	181
3.63. Yüz Dokuzuncu Sayı.....	183
3.64. Yüz Onuncu Sayı.....	184
3.65. Yüz On Birinci Sayı	187
3.66. Yüz On İkinci Sayı	190
3.67. Yüz On Üçüncü Sayı.....	193
3.68. Yüz On Dördüncü Sayı.....	197
3.69. Yüz On Beşinci Sayı.....	198
3.70. Yüz On Altıncı Sayı.....	199
3.71. Yüz On Yedinci Sayı	202
3.72. Yüz On Sekizinci Sayı.....	204
3.73. Yüz On Dokuzuncu Sayı.....	206
3.74. Yüz Yirminci Sayı	207
3.75. Yüz Yirmi Birinci Sayı.....	208
3.76. Yüz Yirmi Üçüncü Sayı	210
3.77. Yüz Yirmi Yedinci Sayı.....	211
3.78. Yüz Yirmi Sekizinci Sayı.....	214
3.79. Yüz Yirmi Dokuzuncu Sayı.....	216
3.80. Yüz Otuzuncu Sayı.....	216
3.81. Yüz Otuz İkinci Sayı	217
3.82. Yüz Otuz Üçüncü Sayı.....	219
3.83. Yüz Otuz Dördüncü Sayı.....	221
3.84. Yüz Otuz Beşinci Sayı.....	223
3.85. Yüz Otuz Altıncı Sayı.....	226
3.86. Yüz Otuz Yedinci Sayı.....	228
3.87. Yüz Otuz Sekizinci Sayı.....	230
3.88. Yüz Otuz Dokuzuncu Sayı	232
3.89. Yüz Kırkıncı Sayı.....	234
3.90. Yüz Kırk Birinci Sayı.....	238
3.91. Yüz Kırk Beşinci Sayı	240
3.92. Yüz Kırk Dokuzuncu Sayı.....	242
3.93. Yüz Elli Birinci Sayı.....	244

3.94. Yüz Elli İkinci Sayı	246
3.95. Yüz Elli Dördüncü Sayı	249
3.96. Yüz Elli Altıncı Sayı.....	250
3.97. Yüz Yetmiş Altıncı Sayı.....	253
SONUÇ.....	255
KAYNAKÇA	258
EKLER.....	260
ÖZGEÇMİŞ.....	268

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1.1. <i>Yeni Gün</i> Gazetesi 2 Eylül 1918 Tarihli 1. Sayı.....	8
ŞEKİL 1.2. <i>Yeni Gün</i> Gazetesi 12 Mart 1919 Tarihli 194. Sayı.....	9
ŞEKİL 1.3. Manzara, Harita Ve Şahıs Portresi Örnekleri	10

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLO 1.1. <i>Yeni Gün</i>'de Yer Alan Kurmaca Metinler.....	10
TABLO 1.2. <i>Yeni Gün</i>'de Yer Alan Kurmaca Dışı Metinler	13
TABLO 1.3. <i>Yeni Gün</i> Gazetesinin Şair ve Yazar Kadrosu.....	15
TABLO 2.1. Sayılarına Göre <i>Yeni Gün</i> Gazetesinde Yer Alan Edebî Metinlerin Listesi.....	18
TABLO 2.2. Fıkra Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı	22
TABLO 2.3. Fıkra Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı.....	24
TABLO 2.4. Şiir Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı.....	39
TABLO 2.5. Şiirlerin Temalarına Göre Dağılımı	39
TABLO 2.6. Mektupların Sayı ve Konularına Göre Dağılımı.....	40
TABLO 2.7. Mektupların Konularına Göre Dağılımı.....	40
TABLO 2.8. Nutuk Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı	43
TABLO 2.9. Nutuk Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı	44
TABLO 2.10. Mülakat Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı	48
TABLO 2.11. Mülakat Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı	49
TABLO 2.12. Deneme Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı	55
TABLO 2.13. Deneme Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı	55

KISALTMALAR

S. : Sayı

s. : Sayfa

İBB : İstanbul Büyükşehir Belediyesi

TDK : Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa, 20 Kasım 1828 tarihinde ilk Türkçe-Arapça gazete olan *Vakayi-i Mısriye*'yi Kahire'de yayınlar. İki dilli olan gazete daha sonra Arapça olarak yayımlanır (Girgin, 2001: 27). II. Mahmut bizzat ismini kendisinin koymuş olduğu ilk Türkçe resmî gazete *Takvim-i Vakayi*'yi 11 Kasım 1831 tarihinde yayımlar.

“Eskiden vak'anüvis denilen, resmi tarih yazarları vardı. Bunlar dönemlerinin önemli olaylarını yazarlardı. Ancak yazılar yirmi, otuz yıl sonra bastırılabilirdiğinden, halk gerçekleri zamanında öğrenemiyor, çoğu kez olaylar yanlış yorumlanıyordu. İşte bu sakıncaları önlemek, iç ve dış olayları halka zamanında duyurabilmek için Takvim-i Vakayi çıkmaktadır” (Topuz, 1996: 7).

Ardından ilk özel sermaye ile William Churchill tarafından çıkarılan 31 Temmuz 1840 tarihli *Ceride-i Havadis* gazetesi gelir. Alfred Churchill babası William'ın ölümünden sonra gazeteyi 27 Eylül 1864 yılında kapatır. Gazetenin eki olan *Ruzname-i Ceride-i Havadis*'i haftanın beş günü yayımlamaya başlar. Çeşitli gazetelerin yayın hayatına girmesiyle önemini kaybederek kendiliğinden kapanır (Girgin, 2001: 42).

Yarı resmi Ceride-i Havadis gazetesinden sonra gazetecilik, edebiyat ve kültür tarihimizin dönüm noktası olarak kabul edilen *Tercüman-ı Ahval* gazetesi yayımlanır. 21 Ekim 1860 tarihinde Agâh Efendi ve Şinasi tarafından çıkarılan bu gazete hazineden yardım almadan çıkarılan ilk özel gazete olma özelliğini taşır. Şinasi, ülkede bulunan yerli ve yabancı uyruklu kişilerin özgürlük sınırlarını zorlayarak gazete çıkardıklarını ancak Millet-i Hâkime'nin aynı özgürlüğe sahip bir gazetelerinin olmadığını söyler. Devletten maddi yardım almayarak aynı özgürlüğü kullanmak istediklerini söyleyen bir yazı yazar. Gazete 11 Mart 1866 tarihinde kapanır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2011: 10).

Tercüman-ı Ahval'in açtığı yolda ilerleyen Şinasi 28 Haziran 1862 yılında *Tasvir-i Efkâr* gazetesini çıkarır (Koloğlu, 2010: 65). En önemli yeniliklerinden biri de sadece padişaha ve vezirlere övgü taşıyan okuyucu mektuplarının haricinde gerçek okuyucunun fikirlerini de yansıtmasıdır (Koloğlu, 2010: 66). *Tasvir-i Efkâr* 1868 yılında kapanır.

Filip Efendi tarafından 1 Ocak 1867 yılında *Muhbir* gazetesi çıkarılır. Pek okuma yazması olmayan Filip Efendi yerine gazeteyi Ali Suavi yönetir. Okuyucu mektuplarından ötürü gazete 27 Mayıs 1867 tarihinde kapatılır. Avrupa'ya kaçan Ali Suavi Londra'da gazeteyi yeniden yayımlar (Topuz, 1996: 15).

29 Haziran 1868'de Londra'da önce Reşat Bey'in sonra Namık Kemal'in 64. sayıdan sonra Ziya Bey'in yönetiminde *Hürriyet* gazetesi çıkar. Orhan Koloğlu, Namık Kemal yönetimindeyken *Hürriyet*'in *Muhbir*'e üstünlüğünü daha dengeli ve ilkelere bağlı bir yayın yapmasına bağlar. Gazete 100 sayı çıktıktan sonra kapanır (Koloğlu, 1994: 36-37).

Basiretçi Ali Bey'in kurucu olduğu *Basiret* gazetesi 1869 yılında yayın hayatına girer. Ali Bey imtiyaz almak için ilk başvurusunda reddedilir fakat ikinci kez başvurunca onay alır. 1870'te Fransız- Alman savaşında Almanlar lehinde yazılar yazar. Bunun üzerine Alman elçiliğinden 10 bin frank alır. Böylece yabancı bir devletten para alan ilk gazete olma özelliği taşır. 1908 tarihinde gazete kapanır (Girgin, 2001: 51).

Aleksan Sarrafyan Efendi'nin sahibi olduğu *İbret* gazetesi 1870 yılında yayımlanır. O tarihlerde Namık Kemal *İstikbal* isimli gazete çıkarmayı düşünür ancak izin verilmez. Nuri Bey ve Reşat Bey'de Avrupa'dan döner. İşleri yoluna koyamayan Sarrafyan iki yıllığına Ahmet Mithat'a gazeteyi kiralar. Yazar kadrosunu bu şekilde kuran Mithat Efendi, istibdat yönetimini eleştiren bu gazeteyle yollarına devam eder. Yazılan yazılardan ötürü 1873'te gazete kapanır (Topuz, 1996: 16).

Dönemin simge gazetesi olarak adlandırılan *Tercüman-ı Hakikat* 26 Haziran 1878'de kurulur. Birçok gazetecinin yetişmesinde önemli rol oynar. Bunlar arasında Ahmet Rasim, Nigâr Hanım, Halide Edip Adıvar, Hüseyin Cahit Yalçın sayılabilir (Girgin, 2001: 69).

Papadopulos tarafından 1875'te yayımlanan *Sabah* gazetesi 1882'de Mihran Efendi tarafından satın alınır. Şemsettin Sami'nin başyazar olmasıyla etken hâle gelir. Ali Kemal yönetiminde ise *Peyam-ı Sabah* adını alır. Bolşevik ajanı olmakla suçlanan Ali Kemal sorgu sonrasında halk tarafından taşlanarak linç edilir (Girgin, 2001: 71).

1895 yılında *Meşveret* dergisi Ahmet Rıza Bey tarafından Paris'te yayımlanır. Türkçe ve Fransızca olarak 4 sayfa hâlinde çıkarılır. Baskı yönetimi hakkında yazılar ya-

zılması üzerine Osmanlı derginin kapatılması için Fransız hükümetine başvurur. Dergi İsveç'e ve daha sonra Belçika'ya taşınır. Mizancı Murat'la fikir ayrılığına düşen Ahmet Rıza, Abdülhamit'e karşı mücadelesinden ödün vermeyen tek yazar olmuştur (Koloğlu, 2010: 122).

İkinci Meşrutiyet'in önemli gazetelerinden *İkdam* 1896'da Ahmet Cevdet tarafından çıkarılır. Ahmet Cevdet gazeteyi çıkarırken sarayla yakın ilişki kurar. Abdülhamit'e "Siz Allah'ın yerdeki gölgesisiniz, adalet kapınız büyük küçük herkese açıktır" diyerek gazetesi için yardım ister. Cumhuriyet'in ilanından sonra büyük krizler geçirir ve 1926'da kapanır (Topuz, 1996: 47).

İkinci Meşrutiyet dönemi sol basının doğuşu kabul edilebilir. Osmanlı devletinde ilk sosyalist gazete İzmir'de 1908 yılında Boykotaj Cemiyeti tarafından yayınlanan *Gave* gazetesidir. İlk solcu gazete Hüseyin Hilmi'nin 1910'da yayımladığı *İştirak* gazetesidir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2011: 24)

Osmanlı devleti Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra savaştan yenik olarak çıktığını kabul eder. İtilaf devletlerinin İstanbul'a saldırısı üzerine Mustafa Kemal Paşa önderliğinde kurtuluş mücadelesi başlar. Osmanlı hükümeti işgal kuvvetleriyle beraber olurken, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bağımsızlık için Kurtuluş Savaşı'nı sürdürdüğü görülür. Böylelikle basın da iki merkezde gruplaşır. İstanbul basınının gazeteleri arasında *Vakit* (1917), *Yeni Gün* (1918), *Akşam* (1918), *İleri* (1919) gazeteleri vardır. I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesinden sonra güç duruma düşülür. Sansür kararnameleleri yayınlanmaya başlar. Gazetelerden sansürlenmiş kısımlar çıkarılır ve neredeyse boş sütunlar hâlinde basılır. Anadolu mücadelesini destekleyen ve sık sık sansüre maruz kalan gazeteler *İleri*, *Akşam*, *Vakit* ve *Yeni Gün* gazeteleridir. Millî Mücadeleyi desteklediği için İngilizler tarafından kapatılan *Yeni Gün* gazetesi Ankara ve ardından Kayseri'de yayın hayatına devam eder (Millî Eğitim Bakanlığı, 2011: 24-26).

Yeni Gün gazetesi, on dokuzuncu asrın önemli süreli yayınlarından. Millî Mücadele'nin sözcüsü olarak kabul edilir. *Yeni Gün*, Millî Mücadeleden Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına kadar toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi hayatını kavramada önemli bir kaynaktır. İsim değiştirerek de olsa yayın hayatına kesintiye uğramadan devam etmiştir. Bu özelliği *Yeni Gün* gazetesini daha değerli kılar. Kurtuluş Savaşı süresince Mustafa Kemal'e bağlılığını koruyan bir gazetedir. Günümüzde yayımlan-

maya devam eden *Cumhuriyet* gazetesinin tohumudur denebilir. 1946 yılından itibaren *Cumhuriyet* gazetesinin öncülüğünde başlatılmış Yunus Nadi Ödülleri adı altında kültür-sanat yarışmaları yapılır. Her yıl düzenlenen yarışma, Yunus Nadi'nin ölümünü geçmişe dönük bir acı olarak değil, geleceğe yönelik bir kültür olayına dönüştürmek amacı taşır. Bu bilgiler ışığında çalışmaya değer görülen *Yeni Gün* gazetesini detaylı incelemeye ve tez aşamalarının neler olduğuna bakalım:

Tezimizin amacı, *Yeni Gün* gazetesindeki eski harfli edebî metinleri günümüz alfabe-sine aktarmak ve metinlerin dönemin anlayışına nasıl etki ettiğini incelemektir. Aktarılan metinler, türlerine göre sınıflandırıp tanıtılarak değerlendirilecektir. Tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Abdullah Şengül gazete sayısının fazla olması sebebiyle iki öğrencisini bu çalışmada görevlendirdi. Gazetenin 1-180 sayılarını şahsıma, 181-365 sayılarını ise yüksek lisans öğrencisi Pınar Bakıl tarafından çalışılması için zimmetledi. İnceleme yapılırken yakın okuma yöntemi kullanıldı. Böylelikle tezin amacına uygun hareket edilerek on dokuzuncu yüzyıldaki Türk edebiyatının ve süreli yayınlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlandı.

Gazete sayıları İ.B.B Atatürk Kitaplığı'nda NS2406 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Bazı sayıların kenarlarında yırtıklar, yıpranmaya bağlı okunamayan kelimeler vardır. Bundan dolayı birinci sayı Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nden temin edildi. Ayrıca Hakkı Tarık Us koleksiyonundan yararlanarak mukayeseli bir inceleme yapıldı. Çeviri yazısı yapılacak metinlerin imlası için TDK'nın *Yazım Kılavuzu* ve 2011 tarihli 11. baskısı olan *Türkçe Sözlük*'ü kullanıldı. *Yazım Kılavuzu*'nda ve *Türkçe Sözlük*'te bulunmayan kelimeler Osmanlı Türkçesi sözlüklerindeki imla ile yazıldı. Kullanılmış olduğum basılı sözlükler İsmail Parlatır'ın 2012 tarihli *Osmanlıca Türkçesi Sözlüğü* ve Mehmet Kanar'ın 2009 tarihli *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*'dür. Dijital ortamda yararlandığım sözlükler ise lugatim.com sitesindeki Kubbealtı Lugatı, osmanlıca.ihya.org sitesindeki Osmanlıca Türkçe Sözlük, luggat.com sitesindeki Osmanlıca Türkçe Sözlük, kamusiturki.com sitesindeki Kamus-ı Türki'dir. Türkçe olmayan kişi veya yer adları metnin imlasına sadık kalınarak aktarıldı. Metindeki kişi adları okunuşu gibi verildiği için günümüz imlasına uygun hali dipnotla gösterildi. Nüshaya bağlı olarak okunmayan silik ve yırtık yerlerdeki kelimeler köşeli parantez içindeki üç nokta ile belirtildi. Çevirisi yapılan metinlerin sonunda sayı ve sayfa numaraları köşeli parantez içinde koyulaştırılarak verildi. Yazar metinde kimi zaman üç noktala-

rı artırarak kullanmıştır. Tablolarda listelenen başlıklar, gazete nüshasındaki imlalarına sadık kalınarak yazıldı.

Yeni Gün gazetesi hakkında yapılmış olan çalışmalar şu şekildedir: Pelin Böke'nin “‘*Yeni Gün*’den ‘*Cumhuriyet*’e Yunus Nadi” başlıklı doktora tezi Yunus Nadi'nin biyografisi ve olaylar karşısındaki tutumunu ele alınır. Ceren Çıkın'ın “*Yeni Gün* Gazetesi (1918-1923)” başlıklı yüksek lisans tezinde ise Mütareke Dönemi ve *Cumhuriyet*'in ilanları arasındaki süreci ele alınarak değerlendirme yapılır. Leyla Nal데미r'in “*Yeni Gün* (İstanbul Dönemi)’de yayımlanan Ahmet Rasim’e Ait Yazıların Çeviri Yazıya Aktarımı ve İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezi sadece Ahmet Rasim imzalı metinleri günümüz harflerine aktararak tematik olarak sınıflandırılır. Uygur Kocabaşoğlu'nun “Millî Mücadelenin Sözcülerinden: *Anadolu’da Yeni Gün*” isimli makalesi gazetenin şekilsel özellikleri ile içeriği hakkında bilgi verir. Hakan Aydın'ın “Sakarya Savaşı’nda *Anadolu’da Yeni Gün*” makalesi ise Sakarya Savaşı ve Millî Mücadele'nin *Yeni Gün* gazetesi üzerindeki etkisini değerlendirir. Tezimizin yapılmış çalışmalardan farkı, 1-180 sayılarında yer alan bütün edebî metinler aktarıldı. Aktarılan metinler türlerine göre sınıflandırılarak tanıtılıp ve değerlendirildi.

Tez ana hatlarıyla üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Türk basın tarihi hakkında bilgi verildi. Tezin amacı ve yapılan çalışmadan bu başlık altında bahsedildi. Birinci bölümde gazetenin ismi, yayın hikâyesi, şekil özellikleri, içeriğindeki kurmaca ve kurmaca dışı metinlerin tasnifi, yazar ve şair kadrosu, görsel malzemeleri, ilan ve reklamlarla ilgili bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde tespit edilen edebî metinlerin genel tablosu sunuldu. Ardından türlerine göre sınıflandırılarak değerlendirildi. Fıkra, şiir, mektup, nutuk, mülakat ve deneme gibi kurmaca ve kurmaca dışı metinler bu bölümde incelendi. Üçüncü bölümde incelenen metinlerin çeviri yazısı ilk sayıdan itibaren kronolojik sıraya göre yapıldı. Sonuç bölümünde *Yeni Gün* gazetesinin Türk gazeteciliği hakkında yeri belirtilerek kurmaca ve kurmaca dışı metinler açısından önemi vurgulandı. Kaynakça bölümünde tez için yararlanılan kaynaklar alfabetik sıraya göre belirtildi. Ekler kısmında gazetenin bazı sayılarının orijinal sayılarına yer verildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ GÜN GAZETESİ

1.1. Gazetenin İsmi

Yeni Gün gazetesi, yayın hayatına 2 Eylül 1918 tarihinde başlar. 11 Mayıs 1924 Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kapanır. Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi ve daha sonraki dönemde yüklenmiş olduğu misyon açısından ise yine –süreklilik bakımından- tek gazete olma özelliği taşır (Böke, 1994: 37). Gazete mütareke yıllarında Ankara'yı desteklediği için İngilizler tarafından birkaç kez kapanır. Bu yüzden Yunus Nadi matbaa makinelerini Ankara'ya taşır. *Yeni Gün* için ikinci evre oluşur ve Ağustos 1920 tarihinde *Anadolu'da Yeni Gün* adıyla tekrar yayın hayatına başlar (Tokmakçioğlu, 2011: 234). Kapatıp açılmalarla ve isim değişimlerle dolu olan *Yeni Gün* gazetesi, *Eski Gün*, *Anadolu'da Yeni Gün* ve *Cumhuriyet* gibi isimler alır (Çıkın, 2007: 27). Gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı Yunus Nadi, sorumlu müdürü Ahmet Rasim'dir. Yazı İşleri Müdürlüğünü yürüten Kemal Salih'tir. Yunus Nadi'nin üst yöneticilerle yakın ilişkileri, siyaset ve gazeteciliği bir arada yürütmesi *Yeni Gün*'ün önemini arttırmıştır (Aydın, 2010: 5).

1.2. Yeni Gün Gazetesinin Yayın Hikâyesi

Öncelikle gazetenin çıkış yolcuğuna bakabiliriz. Pelin Böke'nin doktora tezinden edinilen bilgilere göre Yunus Nadi'nin *Tasvir-i Efkâr*'dan ayrılıp *Yeni Gün* adında kendine ait bir gazete çıkarır. Kendi gazetesini çıkarma gereksinimini ise *Tasvir-i Efkâr* için sipariş edilen kâğıtların *Yeni Gün* tarafından el konulduğu iddiası oluşturur. Osmanlı Matbuat Cemiyeti'nin ikinci başkanı olan Yunus Nadi toplanan bir kongre sonrası ittihatçı üyelerle birlikte istifa eder. İddianın ortaya atılmasına sebep olarak istifa etmesi üzerinde durulur. İttihatçıları suçlayacak bir sebep arayanlar başta Velit Ebbüzziya olmak üzere Yunus Nadi'yi suçlar. Yunus Nadi ise bu iddialara *Tasvir-i Efkâr*'ın Almanya'dan getirilecek olan kâğıt sipariş listesindeki kaydını sildirdiğini ve *Yeni Gün*'ün siparişini kendi parasıyla satın aldığını söyler. Velit Ebbüzziya ile ortaklıklarının bozulmasından dolayı kendisine ödenecek 5000 lirayı ödememek için başvurmuş olduğu bahanelerden olduğunu belirtir. Velit Ebbüzziya, Yunus Nadi'yi görevini kötüye kullanmakla ilgili suçlayıcı yazılar yazar. Ayrıca Nadi'nin,

Tasvir-i Efkâr'daki çalışmalarından memnun olmadığını başta yapılan ortaklıkla mecburen çalışmak zorunda kaldıklarını belirtir. Böylelikle Yunus Nadi'nin yeni bir gazete çıkarma yolundaki düşünceleri hız kazanır (Böke, 1994: 37-40).

Çıkın, gazetenin çıkması için gerekli sermayenin nereden bulunduğu hakkında bir bilgi olmadığını ifade eder. Enver Behnan Şapolyo, gazetenin çıkış aşamasındaki zorluklarla ilgili olarak zamanında çıkmasının oldukça zor olduğunu belirtir. Yazıların dizilmesinin uzun zaman istediğini ve birkaç bin sayıyı basabilmek için insan kuvvetine ihtiyaç duyduklarını işçilerin ise makinenin kolları yorulunca bırakıp gittiklerini söyler. Yetiştirmek için gazetenin yazı ailesine düşen görev zamanında basının bitirilebilmesi için kol kuvveti uygulayarak idealist bir tavırla uğraştıklarını anlatır (Çıkın, 2007: 21-22).

Zorluklarla çıkarılan bu gazetenin başyazarı olarak Nadi yaklaşık her sayıda siyasi makaleler yayınlar. İlk sayısında gazetenin amacını şu şekilde açıklar: "Anlatmak istediğimiz, meslek ve maksadımızdaki hulus ve safvet ve samimiyettir" (S.1, s.1). Türk-Sovyet ilişkileri ve Kurtuluş Savaşı'nın aşamaları, Lozan Barış görüşmeleri, saltanata ve hilafete karşı tutumlar kaleme alınır. Beyannamelere ve nutuklara rastlanır hatta bunlar hakkında görüşlere yer verilir. Mektuplar ve çeşitli devlet adamlarıyla yapılan mülakatlar yer alır. Spor müsabakaları ve müsabakaların sonuçları hakkında yazılar yazılır. İmzalı ve imzasız yazılar bulunur. İlan bölümüne ve tebligatlara rastlanılır. Yurt içi ve yurt dışındaki farklı ajanslardan aktarılan haberlerin olduğu görülür. Görüşlerini açıkça dile getiren idealist bir yazar kadrosu vardır. Kocabaşoğlu gazetelerde yer alan haber yazılarının dili daha ağır ve ağdalı olduğunu ancak Yunus Nadi'nin kullandığı dil, o günün gazetelerine göre daha sade ve kolay anlaşılır olduğunu belirtir (Kocabaşoğlu, 1981: 183).

1.3. *Yeni Gün*'ün Şekil Özellikleri

Yeni Gün gazetesinin şekil özelliklerini incelemeye gazetenin orijinalinden alınmış ilk sayfadan başlayabiliriz:

Şekil 1.1. Yeni Gün gazetesi 2 Eylül 1918 tarihli 1. Sayı

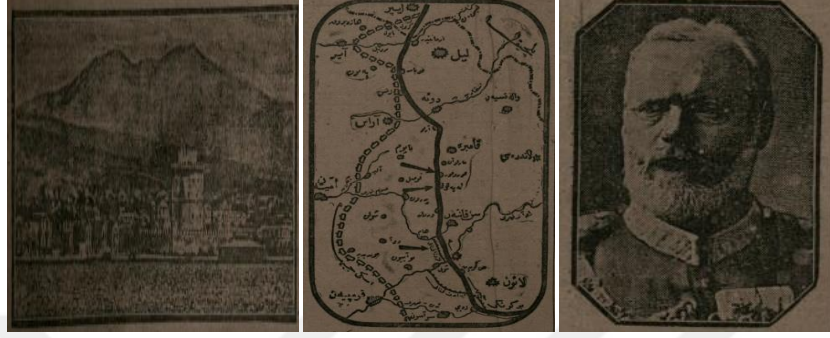
Yeni Gün başlığının hemen altında 1334 tarihi yer alır. Buradaki tarih 1918 yılının Hicri takvimdeki karşılığıdır. Başlığın altında “Her gün sabahları neşr olunur, siyasi, ilmî, edebî gazetedir. Telgraf Adresi: İstanbul (Yeni) Gün, Telefon: İstanbul 195, Posta Kutusu: 463” ibaresi vardır. Başlığın sağ tarafında sayı numarası ve “Nüshası

her yerde 40 para” yazar. İmtiyaz sahibinin ve başyazarının Yunus Nadi olduğu “Sahib-i imtiyaz ve sermuharri: Yunus Nadi” şeklinde belirtilir. Devamında ise “İdari olsun, tahriri olsun gazeteye müteallik her türlü uzak (*Yeni Gün*) idarehanesi namına gönderilmelidir” ifadesi geçer. Dikdörtgen kutunun içinde yer alan kenarlarında doğan güneş figürünün yerleştirildiği bölümde ise Hicri, Rumi ve Miladi takvimlere göre sayının basıldığı tarih bulunur. Basıldığı yer İstanbul “Darülhilafe” olarak yer alır. Başlığın sol tarafında gazetenin fiyatı tekrar verilir ve “Birinci sene” olarak belirtilir. Aşağı kısmında ise adres olarak “Matbaa ve idarehane: Babıâli civarı Acı Musluk Sokağı, ilan ücretleri idarehane tarafından kararlaştırılır. İlanâtın muhteviyatından dolayı gazete mesuliyet kabul etmez” cümlesi bulunur. Sol taraftaki dikdörtgenin içinde “İştirak şeraiti: vilayet için seneliği 345, altı aylığı 175, üç aylığı 90 kuruş, memalik-i ecnebiye için seneliği 415 altı aylığı 215, üç aylığı 115 kuruş abone kayıtları her ayın birinde, 10’unda ve 20’sinde yürütülür” şeklinde yurtiçi ve yurtdışı fiyatları yazar.

Şekil 1.2. *Yeni Gün* gazetesi 12 Mart 1919 tarihli 194. Sayı

Yunus Nadi'nin dikkatle izlendiği bir zamanda başyazar Yunus Nadi adı kaldırılıp yerine "Müdür-ü Mesul: Ahmed Rasim" ifadesi yazılır. Sayının fiyatı 2 kuruş olarak değiştirilir.

Şekil 1.3. Manzara, harita ve şahıs portresi örnekleri

Gazetenin bazı yazılarında içeriğe uygun olarak manzara, harita ve adı geçen kişilerin görseline yer verilir. Metinlerin özetini oluşturacak şekilde anahtar kelimeler başlığın altında belirtilir. Anahtar kelimeler kalın punto ile başlığın altında verilir. Gazete çoğunlukla iki sayfa tek yaprak hâlinde bazı sayılarında ise iki yaprak dört sayfa şeklindedir. *Yeni Gün* her gün neşredilen bir gazetedir. Dâhili Haberler, Harici Haberler, Resmî Tebliğler, Sulh Haberleri gibi başlıklar yer alır. Spor müsabakaları, ilanlar ve reklamlar verilir. İlaç, doktor, kuvvet macunu tarifi, satılık ev, satılık arsa, kayıp çocuk, satılık eşya, ölüm haberleri gibi ilanlara rastlanır.

1.4.Yeni Gün'de Yer Alan Kurmaca Metinler

Yeni Gün gazetesinde kurmaca metinlerin listesi aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo 1.1. *Yeni Gün*'de Yer Alan Kurmaca Metinler

Yazar	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa
A.R	Yevm-i Cedit, Rızk-ı Cedit	Fıkra	1	4
A.R	Hâl-i Harp	Fıkra	2	1
A.R	Sinir	Fıkra	4	1
A.R	Araba!...	Fıkra	5	1
A.R	Her Dem Taze Bir Mesele	Fıkra	6	1

A.R.	Nebbaş-ı Evvele Rahmet!..	Fıkra	11	1
A.R.	(Cız) ile (Vız)!	Fıkra	13	1
A.R.	Elf-ül Mesetü Vel-mesâil	Fıkra	15	1
A.R.	Kurban Bayramı!!	Fıkra	16	3
A.R.	Ömrümde Felek Bir Gece Mehtabını Gördüm”	Fıkra	18	1
A.R.	(Bir Hatıradır Kalan Nihayet)!	Fıkra	19	1
A.R.	İstihza-yı Zaman	Fıkra	20	1
A.R.	Bir Kitabe-i Sengi Mezar	Fıkra	22	1
A.R.	Neyzen	Fıkra	23	1
A.R.	Metnin orijinalinde başlık yok	Fıkra	55	1
A.R.	Recebim!.	Fıkra	56	1
A.R.	Dipçik ile Kafa	Fıkra	57	1
A.R.	Almanca Bir Kıraat Kitabından:	Fıkra	58	2
A.R.	Ha Çoğaldı Ha!..	Fıkra	59	2
A.R.	Mantarizm!..	Fıkra	61	1
A.R.	Yah-Yes!	Fıkra	63	1
A.R.	Fırar Hakkında	Fıkra	64	1
A.R.	Babiâli Caddesi	Fıkra	65	1
A.R.	Rüya-yı Kâzibe	Fıkra	69	1
A.R.	Annemle Ben	Fıkra	71	1
A.R.	İki Şahsiyet Arasında Alaka	Fıkra	72	1
A.R.	Hâl ve Mevki	Fıkra	79	1
A.R.	Yetmiyormuş Gibi!..	Fıkra	81	1
A.R.	Yeni Aşk!..	Fıkra	84	1
A.R.	Bilmem, Görmedim	Fıkra	87	1
A.R.	Ayak Meselesi	Fıkra	88	1
A.R.	Humar-ı Matbuat!..	Fıkra	92	1
A.R.	Humar-ı Matbuat	Fıkra	96	1
A.R.	Fazıl (Ahmet)e Hediye	Şiir	97	1
A.R.	Mutlaka Nazır Olmalıyım	İçerik yok	98	1
A.R.	Ve Min-El-Garaip!..	Fıkra	99	1
A.R.	Gördüm, (Nefi)nin Sopa Elinde...	İçerik yok	100	1
A.R.	Yâve!	Fıkra	101	1
A.R.	Bir Veda	Fıkra	102	1
İmzasız	Metnin orijinalinde başlık yok	Fıkra	103	1
A.R.	Yeni Bir Mahrec-i Muharririn	Fıkra	104	1
A.R.	Gördüm (Nefi)nin Sopa Elinde	Şiir	105	1
A.R.	El Cünunu Fünüun Akallüh Seb’ûn?	Fıkra	106	1

A.R	Dünyaya İkinci Geliş!..	Fıkra	107	1
A.R	Eşek Davası	Fıkra	108	1
A.R	Vay Burnum!..	Fıkra	109	1
A.R	İdare, Müdara, Dübara	Fıkra	110	1
A.R	Karnavala Mı Çıkacağız	Fıkra	111	1
A.R	Merd-i Garip	Fıkra	112	1
A.R	Kim..? Ben!	Fıkra	113	1
A.R	O Ne Bakış İdi..?	Fıkra	114	1
A.R	Salıvermedi!..	Fıkra	115	1
A.R	Çeviremem!..	Fıkra	118	1
A.R	Zamane!..	Fıkra	119	1
A.R	Prensip!	Fıkra	120	1
A.R	Bu Günlerde Darb Olunabilecek Emsal	Fıkra	121	1
A.R	Muhabbet Karşılıklı Olur!	Fıkra	123	1
A.R	Akıl Edemedim, Olmadı İşim!	Fıkra	128	1
A.R	Bayılırım!	Fıkra	129	1
A.R	Cemiyet İşan!	Fıkra	132	1
A.R	Ufak Bir Monolog	Fıkra	133	1
A.R	Isırır Oğlum, Isırır!	Fıkra	134	1
A.R	Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş!	Fıkra	135	1
A.R	Hırsız Hırsızdan Çalmış, Şeytan da Görmüş Şaşmış!..	Fıkra	136	1
A.R	Teallüller Arasında Fark Yok!..	Fıkra	138	1
A.R	Dobra, Dobra Söyleyelim..	Fıkra	140	1
A.R	Yeni Muhadenetler	Fıkra	145	1
A.R	Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz!..	Fıkra	151	1
A.R	Ah!.. Efendim Dü Kâh?	Fıkra	152	1
A.R	Kuşu	Fıkra	156	1
A.R	Düttürü Leyla!	Fıkra	176	1

Tabloya göre gazetede, kurmaca olarak 69 fıkra ve 2 şiir olduğu görülür. A.R imzasını kullanan Ahmet Rasim'in altmış dokuz fıkrası yer alır. Metinler dönemin şartlarını ve güncelliğini yansıttığı için gazetenin döneme ışık tuttuğu söylenebilir. Ahmet Rasim'in *Gülüp Ağladıklarım* isimli kitabına acikerisim.tbmm.gov.tr sitesinden ulaşıp gazetede yer alan metinler tespit edilmiştir. Gazetede bulunan 51 tanesi Ahmet Rasim'in *Gülüp Ağladıklarım* adlı kitabında yer alır. 20 tane fıkra ise kitaplarında yer almaz.

1.5. Yeni Gün’de Yer Alan Kurmaca Dışı Metinler

Yeni Gün gazetesindeki kurmaca dışı metinlerin tasnifi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1.2. *Yeni Gün*’de Yer Alan Kurmaca Dışı Metinler

Yazar	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa
Cenap Şahabettin	Manzum Tiyatrollarımız	Deneme	1	2
Cenap Şahabettin	Manzum Tiyatrollarımız Anize	Deneme	16	3
İmzasız	İsveç Sefiri ile Mülakat	Mülakat	17	1
İmzasız	Maliye ve İktisadiyemiz Maliye Nazırı Cavit Bey’le Mülakat	Mülakat	18	1
İmzasız	Bulgaristan Mektupları: Sağ mı, Sol mu?	Mektup	19	1
M.A.	Sadrazamın Bir Nutku	Nutuk	21	1
İmzasız	Reichstag Bütçe-i Encümende Büyük Nutuklar	Nutuk	23	1
İmzasız	Fon (Payer)in Nutku	Nutuk	23	2
İmzasız	Bakü Meselesi ve Fon (Hinçe)nin Nutku	Nutuk	24	1
İmzasız	Sofya Muhabirimizin Mektubu	Mektup	30	2
İmzasız	Derûnunda, Müsalemet ve Mukadderat-ı Cihanın Mevzu Müzakere Olacağı “Lahey” Sulh Sarayı	Nutuk	33	1
İmzasız	Alman Başvekilinin Program Nutku	Nutuk	34	1
İmzasız	Nutuk İftitâh-ı Hümayün	Nutuk	37	1
İmzasız	Hariciye Nazır Vekili Nabi Bey’le Mülakat	Mülakat	44	1
İmzasız	Rahmi Bey’le Mülakat Sulh Müsteacil ve Münferit Olmalıdır.	Mülakat	45	1
İmzasız	Ahmet Rıza Beyefendi’nin Nutku	Nutuk	46	2
İmzasız	Arnin Efendi’nin Nutku	Nutuk	46	2
İmzasız	Mavroyeni Bey’in Nutku	Nutuk	46	2
İmzasız	Almanya Başvekili’nin Nutku	Nutuk	52	2
İmzasız	Mütareke Meselesi ve Bir Mülakat	Mülakat	55	2
İmzasız	Ukrayna Sefiriyle Mülakat	Mülakat	60	2
İmzasız	Yeni Polis Müdür Umumiyesi ile Mülakat	Mülakat	65	2
İmzasız	Nutuk:	Nutuk	72	1
Bedreddin	İzmit Mektupları	Mektup	73	2
İmzasız	Fredirik Ebert’in Bir Nutku	Nutuk	74	1
İmzasız	Ukrayna Seferiyle Mülakat	Mülakat	76	1
İmzasız	İaşe-i Mesail Hakkında Mühim Bir Mülakat	Mülakat	81	1

Bedreddin	İzmit Mektubu	Mektup	82	2
İmzasız	Tetkik-i Seyyiât Komisyonu Reisiyle Mülakat	Mülakat	83	1
İmzasız	Belçika Kralı'nın Brüksel'e Avdeti ve Nutku	Nutuk	84	1
İmzasız	Bulgaristan Mektubu	Mektup	84	1
Hafızî	Vaziyete Dair Mühim Bir Mülakat	Mülakat	92	2
İmzasız	Mösyö Mişo ile Mülakat	Mülakat	99	1
B..	İzmit Mektubu	Mektup	108	2
İmzasız	Ekmek Müteahhitlerinden Ziya Bey'le Mülakat	Mülakat	111	2
İmzasız	Müdafaa-ı Hukuk Osmaniye Murahhası ile Mülakat	Mülakat	112	1
İmzasız	İaşe Nazırı ile Mülakat	Mülakat	113	2
İmzasız	Amerikan Mümessili ile Mülakat	Mülakat	116	1
İmzasız	İspanya Sefiri ile Mülakat	Mülakat	117	1
İmzasız	Mösyö Sasanof ile Mülakat	Mülakat	126	1
İmzasız	Subranya Azasında Celal Bey ile Mülakat	Mülakat	127	1
Raşit	Raşit Bey'in Mektubu	Mektup	130	1
İmzasız	Mösyö Aharonyan ile Mülakat	Mülakat	135	1
Rodes	Demiryollarına Vaziyet- Miralay (Rodes)in Mektupları	Mektup	137	1
İmzasız	Reis Kilemensu'nun Sulh Konferansında Nutku	Nutuk	139	1
İmzasız	Gürcistan Sulh Murahhası ile Mülakat	Mülakat	140	1
İmzasız	Boruzan Tevfik Bey'le Mülakat	Mülakat	140	2
İmzasız	Ali Merdan Bey Topçubaşı ile Mülakat	Mülakat	141	1
İmzasız	Amerika Reisicumhuru'nun Nutku	Nutuk	141	2
İmzasız	Siyasi Bir Mülakat	Mülakat	149	2
İmzasız	Vilson Fransa Mebusanındaki Nutku	Nutuk	154	2

Tabloya göre 24 mülakat, 17 nutuk, 9 mektup, 2 deneme kurmaca dışı olarak gazete-
de yerini almıştır.

1.6. Yeni Gün'ün Yazar Kadrosu

Yeni Gün gazetesinde ağırlıklı olarak nesir yazılarına önem verilir. Gazetede sadece iki tane şiir türü bulunur. Bazı fıkralar beyitlerden alıntı yaparak başlar veya içeriğinde dörtlüklere yer verdiği de görülür. Bunun dışında mektup, fıkra, nutuk, mülakat, deneme, şiir olmak üzere altı tür yer alır. Bu yazılar içerisinde yazarının belirtildiği gibi belirtilmediği imzasız metinler de vardır. Kimi yazılarda imza olarak sadece

baş harflerin bulunduğu görülür. Aşağıda verilen tabloda yazar kadrosu ile yazılan eser sayıları ve gazetenin kaçınıcı sayı sında buldukları tabloda detaylı olarak incelenebilir:

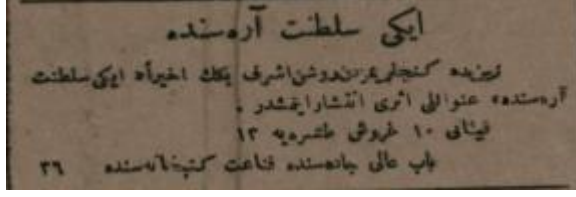
Tablo 1.3. Yeni Gün Gazetesinin Şair ve Yazar Kadrosu

Şair ve Yazarlar	Yazının Bulunduğu Sayı	Adet
A.R	1-2-4-5-6-11-13-15-16-18-19-20-22-23-55-56-57-58-59-61-63-64-65-69-71-72-76-79-81-84-87-88-92-96-97-98-99-100-101-102-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-118-119-120-121-123-128-129-132-133-134-135-136-138-140-145-151-152-156-176	71
İmzasız	17-18-19-23-24-30-33-34-37-44-45-46-52-55-60-65-72-74-81-83-84-90-99-110-111-112-113-116-117-126-127-135-139-140-141-149-154	42
Cenap Şahabettin	1-16	2
M.A	13-21	2
Bedreddin	73-82	2
Rodes	137	2
Hafızî	92	1
B..	108	1
Raşit	130	1
Toplam		124

1.7. Yeni Gün’de Yer Verilen Görsel Malzemeler

Siyasi, edebî, coğrafi, tıbbi gibi kategorilere ayıracak olursak pek çok alandan görsel malzemenin mevcut olduğu söylenebilir. Bunlar haritalar, portreler, tablolar, manzara resimleri, saray resimleri, şehir resimleri, paşa veya temsilcilerin resimleri şeklindedir. Görsel malzemeler yazının içeriğine göre değişiklik gösterir. Mülakat yapılan kişinin portresi mülakat metninin içinde verilir. Hariciye Nazır Vekili Nabi Bey ile yapılan mülakatta Nabi Bey’in bir portresi verilmiştir (S.44, s.1). Aynı şekilde Suriye’ye atanan valilerin portresi de yapılan haber metni içinde yer alır (S.20, s.1). Siyasi kişiliklerin yabancılar da dâhil olmak üzere gazetede yer aldığı görülür. Gazete de görsel malzeme üzerinden bilmece yarışması dahi düzenlenir. “Yeni Gün’ün Müsabakası” başlığı altında silüeti verilen kişinin kim olduğu sorulur. Daha sonraki sayıda bilmecenin cevabı açıklanır ve yeni silüet sorusu yer alır (S.24, s.1). Başlığı, “Sema-dan Ateş ve Ölüm Yağıyor!..” olan haber yazısında o anı canlandıran temsili bir

85 36” (S.11, s.2) Bahsi geçen ilan on üçüncü ve on dördüncü sayılarda da aynı şekilde yer alır.

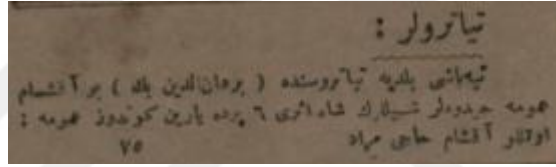

İki Saltanat Arasında

“Güzide gençlerimizden Ruşen Eşref Bey’in ahiren “*İki Saltanat Arasında*” envaili eseri intişar etmiştir.

Fiyatı 10 kuruş Taşraya 13

Babîali Caddesi’nde Kanaat Kütüphanesinde 36” (S.13, s.2). Bahsi geçen ilan on dördüncü sayıda da aynı şekilde yer alır.

Tiyatrolar:

“Tepebaşı belediye tiyatrosunda (Burhanettin Bey) bu akşam umumi Haydutlar Şiller¹’in şaheseri 6 perde yarın gündüz umuma: Okullu akşam Hacı Murat 75” (S.17, s.2)

¹ Schiller

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ GÜN'DE YER ALAN EDEBİ METİNLERİN İNCELENMESİ

İkinci bölümde gazetede bulunan metinlerin edebî açıdan incelenmesine yer vereceğiz. Gazetede yer alan kurmaca ve kurmaca dışı metinlerin büyük bir çoğunluğu fıkra olmak üzere mektup, mülakat, şiir, nutuk, deneme türlerinden oluştuğu görülmektedir. Metinleri değerlendirmeye geçmeden önce, *Yeni Gün* gazetesinin 1918-1919 tarihleri arasında 1-180 sayı aralığında yer alan kurmaca ve kurmaca dışı metinleri yazar, metin başlığı, tür, sayı ve sayfa numaralarını gösterecek şekilde hazırladığımız tabloda görelim.

Tablo 2.1. Sayılarına Göre *Yeni Gün* Gazetesinde Yer Alan Edebî Metinlerin Listesi

Yazar	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa
Cenap Şahabettin	Manzum Tiyatrolarımız	Deneme	1	2
A.R	Yevm-i Cedit, Rızk-ı Cedit	Fıkra	1	4
A.R	Hâl-i Harp	Fıkra	2	1
A.R	Sinir	Fıkra	4	1
A.R	Araba !...	Fıkra	5	1
A.R	Her Dem Taze Bir Mesele	Fıkra	6	1
A.R.	Nebbaş-ı Evvele Rahmet!..	Fıkra	11	1
A.R	(Cız) ile (Vız)!.	Fıkra	13	1
M.A	Vaziyeti Tavhiz Eden Nutuklardan	Nutuk	13	2
A.R	Elf-ül Mesetü Vel-mesâil	Fıkra	15	1
A.R	Kurban Bayramı!!	Fıkra	16	3
Cenap Şahabettin	Manzum Tiyatrolarımız Anize	Deneme	16	3
İmzasız	İsveç Sefiri ile Mülakat	Mülakat	17	1
A.R	Ömrümde Felek Bir Gece Mehtabımı Gördüm”	Fıkra	18	1
İmzasız	Maliye ve İktisadiyemiz Maliye Nazırı Cavit Bey’le Mülakat	Mülakat	18	1
İmzasız	Bulgaristan Mektupları: Sağ mı, Sol mu?	Mektup	19	1
A.R	(Bir Hatıradır Kalan Nihayet)!	Fıkra	19	1
A.R	İstihza-yı Zaman	Fıkra	20	1
M.A.	Sadrızamın Bir Nutku	Nutuk	21	1
A.R	Bir Kitabe-i Sengi Mezar	Fıkra	22	1
A.R	Neyzen	Fıkra	23	1

İmzasız	Reichstag Bütçe-i Encümende Büyük Nutuklar	Nutuk	23	1
İmzasız	Fon (Payer)in Nutku	Nutuk	23	2
İmzasız	Bakü Meselesi ve Fon (Hinçe)nin Nutku	Nutuk	24	1
İmzasız	Sofya Muhabirimizin Mektubu	Mektup	30	2
İmzasız	Derûnunda, Müsalemet ve Mukadderat-ı Cihanın Mevzu Müzakere Olacağı “Lahey” Sulh Sarayı	Nutuk	33	1
İmzasız	Alman Başvekilinin Program Nutku	Nutuk	34	1
İmzasız	Nutuk İftitâh-ı Hümayün	Nutuk	37	1
İmzasız	Hariciye Nazır Vekili Nabi Bey’le Mülakat	Mülakat	44	1
İmzasız	Rahmi Bey’le Mülakat Sulh Müsteacil ve Münferit Olmalıdır.	Mülakat	45	1
İmzasız	Ahmet Rıza Beyefendi’nin Nutku	Nutuk	46	2
İmzasız	Arnin Efendi’nin Nutku	Nutuk	46	2
İmzasız	Mavroyeni Bey’in Nutku	Nutuk	46	2
İmzasız	Almanya Başvekili’nin Nutku	Nutuk	52	2
A.R	Metnin orijinalinde başlık yok	Fıkra	55	1
İmzasız	Mütareke Meselesi ve Bir Mülakat	Mülakat	55	2
A.R	Recebim!.	Fıkra	56	1
A.R	Dipçik ile Kafa	Fıkra	57	1
A.R	Almanca Bir Kıraat Kitabından:	Fıkra	58	2
A.R	Ha Çoğaldı Ha!..	Fıkra	59	2
İmzasız	Ukrayna Sefiriyle Mülakat	Mülakat	60	2
A.R	Mantarizm!..	Fıkra	61	1
A.R	Yah-Yes!	Fıkra	63	1
A.R	Firar Hakkında	Fıkra	64	1
A.R	Babıâli Caddesi	Fıkra	65	1
İmzasız	Yeni Polis Müdür Umumiyesi ile Mülakat	Mülakat	65	2
A.R	Rüya-yıKâzibe	Fıkra	69	1
A.R	Annemle Ben	Fıkra	71	1
A.R	İki Şahsiyet Arasında Alaka	Fıkra	72	1
İmzasız	Nutuk:	Nutuk	72	1
Bedreddin	İzmit Mektupları	Mektup	73	2
İmzasız	Frederik Ebert’in Bir Nutku	Nutuk	74	1
İmzasız	Ukrayna Seferiyle Mülakat	Mülakat	76	1
A.R	Hâl ve Mevki	Fıkra	79	1
A.R	Yetmiyormuş Gibi!..	Fıkra	81	1
İmzasız	İşe-i Mesail Hakkında Mühim Bir Mülakat	Mülakat	81	1
Bedreddin	İzmit Mektubu	Mektup	82	2

İmzasız	Tetkik-i Seyyiât Komisyonu Reisiyle Mülakat	Mülakat	83	1
A.R	Yeni Aşk!..	Fıkra	84	1
İmzasız	Bulgaristan Mektubu	Mektup	84	1
A.R	Bilmem, Görmedim	Fıkra	87	1
A.R	Ayak Meselesi	Fıkra	88	1
A.R	Humar-ı Matbuat!..	Fıkra	92	1
Hafızî	Vaziyete Dair Mühim Bir Mülakat	Mülakat	92	2
A.R	Humar-ı Matbuat	Fıkra	96	1
A.R	Fazıl (Ahmet)e Hediye	Şiir	97	1
A.R	Mutlaka Nazır Olmalıyım	İçerik yok	98	1
A.R	Ve Min-El-Garaip!..	Fıkra	99	1
İmzasız	Mösyö Mişo ile Mülakat	Mülakat	99	1
A.R	Gördüm, (Nefi)nin Sopa Elinde...	İçerik yok	100	1
A.R	Yâve!	Fıkra	101	1
A.R	Bir Veda	Fıkra	102	1
İmzasız	Metnin orijinalinde başlık yok	Fıkra	103	1
A.R	Yeni Bir Mahreç Muharririn	Fıkra	104	1
A.R	Gördüm (Nefi)nin Sopa Elinde	Şiir	105	1
A.R	El Cunun Fünun Akallüh Sebn	Fıkra	106	1
A.R	Dünyaya İkinci Geliş!..	Fıkra	107	1
A.R	Eşek Davası	Fıkra	108	1
B..	İzmit Mektubu	Mektup	108	2
A.R	Vay Burnum!..	Fıkra	109	1
A.R	İdare, Müdara, Dübara	Fıkra	110	1
İmzasız	Bir Şehit Validesinin Mektubu	Mektup	110	2
A.R	Karnavala Mı Çıkacağız	Fıkra	111	1
İmzasız	Mister Vilson'un Paris'te Mühim Bir Nutku	Nutuk	111	2
İmzasız	Ekmek Müteahhitlerinden Ziya Bey'le Mülakat	Mülakat	111	2
A.R	Merd-i Garip	Fıkra	112	1
İmzasız	Müdafaa-ı Hukuk Osmaniye Murahhası ile Mülakat	Mülakat	112	1
A.R	Kim..? Ben!	Fıkra	113	1
İmzasız	İaşe Nazırı ile Mülakat	Mülakat	113	2
A.R	O Ne Bakış İdi..?	Fıkra	114	1
A.R	Salıvermedi!..	Fıkra	115	1
İmzasız	Amerikan Mümessili ile Mülakat	Mülakat	116	1
İmzasız	İspanya Sefiri ile Mülakat	Mülakat	117	1

A.R	Çeviremem!..	Fıkra	118	1
A.R	Zamane!..	Fıkra	119	1
A.R	Prensip!	Fıkra	120	1
A.R	Bu Günlerde Darb Olunabilecek Emsal	Fıkra	121	1
A.R	Muhabbet Karşılıklı Olur!	Fıkra	123	1
İmzasız	Subranya Azasında Celal Bey ile Mülakat	Mülakat	127	1
A.R	Akıl Edemedim, Olmadı İşim!	Fıkra	128	1
A.R	Bayılıırım!	Fıkra	129	1
Raşit	Raşit Bey'in Mektubu	Mektup	130	1
A.R	Cemiyet İşan!	Fıkra	132	1
A.R	Ufak Bir Monolog	Fıkra	133	1
A.R	Isırır Oğlum, Isırır!	Fıkra	134	1
A.R	Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş!	Fıkra	135	1
İmzasız	Mösyö Aharonyan ile Mülakat	Mülakat	135	1
A.R	Hırsız Hırsızdan Çalmış, Şeytan da Görmüş Şaşmış!..	Fıkra	136	1
Rodes	Demiryollarına Vaziyet- Miralay (Rodes)in Mektupları	Mektup	137	1
A.R	Taallüller Arasında Fark Yok!..	Fıkra	138	1
İmzasız	Reis Kilemensu'nun Sulh Konferansında Nutku	Nutuk	139	1
A.R	Dobra, Dobra Söyleyelim..	Fıkra	140	1
İmzasız	Gürcistan Sulh Murahhası ile Mülakat	Mülakat	140	1
İmzasız	Boruzan Tefvik Bey'le Mülakat	Mülakat	140	2
İmzasız	Ali Merdan Bey Topçubaşı ile Mülakat	Mülakat	141	1
İmzasız	Amerika Reiscumhuru'nun Nutku	Nutuk	141	2
A.R	Yeni Muhadenetler	Fıkra	145	1
İmzasız	Siyasi Bir Mülakat	Mülakat	149	2
A.R	Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz!..	Fıkra	151	1
A.R	Ah!.. Efendim Dü Kâh?	Fıkra	152	1
İmzasız	Vilson Fransa Mebusanındaki Nutku	Nutuk	154	2
A.R	Koçu	Fıkra	156	1
A.R	Düttürü Leyla!	Fıkra	176	1

2.1. Kurmaca Metinler

2.1.1. Fıkra

Gazetede yer alan fıkra türü “Eşkâl-i Zaman” başlığı altında bulunur. Bu bölümde altmış dokuz fıkra vardır. Yüz üçüncü sayıdaki fıkra hem başlıksız hem de imzasızdır. Diğer altmış sekiz fıkranın yazarı A.R imzasıyla Ahmet Rasim'dir. Metinlerin konularına göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 2.2. Fıkra Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı

Yazar	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa	Konu
A.R	Yevm-i Cedit, Rızk-ı Cedit	Fıkra	1	4	Basın-yayın
A.R	Hâl-i Harp	Fıkra	2	1	Hırsız
A.R	Sinir	Fıkra	4	1	Hayvan
A.R	Araba !...	Fıkra	5	1	İnsan
A.R	Her Dem Taze Bir Mesele	Fıkra	6	1	İnsan
A.R.	Nebbaş-ı Evvele Rahmet!..	Fıkra	11	1	Siyasi
A.R	(Cız) ile (Vız)!	Fıkra	13	1	Aile
A.R	Elf-ül Mesetü Vel-mesâil	Fıkra	15	1	Yoksulluk
A.R	Kurban Bayramı!!	Fıkra	16	3	Bayram
A.R	Ömrümde Felek Bir Gece Mehtabımı Gördüm”	Fıkra	18	1	Hayvan
A.R	(Bir Hatıradır Kalan Nihayet)!	Fıkra	19	1	Yozlaşma
A.R	İstihza-yı Zaman	Fıkra	20	1	İnsan
A.R	Bir Kitabe-i Sengi Mezar	Fıkra	22	1	Şair
A.R	Neyzen	Fıkra	23	1	Musiki
A.R	Metnin orijinalinde başlık yok	Fıkra	55	1	Basın-yayın
A.R	Recebim!.	Fıkra	56	1	Yozlaşma
A.R	Dipçik ile Kafa	Fıkra	57	1	Yozlaşma
A.R	Almanca Bir Kıraat Kitabından:	Fıkra	58	2	Hırs
A.R	Ha Çoğaldı Ha!..	Fıkra	59	2	Siyasi
A.R	Mantarizm!..	Fıkra	61	1	Siyasi
A.R	Yah-Yes!	Fıkra	63	1	Lisan
A.R	Firar Hakkında	Fıkra	64	1	Siyasi
A.R	Babıâli Caddesi	Fıkra	65	1	İnsan
A.R	Rüya-yı Kâzibe	Fıkra	69	1	Rüya
A.R	Annemle Ben	Fıkra	71	1	İnsan
A.R	İki Şahsiyet Arasında Alaka	Fıkra	72	1	Yoksulluk
A.R	Hâl ve Mevki	Fıkra	79	1	Siyasi
A.R	Yetmiyormuş Gibi!..	Fıkra	81	1	Basın-yayın
A.R	Yeni Aşk!..	Fıkra	84	1	Hayvan
A.R	Bilmem, Görmedim	Fıkra	87	1	İnsan
A.R	Ayak Meselesi	Fıkra	88	1	İnsan
A.R	Humar-ı Matbuat!..	Fıkra	92	1	Basın-yayın
A.R	Humar-ı Matbuat	Fıkra	96	1	Basın-yayın
A.R	Mutlaka Nazır Olmalıyım	İçerik yok	98	1	İçerik yok
A.R	Ve Min-El-Garaip!..	Fıkra	99	1	Siyasi

A.R	Gördüm, (Nefi)nin Sopa Elinde...	İçerik yok	100	1	İçerik yok
A.R	Yâve!	Fıkra	101	1	Siyasi
A.R	Bir Veda	Fıkra	102	1	Siyasi
İmzasız	Metnin orijinalinde başlık yok	Fıkra	103	1	Siyasi
A.R	Yeni Bir Mahrec-i Muharririn	Fıkra	104	1	Basın-yayın
A.R	El Cünunu Fünun Akallüh Seb'ün?	Fıkra	106	1	Delilik
A.R	Dünyaya İkinci Geliş!..	Fıkra	107	1	Din
A.R	Eşek Davası	Fıkra	108	1	Lisan
A.R	Vay Burnum!..	Fıkra	109	1	Sağlık
A.R	İdare, Müdara, Dübara	Fıkra	110	1	Siyasi
A.R	Karnavala Mı Çıkacağız	Fıkra	111	1	Yoksulluk
A.R	Merd-i Garip	Fıkra	112	1	İşret
A.R	Kim..? Ben!	Fıkra	113	1	İnsan
A.R	O Ne Bakış İdi..?	Fıkra	114	1	Fuhuş
A.R	Salıvermedi!..	Fıkra	115	1	Aile
A.R	Çeviremem!..	Fıkra	118	1	Aile
A.R	Zamane!..	Fıkra	119	1	Siyasi
A.R	Prensip!	Fıkra	120	1	Birlik
A.R	Bu Günlerde Darb Olunabilecek Emsal	Fıkra	121	1	Siyasi
A.R	Muhabet Karşılıklı Olur!	Fıkra	123	1	İşret
A.R	Akıl Edemedim, Olmadı İşim!	Fıkra	128	1	Yoksulluk
A.R	Bayılırım!	Fıkra	129	1	Yoksulluk
A.R	Cemiyet İşan!	Fıkra	132	1	Birlik
A.R	Ufak Bir Monolog	Fıkra	133	1	Aile
A.R	Isırır Oğlum, Isırır!	Fıkra	134	1	Basın-yayın
A.R	Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş!	Fıkra	135	1	Basın-yayın
A.R	Hırsız Hırsızdan Çalmış, Şeytan da Görmüş Şaşmış!	Fıkra	136	1	Hırsız
A.R	Teallüller Arasında Fark Yok!..	Fıkra	138	1	Hırs
A.R	Dobra, Dobra Söyleyelim..	Fıkra	140	1	Yalan
A.R	Yeni Muhadenetler	Fıkra	145	1	Lisan
A.R	Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz!..	Fıkra	151	1	Yozlaşma
A.R	Ah!.. Efendim Dü Kâh?	Fıkra	152	1	Basın-yayın
A.R	Kuşu	Fıkra	156	1	Basın-yayın
A.R	Düttürü Leyla!	Fıkra	176	1	Birlik

Tablo 2.3. Fıkra Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı

Konular	Sayı	Sayfa	Adet
Siyasi	11-59-61-64-79-99-101-102-103-110-119-121	1-2-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	12
Basın-yayın	1-55-81-92-96-104-134-135-152-156	4-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	10
İnsan	5-6-20-65-71-87-88-113	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	8
Yoksulluk	15-72-111-128-129	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	5
Yozlaşma	19-56-57-151	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	4
Aile	13-115-118-133	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	4
Hayvan	4-18-84	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	3
Lisan	63-108-145	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	3
Birlik	120-132-176	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	3
Hırsız	2-136	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	2
Hırs	58-138	2-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	2
İşret	112-123	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	2
Bayram	16	3-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	1
Şair	22	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	1
Musiki	23	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	1
Rüya	69	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	1
Delilik	106	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	1
Din	107	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	1
Sağlık	109	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	1
Fuhuş	114	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	1
Yalan	140	1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1-1	1
Toplam			69

Siyasi konulu ilk fıkra on birinci sayıda, “Nebbaş-ı Evvele Rahmet!..” başlığıyla karşımıza çıkar. A.R imzalı metinde harp sırasında yazılmış olan eserleri okuyan zattan bahsedilir. “Nebbaş”ın kelime anlamı ölülerin kefenlerini soyarak geçimini sağlayan kişilere verilen addır. 1905 tarihli Fransız mecmuası *Je sais Tous*’ta Jül Roş’un görüşleri bulunur. Fransa’da harpten kimsenin korkmadığını fakat harplerin millet ve devlet yararına olmadığını söyler. Ancak meydan harbinde maktullerin soyulabileceğinden bahseder.

Siyasi konulardan bahseden ikinci fıkra, “Ha Çoğaldı Ha” başlığıyla bulunur. Maddelerden ibaret olan metin iğneleyici üslubuyla dikkat çeker. Elli dokuzuncu

sayıda yirmi sekiz maddeden oluşur. Erzak bekleyenlerin, yankesicilerin, kışın donmayacağız diye düşünenlerin olduğunu söyleyen maddeler yer alır. Ayrıca bunları da mı görecektik diye sızlananların, münafıklıklarla göz boyayanların çoğaldığından bahseder. Döneme yönelik eleştiri yapılır.

Siyasi konularda kaleme alınan bir sonraki fıkra, “Mantarizm!..” başlıklıdır. Gazetenin altmış birinci sayı sında bulunur. A.R halkın politikadan uzaklığına dikkat çeker. “Parlamentarizm” teriminin ne olduğunu bilmeyen hatta ismini bile söyleyemeyen iki kişi arasında geçen konuşmaları nakleder. Parlamentarizm yerine mantarizm demeyi yeğleyenleri konu edinir. Yine ince göndermelerine bu yazısında da devam eder.

“Fırar Hakkında” başlığıyla siyasi konulardan bahseden fıkra altmış dördüncü sayıda bulunur. A.R imzasıyla firar eden paşa ve beyler eleştirilir. Hakkı Paşa’nın firarından sonra firarların ardı arkası kesilmeyecek gözüyle bakılır. Milleti savaşa sürükleyip kendisi kaçan beylere gönderme yapılır. Fıkra Neyzen Tevfik’ten bir dörtlükle biter.

“Kimse takip edemez kafa, göz yarsak da

Dövüşe, kavgaya var milletin elbet hakkı

Yatalı dört senedir sade mısır ekmeğine

Kalmadı halkımızın Hind horozundan farkı

.... İlh” (S.64, s.1)

Beşinci siyasi metin “Hâl ve Mevki” başlığıyla karşımıza çıkar. Fıkra yetmiş dokuzuncu sayıda yer alır. Küçük kardeşin kovaya oynamak için sarılması sonucu kuyudaki suya batıp çıkması anlatılır. Hayvan dolabı dönderdiği için düşen kişiyi suya batırır çıkarır. Ahmet Raim ise milletin içinde bulunduğu durumu küçük kardeşin durumuna benzetir. Milletin bu hâle gelmesine sebep olan dönen dolaplara dikkat çeker.

Sonraki fıkra “Ve Min-El-Garaip!..” başlığıyla yer alır. Doksan dokuzuncu sayıda bulunur. Metin ne nazırı olacağına bir türlü karar veremeyen bir zattan bahseder. Sadrazamlığın ağır olduğunu, harbiyeden ve bahriyeden anlamadığını, ziraatta ise soğan bile yetiştiremediğini belirtir. Ticarete açığöz olmadığını, iaşede evde bile

yemek yiyemediğini, hariciye için İngilizcesinin olmadığını söyler. Bir şey olacağını ama ne olacağını kendinin de bilmediğini ifade eder.

“Yave” başlıklı fıkra yüz birinci sayıdadır. Ahmet Rasim, siyasi eleştirilerine bu fıkra da devam eder. Hoca ile Timur hamamda iken Timur kendisine bir paha biçilmesini ister. Altı yüz cevabına karşılık o kadarın havlusuna karşılık geleceğini söyler. Hoca ise zaten kendisinin havluya paha biçtiğini söyler. Yani Timur’un bir değerinin olmadığını demek ister. Yave yani saçmalamaktan bahseden yazı “Babası oğluna her dem der idi yaveledi! /Kendisi yave idi oğlu dahi yaveledi.” (S.101, s.1) beytiyle biter.

Askerlerin çaresizliğini anlatan, “Bir Veda” başlıklı fıkra yüz ikinci sayıdadır. Neferlerin savaş sonunda köylerinin yerinde olup olmadığını bile bilmeden yola koyulmalarından bahseder. Zat, neferlerin eline sigara tutuşturarak vedalaşır. Savaştan en çok etkilenenin halk olduğunu söylenir.

Yüz üçüncü sayıda başlıksız ve imzasız bulunan fıkra yer alır. Siyasi konulardan bahseden fıkra, “Eşkâl-i Zaman” bölümü içindedir. Soru cevap şeklinde ilerleyen konuşmalar içerir. Bir resimde bulunan kişilerin Alman, Japon, İngiliz, Amerikan, Fransız olduğu ifade edilir. Daha öteki kişinin kim olduğunun sorulması üzerine ise “Dur bakıyım! Dur!... Acaba, gazeteci mi, zurnacı mı, jurnalci mi, ittihatçı mı, itilafçı mı, politikacı mı, ebeci mi, küpecisi mi?” (S.103, s.1) cevabı verilir.

Bir sonraki siyasi yazı gazetenin yüz onuncu sayısında yer alan, “İdara, Müdara, Dübara” adlı fıkradır. A.R çok kalabalık nüfuslu bir haneden bahseder. Buradaki zat evini ve evindekileri idare edebilmek için hile hurdaya başvurur. Asıl anlatılmak istenen şey ise yöneticilerin halkı nasıl idare ettiği. Hatta ana baba bile yeni doğmuş çocuğu idare edebilmek için müdaraya (yalvarma) ve dübaraya (hile) başvurduğunu söyler.

Siyasi konulardan bahseden “Zamane!..” başlıklı fıkra yüz on dokuzuncu sayıdadır. A.R imzalıdır. Râtip ve yâbis nedir sorusu üzerine verilen cevaplar yer alır. Her cevaptan sonra “Bilemediniz” yanıtı verilir. Daha sonra canlı ve bir kısmının yenilir bir kısmının içilir olduğu ipucu verilir. Bilmececi meyhane ve birahane politikacıları olduğu açıklanır. A.R’nin çoğu yazısında olduğu gibi bu yazı da eleştiri niteliğindedir.

Son siyasi fıkra, “Bu Günlerde Darb Olunabilecek Emsal” başlığıyla yüz yirmi birinci sayıda karşımıza çıkar. A.R imzalı yazı on dört tane olay veya durum karşısında söylenebilecek sözlerden oluşur. Örneğin Mister Vilson’u taklit maksadıyla aceleci davrananlara nükteli bir şekilde “Taklid-i zâğ, kebg-i hırâmanı güldürür” (S.121, s.1) der. Yani karganın, keklîği alımlı yürüyüşünü taklide yeltenmesi keklîği güldürür anlamındadır. Devlet yöneticilerine göndermeleri mevcuttur.

Basın-yayın konulu ilk fıkra birinci sayıda “Yevm-i Cedit, Rızk-ı Cedit” başlığıyla yer alır. A.R muharrirlikten ve sansürden bahseder. Gazeteciliğin zorluğunu şu şekilde ifade eder: “Bizim de muharrirliğin talihi bundan yüksek değildir. Bir makalenizde muvaffak oldunuz mu ne üstatlığınızı ne dehanız ne müddekiğiniz kalır?.. Biraz zülfüyâre dokundunuz mu ne gazeteciliğiniz kalır ne yalancılığınızı ne de muhaliflik ile post koymaya yeltendiğiniz!... Hatta şekline göre ihanet, hıyanet, rüşvet, küfran-ı nimet ile de ithamınıza kadar varılır.” (S.1, s.4).

Basın-yayınla ilgili ikinci metin başlıksız yer alan A.R imzalı fıkradır. Yazı elli beşinci sayıda “Kamet-i yâre kimi dal dedi kime elif/ Herkesin maksadı şimdi bir değildir muhtelif” (S.55, s.1) beyti yer alır. Ahmet Rasim beyit üzerine düşüncelerini dile getirir. Sansüre göndermeler yapar. Ayrıca sansürsüz yazamadığını ve sansür olduğu zaman gözüne her şey mevzu olarak görüldüğünü söyler.

“Yetmiyormuş Gibi!..” başlıklı fıkra seksen birinci sayıda yer alır. A.R fıkranın ilk paragrafında gürültü yapan lokomotiften, yağmurdan, bekçinin düdüğünden, kapı zilinden, kedi kovalayan farelerden ve çalar saatten bahseder. Bakkalın kepengini ve salepçinin sıcak salep seslerini duyar. Yatağından fırlayıp salepçiyi azarlamaya çıkar. Salepçi ise “Efendi, efendi! Senin gazetecilerin kadar da bağırmiyorum!” (S.81, s.1) der. Dağıtıcılar için mi denildi yoksa kendi gibi muharrir olanlar için mi denildiği anlaşılmayan bu cümleden sonra zat bir salep satın alır.

Basın-yayın konulu dördüncü metin A.R’nin iğneleyici eleştirilerine yer verir. Fıkra doksan ikinci sayıda “Humar-ı Matbuat!..” başlığıyla karşımıza çıkar. Tıflî sarhoşluğundan dolayı eski polis müdürü Agâh Efendi’nin huzuruna gelir. Agâh Efendi, Tıflî’yı azarlar. Tıflî bu durumdan kurtulmak için konuşmanın zamanının geldiğini anlar. Tıflî özgürce bir çift söz edemeyişimizden, sansürsüz yazı yazamayışımızdan, elimize vurulan kelepçeden habersiz oluşumuzdan bahseder. Ayrıca milletin en bü-

yük hakkı olan hürriyet kalemiyesinden mahrum etmeye sebep olunmasını sözlerine ekler.

Bir sonraki basın-yayın konulu fıkra “Nice dursun namaza ehl hevâ /Abdestin birinde yıllar eser” (S.96, s.1) beytiyle başlar. “Humar-ı Matbuat” başlıklı yazı doksan altıncı sayı dadır. Rasim Efendi’nin gazeteye gönderdiği bir fıkranın düzeltici tarafından yanlış yazılması üzerine duyduğu mahcubiyet anlatılır. Humar-ı Matbuat başlıklı yazı Himâr-ı Matbuat olarak basılınca af diler. Başına gelenlerin matbaadaki düzelticinin dikkatsizliğinden kaynaklandığını belirtir. Rasim Efendi, terbiyesinin böyle bir tabire müsaade etmediğini, af dilediğini söyler.

Altıncı metin “Yeni Bir Mahrec-i Muharririn” A.R imzalı ve yüz dördüncü sayıdaki yazıdır. Metinde uzun zaman önce vefat eden Mehmet Efendi’nin kendi kendine sürekli “Adam ol!” dediğini anımsayan zat yer alır. Zat içinde bulunduğu durumdan rahatsızdır ve adam olmak ister. Bunun yolunun da yazmaktan geçtiğini, sansürlemler de çizmeler de yazmaktan vazgeçmemek gerektiğini söyler. Fıkra, “Bir hakikat kalsın âlemde Allah’ım nihan” (S.104, s.1) Naci merhumun duasıyla biter.

Basın-yayın konulu yedinci yazı “Isırır Oğlum, Isırır!” başlıklı fıkradır. Gazetenin yüz otuz dördüncü sayısında yer alır. A.R, kulağını ısırın bir zatın kadıya şikâyetinden bahseder. Zat kişinin kulağını kendi kendine ısırıldığını söyler. Bunun üzerine kadı evine gidip kulağını ısırılmaya çalışırken düşer. Kararını açıklarken kendi kendine ısırabileceğine hükmeder. Ahmet Rasim, gazeteciliğimizin de böyle olduğunu, kendi kendini komik duruma düşürdüğünü belirtir.

Yüz otuz beşinci sayıda “Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş” başlıklı yazı basın-yayın konuludur. A.R imzalıdır. Balıkçının balıklarını satmak için bağırmasını yadırgayan bir zattan bahsedilir. Bunun üzerine balıkçı “Onsuz balık satılmaz. Sizin mazileri görmüyor musunuz?.. (Yeni Gün), (İkdam), (Sabah) diye sokakları öttürüyorlar” (S.135, s.1) diyerek eğer bir malı veya fikri satmak istiyorsan ses getireceksin, farklılık yaratacağın demek ister.

Dokuzuncu basın-yayın konulu yazı Neyzen’in başına gelenleri anlatan, “Ah !.. Efendim Dügâh?” başlıklıdır. Yüz elli ikinci sayıda A.R imzasıyla yer alır. Dede’nin düğün evinde çaldığı hiçbir şeye kulak asılmaz hatta şinanay çalması istenir. Düğün evinden ayrılan Dede ışığını gördüğü meyhaneye girer. Orada düğâh makamında neyini üfler. Adamın biri “Ah!... Efendim düğâh” diye seslenir. Dede aynı dili konuş-

tuğunu sanır fakat adam Dügâh isminde bir miçooya seslendiğini söyler. Yazı her yazılanın okunmadığı her söylenenin dinlenilmediğini ifade etmek ister.

Sucu Kasti'den bahseden, "Koçu" başlıklı yazı yüz elli altıncı sayıda yer alır. Fıkra basın-yayını konu edinir. Zat, vefat eden Kasti'yi anarken dostluklarının nasıl başladığını anlatır. Jurnal bir kitaptan dolayı arananlar arasına giren zat Kasti tarafından gitmesi için uyarılır. Saklanan zat, Kasti'nin bir gün ağzından baklayı kaçırabileceğinden korkar. Sucu Kasti ölümüne kadar sırrının kendinde kalacağını ifade eder. A.R bu yazısında da basın-yayının özgür olmadığına dikkat çeker.

İnsan konulu dokuz metin bulunur. Beşinci sayıda "Araba!.." adlı metin A.R imzalıdır. Halk açlık ve sefalet içindeyken yeni arabasına binmeyen bir zattan bahsedilir. Namuslu ve haysiyetli zatın eski bir araba kiralarak halkın içine çıkması anlatılır.

İkinci metin altıncı sayıda "Her Dem Taze Bir Mesele" başlıklı yazıdır. Yazı hükümet için Bağdat'a posta götürülmesini isteyen sadrazam ile halkın buna kayıtsız kaldığını söyleyen bir zat arasında geçer. Zat halkın duyarsızlığını ifade ederek devletin zor durumda kaldığını belirtir.

"Ben zannediyordum ki hükümet, Şhiremanet'ini tellala verse idi aylarca askıda kalacak idi! Bu mansıb-ı mu'tenâ doğrudan doğruya şehrin hayatıyla alakadar olduğunun için deruhte eyleyen zaten bir hayli düşünmüş olması icap eder. Görülüyor ki bütün matbuat ve elsine-i ibâd (emanet) sözünü işitir işitmez ıtlak-ı ihtiyar ediyor, hükümet de müşkül mevkide kalıyor. Benim takdirime göre halkın vediası olan bu işi yine halka iade etmek münasip olur. Hatta dâhiliye nazır-ı cedidimiz de bu ciheti teyit eyledi." (S.6, s.1)

Üçüncü metin yirminci sayı da "İstihza-yı Zaman" başlığıyla anı kurgusu ve A.R imzası ile yerini alır. Zat beşinci veya altıncı sınıfta vermiş oldukları kıyafetin dikilecek düzeltilecek yerlerini saymakla başlar. Sokakta rastladığı kadın "Bana bak oğlum!... Unutma, annene söyle, eve gider gitmez seni tütsülesin!..." (S.20, s.1) der. Kaşlarını çatarak hiddetlenen çocuk şimdi yine o zamanlar geçtiği sokaktan geçer ve sanki o rastladığı kadının kendisine:

"Hani eski cakalar, kurumlar!... Ben annene söyle, cebine çörekotu koysun, eve gider gitmez tütsülesin! Demedim mi idi!.. İşte söz dinlemeyenin hâli böyle olur!... Burnun ile dudağın arasındaki kır kıllar nedir?... Bunlar nereden çıktı!... Kızsan a, bakalım!..."

Dön de boyunu göreyim!... Aman Allah!... Daha dünkü çocuk!. (Süphanallah!) kam-
buru çıkmış!.. O zaman neye hiddetlendin?... Eğleniyorum mu zannettin. Hayır...
Şimdi eğleniyorum!...” (S.20, s.1) dediğini duyar gibi olduğunu söyler.

İnsan konulu dördüncü metin bir zatın Babıâli Caddesi’ndeki gözlemlerinden bahse-
der. Gördüklerini “Babiâli Caddesi” başlığı altında altmış beşinci sayıda anlatır. Fık-
rada Musevi’nin işportası, Arap’ın kestane tezgâhını devirmesi ve esnaf konu edinir.
Ayrıca içkili eğlence mekânı olan balozun merdivenlerinden devrilen adamdan, pi-
lavcıdan ve mezatçının olmayışından bahsedilir.

Sıradaki yazı gazetenin yetmiş birinci sayısındadır. İnsanı konu edinen “Annemle
Ben” yazısı kısa bir olayı anlatır. Zat, sokaktan geçerken “Bana ekmek ver” diye
bağırarak Ali’yi taklit eder. Annesi Ali’yi çağırarak ağzına acı biber sürer. Sürmesiyle
birlikte annesi oğlunun acısına dayanamaz, ağlamaya başlar. A.R, vatanın da böyle
çaresiz bir durumda olduğunu vurgulayarak yazıyı bitirir.

Altıncı insan konulu fıkra ise “Bilmem, Görmedim” başlığı ile seksen yedinci sayıda
A.R tarafından işlenir. Evlerinde cahillik hastalığının ortaya çıktığını söyleyen zat
kapılarının nereye gittiklerini bile bilmez. Bir gece meyhane çıkışı eski kabadayılardan
Kahraman Bey dövülür. Abdah silahının olup olmadığını sorunca Kahraman Bey
silah çekmeye fırsatının olmadığını söyler. Şimdi ise mahallede neler oluyor diye
soran olsa “bilmem görmedim” cevabı alınır.

İnsan konulu yedinci metin seksen sekizinci sayıda yer alan “Ayak Meselesi” isimli
yazıdır. Eleştiri mahiyetli bir fıkradır. Nayap Çelebi’nin bir eserindeki şu yazı üze-
rinden kaç ayaklıyız sorusu sorulur. “İnsan mutlaka iki ayaklıdır. Onun tıfıl iken dört
ayak yürüdüğü vaki ise de hâl nisbet-i hayvaniyesidir” (S.88, s.1) Zat kendisine ba-
kar eliyle sayar, diliyle sayar fakat sonuç değişmez. Kızına ve küçük oğluna sorar ve
gülerek iki cevabını alır. Büyük oğluna aynı soruyu sorar ve aldığı cevap farklı olur.
Adamına göre cevabını verir çünkü oğluna göre kırkayaklı bile vardır.

Yüz on üçüncü sayıda yer alan “Kim..? Ben!” başlıklı yazı A.R imzalıdır. Mizah
yönü ağır basan bu metin mahkeme önüne çıkarılan zatın konuşmalarından oluşur.
Hâkimin bütün sorularına “Kim? Ben?” dedikten sonra cevap verir. Hâkim sinirlenir
ve “Yok, ben!” der. Zat ise “Kırk beş, kırk altı varsınız!... Zamanın muhakematında
da bu nevi tegafüllere, tecahüllere maruz kalmıyor muyuz? Nezaket ve tevazu ekse-
riya böyle neticeler verir!” (S.113, s.1) diyerek biter. Nazik ve alçakgönüllü olmanın

sonucunda bilmezlikten gelme ve anlamazlıktan gelmelerle karşı karşıya kalındığını söyler.

Yoksulluk konulu birinci fıkra “Elf-ül Meseletü Vel-mesâil” on beşinci sayıdadır. Halkın sürekli yaşadığı sıkıntıları anlatır. Madde madde meseleler şu şekilde ele alınır: “Ekmek meselesi/ Su meselesi/ Gaz meselesi/ Odun meselesi/ Kömür meselesi/ Çamaşır meselesi/ Sabun meselesi/ Yağ meselesi/ Kira meselesi” (S.15, s.1).

Yoksulluk konulu diğer fıkra Türk ve Rum iki arkadaş arasında geçer. Olay A.R imzası ile “İki Şahsiyet Arasında Alaka” başlığı altında verilir. Yetmiş ikinci sayıda yer alan yazı Afandos’un hastalandığını öğrenmesiyle başlar. Hastalığının ne olduğu anlaşılmayan Afandos’un sadece karnının ağrıdığı bilinir. Doktor peri tuttuğunu söyler fakat aklının yerinde olduğu hatta zayıf Afandos’un kilo aldığı söylenir. Daha sonra Afandos’un ölüm haberi yayılır. Raşit ise ölüm sebebini eline geçen iki üç bin lira ile sıcak yemekler yemesine bağlar. Çünkü yirmi otuz senedir sıcak yemek yemediğini belirtir. İşin aslı anlaşılır ve tıpta “perinot” olan karın zarı iltihabı sebebiyle ölmüştür.

“Karnavala Mı Çıkacağız” başlıklı fıkra yüz on birinci sayıdadır. Metinde çetin geçen kıştan ve kömürlerin evlerde veya kapalı yerlerde depo edildiğinden bahsedilir. Şimdi ise kışa ve kömür torbasına imrenir hâle gelindiği ifade edilir. Karnaval benzetmesinin ise son paragrafta yer alan benzetmeden ötürü olduğu anlaşılır. Çünkü karnavallardaki gibi atleti kesip kol yapmaktan ve siyah gözlük takmaktan bahseder.

Yüz yirmi sekizinci sayıda “Akıl Edemedim, Olmadı İşim!” başlığı yer alır. A.R, geometri okumuş bir zatın nefer ile konuşmasını konu eder. Yoksulluk konusu işlenir. Askerin uyumadığını, yemediğini, içmediğini, üşümediğini duydukça şaşırır. İçinden keşke asker olsaydım hastalanmazdım diye geçirir.

Yoksulluk konulu “Bayılırım!” başlıklı yazı yüz yirmi dokuzuncu sayıda karşımıza çıkar. Fıkra A.R imzası taşır. Bir zatın masadaki meze tabağına gözlerinin dalması üzerine geçen konuşmalar yer alır. Piyaza, pilakiye yahniye bayıldığını söyleyen zat şimdi ise aklıktan bayılacağını söyler ve fıkra biter.

Yozlaşmayı konu edinen ilk metin on dokuzuncu sayıda “(Bir Hatıradır Kalan Niha-yet!)” başlığıyla yer alır. “Eleman ey nur didem eleman /Gözlerin derdiyle hâlim pek yaman” (S.19, s.1) beyti ile başlar. A.R bizimkilere bir hâl olmuş diye hayıflanır ve

toplumun bozulduğunu söyler. Ayrıca kadının gözlerine çektiği sürme ile nasıl değiştiğinden söz eder. Yolda karşılaştığı makyajlı kadına güldüğü sırada kadının azarlanması ile karşılaşır. Trende uygunsuz hâlde yakaladığı gençleri görür ve bir anda görünmez olduklarını belirtir.

Yozlaşma Recebim şarkısı üzerinden yansıtılır. Her şeyin para olduğunu ifade eden, “Recebim” başlıklı fıkra elli altıncı sayıda bulunur. A.R daha önce körebe, top, pişti gibi oyunlar oynadığını şimdi ise boş sözlerden oluşan şarkılar söyleyen çocukların olduğunu söyler. “Recebim, Recebim/ Sarı lira vereceğim” (S.56, s.1) sözlerinden hareketle kendi bildiği türkülerin muhabbet ve hasbihâl dolu olduğunu ifade eder.

Diğer bir fıkra “Dipçik ile Kafa” elli yedinci sayıdadır. Doksan Üç Harbi’nde Mehmetçiklerden birinin Rus askerine dipçik ile vurması konu edilir. Kafa mı yoksa dipçik mi daha sağladı tartışması ortaya çıkar. Yazıda “Her şeyin şüyü vukuundan fenadır” (S.57, s.1) cümlesi geçer. Yani bir şeyin dilden dile dolaşması o şeyin gerçek olmasından daha fenadır anlamına gelir. Araştırmalar sonucu dipçiğin sağlam olduğu yönünde olur. Ahmet Rasim, şimdi ise hepimiz kafamızın çürük olduğu fikrinde birleşmiş olduğumuzu söyler. Sözlerini yeni bir hekimin ve antropolojistin bize sükûnun zıddını tavsiye eden fikirlerden sakınılması gerektiğini söylemesi gerekir diye bitirir.

A.R, yozlaşma konusunu yüz elli birinci sayıda da ele alır. “Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz!..” başlığıyla üstü kapalı eleştirilerine devam eder. Fıkroda bir hükümdarın deliyle konuşması yer alır. Daha önceden darüşşifalar deli tedavi ederken şimdi ise gazetecilik ve fıkracılığın deli yetiştirmekte olduğunu vurgular. Deli olmayan birinin nasıl deli damgası vurulduğundan bahsedilir. Fıkroda “Ettabibi yüdaviyyü-nnas ve hüve marîz” (S.151, s.1) cümlesi geçer. Yani “Doktor insanları tedavi eder ama aslında kendi hastadır” diyerek asıl korkulacak kişilerin akıllılar olduğunu söyler.

Aile konulu dört fıkra yer alır. İlk olarak “Cız ile Vız” ismiyle iki eski dostun vapurda karşılaşmaları anlatılır. Fıkra on üçüncü sayıda bulunur. Doktorluk yapan zat, ihtiyarlıktan ve kulaklarının duymadığını belirterek artık mesleğini yapmadığı söyler. Doktor, evde hanımıyla kavga etmemek için Meyvehşin gümrüğüne gittiğini belirtince arkadaşları şaşırır. Ayrıca ilerleyen yaşının çenesine vurduğunu söyleyince dostu

“Demek ki cız” der. Doktor “Öyle ise, şöyle yapacağız, böyle yapacağız diyenlerin sözleri de bana vız!...” (S.13, s.1) der ve fıkra biter.

“Salıvermedi!..” başlıklı fıkra karı koca arasında geçen diyalogdan bahseder. Fıkra yüz on beşinci sayıdadır. Yazıda kocasına haber vermeden farklı günlerde iki üç gece eve gelmeyen hanımdan bahsedilir. Kadın komşusunda, süt halasında ve başsağılığına gittiği yerde salıvermedikleri için eve gelmediğini söyler. Kocasına ise “Ben onlar gibi sırnaşık değilim. İşte seni salıveriyorum. Kalk şimdi git!” (S.115, s.1) diyerek noktayı koyar. Sorumluluk sahibi olmayan karısından boşanan koca anlatılır.

“Çeviremem!..” başlığıyla yer alan fıkra yüz on sekizinci sayıdadır. Kalabalık bir hanede yaşayan bir zatın sığıntılığında bahseder. Ne kendisi aile efradını benimser ne de ailesi zata benimser durumdadır. Çarşıda karşılaştığı kişi kendisine çek çevir diye nasihatte bulunur. Zat ise “Bir defa çevirdim bu hâle geldim, ikincisinden Hakk saklaya!” (S.118, s.1) der.

Aile konulu son metin yüz otuz üçüncü sayıda yer alır. Karı kocanın didişmesi “Ufak Bir Monolog” başlığıyla karşımıza çıkar. Yoksulluktan dolayı kömürün, suyun, gazın, kiranın, giyeceğin, borçların hesabı yapılır. Çıkış yolu bulamayan aile babasının bir kesiti sunulur.

Lisan konulu üç metinden ilk olarak karşımıza “Yah-Yes” başlıklı fıkra çıkar. Metin gazetenin altmış üçüncü sayısında yer alır. A.R imzalıdır. İki kelime arasındaki farklardan bahsedilir. Daha önce “yah” kullanırken “yes” kullanmaya başladığını ve “yes”in kulağa daha şirin geldiğini ifade edilir. Ayrıca “yah” yerinde durmadan ilerle anlamında, “yes” ise dur çekil anlamında olduğunu söylenir.

İkinci olarak “eşek” kelimesinin zaman içindeki anlam değişiminden söz edilir. “Eşek Davası” başlıklı yazı yüz sekizinci sayıda yer alır. Hoca ve öğrencisi arasında geçen diyalogda eskiden harplerde dahi insanların en çok ihtiyaç duyduğu eşeklerin şimdi hakaret kelimesi olarak kullanıldığı anlatılır. İnsanoğlunun her şeyi işine geldiği gibi kullanmasından bahsedilir.

Dil konulu üçüncü metin yüz kırk beşinci sayı da bulunan, “Yeni Muhadenetler” başlıklı fıkradır. A.R imzalı bir yazıdır. Dil hakkındaki görüşler “Ne kadar lisan o kadar insan” şeklinde ifade edilir. Birbirinin dilini öğrenmek için çaba sarf eden ve

ortak bir dil oluşturmaya yönelten bir metindir. Rum ve Ermeni vatandaşları kendi ana dilleriyle konuşturulur.

“-Zom!... Baron Agop!... Vur, kertasgor?

-Vay!.. Kostaki ahbar! Sen, pu sapate ?

-Bizim madama.. Cam bidikertas..da.. (Biraz düşündükten sonra).. İşte onu sas peri mono!..

(El ele tutuştuktan sonra, gülüşerek)

-Duaya eki?

(Neşe-i mülakat bozular gibi suretini ekşiterek):

-Çika.

-Çika..ha!..

-Veh, veh..Çika!.

-Et la politiquc!

-İf..las!

-Pa..Pa..Pa!..” (S.145, s.1)

Birlik ve beraberliği konu edinen üç metin karşımıza çıkar. İlk olarak sağ ile sola gönderme yapan “Prensip!” başlıklı yazı vardır. Fıkra, yüz yirminci sayıdır. Nasreddin Hoca, sağ veya sola yatmayı değil sırtüstü yatmayı tercih eder. Hoca, tuzak hazırlamakla, suçlamakla, ifşa etmekle, iftira atmakla uğraşmak yerine gafletten uyanmayı önerir. Çünkü hâlâ Türk-İslam heyetini kimlerin gözetleyip dinlediğini sağ-sol ile uğraşmaktan farkına varamadığımız belirtilir. Prensiplerin terk edilmesi yönünde birlik mesajı veren bir yazıdır.

Fıkroda “cemiyet” kelimesinin tam olarak ne anlama geldiği sorgulanır. Fıkra, yüz otuz ikinci sayıda “Cemiyet-i İşan” başlığıyla yer alır. A.R herkese büyüklük yapan yol göstericilik üstelenen Ahmet Ağa’dan bahseder. Ahmet Ağa esnafa, dul kadına, çırağa, ustaya, hastaya, çocuklara yol gösterir. Sert yapısının yanı sıra sevgisinden de bahseder. Cemiyetin hem işlevsel olması gerektiği hem de ekonomik kalkınma için dayanışma içinde olunması gerektiği üzerinde durulur.

Yüz yetmiş altıncı sayıdaki “Düttürü Leyla!” başlıklı yazıda birlik ve beraberlikten bahsedilir. Yazıda özgür düşünce ortamının olmadığı için hayvanların bile konuşmadığı belirtilir. Her sabah öten horozun eksik kalan heceleri zat tarafından tamamlanır. İlk defa horozun kendi kendine tamamladığı “Düttürü Leyla”dan sonra bütün mahallenin de tekrar ettiği duyulur.

Hırsızlık konulu üç metin bulunur. Bunlar sırasıyla verilecektir. İlk metin “Hâl-i Harp” başlığıyla karşımıza çıkar. Gazetenin ikinci sayısındadır. Sürekli hırsızlık olduğu için otelden ayrılan müşterilerin odasına birlikte giderek odadan bir şey çalınıp çalınmadığına bakılır. Çalınan malzemeler otelden ayrılan kişilerin valizinden çıkmaz. Sebep sonradan anlaşılır. Otel odasından çalınacak malzemeler pencereden aşağıda bekleyen kişiye atılır. Buna ise “İspanyol hastalığı” adı verilir.

“Hırsız Hırsızdan Çalmış, Şeytan da Görüp Şaşmış!..” başlığı altında yüz otuz altıncı sayıda yer alır. İki kişinin birbirini pataklaması sonunda paylaşılamayan paltoyu üçüncü bir kişinin alıp gitmesi anlatılır. Fıkroda, hırsızların çaldıkları paltoyu dalavere yaparak çalan başka bir hırsızdan bahsedilir.

Hayvan konulu üç fıkra vardır. Bunlardan ilki “Sinir!” başlığıyla dördüncü sayıdadır. A.R imzalı metin Hindenburg’un “(Kimin siniri kuvvetli ise muharebeyi o kazanacaktır.)” (S.4, s.1) sözüyle başlar. Karikatüristin bu sözü şu şekilde konu edilir: Bir odaya pis kokan teke ile birlikte sırasıyla Fransız, İngiliz ve Alman bırakılır. Fransız ve İngiliz’in odadan kaçtığı yazar. Ancak Alman odadayken tekenin odadan kaçtığı belirtilir. Yani karikatür, muharebeyi Almanların kazanacağını iddia eder. Bir zat ise tek eksikliğin odaya Türklerin konulmadığını söyler. Eğer konulsaydı, Türk’ün odada uyumuş tekenin de burnunun düşmüş olacağından bahsedilir.

“Ömrümde Felek Bir Gece Mehtabını Gördüm” başlıklı fıkra on sekizinci sayıda karşımıza çıkar. Gece vakti sivrisinek istilasına uğramış bir zat tarafından yaşanılanlar anlatılır. Zat tahtakuruları ve sivrisineklerin sesinden uyuyamadığını, bir ara daldığında ise feryatlarla uyandığını, sineklerin koca şehre saldırmış olduğunu belirtir. Hiçbir şeye aldırmayan zat, hicaz parçası olan “Ömrümde felek bir gece mehtabını gördüm” (S.18, s.1) mısrasını söylenedurur.

Hayvan konulu üçüncü metin “Yeni Aşk” başlığını taşır. Seksen dördüncü sayıdadır. Fıkroda hayvan sevme merakı olmayan zatın kedi sevgisinin nasıl geliştiği anlatılır. Mahalledeki bir kedinin kendisine gösterdiği ilgiden ve onu ne kadar çok sevdiğin-

den bahseder. Bir gün yürürken biri arkasından omzuna fırlar. Yüzünü zatın yüzüne süren kedi ile yalvarıp yakarıp bir busesine nail olunamayan dilberler anılır.

Hırsı konusu elli sekizinci sayıda karşımıza çıkar. İki adet hırsı işleyen fıkra bulunur.. “Almanca Bir Kıraat Kitabından” başlıklı yazıda tavşan ile kirpinin yarışından bahsedilir. Yarışta her seferinde kirpinin tavşandan önce gelmesi anlatılır. Tavşan yenilgilerini kabullenemeyip yarışı yinelemek ister. Oysaki kirpi, kendinin bir eşini varış noktasına koymuştur. Tavşan her varış noktasına gittiğinde kirpiyi orada görür. Böylelikle kirpi, tavşanı hırsıyla bir aşağı bir yukarı koşturup durur. A.R hırsına karşı yenilenlere gönderme yapar.

Bir sonraki hırs konulu yazı başımıza gelen olayların kendi elimizle geldiğini vurgular. “Tallüller Arasında Fark Yok!..” başlıklı yazı yüz otuz sekizinci sayıda yer alır. Yeniçeri ağalarından biri gencin ensesindeki iki katmeri görür ve imrenir. Bunun üzerine gence berberini sorar. Genç ise ensesinin doğuştan öyle olduğunu söyler. Falakaya yatırıldığı için bir berber adı söyleyen genç kurtulur. Ağa berbere gider ve berberden ensesini katmerlesini ister. Berber ise çaresiz kayışını çıkarır, ağanın ensesine vurmaya başlar. Ağa ensesine inen kayışlara ses çıkaramaz ve pişman olur. Fıkra “Acaba bizdekiler kaç katmer oldu?.. Ve kaç katmer olacak!..” (S.138, s.1) şeklinde biter.

İşretin konu edildiği iki metin yer alır. “Merd-i Garip” başlıklı yazıda işret meşrepli merd-i garipten yani gurbete düşmüş bir zattan bahsedilir. Fıkra yüz on ikinci sayıdadır. Zat içkisini eline alıp Karacaahmet mezarlığına giderek bir mezarın içine yatar. Kendinden geçtiği sırada kulağına saz sesleri ve oynayan kadınların sesleri gelir. Zat içkisi bitince yerinden kalkamaz. Elini uzatırsa içki vereceklerini düşünür. Mezardan çıkan eli gören herkes korkarak kaçar. Zat bir yolunu bulur mezardan çıkar, oradaki mezeleri yer, içkileri içer.

İşret konulu ikinci fıkra “Muhabbet Karşılıklı Olur!” adıyla yüz yirmi üçüncü sayıdadır. Bir sarhoşun bakkala musallat olması konu edinilir. Bakkalın sarhoştan kurtulmaya çalışması ancak sarhoşun sürekli bakkalı öpmek istemesi yer alır. Sonunda kurtulamayacağını anlayan bakkal, sarhoşa kendini öptürür. Sarhoş ise boş yere öpmek istemediğini şeker yoksunluğunda öpmenin iyi geldiğini ifade eder.

Gazetenin on altıncı sayısında “Kurban Bayramı!!” yazısı yer alır. Fıkra Nahifi'nin “Eyle kurbanın müheyya îd-ı adâdır gelen” (S.23, s.3) mısrasıyla başlar. Fıkra, bay-

ramı konu edinir ve anı kurgusu barındırır. Zat, kırk beş sene önceki Kurban Bayramı anısını anlatır. Koçların gezdirildiğini ve camilerde sergilendiğini daha sonra koçların boynuzlarını birbirlerine toslattıklarını söyler. Koçlar kel bir çocuğun koçun kazığını çıkardığı için toslamıştır. Bundan dolayı kel oğlanın dayak yer. Dayakla birlikte bayramın bütün güzelliğinin kaybolduğu ve harplerinde böyle başladığını ifade edilir.

“Bir Kitabe-i Sengi Mezar” isimli yazı şair konuludur. Gazetenin yirmi ikinci sayısında yer alır. Tevfik Fikret’in uğradığı haksızlıklara sinirlenen bir zat arasında geçen diyaloglar hâkimdir. Zat, Fikret’i kâfir ilan eden ve buna iman edercesine inanan insanlara kızar. Hoca Rıdvan’ın “Kitabe-i Sengi Mezar” isimli manzumesine eklemeler ve değişiklik yapılarak yedi beyitlik bölüm aktarılır. Zat, Tevfik’i kabrinde rahat bırakmalarını, yapılan dedikoduların Fikret’in keyfini bozduğunu söyler. “*Hâlâ bu gürültü bitmesin mi?/ Kabrinde de rahat etmesin mi?*” (S.22, s.1) beyti eklenir.

Yirmi üçüncü sayıda “Neyzen” başlıklı fıkra yer alır. Fıkra “Ne meyle, ne neva-yı neyle şimdi /Gönül eğlenmiyor bir şeyle şimdi” (S.23, s.1) beyti ile başlanır. Bir hanede İzmir’den gelecek olan Neyzen beklenir. Neyzen’in fiziki özellikleri tasvir edilir ve sarıklı olmasına dikkat çekilir. Neyzen’in zaman geçtikçe çözülen sarığının yerini cübbe alır. Daha sonra koltuğunda ney, cebinde mey ile dolaşmaya başlayan Neyzen’e türlü isimlendirmeler yakıştırılır. Neyzen ise isimlendirmelere karşı beşlik ve dörtlükten oluşan şiirle cevap verir.

“Zat sultan beka yani maânî hüsrevi

“Saz ve söz ahengin etmiş aşka bir han kavi

“Ben ezel sermestim, meydanım arş müstevi

“Aksedince gönlüme şems hakikat pertevî

“Mey”de Bektaşî göründüm, “ney”de oldum Mevlevî” (S.23, s.1)

“Rüya-yı Kâzibe” başlıklı fıkra altmış dokuzuncu sayıdadır. İki zat Nasreddin Hoca’dan bahsedince gece tesirinde kalıp rüyasında görür. Hoca, Ezop ile meyhanede olduğunu söyler. Zatin salınarak yürüyüşüne baktıklarını sonrada zata çaktıklarını söyler. Zat şaşırır ve “siz çakar mısınız” sorusuna hoca “çakarım” der. Kendisine acıması gerektiğini söyleyen zata Hoca sinirlenir. Daha sonra Hoca “Bre insafsızlar!..

Ben sizi beş yüz senedir güldürdüm. Ne olur?... Sizde beni mezarımda yarım saat güldürseniz!..” (S.69, s.1) der ve zat rüyasından uyanır.

Delilerden ve delilikten bahseden “El Cünunu Fünüun Akallüh Seb’ün?” başlıklı yazı yüz altıncı sayıda karşımıza çıkar. Delilikten ve dönemin bazı delilerinin neler yaptığından bahsedilir. Yazının devamında içerik yoktur. Sansür uygulanmıştır.

“Dünyaya İkinci Geliş!..” başlıklı yazı yüz yedinci sayıdadır. A.R, birinin yaşça büyük diğèrinin ise kendisini oğlu gibi gördüğü iki zattan bahseder. Ölümden sonraki hayat hakkındaki konuşmalar aktarılır. Yaşça büyük zat sarhoşken Fransız komşularının ölümden sonra vücutlarının diken, ebegümece, hindiba olup hayvanların yediğini söyler. Bundan dolayı zat, dünyaya ikinci bir defa gelmek istemediğini ifade eder.

Nezle olan bir zatın doktora gitmesini anlatan “Vay Burnum!..” başlıklı yazı yüz dokuzuncu sayıdadır. Sağlık konusunu ele alan bir fıkradır. Dardine derman olunmasını isteyen zat, doktorun verdiği fitili burnuna koyduktan sonra kibrit çakar. Burnu kökünden kopar ve doktoru şikâyet eder. Hekim ise savunmasında böyle bir ilacın her zaman bulunamayacağını kukla oyunlarındaki maskaralıklar arasında “vay burnum” feryatlarının duyulduğunu söyler.

Fuhuşun toplumda ne kadar yaygınlaştığını anlatan, “O Ne Bakış İdi..?” başlıklı yazı karşımıza çıkar. Yüz on dördüncü sayıda yer alır. Fıkra bir zatın sevdiğinin attığı bakış sonrası kendinden geçmesini anlatır. Metne “Be-nim gamze tüvânına katli-âmkunî /Ne’üzübillâh eğer gamzerâ tamam kunî?” (S.114, s.1) beytiyle başlanır. Daha sonra sevgilinin fiziksel özelliklerini tarif edilir. Kırtışından ve bakışından bahsedilir. Zat, kendisini etkilemeye çalışan kadından bir dükkâna girerek kurtulduğunu söyler.

Gazetenin yüz kırkıncı sayısında “Dobra, Dobra Söyleyelim..” başlıklı fıkra yer alır. A.R imzasıyla yalan konusu işlenir. Kahvede dayak attım diye böbürlenlen Tıflî’nin karakolda dayak yedim şikâyetçiyim demesinden bahsedilir. Bir başka zat ise dayak yiyip geldiğini açık yüreklilikle söyler. A.R “Doğruyu söylemek mağlubiyet neticesi değil, kuvvet ve metanet eseridir” (S.140, s.1) diyerek dobra dobra ne ise o söylenmeli demek ister. Ayrıca devlet olarak bu şekilde hareket edilmeli, önemli olan hastayı kurtarmak olmalı fikrini verir. Eğer paylaşılacak bir koz varsa bu kalkındıktan sonra olmalıdır görüşü ifade edilir.

Gazetede ki fıkra tarzında kaleme alınan metinler incelendiğinde yazarın çok çeşitli konulara yöneldiği görülür. Fıkraların çoğu siyasi ve basın-yayımdaki aksaklıkları ele alır. Dönemin olumsuzluklarına karşı yapılmış ince göndermeler bulunur. Sansür kararnamesiyle yüz altıncı sayıdaki fıkrada yazının bir bölümü sansürlenmiştir. Doksan sekiz ve yüzüncü sayıdaki fıkranın tamamı sansürlenmiştir. Sansürlü fıkralar tamamen kaldırılıp yerine farklı bir yazı yazılmamış olması dikkate değerdir. Bu yönüyle gazete, benimsediği çizginin dışına çıkmadan yazılarını yazmaya devam eder. Metinler içerik olarak topluma ayna tutar. Yoksulluğun, yozlaşmanın ne denli olduğunu fıkraları okuyarak bilgi sahibi olabiliriz. Dil ve üslup bakımından sade ve anlaşılırdır. İmla kuralları günümüz kurallarından farklı bir şekilde kullanılır. Örneğin parantez içinde yazılmış olan özel isimlere gelen ekler için tırnak işareti kullanılmadan ayrılır. Ayrıca üç nokta yerine dört, beş bazı yerlerde altı nokta kullanılır. Fıkra türü gazeteye edebî açıdan zenginlik katan önemli türlerdendir.

2.1.2. Şiir

Yeni Gün gazetesinin 1-180 sayıları arasında iki adet şiire yer verilir. Şiirler “Eşkâl-i Zaman” başlığı altında verilir. Dil ve üslup bakımından sade ve anlaşılırdır. Şiirlerin konularına göre dağılımını tabloda gösterecek olursak:

Tablo 2.4. Şiir Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı

Yazar	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa	Konu
A.R	Fazıl (Ahmet)e Hediye	Şiir	92	1	Boyun Eğme
A.R	Gördüm (Nefi)nin Sopa Elinde	Şiir	100	1	Övgü

Tablo 2.5. Şiirlerin Temalarına Göre Dağılımı

Konular	Sayı	Sayfa	Adet
Boyun Eğme	92	1	1
Övgü	100	1	1
Toplam			2

“Fazıl (Ahmet)e Hediye” başlıklı A.R tarafından kaleme alınır. Boyun eğme temasının işlendiği görülür. Doksan ikinci sayıda yer alan bu şiir on dokuz beyitten oluşur.

Şiir, “Yüz sürüp dergâh-ı Hakka diledim hayır ü necât/ Hem dahi âtîfet Hazret-i (Cevlâk) meded” (S.92, s.1) beyti ile dua edilerek bitirilir.

İkinci şiir gazetesinin yüzüncü sayısında “Gördüm (Nefî)nin Sopa Elinde” başlığıyla yer alır. Övgü temalı şiir, yirmi beyitten oluşur. Beyit örneği verecek olursak: “Bir siyaset, bir selimet bizde ki âlem şaşar/ Feylsofu, Vilson’u, kasabı hatta berberi” (S.100, s.1) beytini verebiliriz.

2.2. Kurmaca Dışı Metinler

2.2.1. Mektup

Yeni Gün gazetesinin 1-180. Sayıları arasında toplam dokuz adet mektup vardır. Mektuplar dönemin siyasi konularıyla ilgilidir. Kimi mektuplar imzalı kimi mektuplar imzasız yer alır. Bazı mektuplarda alt başlıklar bulunur. Mektupları daha detaylı görebilmek adına oluşturduğumuz tabloyu inceleyebiliriz:

Tablo 2.6. Mektupların Sayı ve Konularına Göre Dağılımı

Yazar	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa	Konu
İmzasız	Bulgaristan Mektupları: Sağ mı, Sol mu?	Mektup	19	1	Siyasi
İmzasız	Sofya Muhabirimizin Mektubu	Mektup	30	2	Yangın
Bedreddin	İzmit Mektupları	Mektup	73	2	Siyasi
Bedreddin	İzmit Mektubu	Mektup	82	2	Siyasi
İmzasız	Bulgaristan Mektubu	Mektup	84	1	Siyasi
B..	İzmit Mektubu	Mektup	108	2	Siyasi
İmzasız	Bir Şehit Validesinin Mektubu	Mektup	110	2	Şikâyet
Raşit	Raşit Bey’in Mektubu	Mektup	130	1	İaşe
Rodes	Demiryollarına Vaziyet- Miralay (Rodes)in Mektupları	Mektup	137	1	Siyasi

Tablo 2.7. Mektupların Konularına Göre Dağılımı

Konular	Sayı	Sayfa	Adet
Siyasi	19-73-82-84-108-137	1-2-2-1-2-2-1	6
Yangın	30	2	1
Şikâyet	110	2	1
İaşe	130	1	1
Toplam			9

Gazetede altı adet siyasi konulu mektup vardır. Siyasi konulu ilk mektup on dokuzuncu sayıdadır. “Sağ mı, Sol mu?” başlığını taşır. Dönemin sağ ve sol kesimlerine yazılmış bir mektuptur. Mektupta hükümet sol kesim fırkalarına mı yoksa sağ kesim fırkalarına mı hizmet etsin tartışması üzerine yazılmış bir mektuptur. Malinof, Preporeç’in başmakalesinde sağ-sol tartışmasının faydasının olmayacağı gibi zararının olacağını bildirir. Malinof, fikirlerini şu şekilde ifade eder:

“Şimdi şu iki fırka günün muazzam meselesi olan iaşe işlerinde mütebayın ve mütehalif fikirlerde bulunuyorsa bunlar sol cenah fırkaları bayrağı altında bugün ittihat etmeleri ve solculuk politikasına bürünmeleri mümkün müdür? Elbette değildir. O hâlde münakaşaya neden lüzum vardır?” (S.19, s.1)

“Sofya Muhabirimizin Mektubu” başlıklı yazı otuzuncu sayıda yer alır. Alt başlıklar hâlindeki mektupta Sofya’daki savaş ve kayıplar üzerinde durulur. “Mütareke heyeti” alt başlığı heyetteki seçilmiş kişilerin düşman komutanlığıyla barış için görüşmelere başladığını söyler. “Müşkülât-ı muvahhide” bölümünde Bulgaristan’da beklenen sulh için ortamın hazır bulunmadığı ifade edilir. “Subranya ne karar verecek” alt başlığında Liberal Fırkalar ile Tar Sosyalistleri’nin hükümete karşı alacağı kararı sorgulanır. “Sofya’nın temini asayişi” kısmında Sofya’da bir Alman Fırkası’nın meydana geleceğini haber verilir. “Cumhuriyetçiler” bölümü Rodamir’de Cumhuriyet’in ilan edildiğini ve İstanbulski’nin cumhurbaşkanı olduğunu yazar.

Gazetenin yetmiş üçüncü sayısında “İzmit Mektupları” karşımıza çıkar. Bedreddin imzalı mektupta donanma filosunun gelmesi konu edinilir. İbrahim Bey ile gerçekleştirilen bir mülakattan bahsedilir. Mektup alt başlıklar hâlinde ilerler. Yangın bölümünde gece dokuz gibi silah seslerinin duyulduğu ve yangının çıktığı yazar. Kahvehande yanan ahşap bir odayı İngiliz itfaiyesinin söndürülmeye çalışılması anlatılır. Beş altı dükkâna daha sıçrasa da yangının söndürüldüğü dile getirilir. Mektubun sonunda ise on yedi parçadan oluşan filonun hâlâ limanımızda bulunduğu bilgisi verilir.

“İzmit Mektupları” Bedreddin imzasıyla seksen ikinci sayıdadır. “Limanda faaliyet” başlığı altında boğazların fethiyle itilaf gemilerinin harbi ve nakliyesinin başlaması anlatılır. İzmit limanına askeri faaliyet olmasının bir avuntu olamayacağı belirtilir. “İki sandal asker” alt başlığı altında saat üç civarında asker yüklü olduğu hâlde rih-tima yaşanan iki büyük sandaldan bahsedilir. Gelen askerlerin Fransız olduğu ve harpten önce boşaltılan mektebe geldikleri anlaşılır. Ancak binaya Fransız bandırma-

sı çekilir. “Katolik kilisesinde” alt başlığı altında İzmit’te henüz inşası tamamlanmamış olan kilisenin Fransız Binbaşı tarafından tahliyesi istenir. Böylelikle Fransızların işgal ettikleri mektebe reji memurlarından Antonie Efendi göreve getirilir. “İzmit siyasiyesi” alt başlığında yiyecek ve gaz fiyatları ele alınır. Şekerin 40 kuruş, yumurtanın 6 kuruş, etin 50-60 kuruş olduğu, kuru fasulyenin arttığını ve 25-30 kuruşa satıldığı bilgisi yer alır. Fiyatlara bakarak hayatın İstanbul’da daha pahalı olduğu görülür. “Tehcir edilenlerin avdeti” alt başlığında ise Ermenilerin ve Rumların gönderilmiş olduğu hanelerin kira fiyatlarının çok fazla artmış olduğunu ancak bu pahalılığa rağmen talebin çok olmasından bahsedilir.

Gazetenin seksen dördüncü sayısında “Bulgaristan Mektubu” yer alır. Mektubun başında *Yeni Gün* okuyucularını Bulgaristan’ın durumundan haberdar etmek için hiçbir fırsatın kaçırılmadığı yazılır. “Kabinayı teşekkül eden anası” alt başlığında kabinenin iki temel noktası olduğunu söylenir. İlk olarak asayiş ve emniyetin sağlanması, ikinci olarak Bulgaristan’da barış ortamının sağlanmasıdır. “Sosyalistler ve Çıfıtçılar” bölümünde tütün ve alkol vergilerinin arttırılması yönündeki talep konu edilir. “Dolgun varidat” kısmında tütün ve içki vergilerinin arttırılması yönündeki karar açıklanır. “Demokratlar ne diyor” bölümünde ise Demokrat Fırkaların vergilerin ağırlaştırılması için hükümete talepte bulunulur. Bunun üzerine harp kazançları vergisi yüzde seksene çıkarılır.

Yüz sekizinci sayının “İzmit Mektubu” B.. imzasını taşır. İzmit’in tehcirden dolayı felç olan hayatı terhis ile birlikte canlanmaya başlar. Canlanmanın en önemli sebeplerinden biri ise terhis edilenlerin işlerinin başlarına geçmeleri gösterilir. “Rumların maskaralıkları” alt başlığında ise sayının orijinalinde içerik yoktur.

“Demiryollarına Vaziyet-Miralay (Rodes)in Mektupları..” alt başlıklı mektup yüz otuz yedinci sayıda yer alır. Rodes imzalı iki mektup bulunur. Rodes, Anadolu Demiryolları Müdürü Mösyö (Hokkanen)e Anadolu’daki demiryolları hakkındaki kararları konu alan mektup yazar. Alınan kararların uygulanması için adım adım yapılması gerekenleri belirtir. İkinci mektupta ise Rodes, Haydarpaşa’daki değişiklikleri şimendifer memurlarına haber veren bir mektup yazar. Artık İngiliz kontrol heyetinin yerleştiğini, memurların vazifelerini yaptıkları sürede maaşlarını alabileceklerini, eğer istenmeyen bir durum olursa yerlerinin değiştirilebileceğini söyler.

Gazetenin yüz onuncu sayısında şikâyet içerikli bir mektup vardır. “Bir Şehit Validesinin Mektubu”nda Şöhret isimli bir kadının şikâyeti yazar. Oğlu Tevfik Efendi’nin İran cephesinde şehit olduğunu ve 6990 kuruşluk ihtiyaç parasının yedi aydır gönderilmediğini yazar. Şehit analarına nasıl bakıldığını söyleyerek sitemini şu şekilde dile getirir: “Yedi aydır bekliyorum; hâlâ para gelecek. Bu sen ve salimde yegâne oğlumu kaybettiğime mi yanayım, senelerden biri çekmekte olduğum sefalet mi? Şehit analarının hukuku böyle mi muhafaza olunur?” (S.110, s.2)

Raşit imzasını taşıyan iaşe konulu mektup yüz otuzuncu sayıdadır. “Raşit Bey’in Mektubu” başlıklıyla yer alır. İaşe Nazırı Raşit Bey’in Eskişehir’deki değirmen sahibiyle yaptığı anlaşmayı ve ekmek ihalesini anlatan bir mektuptur. Kömür meselesi üzerinde yoğunlaşacağı sırada yaşanan olumsuzluklardan dolayı istifa ettiğini açıklar.

Gazetede yer alan mektupların siyasi içeriği ağır basmaktadır. Sansür kararnamesinden dolayı yüz sekizinci mektubun son kısmı sansürlenmiştir. Sade ve anlaşılır bir dille yazılan mektupların çoğu gazetenin muhabirleri tarafından yazılır. Haber niteliği taşıyan olaylar gazeteye mektup şeklinde gönderilir. Devlet adamlarının ve şehit annesinin yazmış olduğu mektuplar üslup olarak çeşitliliği sağlamıştır. Yazılmış olan mektupların alıcısına ulaşip ulaşmadığı bilinmemekle birlikte gönderilmek amacıyla yazılıp yazılmadığı da kesin değildir. Mektuplar dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik durumu hakkında bilgi verir niteliktedir.

2.2.2. Nutuk

Gazetede nutuk olarak karşımıza çıkan on yedi metin bulunmaktadır. Bu metinlerin konularına göre sınıflandırılması şu şekildedir:

Tablo 2.8. Nutuk Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı

Yazar	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa	Konu
M.A.	Sadrazamın Bir Nutku	Nutuk	21	1	Sulh
İmzasız	Reichstag Bütçe-i Encümende Büyük Nutuklar	Nutuk	23	1	Sulh
İmzasız	Fon (Payer)in Nutku	Nutuk	23	2	Sulh
İmzasız	Bakü Meselesi ve Fon (Hinçe)nin Nutku	Nutuk	24	1	Siyasi
İmzasız	Derûnunda, Müsalemet ve Mukadderat-ı Cihanın Mevzu Müzakere Olacağı “Lahey” Sulh Sarayı	Nutuk	33	1	Sulh

İmzasız	Alman Başvekilinin Program Nutku	Nutuk	34	1	Sulh
İmzasız	Nutuk İftitâh-ı Hümayün	Nutuk	37	1	Siyasi
İmzasız	Ahmet Rıza Beyefendi'nin Nutku	Nutuk	46	2	Sulh
İmzasız	Arnin Efendi'nin Nutku	Nutuk	46	2	Adalet
İmzasız	Mavroyeni Bey'in Nutku	Nutuk	46	2	Adalet
İmzasız	Almanya Başvekili'nin Nutku	Nutuk	52	2	Siyasi
İmzasız	Nutuk:	Nutuk	72	1	Esir
İmzasız	Fredirik Ebert'in Bir Nutku	Nutuk	74	1	Sulh
İmzasız	Mister Vilson'un Paris'te Mühim Bir Nutku	Nutuk	111	2	Siyasi
İmzasız	Reis Kilemensu'nun Sulh Konferansında Nutku	Nutuk	139	1	Sulh
İmzasız	Amerika Reiscumhuri'nun Nutku	Nutuk	141	2	Siyasi
İmzasız	Vilson Fransa Mebusanındaki Nutku	Nutuk	154	2	Siyasi

Tablo 2.9. Nutuk Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı

Konular	Sayı	Sayfa	Adet
Sulh	21-23-23-33-34-46-74-139-	1-1-2-1-1-2-1-1	8
Siyasi	24-37-52-111-141-154	1-1-2-2-2-2	6
Adalet	46	2	2
Esir	72	1	1
Toplam			17

Gazetede sekiz adet sulh konulu nutuk bulunur. Konularına göre açıklamalar sırasıyla yapılacaktır. İlk nutuk yirmi birinci sayıda “Sadrazamın Bir Nutku” başlığıyla yer alır. Nutuk M.A imzalıdır. Sadrazam Hazretleri'nin sürekli yaptığı sulh çağrısına düşman devletlerinin kulak verilmediği söylenir. Düşman devletleri milletlerin hürriyeti ve cihanı kurtarmak için harp ettiklerini söyler. Ancak Sadrazam Hazretleri durumun öyle olmadığını belirtir ve şunları söyler:

“Efendiler, düşman bizi mahvedemez. Biz daima hukukumuzu hüsn-ü neticeye vasıl oluncaya kadar müdafaa edeceğiz. Kuvvetimiz ve mukavemetlerimizle devam etmek mecburiyetindeyiz. Sulhun istihali yalnız bir tarafın arzu ve ihtiyarına vabeste bulunduğu cihetle sulhten bahsediyoruz. Geçici adem-i muvaffakiyetlerin cesaretimizi kırmayacağını büyük muvaffakiyetlerden de mağrur olmayacağımızı düşmanlarımıza ispat etmeliyiz.” (S.21, s.1)

Yirmi üçüncü sayıda “Reichstag Bütçe-i Encümeninde Büyük Nutuklar” ana başlığı yer alır. İkinci sulh konulu nutuk “Fon Hinçe'nin Nutku” alt başlığındadır. Avusturya-Macaristan hükümetinin sulh için karşılıklı konuşma teklifinden bahsedilir. Türkiye, Bulgaristan ve Avusturya-Macaristan'ın barış müzakeratında ilk sırada iştirak edeceğini bildirir.

Bir sonraki nutuk “Fon (Payer)in Nutku” başlığıyla yer alır. Metin yirmi üçüncü sayıda yer alır. Rusya'nın, Baltık vilayetlerinin hürriyetlerine kavuştuğunu Brest-litovsk anlaşmasıyla kabul ettiği belirtilir. Bağımsızlıklarını ilan eden Courlande, Estonya ve Livonya'nın öncelikle milleti temsil edecek bir heyet kurması gerektiğinden bahseder. Fon Payer sözlerine “Şarkta sulh vardır, bu düşmanların hoşuna gitsin, gitmesin devam edecektir” (S.23, s.2) şeklinde devam eder. Almanya kendi menfaati için bu üç devleti gözetim altında tutmak ister. Ancak Payer, düşman devletlerin bu gözetme karşı çıkacağını belirtir.

“Derûnunda, Müsalemet ve Mukadderat-ı Cihanın Mevzu Müzakere Olacağı “Lahay” Sulh Sarayı” başlıklı nutuk otuz üçüncü sayıda yer almaktadır. Sulh konulu nutukta, konferansta alınması amaçlanan kararlar arasında uluslararası kavgaları bitirmek söz konusudur. İlâveten milletlerin çekişmelerini ortadan kaldırmak ve barış ortamını sağlamak vardır. 1899 yılında yapılan konferansta yirmi beş hükümet, 1907 yılında yapılan konferansta ise kırk beş hükümetin katılması sulh isteğinin arttığını gösterir.

Otuz dördüncü sayıda “Alman Başvekilinin Program Nutku” vardır. Başvekil, Almanya'nın sulh müzakeresi esnasında işçi sigortası için bazı maddeler sunacağını söyler. Sözleşme için işçi ve müteahhitlerden yardım istediğini belirtir. Ayrıca yeni hükümetin kuruluşuyla ilgili bilgi verir.

Kırk altıncı sayıda “Arnin Efendi'nin Nutku”na yer verilir. Bu nutuk sulh beklentileri ve kanunların icrası üzerine bir nutuktur. Arnin Efendi'nin söylemiyle “gül yüzlü” sulhun bir an önce gelip selamete çıkmak amaçlanır.

“Frederik Ebert'in Nutku” yetmiş dördüncü sayıdadır. Yeni hükümet barış ve ateşkesine yöneldiği için Wilson'a müracaat eder. Yeni hükümetin teşekkülü Alman demokrasisinin yıl dönümü olarak kabul edilir. Ebert, ilim ve fende ileride olduklarını ancak siyasetteki gelişmelerde geri kaldıklarını ifade eder. Yeni hükümetin askeriye

kurtulması gerektiğini, iaşenin iyileştirilmesini ve devamlı bir sulh istediklerinin altını çizer.

“Reis Kilemensu’nun Sulh Konferansı’nda Nutku” yüz otuz dokuzuncu sayıda yer alır. Harp ne kadar büyük ve kanlı ise telafisinin de o denli büyük olması gerektiğinden bahseder. Kilemensu birlik olma mesajını şu şekilde verir:

“Muvaffak olmaklığımız ancak hepimizin kemal-i metanetle müttehit kalmaklığımız sayesinde mümkün olabilir. Buraya dost olarak geldik, kardeş olarak çıkmalıyız. İfade etmeyi vecibe ad ettiğim ilk düşünce budur. Bu büyük muharebeye giren akvam arasında gittikçe daha samimi bir itihat lüzumu her şeye takdim etmelidir” (S.139, s.1).

Yüz elli dördüncü sayıda “Wilson Fransa Mebusanı’nda Nutuk” başlığıyla karşımıza çıkar. Wilson, Rennes şehrinin harap bir durumda olduğunu söyler. Her yerde insanların Fransa’nın selameti için bütün kuvvetlerini ve servetlerini harcadığını ifade eder. General Perşing ile birlikte düşüncelerini şöyle dile getirir:

“İşte biz sizin düşünceleriniz, sizin müdafaanız, sizin mümesseleriniz, buradayız ve sizin için hakikaten yaşanacak bir âlem, bütün milletlerin Fransa, Amerika, İngiltere ve İtalya’nın bu nice fedakârlıklar pahasına elde ettikleri harita-ı mazhariyetlerini temin edecek bir âlem meydana getireceğiz, diyebileceğiz.” (S.154, s.2)

Siyasi konulu altı nutuk bulunur. İlki yirmi dördüncü sayıdaki “Bakü Meselesi ve Fon (Hinçe)nin Nutku” başlıklı yazıdır. Azerbaycanlıların Bakü’ye sadece petrol için bağlı olmadığını belirtir. Aynı zamanda tarihî, millî, coğrafi ve siyasi yönden de bağlılıklarını ifade eder. Hinçe, eğer Bakü’nün korunaklı bir şekilde durması isteniyorsa bunu ancak Azerbaycan’ın başarabileceğini belirtir.

“Nutm-u İftitâh-ı Hümayün” başlıklı yazı otuz yedinci sayıdadır. Siyasi konulu ikinci nutuktur. Sultan Hazretleri, şerefli bir sulh yolunun araştırılmasını emreder. Yaşanan güçlüklerin giderilmesiyle uğraşırken Balkan cephesinin düşmanlar tarafından kuşatıldığı belirtilir. Bunun üzerine Bulgaristan’ın tek başına barışa zorlanması aktarılır. Sultan Hazretleri, “Cenab-ı Hakk’ın cümlemizi fütur ve yeisten korumasını ve müteşettit ve ihtilafata meydan verilmeyerek sizlere de müşkül mesainizde muvaffakiyet ihsan buyurmasını temenni ile meclis-i umumiyesinin üçüncü devre-i neşriyesinin beşinci içtimaini küşat eylerim.” (S.37. s.1) diye temennide bulunarak nutku bitirir.

Gazetenin elli ikinci sayısında “Almanya Başvekili’nin Nutku” bulunur. Başvekil, Wilson’un şartlarının kabul edilmesiyle Almanya’nın buna boyun eğmesinden bahseder. “Bizzat mevcudiyet mücadelesinden bahsedilecek olursa bu mücadele henüz istifade edilmemiş büyük kuvve-i beşeriye mebni meydana çıkaracaktır. Bizde irade-i milliyemizde diğer milletlerin hakkını ve saadetini kabul etmeliyiz.” (S.52, s.2) diyerek milletvekillerinin vekillik hakkını kaybetmeden hükümete iştirak edeceğini ekler. Bu durumun hükümet ve parlamento samimiyeti için önemli olduğunu vurgular.

Yüz on birinci sayıda “Mister Vilson’un Paris’te Mühim Bir Nutku” başlıklı yazı vardır. Wilson’a Paris Darülfünun tarafından hukuk ve tarih doktoru unvanı verilir. Bunun üzerine Wilson bir konuşma yapar. Cemiyet-i Akvam’la ilgili olarak insanların kim tarafından haksızlığa uğrarsa uğrarsın orada toplanılması gerektiğini söyler. Avrupa devletleri maksatlarını on beş gün önce belirtmiş olsaydı harbin çıkmayacağından bahseder.

Yüz kırk birinci sayıda “Amerika Reiscumhuru'nun Nutku” yer alır. Âyan Meclisi’nin davetlisi Wilson, Fransa hakkındaki görüşlerini dile getirir. Fransa’nın göstermiş olduğu çaba ve fedakârlıklar neticesinde bütün dünyanın dostluğunu kazandığını belirtir.

“Ahmet Rıza Beyefendi’nin Nutku” kırk altıncı sayıdadır. Âyan başkanlığına getirilen Ahmet Rıza Bey’in nutku adalet konulu ilk metindir. Memleketteki kanun ve adaletin sağlanmaya başladığını zaten bu şekilde olmasaydı başkanlığı kabul etmeyeceğini ifade eder. Kaybedilen yerlerin padişahın “gazi” sıfatıyla değil “adil” sıfatıyla tekrar alınacağını söyler. Ayrıca matbuata dikkat çeker. Hakikatin acı da olsa matbuatın dile getireceğini, kalemlerinin özgür ve samimi olması gerektiğini belirtir. Son olarak paşaların yeni görev yerleri hakkında bilgilendirme yapar.

“Mavroyeni Bey’in Nutku” kırk altıncı sayıda yer alan adalet konulu ikinci nutuktur. Balkan Harbi’nden önce idaremiz eşitlik ve adalete dayanmış olsaydı yaşanan kavgaların hiçbirinin olmayacağını söyler. Bununla birlikte cihan harbinin de meydana gelmeyeceğini sözlerine ekler. Mavroyeni, eğer barış yakınsa devletin şimdiden adaleti sağlamak için uğraş verilmesini vurgular. Sadece ilan etmekle değil gerekliliğin bütün esaslarını uygulayarak lafta değil her mevkide uygulanması gerektiğini ifade eder.

Esir konulu “Nutuk” başlıklı yazı yetmiş ikinci sayıdadır. Esir askerlerden oluşan kalabalığa sesleniş vardır. Nutuk, Amiral’in İngiliz esirlerine köylerinden ve memleketlerinden getirdiği selamla başlar. Esirliğin bittiğini ve yakın zamanda memleketlerine kavuşacaklarını söyler. Türklerin misafirperverliği ile esir hayatlarının kolay geçtiğini belirtir. Arabasına binerek sırasıyla sefarethaneye, Sadrazam Paşa’ya, Bahriye Nezareti’ne uğrar.

Gazetede yer alan nutuklar dil olarak pek coşku barındırmaz. Dili sadedir ve anlatımı açıktır. Çoğu sulh için yazılmış nutuklardır. Sulhun gerekliliğini ve ateşkesin önemini vurgulayan nutuklar yer alır. Wilson gibi devlet adamlarının da nutukları bulunmaktadır. Amiralin İngiliz esirlerine seslendiği nutuk üslup olarak çeşitlilik sağlar. Siyasi olayları yansıtması bakımından değerlidir. Dil bakımından açık ve anlaşılırdır.

2.2.3. Mülakat

Çevirisini yaptığımız *Yeni Gün* adlı gazetede toplam yirmi dört adet mülakat bulunmaktadır. Bu metinlerin konu dağılımı, sayısı ve adetleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 2.10. Mülakat Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı

Yazar	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa	Konu
İmzasız	İsveç Sefiri ile Mülakat	Mülakat	17	1	Sulh
İmzasız	Maliye ve İktisadiyemiz Maliye Nazırı Cavit Bey’le Mülakat	Mülakat	18	1	Ekonomi
İmzasız	Hariciye Nazırı Vekili Nabi Bey’le Mülakat	Mülakat	44	1	Sulh
İmzasız	Rahmi Bey’le Mülakat Sulh Müsteacil ve Münferit Olmalıdır.	Mülakat	45	1	Sulh
İmzasız	Mütareke Meselesi ve Bir Mülakat	Mülakat	55	2	Siyasi
İmzasız	Ukrayna Sefiriyle Mülakat	Mülakat	60	2	Siyasi
İmzasız	Yeni Polis Müdür Umumiyesi ile Mülakat	Mülakat	65	2	Siyasi

zannedirim ki şu bir iki gün zarfında bu mesele bitmiş olacaktır.” (S.55, s.2) diyerek bitirir.

Siyasi konulardan bahseden üçüncü metin altmışıncı sayıda “Ukrayna Sefiri ile Mülakat” başlığıyla yer alır. Mülakata başlamadan önce Sefir kendi hükümeti ile Türkler hakkında görüşlerini ifade eder:

“Biz esasen Türklerin ulüvv cenabını ve mertliklerini bilir idik. Harp umumi Türkleri nazarımızda bir kat daha yükseltti. Çanakkale’de, Bağdat’ta, Karpatlarda vatandaşlarımızın ibraz eyledikleri kahramanlık müesseri ile ebediyen iftihar edebilirsiniz. Hükümetim ile Türkiye arasında teessüs edecek olan münasebat-ı siyasiye pek ziyade dostane olacaktır.” (S.60, s.2)

Ayrıca Ukrayna-Almanya ilişkilerinden bahsedilir. Muharrir teşekkür eder ve Sefir’in yanından ayrılır.

Göreve yeni gelen polis memuru Muhammed Ali Bey’e yöneltilen sorular, “Yeni Polis Müdür Umumiyesi ile Mülakat” başlığı altında cevaplandırılır. Mülakat gazetesinin altmış beşinci sayısında yer alır. Sırasıyla sorulan soruları cevaplanır. Sıkıyönetim, firarlar, asker ve polisin mesaisi ile ilgili görüşlerini belirtir. Mülakat, muharririn sorusu üzerine Polis Memur’u kendini tanıtarak bitirilir.

Yetmiş altıncı sayıda “Ukrayna Sefiri’yle Mülakat” yer alır. *Yeni Gün* okurlarından olan Ukrayna Sefiri, gazetesinin ciddiliği ve mükemmelliğine övgüde bulunur. Kiyef’e giden Ukrayna Sefiri Muhtar Bey’den haber alınmadığı belirtilir. İtilaf devletlerinin Rusya’ya saldırmasıyla nasıl bir süreç izleneceği ve Rusya’da yaşayan Almanların kurduğu teşkilat hakkında bilgi verilir. Sefir, Bolşeviklerin İtilaf devletlerinin saldırısı karşısında ne yapacağına şu şekilde cevap verir:

“Bolşevikler amele ve ahali arasında bütün nüfusunu kaybetmişlerdir. Onların yegâne kuvveti kızıl hasseleridir, vasıta-ı icraiyeleeri eski Rusya’dan ele geçirdikleri hazine, bol para ile tutulmuş ücretli asker, Alman ve mücadeleleri Rusya’da tensik ettikleri Alman ve Avusturya esirleri, Rusya’dan kalmış silah ve mühimmattır. Vakıa bu Türk orduları gayet iyi techiz edilmiştir. Fakat vesait-i nakliyedeki müşkülât dolayısıyla artık Almanya’dan mühimmat gelemez ve Alman muallimler ifa-yı vazife edemeyecektir.” (S.76, s.1)

“Tetkik-i Seyyiat Komisyonu Reisi’yle Mülakat” seksen üçüncü sayıdadır. Kendisini müstakil bir komisyon olarak tanıtır. Komisyon hakkında sınırlı bir yazıdan sonra detaylı bilgi almak için Komisyon Reisi Mazhar Bey’le yapılan bir mülakattır. Komisyonun bir daireye veya nezarete mensup olmadığını sadece kanunlar çerçevesinde hareket ettiğini belirtilir.

“Mösyö Mişo ile Mülakat” doksan dokuzuncu sayıda bulunan siyasi konulu yedinci mülakattır. Mişo, Prens Nikola’nın yanında gelmiştir. Muharrir Romanya Veliahdı Prens Nikola ile görüşmek istemiş ancak Prens Mösyö Mişo’nun mülakat etmesini emretmiştir. Muharrir, Prens ile birlikte memuriyet-i resmiye için mi seyahat ettiğini sorar. Sefir, cevap olarak Londra Sefiri sıfatıyla eski görevine dönüp Romanya mu-rahhası olarak Sulh Konferansı’na katılacağını söyler. Mişo yanlarında gelen arkadaşlarını sırayla tanıtır. Romanların Dobruca Türklerini sevdiklerini ve Bulgarların Türkleri hicrete zorladıklarına üzüldüklerini söyler. Şehre gelecek olan Romanya heyetinin olmadığını belirterek çıkan haberleri yalanlar.

“Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Murahhası ile Mülakat” yüz on ikinci sayıda yer alır. Moralızade Nail Bey ile yapılan mülakatta cemiyetin amaçları açıklanır. Nail Bey, Kuvayı Milliye’yi bir araya toplamak, dâhile ve harice amaçlarından bahsetmek olduğunu söyler. Herhangi bir devlet kurumuna bağlı olmadıklarını, milletin alınına sürülmüş olan lekeyi temizlemeyi başlıca görev edindiklerinden bahseder.

Sulh konulu dokuzuncu metin “Amerikan Mümessiliile Mülakat” yüz on altıncı sayıdadır. Mister (Levi Yen) Amerika’nın müesseselerine, okullarına, ticarethanelerine karşı Türklerin saygı duyduğunu söyler. Sulh ile ilgili şunları belirtir: “Sulhun in’ikadına daha uzun müddet intizar etmek icap eyleyecektir. Konferansın in’ikadı herhâlde iki aydan evvel vuku bulacağı anlaşılıyor, bu asgari tahmindir.” (S.116, s.1) der.

Yüz on yedinci sayıda “İspanya Sefiri ile Mülakat” başlıklı metin vardır. 18 yaşında siyasete atılan Mösyö Yovanna Server’in şuan 52 yaşında olduğu yazar. Madrid, Paris, Bern, Romanya, Otranto’ya gittiğini ve İspanya’dan uzak kaldığı söylenir. Avrupa’da Türkler ile ilgili hiçbir şey işitmediğini, İspanya’da memleketlerine dönen İspanya memurundan duyduğunu belirtir. Ayrıca kömür ve iaşe eksikliklerine dikkat çeker. Kendisinin yaza kadar burada kalacağını söyleyerek mülakat bitirilir.

“Mösyö Sasanof ile Mülakat” başlıklı yazı yüz yirmi altıncı sayıdadır. Gazetecilerin hiçbir mülakat teklifini kabul etmeyen Sasanof, muharririn isteğini kabul etmiştir. Mösyö kendisinin tanınmayacağını ve söyleyeceği sözlerin bir değer taşımayacağını söyler. Muharrir ise Türklerin kendisini (Sasanof’u) tanıdığını belirtince oldukça şaşırır. Nerdeyse her sorulan soruya cevap vermemekte ısrarcılığını sürdürür. “Bir şey söylememeye karar verdiğim için tabi bu hususta da hiçbir şey söyleyemem.. Vaktinizi boşuna ziyan ediyorsunuz.” (S.126, s.1) şeklinde konuşur. Rusya’nın durumu ve yeni katıldığı kabine hakkındaki sorulara da cevap vermez.

Gazetenin yüz yirmi yedinci sayısında “Subranya Azasında Celal Bey ile Mülakat” yer alır. Muharririn Bulgaristan’ın ortamının karışık olduğunu ve isyanların başladığının doğruluğunu sorar. Bunun üzerine Mehmet Celal Bey söylentilerin doğru olduğunu söyler. Sofya Camisi’nin yeniden tamir edildiğini belirtir. Bulgar iâşesinin nasıl olduğu sorusuna hükümetin halkı aç bırakmamak için çaba sarf ettiğini ifade eder.

“Mösyö Aharonyan ile Mülakat” başlıklı yazı gazetenin yüz otuz beşinci sayısında yer alır. Siyasi konulu mülakat Ermeni Cumhuriyeti Heyet Yetkilisi Mösyö Aharonyan ile yapılmıştır. Aharonyan, Ermenistan-Gürcistan arasındaki sorunun sınır olduğunu söyler. Aslında sorunun sebebinin Gürcüler olduğunu belirtir. Gürcüler de Ermeniler de mıntıkanın kendilerine ait olduğunu söylediği için çekişmenin başladığı ifade edilir. Mösyö, Almanların Ermenistan’ı tahliye ettiğini ayrıca Ermenistan’da iâşe kıtlığının olduğunu ifade eder.

Yüz kırkıncı sayıda “Gürcistan Sulh Murahhasası ile Mülakat” adlı metin vardır. Mülakatta Gürcistan’a savaş ilan etmeden sınıra saldıran Ermenilerin yaptıklarını anlatılır. Elçi, Gürcistan’ın Ermenilere gönderdikleri heyetin tekliflerini değerlendirmeye almadıklarını söyler. Gürcistan’ın siyasi teşkilatının anlatılmasıyla mülakat biter.

“Boruzan Tevfik Bey’le Mülakat” başlıklı yazı yüz kırkıncı sayıda yer alır. Mülakatta Ermeni ve Rumların birleştiği söylenir. Tevfik Bey ise kendisinin vekilleri bile birleştiremediğini belirtir. Giden vekiller içinden en çok Cevdet Paşa’ya acıdığını ifade eder ve mülakat bitirilir.

Azerbaycan’ın sayılı büyüklerinden Ali Merdan Bey ile yapılan mülakat, yüz kırk birinci sayıdadır. “Ali Merdan Bey Topçubaşı’yla Mülakat” başlığıyla yer alır. Azer-

baycan'ın mütareke sonrasında yaptığı faaliyetler anlatılır. Topbaşı, daha sonra İngilizlerin Azerbaycan bağımsızlığını tanıdığını belirtir. Son olarak iaşe sıkıntılarının olmadığını hatta ihtiyaç fazlası iaşelerinin olduğunu söyler.

Siyasi konulardan bahseden altıncı mülakat “Siyasi Bir Mülakat” başlığını taşır. Gazetenin yüz kırk dokuzuncu sayısındadır. Seyit Cafer Ahmet Bey ile yapılan bu mülakatta Sulh Konferansı'yla ilgili düşünceler dile getirilir. Memleketimizin bugünkü durumunun Kırım'ı nasıl etkilediği üzerinde durulur. Seyit Cafer Ahmet Bey, İstanbul'a geliş amacını ise şu sözlerle dile getirir: “Kırım İslamlarının (Salomon Kırım) hükümetiyle olan münasebetini ve Kırım hakkındaki millî amellerini itilaf devletlerine ve efkâr-ı umumiyeye bildirmek mukaddesiyle buraya geldim, mümkün olursa daha ileriye gitmek azmindeyim.” (S.149, s.2)

Ekonomiden bahseden tek mülakat “Maliye Nazırı Cavit Bey'le Mülakat” başlığını taşır. On sekizinci sayıda yer alır. Almanların verdiği borçlar ve ödeme planı aktarılır. Ayrıca Romanya tazminatının ödemesi için yollar arandığı söylenir. Cavit Bey ihracat ve transit hakkındaki uğraşlarını anlatır. Muharrir ekonomik durumu sorar. Nazır Bey, altın yükselmiş olsa bile para birimlerinin diğer devletlere göre değerinin yüksek olduğunu ve mali olarak bir sıkıntının olmadığını söyler.

On yedinci sayıda yer alan “İsveç Sefiri ile Mülakat” başlıklı yazı barış konuludur. Toplam dört adet sulh konulu metne rastlanır. İsveç'te kurulan Sulh ve Sulh Muhakemeleri Cemiyeti'nin üyelerinin barış isteğinden bahsedilir. Ayrıca muharririn İsveç-Türkiye uzaklığına değinmesi üzerine İsveç Sefiri Türkiye hakkında yazılmış olan eserlere değinir. İsveç ekonomisi için harpten önce daha ileri seviyede olduklarını ve İzmir'e bile ticaret gemilerinin geldiğini söyler. Mülakatın sonunda muharrir teşekkür ederek sefirin yanından ayrılır.

Mülakat, Sabah gazetesinin bir haberi üzerine Nabi Bey'le yapılır. Kırk dördüncü sayıda “Hariciye Nazır Vekili Nabi Bey'le Mülakat” adıyla yer alır. Haberde hükümetimizce gönderilen sulh isteğine Wilson'un red cevabı verdiği söylenir. Vekil ise böyle bir reddin yaşanmadığı Wilson'un henüz cevap dahi vermediğini belirtir.

Barış konulu üçüncü mülakat ise “Rahmi Bey'le Mülakat” ana başlığını taşır. Yazı “Sulh Müsteacil ve Münferit Olmalıdır” alt başlığıyla devam eder. Rahmi Bey'le yapılan mülakatta barış acil bir şekilde sağlamazsa her geçen dakikanın tehlikeli ola-

cağından bahsedilir. Rahmi Bey'in sürekli bir şekilde Talat Paşa'ya yapılan harbin doğru olmadığını memleketi yanlışa götürdüğünü söylediğini belirtir.

“Vaziyete Dair Mühim Bir Mülakat” başlıklı yazı doksan ikinci sayıda Hafızı imzasını taşır. Mülakat İngiliz memurlarından biriyle yapılır. Memur, Almanların teslim olmasıyla birlikte sulhun önünün açılacağını söyler. Rusya'da ise taarruzun bitmediğini böyle devam ederse ilkbahara kadar barışın sağlanamayacağını belirtir. Yunanlıların İzmir'in kendilerine bağlanacaklarını düşünmelerini “hayalperver”lik olarak değerlendirir.

Konusu işe olan üç mülakat bulunur. Bunlardan ilki “İşe-i Mesail Hakkında Mühim Bir Mülakat” başlığıyla yer alır. Gazetenin seksen birinci sayısındadır. Mühendis Ali Rıza Bey'in işe müsteşarlığını neden kabul etmediğini öğrenmek için yapılmıştır. Ayrıca ekmek meseleleri üzerine düşünülen çareler sıralanır. Ali Rıza Bey un ve kepeğin taklidinden sakınılmasını, bir heyetin işler yoluna girene kadar fırınları teftiş etmesini, kömür tasarrufu için tramvayların on beş gün çalıştırılmaması gibi önerileri sunar.

İşe konulu diğer mülakat “Ekmek Müteahhitlerinden Ziya Bey'le Mülakat” başlığıyla yüz on birinci sayıdadır. Kosovalı Ziya Bey sözleşmeler hakkında bilgi verir. Unu ve arpayı ne kadara aldığını, fırınların kaç tane ekmek çıkarmak zorunda olduğunu, ekmeğin gramının ne kadar olduğunu, hangi mahallelere dağıtım yaptığını belirtir. Eğer nezaret gerekli temini sağlamazsa ekmeğin dağıtılamayacağını ve bütün suçun nezarete olduğunu söyler.

“İşe Nazırı ile Mülakat” adlı yazı yüz on üçüncü sayıda bulunur. Reşat Bey ile yapılan mülakatta unun elden ele geçmesi sonucu ekmeğin yenmeyecek hâlde çıktığı belirtilir. Bunun sonucunda tüccardan müteahhite, müteahhitten fırına, fırından halka giden ekmeğin macerası sadece müteahhite verilerek son bulmuştur. Ekmeğin bütün sorumluluğunun tek yerde toplandığı yazar. Amaç halkın iyi ekmek yiyebilmesidir. Bazı mahallelerde ise iki üç gün ekmek verilmediği haberleri ortaya çıkar. Bunun sebebinin ise kömür eksikliğinden ötürü unların nakledilememesi olduğu ifade edilir.

Gazetede yer alan mülakatlar dil ve üslup bakımından incelendiğinde dil sade, açık ve anlaşılırdır. Sorulan sorulara net cevaplar verilir. Çoğu siyasi içerikli mülakatlardır. Devlet adamları ve elçilerle yapılan mülakatlarda sulh, ekonomi ve işe konula-

rından söz edilir. Mülakatlar dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan bilgi sahibi olmamızı sağlar.

2.2.4. Deneme

Yeni Gün gazetesinde iki adet deneme bulunmaktadır. Bunlar yazar-eser konuludur. Metinlerin konularına göre dağılımını tabloda gösterecek olursak:

Tablo 2.12. Deneme Metinlerinin Sayı ve Konularına Göre Dağılımı

Yazar	Yazının Başlığı	Tür	Sayı	Sayfa	Konu
Cenap Şahabettin	Manzum Tiyatrolarımız	Deneme	1	2	Yazar-Eser
Cenap Şahabettin	Manzum Tiyatrolarımız “Anize”	Deneme	16	4	Yazar- Eser

Tablo 2.13. Deneme Metinlerinin Konularına Göre Dağılımı

Konular	Sayı	Sayfa	Adet
Yazar- Eser	1-16	2-4	2
Toplam			2

Cenap Şahabettin’in, “Manzum Tiyatrolarımız” başlığı altında tiyatro hakkındaki görüşleri yer alır. Sadece Türk edebiyatından değil Viktor Hugo’nun tiyatro anlayışında da bahseder. “Hernani”yi örnek vererek şiir bölümlerinin büyük kıymete sahip olduğunu söyler. Türk edebiyatında Abdülhak Hamit’in manzum tiyatrolarını eleştirir. “Hamit Bey’in hiçbir tiyatrosunu tanımıyorum ki orada şiir hakkında ve hudut-u lüzumundan ziyade yer işgal etmiş olmasın” (S.1, s.2) der. Cenap, sahneye ait eserlerin “entrika”sız olamayacağını ancak Hamit Bey’in bundan mahrum olduğunu ifade eder. Özellikle tiyatro metinlerinin oynanmak için değil okunmak için yazılmasını kabul etmediğini belirtir. Cenap Şahabettin tiyatroyu yemeğe şu şekilde benzetir:

“İtiraf edeceğim ki bu azarı pek zayıf ve pek zorlukla şayan kabul bulurum. Tiyatro temaşa olunmak için yazılır ve tiyatronun mahki sahnedir; sahnede muvaffakiyet temin edemeyen eser her şey olabilir, fakat tiyatro olduğu iddia olunamaz. Sahne için yazılmamış bir tiyatro akıl edilmemek için hazırlanmış bir yemeğe teşbih olunabilir: Kokusu güzel, ta’mı kötü bir yemek tasvir ediniz, “Bu yemek için değil, koklamak içindir!” deseler tebessüm etmez misiniz?” (S.1, s.2).

İkinci deneme on altıncı sayıdadır. “Manzum Tiyatrolarımız” başlığıyla yer alır. Muhiddin Mekki’nin “Anize” eserini konu edinir. Deneme Cenap Şahabettin imzalıdır. Muhiddin Mekki’nin pek az tanındığını bunun sebebi uzakta yaşaması ve isminin etrafında davul çaldırmayı sevmemesine bağlanır. Öncelikle “Yeşil Yaprak”, “Mevlid-i Nebevi” adlı eserlerini tanıtır. “Yeşil Yaprak”ta belli belirsiz Servet-i Fünun edası olduğunu söyler. “Mevlid-i Nebevi” için ise Süleyman Dede’nin bu eserine dokunulmaması gerektiğini belirtir. “Eskilik ve hatta küf ve yosun harabelerin ziyen-tidir” (S.16, s.2) der. Muhiddin Mekki’nin yeni yorumunun gereksiz olduğunu şu şekilde ifade eder: “Muhiddin Mekki Bey’in (Mevlid)ini nasıl buldunuz?” dedimse hepsi aleltakrip, “beyhude yorulmuş, hiç Süleyman Dede’nin eser bi bedeli tebdile gelir mi?” dediler. “Anize”den bahsedecek olursak ucuna iki kafiye takmakla şiir yüksekliği verilemeyeceğini söyler. Ayrıca teknik bakımdan yetersiz bulur ve güzel bir şiir ile bitseydi diyecek bir sözün olmayacağını söyler. Tiyatronun kuralları olduğuna ve buna uyulması gerektiğine dikkat çeker. “‘Tiyatro!’ dediniz mi? Koca bir silsileyi kavaide-yi riayetle mukayyedsiniz.” (S.16, s.2) diyerek bitirir.

Gazetede deneme tarzında kaleme alınan metinler incelendiğinde dil ve üslubu bakımından sade ve anlaşılırdır. Yabancı özel isimler okunduğu gibi yazılmıştır. Moliere yerine Molyer şeklindedir. Yeni Gün edebî bir gazete olmasına rağmen iki adet denemenin olması dikkat çekicidir. Döneminin edebi anlayışı hakkında bilgi verir. Cenap Şahabettin’in tiyatro hakkındaki görüşlerine yer verilir. Tiyatronun yazılmak için değil oynanmak için yazılması gerektiğini söyler. Abdülhak Hamit’i bu yönden eleştirir. Muhiddin Mekki’nin Anize adlı tiyatrosu hakkında bilgi verilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YENİ GÜN'DE YER ALAN EDEBİ METİNLERİN ÇEVİRİ YAZISI

3.1. Birinci Sayı

Manzum Tiyatrolarımız

Romantizm âlem-i edebiyatta güzel bir fırtına olmuştu; siyasette Büyük Napolyon Hükümeti ne ettiyse edebiyatta romantizmde alelkarib o idi: Şaşalı, gürültülü, o... metab!.. (Viktor Hugo)nun dehası altmış sene imtidat eden bir rad-ı kalemdir ve hâlâ bazı ruhlarda aksi gürler.

Mamafih, bütün taksiratına rağmen biz o mezhup üdeba-yı tazîz etmeliyiz: Çünkü edebiyatımızın îd-i inkılâbı romantizm topraklarıyla ilan olundu. Nazmımız evtar u maksî gazel vadisinden romantik manzumlarla çıktı; nesrimiz ilk romanlarını- Sergüzeşt-i Ali Bey, Cezmi,. ilâ ahırîhi- romantizmine medyundur. İlk sahne edebiyatımızda romantikti: Zavallı Çocuk, Vatan, İçli Kız, Gave Tarık ve emsali.

Manzum tiyatrolarımız bile romantik olarak başlıyor: Eşber, Tezer, Zeynep, Nazife, Nesteren, Abdullah üs-Sagir, Sardanapal, İlhan, elhasıl Hamit'in sahneye vakfettiği asar-ı manzumenin kâffesi üslupları ve mevzuları itibarıyla romantiktir.

Romantizmin büyük nakıçası "alelade insan"lardan ziyade "kahraman"lara ait olması idi. Hugo ve muakkipleri kitapta ve sahnede, nazımlarında ve nesirlerinde müthiş bir badire-yi tezat içinde fevkalbeşer mahluklar yaşatırlardı: Bir söz ötekine nazaran adeta bir kazıye ve aksi kazıye, bir şahıs diğere nispetle bir cüce ve bir devedir; o edebiyatın her satırında sağınız semavi bir fazilete sürünürken solunuza cinayet temas eder. Öyle diyeceğiniz gelir ki bu edebiyatı vücuda getiren dimağın yarısı gece, yarısı gündüzmüş!

"Abdullah üs-Sagir"de bir fahişe emr-i münhezime ders-i mehasin veriyor; "Sefile'nin Hasbihâli" bütün insaniyete karşı bir hitabe-i ahlaktır. Dedim ya, tezat, tezat!

İlk manzum tiyatrolarımızın ayıbı romantizmin o saf mümeyyizesine ait kalmasıydı şayan-ı müvahıza görülmemek tabii idi: Mesela Hugo'nun manzum tiyatrolarında, romantik olmaktan başka bir kusur yoktur ve bunun için hepsi sahneye çık-

mış ve alkışlanmıştır. “Ernani²” gibi bazıları hâlâ oynanabilir. Hâlbuki Hamit’in manzum haileleri için sahnede yaşamak mümkün olamadı: Çünkü onların “şiiir” olmak ve “edebi” olmak itibariyle büyük ve belki pek büyük kıymetleri vardı, fakat sahnede bay hal aranacak meziyetlerden hemen külliye mahrumdular. Muhterem üstadın hiçbir tiyatrosunda mukaddemat-ı vaka vuzuh ve icaz matlubuyla arz olunmaz; hiçbirinde vaka alâiki ile pîş-i nazarda tecellisi etmez ve hiçbirinde zaman ve mekân itibariyle vahdet ve insicam gözetilmemiştir. Hamit Bey’in hiçbir tiyatrosunu tanımıyorum ki orada şiiir hakkından ve hudut-u lüzumundan ziyade yer işgal etmiş olmasın. Hemen kâffesinde bir veya birçok nefis-i neşide “cereyan-ı vakıa”ya sekte iras eder; güya “edebiyat” haileye:

-Sen biraz çekil; ben saltanat süreceğim!” der. Ve bundan dolayı; frankların sahne-i edebiyatta en ziyade ehemmiyet verdikleri- (mouvement³) intizam cereyan hasesi Hamit’in tiyatrolarında yoktur.

Diğer cihetten isnat manzum tiyatroları üslup itibarıyla da hayli söz götürür; sahne lisanında en ziyade gözetilecek iki büyük hasseyi –“icaz ve metanet”i “Eşber” ve hemşirelerinde derece’ül lazımede bulamayız. Bilhassa manzum tiyatrolarda söz-ü ahinin, kesin ve keskin olamadı; kulağı bir hutbe gibi okşamalı ve dimağı bir sayha gibi uyandırmalı.. Tıraşide mısralar içinde nefis ve necip fikirler avuçları alkışa mecbur etmeli.

Hayatta dikkat olunmuş ki ahva-yı nefسانيye –aşk, tevehhür, yeis, ...ilâ ahirihi- sanayi bediyei unutturuyor: Sahnede müesser olmak için “sanat”tan mümkün mertebe uzaklaşmak ve “tabiat”a âli kader âlâmekân yaklaşmak lazım gelir. Diyebilirsiniz ki sahnenin yegâne sanatı tabiliktir.

Bunlardan başka şu hakikati de ifşa edeceğim: Manzum olsun, mensur olsun sahneye ait bir eser “entrika”sız yaşayamaz. Hamit Bey’in tiyatrolarında “entrika” alelumum... Nasıl diyeyim bilmem, -tıfılanedir. Bir mutat tefrika romanları eserlerini yürütmeye çabalarlar.

Bütün bu nekaise bir tek mazeret perde tutulmak isteniyor: Hamit Bey tiyatrolarını sahnede oynanmak için yazmamış, onlar birer mecmua-ı işbar gibi okunmalı imiş.

² *Hernani*

³ Gazete nüshasında Latin harfleriyle verilmiştir.

İtiraf edeceğim ki bu azarı pek zayıf ve pek zorlukla şayan kabul bulurum. Tiyatro temaşa olunmak için yazılır ve tiyatronun mahki sahnedir; sahnede muvaffakiyet temin edemeyen eser her şey olabilir, fakat tiyatro olduğu iddia olunamaz. Sahne için yazılmamış bir tiyatro akıl edilmemek için hazırlanmış bir yemeğe teşbih olunabilir: Kokusu güzel, ta'mı kötü bir yemek tasvir ediniz, "Bu yemek için değil, koklamak içindir!" deseler tebessüm etmez misiniz?"

İlave edeyim ki sahnede muvaffak olamamak bir şairin kıymetinden hiçbir zerre tenkis edemez. Büyük şairler, manzum tiyatrolarında daima muvaffak olmuş değildirlere. İşte ez an cümle: Lö Kont Dö Lil⁴. Büyük şairlerin "Erinniler" unvanlı manzum hailesi -elbette hatırlardadır- hiçbir rağbete mazhar olamamıştı.

Hamit Bey'in tiyatrolarını manzum makaleler gibi telakki etmeliyiz ve ruhlarını göremediğimiz eşhas-ı vakayinin güzel sözlerini dinlemekle mahzuz olmalıyız.

Bir "Eşber", bir "Tezer" tiyatro olmak itibariyle gerçi vasatın devininde birer eserdir, fakat kıymet-i şairiyeleri o kadar yüksektir ki onlara yine bir abde-i kalemiye mevki temin eder, şart ki tiyatro tesmiye edildiklerini unutalım.

**

Her nokta-ı nazardan zayıf görülen "hevşenk" ile "Bedriye" istisna edilince Hamitinkilerden sonra yazılan manzum tiyatrolarımız şunlardır: "Baykuş", "Anize", "Payitahtın Kapısında".

Bunlardan da ayrıca bahsedeceğim. [S.1, s.2]

Cenap Şahabettin

Yevm-i Cedit, Rızk-ı Cedit

Bizde hemen bütün erkân-ı matbuat, bu kadim madde-i maişetin mahkûmudur. İçimizden hiçbirimiz şimdiler pek ziyade moda olan adalardan birine gidip de bir hafta yan gelemez. Geleyim dedi mi aded-i eyyam derhâl zimmete kayıt olunur.

Devr-i İstibdat'ta Sansör "Hıfzı" Bey merhum, bir gün beni çağırttı. Daha kapıdan girer girmez, gece sabahlara kadar gazete provalarıyla uğraşmaktan, uykusuz kal-

⁴ Le Kont De Lil

maktan simasına arz olmuş olan bir nevi sarılığa başka bir eda-yı istihza bahşeden tebessümüyle karşılayarak dedi ki:

-Ya sen ya ben!

Şaşaladım. Yüzüne hayretle baktım. Kendisi ayakta durmuş, bermutat elleri pantolonun cebinde olduğu hâlde sözüne devam ederek:

-Dediğim gibi işte!... Aramızda benim senin için maişetimi kaybedecek büyük bir dostluk, mühim bir münasebet yok. Olsa bile!..

-Ne diyorsunuz?

Münfailâne

-Diyorum ki ben sansör olduğça sen gazetelerde yazamazsın!

-Demek ki ben sizin için maişetimi kaybedeyim? Şimdi söylediniz ki aramızda böyle bir fedakarlığı icap ettirecek büyük dostluk yok!..

Mütecellidâne:

-Yok ama sen yevm-i cedit, rızk-ı cedit yaşar bir adamsın!.. Ben ise istikbalimi kollamak isterim!...

Buna neden dolayı karar verdiğini bilemiyorum. Fakat hakkımdaki hükmü pek doğru idi. Öyle ya?... Hangimizde fikr-i istikbal vardır?.. Hâlâ da aynı kafadayız!.

Bu söz üzerine bir daha düşündüm. Neticede anladım ki memlekette muharrir, Babıali Caddesi'nde dolaşır, kalemi kulağında bir garip elde yar demek imiş!.. Bittabi mahzun oldum: Hem çalış hem serseri tanın. Böyle bir akıbet ne yaman bir nekbettir!

Esatize-i musikimizden bir zat der idi ki:

“Adamlar yollayıp, tezkereler yazıp davet ederler. Ne yapacaksınız? Mukteza-yı nezaket icabet eder, gidersiniz. Sizi ta sokak kapısından karşılarlar. Konakta veya hanede bir telaştır gider. Buyurun, buyurun: hoş geldiniz sefalar getirdiniz. Şöyle teşrif edin. Yok. Vallah. Olmaz. Bu köşeye oturun... Rica ediyorum rahatsız olmayınız... Bilseniz, tenezzül buyrulmayacak diye ne kadar üzülüyordum. İhya buyurdunuz!.. Teşekkür ederim gel!.. Mutat şekerli mi, sade mi efendim?.. Mehmet dikkat et!.. Benim fincanın eşiyle getir!.. Gibi sözler söyler. Malum a... Bu gibi meclislerimiz işretsiz geçmez. Saz başlar. Avazınız çıktığı kadar bağırıp çağırırsınız. Vakit geçer.

Yemeğe geçersiniz... Sahib-i hane mest ve neşe-nâk çekilir.. Siz ekseriya uşak “ Mehmet”le karşı karşıya kalırsınız:

-Oğlum Mehmet, bizim yatak!..

Mehmet esneye esneye:

-İki defadır hareme uğruyorum.. Ses vermiyorlar.. Galiba uyumuşlar! Der. Bu cevabı kati üzerine bil-mecburiye bir köşeye büzülürsünüz.. Sabahı edersiniz... Yine bu bir şey değil!.. Bu gibi ashab-ı davetin bed-mest bir takımını da vardır ki kafayı tütsüledikten sonra gece yarısı bile kovar”

Bizim de muharrirliğin talihi bundan yüksek değildir. Bir makalenizde muvaffak oldunuz mu ne üstatlığınızı ne dehanız ne müddekiğiniz kalır?.. Biraz zülfüyâre dokundunuz mu ne gazeteciliğiniz kalır ne yalancılığınızı, ne de muhaliflik ile post koymaya yeltendiğiniz!... Hatta şekline göre ihanet, hıyanet, rüşvet, küfran-ı nimet ile de ithamınıza kadar varılır.

Ben mesleğin ulviyetini mukadder olduğum için ağzım varıp da:

-Lanet olsun!

Demedim. Hatta dedirtmek istediler de ne denilmek icap eder mi kestiremem. Onu istikbali kollayanların kendi vicdanlarına havale ediyorum! [S.1, s.4]

A.R

3.2. İkinci Sayı

Hâl-i Harp

Başımıza bir (İspanyol) hastalığı çıktı. Etibba hâme-zen istical, teşhisini, tedavisini, tarz-ı tevakkisini yazdılar, çizdiler. Hâlbuki aramızda bundan daha vahamet-engiz bir hastalık var. Bu maraz, sene-i hâliye zarfında günden güne salgın bir şekle girdi.

Geçen gün bildiklerden birine tesadüf ettim. Dedi:

-Ne yapacağız?

-Hayrola!

-Bizim evden her gün bir şey çalınıyor. Ama ne? Ne olursa olsun, şimdi para etmeyen mal mı var? Mendil, çorap, don, gömlek, minder, bakır, tahta, yağ, pirinç, tabak, sürahi, bardak, gaz... Elhasıl bir evde ne bulunursa...

İrkildim...

-Acaba hizmetçi mi?..

-Kovalı iki sene oluyor... Kim besleyecek?

-Çocuklar mı?

-Nasıl olur?

-Nasıl olur?.. Yedi, sekiz yaşlarında... Zavallı kadıncağızın iki gözü iki çeşme!...

-Ne olmuş?

-Bugün de bir yatak çarşafını bulamıyor...

-Kimden şüpheleniyor?

-Akşam bizim... Beyin oğlu gelmiş idi... Beyin malum a! Halası düşer... Fakat zannetmem, öyle bir çocuk değildir.

Yine bir bildik söyledi:

-Dün Kalamış'a gidiyordum. Bostanın iç tarafında gözüme beyaz beyaz bir şeyler ilişti. Uzandım baktım. Genç biri. Ceketini, yeleğini çıkarmış. Belinde sarılı duran koca bir yatak çarşafını çözüyordu... Anladım...

Ahiren Bandırma'dan gelmiş olan bir zat nakletti:

-Otelde kalmaya mecbur oldum. Sabahleyin erken kaldırmalığımı tembih ettim. İşim sıkı olduğu için garsonun müdahalesi olmadan yataktan fırladım. Derhâl giyindim. İnmeye başladım. Aşağıda kanepede üzerine uzanmış olan hizmetkâr, ayak patırtımdan uyandı. Birdenbire önüme dikildi. Tabii yeni olduğum için para için böyle yapıyor, dedim. Keseye davrandım. Müsterhimane dedi ki:

-Efendi!.. Size zahmet ama odanıza kadar çıkalım.

-Ne olacak?

Kıvrandı.

-Ne yapalım? Zaman böyle?.. Canımız yandı.

-Ne var ki?..

-Siz değil a!.. Pek çok müşteri buradan öteberi aşırıdılar... Bir eksik var mı diye bakalım...

-O hâlde çıkmaya hacet yok.

-Rica ederim, efendim, çıkalım.

-İşte yanında duruyorum. Üstümü başımı ara...

-Rica ederim, efendi... Siz bilmiyorsunuz da söylüyorsunuz... Çıkalım...

Çıktık. Garson odayı nazar-ı teftişten geçirdi. Bana dönüp:

-Affedersiniz Efendi!.. Sizi yordum. Fakat bilmezsiniz. Biz şüphelendiğimiz müşterilerin üzerlerini de yokladık. Bir şey bulamadık, lakin yine çalındı.

-Nasıl?

-Sonradan anladık ama iş işten geçti. Meğer paket yapıp pencereden sokakta bekleyen arkadaşına atarmış!..

-?..

Sırtında torbası, ales-seher yola düşmüş. Bağırarak:

-Eskiler alıyorum... Yün, pamuk, bakır alıyorum...

Açık sokak kapısından bir hizmetçi başı çıkarak, Rumca yavaş yavaş:

-Öğle zamanı gel!

-Belli olmamak için yine bağırarak:

-Eskiler alıyorum... Teneke, çuval, çarşaf alıyorum!..

Kârcı dükkânın kapısı önünde bir aşağı bir yukarı geziniyorken etrafına bakınarak giden on yaşlarındaki fıldır göz bir işçisinin yanına sokularak, el arkada, güya bir şey söylemiyormuş gibi baş yukarıda, gözler ileriye müteveccih olduğu hâlde:

-Bugün bir şey yok mu?

-Kemal-i telaşla yürüyüp geçerken:

-Git be!. Moruk arkada!..

İki küçük arkadaş arasında:

-Ali be!.. Bu akşam sinemaya gelecek misin?

-Param yok!..

-Babandan iste!..

-Parası yok!..

-Ben dün öğle yemeğinden sonra bir yüz dirhemlik zeytinyağı doldurdum. Otuz kuruşa okuttum. Sen de yap! Okut!

-Annemin kafası kalın.. Ne okur, ne okutur!

İki muhibb-i sirkat-zede arasında:

-Dünya tersine döndü!..

-Öyle! Evvelleri misafirliğe çıkın ile gider. Şimdi misafirler çıkın ile dönüyorlar!...

İki dost baba arasında:

-Bizim çocuk bu sene Sultanîye kabul edildi...

-Benimki hâlâ mahalle mektebine devam ediyor...

-Şimdi mahalle mektepleri var mı ya!..

-Var ya. Hatta dün (fargab)a çıkmıştı. [S.2, s.1]

A.R.

3.3. Dördüncü Sayı

Sinir!

Stockholm'de bir müddet ikametle ahiren avdet etmiş olan muhterem mebuslardan biri naklediyordu:

Alman Erkân-ı Harbiye Reisi Hindenburg'un:

(Kimin siniri kuvvetli ise muharebeyi o kazanacaktır.)

Mealindeki kavlı-i meşhurunu duyan İsveçli bir karikatürist bunu mensup olduğu gazetede gayetle pis kokan bir tekeyi esas-ı ittihaz ederek üç şekli mizahi üzerine tersim etmiş. Şeklin birincisi.

Bir oda içinde mahut bir teke ile bir Fransız. Bir çeyrek sonra odanın kapısı açılıyor. Fransız, eli burnunda (püf!) diye dışarıya can atıyor.

İkincisi:

Aynı oda. Fakat Fransız'ın yerine bir İngiliz ikame edilmiş. Yirmi dakika sonra kapı yine açılıyor. İngiliz aygın baygın çıkıyor.

Üçüncüsü:

Yine aynı mahal. Aynı teke. Yanında bir Alman. Aradan beş on dakika geçiyor. Bu defa kapı açılır açılmaz teke hâib ü hâsir fırlıyor.

Anlaşıyor ki ressam, bununla Almanların galip geleceğine işaret ediyor.

Tasviri, letafeti hasebiyle ben de ötekine berikine nakletmeye başladım. Dün bir zata anlatıyordum. Biter bitmez dedi ki:

-(Her güzelin bir kusuru vardır.) derler. Bu da kusurlu.

-Ne gibi?

-Kusur değil... Noksan.

-Noksan mı?

-Evet. Hani ya biz? Bizi de kapatmalı idi.

-Doğru ama nasıl gösterebilirdi?

-Nasıl olacak? Gülerек... Bizi odanın bir köşesinde uyumuş kalmış; tekeyi de burnu düşmüş...!

-!..?.. [S.4, s.1]

3.4. Beşinci Sayı

Araba !...

Refikim, henüz reng-i hicabı yüzünde durduğu hâlde, kemal-i safvetle dedi ki:

-Keşke binmez olsaydım!..

Anladım zannettim:

-Evet, artık tramvaylar çekilmez hâle geldi..

Sözümü kesti.

-Tramvay değil... Araba!..

-Pis mi idi?..

-Hayır. Bilakis... Lastikli, muntazam, koşumlu bir araba...

-O hâlde?...

-İşte asıl şayan-ı dikkat olan cihet burada. Yolda giderken hatırıma: Şimdi beni görenlerde tüccar mahudeden zannedecekler veyahut benimde ağırca bir vurgun vurduğuma zahib olacaklar, endişesi geldi. Bu endişe ile kıvrandım durdum.

Zamanı gördünüz mü?.. Beş, on sene evvel hayat kibaraneye delalet iden bu vasıtayı, nelerin medlulü kıldı. Benimde hatırıma neler getirdi.

Devir-i istibdatta galiba (Balat) civarındaki fukara-yı ahaline sadaka-yı seniye tevzî hakkında irade çıkmış... Mabeyn ricali miyanında namus ve haysiyetiyle maruf bir zat da memur olmuş... Dalgın dalgın yürürken biri ismini anarak aşinalık etti. Döndüm, baktım... Bu zat..

-Efendimiz, böyle nereye?

Anlattı...

-Fakat epeyce uzak yerdir... Yayan nasıl gideceksiniz?

-Ne yapayım? Kayığa binemem...

-Arabanız...

-Evet. Arabam!... Benim arabamla böyle aç bir haltın içine nasıl girmeli?...

Maahaza uşak eski bir kira arabası bulacak... Bilmem ki, neden gecikti?

Dedi, arabanın vürudu üzerine ayrıldı idi!

Dedin ki samanın okkası beş, arabanın ki otuz paraya olduğu zamanında fakir ve ihtiyaca hürmet gösterenler var imiş. [S.5, s.1]

A.R

3.5. Altıncı Sayı

Her Dem Taze Bir Mesele

Geçen gün bir zat naklediyordu:

Eski sadrazamlarımızdan biri:

-(Bağdat) a on beş günde posta götürmeyi taahhüt eden varsa müracaat etsin!

diye tellallar çıkarmış. Herifler İstanbul, dört köşe, beş on gün bağırılmışlar, kimse müracaat etmemiş. En sonra aksakal biri zuhur etmiş. Vezire arz etmişler.

- Getirin!

Demiş. Huzurda:

-Sen mi götüreceksin?

-Hitabına mazhar olunca ihtiyar demiş ki:

-Hayır efendim. Hatta biraderlere sordum. Cevap vermediler.

-Ya kim götüreceksin?

-Evet efendim.. Bendenizi de merak sardı. Onun için mahalleliden gözüme kestirdiklerime de sordum, onlar da bu işi deruhte edemeyiz, dediler.

-O hâlde?

-Lütuf buyurun Paşa Hazretleri... Merakım müştet oldu. Semti yokladım. Bir taraftan tellallar bağırır, bir taraftan ben kahve kahve, dükkân dükkân gezerim...

-Sonu?

-Kimse deruhte etmiyor.

-Öyle ise neye geldin?

-Böyle bir talip bulunmadığını efendimize arz için!..

Ben zannediyordum ki hükümet, Şhiremanet'ini tellala verse idi aylarca askıda kalacak idi! Bu mansıb-ı mutena doğrudan doğruya şehrin hayatıyla alakadar olduğu için deruhte eyleyen zaten bir hayli düşünmüş olması icap eder. Görülüyor ki bütün matbuat ve elsine-i ibâd (emanet) sözünü işitir işitmez ıtlak-ı ihtiyar ediyor, hükümet de müşkül mevkide kalıyor. Benim takdirime göre halkın vediası olan bu işi yine halka iade etmek münasip olur. Hatta dâhiliye nazır-ı cedidimiz de bu ciheti teyit eyledi. Bittabi murâkebe-i hükümet altında yapılacak bir intihap neticesinde teşekkül edecek belediyelerde faaliyet daha ziyade görünür. Bu emir-i mühimde acemilik her iki tarafta var olduğu için dâhilî siyaseti vikayeden – hiç olmazsa- güftü gûnun bir parçası kaldırmış olur.

Maahaza bunda da ihtiyat ve dür-endişlik ister. Geçen gün zıpçıktılardan birinin, yeni bir fikriymiş gibi.

-Hükümet, iaşe işlerini deruhte etmemeli idi. Halka bırakmalı idi. Dediğini işiten refikim:

-Aman, Allah esirgeye! Bıraksa idi şimdiye kadar birbirimizi yer idik. Cevabımülzimanmesini verdi.

Acaba belediye işlerini bize verse birbirimizi gırtlaklar mıyız? [S.6, s.1]

A.R

3.6. On Birinci Sayı

Nebbaş-ı Evvele Rahmet!..

Kabl-el harp yazılmış asarı okumak, şimdi bende garip yüksünmeler hasıl ediyor. Beşeriyetin tehevür, gazap, katl gibi ihtirâsat-ı anifeden azade kaldığı zamanlardaki letafet ve mülâyemeti bütün güzellikleriyle ruha temas ettikçe bu nevin ceng-i hazırda gösterdiği şiddet ve behimiyete âdeta inanmak güçleşiyor. Fakat ne

yapalım ki hakikat, her tarafı kan ile mülemma olduğu hâlde elinde palası, omzunda tüfeği, önünde topu, biperva geziniyor...

Bahusus gazete, resâil-i mevkute koleksiyonlarına göz gezdirilirse bu yük-sünme kat kat artıyor.

Matbaada yeni bir kütüphane tesisi ile uğraşıldığı için kitaplardan bazıları masa üzerinde bulunuyordu. Birini çektim aldım. Meşhur (Je Sais Tous) Fransız mecmua-ı mevkutasının ikinci senesi koleksiyonu imiş. Birinci numarası 15 Şubat 1905 tarihli. Birinci makalesi de Fransa iktisadiyyunundan (Jül Roş)un (Bir Harb-i Müstakbelin Netayic-i İktisadiyyesi) unvanlı bir eseri.

Birdenbire nazar-ı dikkatimi celbetti. Kendi kendime:

-Bakalım, (Jül Roş) bu harbi nasıl tahmin etmiş?

Diyerek okumaya başladım. Bittabi başta Fransızlara mahsus olan bir cümle-i tefâhür bulunacak değilim ya!.. (Jül Roş), bunu unutmamış. Diyor ki:

(Memleketin mütevaliyen ve vatanperverâne ihtiyar ettiği fedakârlıklarla hazırlanmış olduğunu bir muharebeden Fransa'da kimse korkmaz) burasını geçtim... 1871 Muharebesi mukayesatını da şöyle okudum... İktisadiyata taalluk eden aksamını da bizim iaşecilere bıraktım. Fakat bir sahne-i harpte maktul düşmüş kimselerle etrafını alan birkaç kişinin manzara-i muhayyilesini musavvir bir resmin önünde durdum. Bu resmin manası altında yazılı. Muharrir, bununla demek istiyor ki:

(Böyle bir harp vukuunda ondan ne milletler ne devletler müstefit olmayacaklardır. Ancak meydan harbinde maktul düşmanları soyacak olan edâni istifade edecektir) kitabı elden bıraktım. Mahzun mahzun iskemleme çekildim oturdum. Kendi kendime:

-Zavallı (Jül Roş) bu ciheti iyice keşfedememiş. Cenab-ı Hak nebbaş-ı evvele rahmet etsin. Düşmanın bizde görmek emeline bulunduğu fenalıkların cümlesini başımıza cem etmeye çalışmakta olan melâine-i ihtikâr maktulleri soymaya tenezzül etmediler. Kendilerinden mâada ne kadar diriler var ise cümlesini soydular. Kanmadılar, hâlâ soyuyorlar, kanmayacaklar, daha soyacaklar. Dedim.

Bilmem, siz ne diyorsunuz? [S.11, s.1]

A.R.

3.7. On Üçüncü Sayı

(Cız) ile (Vız)!.
Dün eski dostlarımdan bir zata, vapurda tesadüf ettim. Kendisi hoş-gû, latife perdâz olduğu için beni görür görmez:

-Vay!. İki gözümün hiçbiri, sana ne oldu, görünmüyorsun?

Dedi. Bende:

-Doktor olduğun hâlde bir kere gelip sağ mı, ölü mü diye sormuyorsun?

Mukabelesinde buldum. Makam-ı tasdikte başını salladıktan sonra dedi ki:

-Artık ben doktorluk etmiyorum.

-Neden?

-İhtiyarlık.. Bir kere kulağım pek az duyuyor. İkincisi okuyamıyorum...

-Fakat sen atâletten hazzetmezsin.

-Yine hazzetmem.

-Öyle ise ne yapıyorsun?

-Meyve-huşk gümrüğüne devam ediyorum.

-Nereye?

-Meyve-huşk gümrüğüne!..

-Nediye?

-Evde oturup da bizim bacı ile kavga etmeyim diye!

Güldüm. Aile pek muhterem, pek edip olduğu için evde kavga, mavga olmayacağı bilirdim.

-Ne gülüyorsun?

-Sizde kavga oluyor mu ya!...

-Nasıl olmaz. Hem de susturulası... Çünkü yaş ilerledikçe vücudun aksam-ı adidesinden çekilen kuvvetler bütün çenede birleşiyor. Bilmez misin? İnsan ölürken en sona yine çenesi kalır. Hatta çene atıyor, derler...

Onun içinde benim çenem, günden güne kuvvetleniyor...

-Demek ki...

-Evet!..

Birbirimize bakıp gülüştük. Bana dedi ki:

-Şimdi sen demek istiyorsun ki...

-Mesela?.

-Sen söyle bakayım!..

-Ben söyleyemem?..

-Cız? Demek...

-Evet. Cız!...

-Öyle ise, ortada şöyle yapacağız, böyle yapacağız diyenlerin sözleride bana vız!... [S.13, s.1]

A.R

Vaziyeti Tavzih Eden Nutuklardan

Almanya Başvekil Muavini'nin izahatı: Mağlup olmayacağız- Yeis ve füturun lüzum refi- Kış muharebesi ihtimamalatı- Vaziyet-i harbiye- Taht El-Bahr Harbi..

Berlin 12- (Stuttgart)tan bildiriliyor. (Stuttgart) matbuatının daveti üzerine Almanya Başvekili Fon (Payer) sabahleyin bir içtima-i umumiye de bir nutuk irad ederek demiştir ki: "Muhasım milletler rical-i hükümeti arasında cereyan eden beynelmilel münakaşata iştirak etmek tasvirinde değilim fakat hâlihazırda yalnız Almanya'da ve müttefikleri nezdinde değil, aynı zamanda düşmanların pek ziyade azmettikleri müttefiyât-ı askeriye ye rağmen düşman milletler arasında da asarı tezahür eden yeis ve füturun esbabını tahri etmek üzere en ziyade Alman milletine hitap etmek istiyorum."

Hatib-i müteakiben bervech-iati beyanatta bulunmuştur: "Bizde yeis ve füturu tevlit eden sebep hakiki bu gibi müteferrik-i ahvalden manabais olmayıp sulh amidlerine gittikçe uzaklaşmasından ve bu suretle beşinci kış harbine intizar etmek hususundaki ihtimalatın efkâr-ı umumiye ağır bir tesit icra etmesinden inbias eylemekte-

dir. Bu felaketten yalnız Almanlar ile müttefikler değil, bütün muhasemeler edemüttesir olmaktadır. Hepimiz mukteza-yı beşeriyet, milyonlarca insanın zayıyatından aynı suretle dilhun olduğumuz gibi mecruhların, hastaların, esirâtın ve berhayat kalanların akibeti ile aynı surette meşgul olmaktadır. Mahrumiyet ve bir takım tecdidât-ı emr-i maîşatı hepimiz için mütesir kılınmaktadır. Hükümet divanı her tarafta mahir el-akvâl bir miktarda bâlî olmuştur. Harp ile layihanın bir surette alakadar bulunan hürriyet-i şahsiyemize karşı vuku bulan tecavüzlere her taraftan kemal-i metanetle mukabele etmediğimiz bütün Avrupa'da bulunan muhasemeler, ru'yetten mahrum değilseler Avrupa milletleri yekdiğerini ne derecede parçalayacak olurlarsa Avrupa hükümet-i tarihiyesinin daha ihtiyatkârane ve müdebbirâne hareket eden milletler lehinde olarak düçar-ı zaaf olacağını itiraf etmek mecburiyetindedirler.

Şimdiye kadar yapılan tecâripten anlaşıldığı üzere askerî bir netice-i katiyeye vasıl olmak için mücadele ne kadar devam ederse malî, iktisadî ve siyasi nokta-yı nazardan herhangi tarafın harbi daha ziyade irtidat ettireceği meselesi o nispette kesb-i emniyet eder. Varsın düşmanlarımız bize bu hususta ihrâz galebe etsinler. Fakat fennî askerî ve emir kumandadaki daha tecârüp, zabitan ve askerlerin talim ve talimdeki iktidar ve kabiliyeti itibariyle düşmanlarımız bu defa ki sevkiyatlarından dolayı ne kadar marur ve müftehir görülseler de yine bana inanmayacaklardır. Bundan dolayı düşmanlarımız ümitlerini Amerika'nın müdahalesine istinat ettirmektedirler. Cihana, bilhassa Amerika kıtaatının hareket-i harbiyeye iştirak eylemeleri bize ağır bir vazife-i tahmil etmekte olduğunu ve beri harbi tezyit eylediğini kimse inkâr edemez.

Fakat düşmanlarımız, her ne kadar şimdi Meydan Harbi'ne binlerce Amerika askeri vürud eyliyorsa da bizim evvelce milyonlarca Rus, Sırp, Romanya efradını sırf harb-i harici bir hâlle girdiğimizi unutmamalı derler. Tahtelbahir Muharebesi o zaman zannettiğimiz gibi seri ve emin bir surette tesiratını göstermemiştir. Fakat bu hâl Tahtelbahir Muharebâtı tesiratındaki ehemmiyeti tenkis edemez. Bütün düşmanlarımız Tahtelbahir Harbi'nden duçar oldukları zayıyatı inşaat ile telafi edememektedirler. Cemahir-i mütehadde Amerika'nın cepheye göndereceği kıtaat ve bunlar için müttefiki ilan-ı harbiye ve me'kûlât nispetinde vapura ihtiyacı vardır. İngilizler harpten sonra zayıyatı daha elim bir surette hissedecekleri vapurlarının tahrip edildiğini pek büyük bir endişe ile görecektirler. Çünkü esna-yı harpte inşa edilen sefaının

cümlesini İngiltere'ye ait olmayıp rakipleri Amerikalılara aittir. Cihanın intizar-ı hilafına olarak sebat ve mukavemete ibraz ettik. Fen ve kabiliyet ihtizayettenistiâne ederek daha müthiş müşkülâtı iktiham ettik. Düşmanlarımız nezdinde gayrı müntezir mahrumiyetler baş göstermiş ve me'kûlât miktarı bizde olduğu gibi onlarda da tahdit edilmiştir. Hâlbuki bu nokta-ı nazardan vaziyet bizim lehimize tebdil etmiş ve şark âlemi kapısı bize tekrar açılmıştır. Geçen asırlarda olduğu gibi vatanı düşman elinden tahlis etmekle mükellef bulunmuyoruz. Ancak o suretle hareket etmeliyiz ki harp düşman memleketinde cereyan etmelidir. Mevcudiyetimiz, vatanımız ve mehak davamız için harp ediyoruz. Düşmanlarımızın yegâne ümidi yakında onlardan evvel dâhilen bir zaafa mağlup olmaklığımızdır. Her iki zümrenin dâhili kuvveti ve azim ve metanetinin mücadelede bulunduğu bu harpte Almanya mağlup olacaktır. Düşmanlarımız aramızda fesat tahmi ikmal etmek için ne kadar çalışıyorlarsa çalışsınlar icap ederse şu harp zamanında bile hâkimiyet-i siyasiye, hukuk-u siyasiye ve hatt-ı iaşe mesailine varıncaya kadar bilcümle mesailde bütün ihtilafatı halledecek kuvveti haiz bulunmaktayız. Vakıa pek çok hususatta hakikati bütün ayrınlığıyla hatta bazen lüzumundan fazla açık bir surette yekdiğerimize söylüyoruz. Fakat bu yalnız bize tesir eden bir mesele olup bir şahıs salsa bundan istifade edemez. Filhakika bir takım vazife-i mükellef bulunmaktayız ve bu vazife-i meyanında benim bir hissem vardır. Sükût-u hayale uğramaktan içtinap etmeli. Mehak muttalibi isaf eylemeli ve bunları zamanında ifa etmeliyiz.”

([...] Payer) Prusya intihabat layiha-ı kanuniyesinden bahsetmiş ve bunun yalnız Prusya'yı değil, bütün Almanya'yı sevk-i derece alakadar iken bir mesele olduğunu izah ile bu bapta bir karar ittihazını daha ziyade tehir etmek muvaffak olmayacağı mütalaasını dermeyan ettikten sonra müstakbel bir sulhtan bahsetmiş ve demiştir ki: “Ciddi düşünen herhangi bir kimse, hemen bütün cihanın iştirakiyle cereyan eden bu naire-i harbin aliyyülâlâ da bir sulh ile hitama ereceğini farz edebilir mi?”

Beşeriyetin bu harbin son harp olması için pek tabii olan mesaisinin dört neden beri iktisap edilen tecâripten sonra ihmal edileceği farz olunabilir mi? Sulh-u müstakbel yalnız hükümetlerle değil bütün akvam ile sıkı infak ve ittihat dairesinde akd edilecektir. Akvam için ehemmiyet-i esasiyeyi haiz olan şey insan, arazi, servet ve şeref kazanmak değil fakat devamlı bir sulhtur.

Bunun için bu bir istiklal sulhu olmayacaktır. Sabık Rusya, dâhilen muhafaza-yı mevcudiyet edemediği için yıkılmıştır. Muzafferiyetlerimiz ve müttefiklerimizin muzafferiyetleri bu devasa memleketin eczasına esaretten kurtulmak imkânına bahşetmiştir. Lehistan'ın ihyasından sarf-ı nazar edemeyeceğimiz gibi Finlandiya ve bize mücevver hükümetlerin Rus rabka-i esarete tekrar girmesine asla ve kat'a razı değildir.

Şark'ta nail-i sulh olduk ve bu Garp'taki komşularımızın hoşuna gitsin gitmesin devam ediyor. Bundan maada tamamıyet-i mülkiye, her yerde harpten evvel olduğu şekilde iade olunabilir. Gerek bizim gerek müttefiklerimizin fikrince 1 Ağustos 1914'te malik bulunduğumuz arazinin bize iadesi lazım geldiği kendiliğinden anlaşılır.

Biz, Almanlar sulh olur olmaz taht işgalimizde bulunan araziye tahliye edebiliriz. Binaenaleyh Belçika'yı kezalık tahliye edebiliriz.

Biz ve müttefiklerimiz, evvelce ait olan yerlere malik olur olmaz ve Belçika diğer herhangi bir hükümetin bizden daha iyi bir muameleye tabi tutulmaya tabii tutulmayacağını emniyet hasıl eder etmez şunu da söyleyebilirim zannedirim: Belçika bilakayd ve şart iade olunabilir.

Şimdi tazminat harbiye meselesi kalıyor. Eğer kendi işlerimizle sakine-i iştilgal etmemize müsaade edilmiş olsa idi ne harp olacaktı ne de tazminat mevzubahis edilecekti. Bu itibariyle bizim tazminat harbiye tediye etmemiz bittabi mevzubahis olamaz.

Sulh muahedesi kati ahkâmı muhtevi olacaktır. Akvam-ı cihan bir Cemiyet-i Akvam teşkil edilmesini beynelmilel, bir hüküm muhakemesi tesisini ve müsaveten terk teslihata dair mukaveleler akdini istiyorlar. Tahkiki ensâl-i müstalbelenin mukaderatını hakikaten tadil edebilecek olan bu taliplerden herhangi birini akım bırakacak, mevcut olduğu günden beri sulh içinde yaşamış olan Almanya'nın muhalefeti olmayacaktır. Bilakis biz bu gayeye elimizden geldiği derecede çalışmak istiyoruz. Arzu eden bütün milletlerin aynı hukuk ve aynı vezaifi haiz olarak dâhil olabileceği hukukî bir Cemiyet-i Akvam fikri ile biz daha İngiltere ve Fransa yabancı milletleri tabiatları altına almaktan başka bir şey düşünmedikleri zamandan beri istinas hasıl etmiştir.

Biz yalnız Kuvayı Berriye değil Kuvayı Harbiye hususunda da terk-i teslihat mukavelelerini herkes iştirak etmek şartıyla tatbiki maalmemnuniye hazırız. Bu fikri takip ederken denizlerin, denizyollarının serbest olması, denizlerin üzerinde mülkiyet hususiyetlerin himaye edilmesini tekrar talep ederiz.

Muhalif hükümetler dâhilindeki küçük milletlerin himayesi münakaşa edileceği zaman maalmemnuniye beynelmilel mukerrerat lehinde müdahale edeceğiz ki bu mukerrerat İngiliz esareti altında bulunan memleketlerde tabii hülâsalar bir netice hasil edecektir.

Harbin zuhur ve devamından mesul bulunan düşman muhalifin azim sulhperveranelerine istinat etmek aldanmak demektir. Düşmanlarımızın azim imhakarane haricî ve dâhilî cephemiz önünde kırılacaktır. Alman kuvveti, Alman istidatı, Alman cesareti, Alman fedakârlığı düşmanlarımıza bu meşum harbi idame etmenin tali artık kendilerine teveccüh edemeyeceğini gösterecektir.” [S.13, s.2]

(M.A)

3.8. On Beşinci Sayı

Elf-ül Meseletü Vel-mesâil

Refikama dedim ki:

-Vaktiyle ne alâ idi! (Şark Meselesi) yerinde sakin olmakla beraber yirmi, otuz senede bir başımıza mesela: (Yemen) meselesi, (Arnavutluk) meselesi, (Kara- dağ) meselesi, (Lübnan) meselesi gibi siyasi hadiseler çıkar, bizi, rezil ve rüsva ettikten sonra hitama ererdi. Şimdi böyle mi ya! Herhangi kelimenin kuyruğundan tutar- sanız tutsanız, sonunda bir (meselesi) görüyorsunuz!...

Üç odalı bir haneyi nazar-ı dikkate alın. Bakın derununda ne meseleler var:

Ekmek meselesi

Su meselesi

Gaz meselesi

Odun meselesi

Kömür meselesi

Çamaşır meselesi

Sabun meselesi

Yağ meselesi

Kira meselesi

Vesika meselesi

Şeker meselesi

Tuz meselesi

Para meselesi

Don, gömlek, çorap, mendil, potin, fes, hattı iğne, iplik, düğme meselesi ilh.

Haneden çıktınız mı sentine göre:

Yiyecek tedariki meselesi

Vapur meselesi

Tünel, tramvay meselesi

Dilenci meselesi

Satıcı meselesi

Hamal meselesi

Pislik meselesi

Kıyafet meselesi

Araba, otomobil, kamyon meselesi

Köprü meselesi

Dinlenecek yer meselesi.. Ah.

Bir yerde oturabilip de elinize bir gazete aldınız mı?:

İaşe meselesi

Şehremaneti meselesi

Kırım meselesi

Meriç meselesi

Ukrayna meselesi

Finlandiya meselesi

Azerbaycan meselesi

İran meselesi

Bakü meselesi

Belçika meselesi

Alsas-loren meselesi

Bitaraflar meselesi

Dobruca meselesi

Bolşevik meselesi

Menşevik meselesi

Sulh meselesi

Biraz başınızı yukarı kaldırdınız mı?:

Tayyare meselesi

Sahilde dalga sayarken:

Tahtelbahir meselesi

Gündoğusu esince:

Yangın meselesi

Mesken meselesi

Nakl-i hane meselesi

Velhasıl bin bir mesele. Bakalım bu meselelerin içinden nasıl çıkacağız?...

-Nasıl mı? Gidişe bakılırsa casavlak!.. [S.15, s.1]

A.R.

3.9. On Altıncı Sayı

Kurban Bayramı!!

Varsın şair (Nahifi):

“Eyle kurbanın müheyya îd-ı adâdır gelen”

Demiş olsun. Merhuma bu senede peyrev olacak yârana pek az tesadüf eyleyecektir. Fakat geçen kurban bayramlarının hatıratını ihya edenlerin muazzam bir yekûn tutacağında şüphe yoktur. Ben bile kırk dört, kırk beş sene evvelki bir kurban arifesini tahattur ettim:

Sekiz, dokuz yaşlarında bir çocuk idim. O zamanlarda bayramdan on, on beş gün mukaddem sürülerden maada boynuzları varaklanmış, alınları, enseleri, kuyruk yerleri nazar boncuklu, kınalı, bülent ve ser-efrâz koçlar gezdirilir, ekseriyetle (Fatih), (Şehzadebaşı), (Beyazıt), (Süleymaniye) camileri meydanlarında teşhir edilirdi.

İşte yine böyle bir Kurban Bayramı arifesinde idi ki Şehzade Cami avlusuna girdim. Belki yirmi, otuz kadar (Sakız), (Trablus), (Fizan), yerli koçu pür-zip ve ziynet, ağaç, demir kazıklara bağlanmış duruyordu. Bunların kimi bir vakar-ı mahsus ile sâkit ve samit, kimi merkezi etrafında burnundan püskürerek ayn muhit üzerinde cevval, kimi kontrbasu melemesiyle zihinler hadşe-resân iken bilmem ne oldu, ortaklık birdenbire karıştı.

-Tak!. Tak!..

Diye sert darbeler işitilmeye başladı. Meydandaki sıra kahvelerde iskemle, peyke-nişin ne kadar adam var ise koşuyor, zaten sabahtan beri tetik üzerinde bulunan tavuklar, horozlar feryat ve figan ile gittiklerini ağaç, duvar, sedir, dam üstüne atıyor, köpekler kuyrukları kısımış kaçıyor, çocuklar, koca meydan pür velvele, seyircilerin bir kısmı iç avluya can atmış, bir kısmı caminin kolluklarına sığınmış vakf-ı helecan bir şeyler bekliyorlardı. İlk hengâmede ta uzaklarda birkaç kişinin havalanıp takla attıklarını görmüş idim. Ben de kaçmayı unuttuğum için hevl-i can ile ortadaki çınarlı parmaklı makberin duvarına tırmandım.

Baktım ki beş on koç kazıkları sıyırmışlar, karşılıklı kafa vuruyorlar....

Bir müddet sonra idi ki toslar ağırlaştı. Kazık sürüyenlerden birkaçı bitap kalmış, birkaçı burunlarının üzerinden geçen ipin tazyikiyle teslim olmuş idi. Ne

boynuzlarda varak ne de boynuzlardaki nüshalı boncuk kalmış idi. Ara yerde seke seke yürüyen mi, koşarken düşüp diz kapağı patlayan mı, üstü başı yırtık, toz içinde kalan mı istersiniz?..

Hadise tamamen mayna oluncaya kadar yerimden kıvıldamadım. İndiğim esnada idi ki sert bakışlı, burnundan solur bir herif dik dik yüzüme baktı. Korktum. Bereket versin ki yanındaki:

-Bu değil!... O keloğlan. O yumurcak kel!...

Dedi de kurtuldum. Filvaki kahveler teveccüh ettiğimiz esnada idi ki kulağına kısaca vermiş bir keloğlanı götürüyorlardı. Meğer bu arbede-i hun-ine sebep, bu velet imiş!.. Kuzu kuzu yürümüş yerinde rahat, gevişiyle meşgul bir koçun kazığını çıkar-mış.. Hayvan ürküp kalkınca yakınında bulunan koça saldırmış, o da ipi koparmış... Dövüş başlayınca ürkenlerden beş onu da sokulmuşlar... Velhasıl kavga bu suretle sirayet etmiş.

Keleş dayağı yedi. Yedi ama ne fayda!.. Bayramın bütün güzellikleri mahvol-du.

Harb-i hazırda böyle zuhur etmedi mi ya!.. (Pirinçip)in bir kurşunu dünyaya zincirden boşandırdı.

İlk toslarda (Sırpya), (Karabağ), müteaddit görülüp atılmalar nicesinde (Rus-ya), ona müteakip (Romanya) kıçüstü gittiler. Kalanlar hâlâ kafa vuruyor, kafa patla-tıyorlar...

Eyyam-ı sulh ki beşeriyetin bayram günleridir, beş seneden beri hâlâ avdet etmedi. Ne taşlar ne darat ve ihtiyaçlar, ne köyler, ne şehirler, ne hanlar mahvoldu-lar!.. Acaba bu günler o mübarek günlerin arifeleri midir?.. İnşallah! [S.16, s.3]

A.R

Manzum Tiyatrolarımız

Muharrir:

Cenap Şahabettin

Anize

“Anize” üdebayı askeriyemizden Muhiddin Mekki Bey’in haelesidir. Eserden evvel nazım eseri takdim etmeliyim: Muhiddin Mekki Bey’i, eminim, cumhur-u karinin pek azı tanır. Kendisi belki hepimizden ziyade müstehak marufiyet iken bir taraftan hemen daima merkezden uzakcık yaşamış olması, diğer cihetten isminin etrafında davul çaldırmayı sevmemesi ancak mahdut bir muhalif-i edebiye de tanınmasına sebep oldu. Yoksa mecmua-yı asarı dört buçuk mısraya münhasır (Büyük Şair)ler tanıyan devr-i hazırada Muhiddin Mekki Bey gibi bize her sene bir cümle-yi manzume ihdas eden şairin şöhreti afakınız olmak pek tabii idi. Diğer grupta edipleri ve eserlerini müntekitle teşhir eder; bizim müntekitle ise tesis etmiş şöhretlere vesile-yi hücum görmedikçe kımıldamazlar. Eğer benim mesleğim intikât olsaydı hâlâ sukût-u tevazu içinde benim meçhul yaşayan Anize mübdiden istiğfara nefsimi medyun his ederdim. Muhterem üstadımız Süleyman Nazif Bey Efendinin “Rabbü’s seyf vel kalem” unvanıyla künyelediği şair askerî harb-i umumi esnasında üç eser manzum neşretti: “Yeşil Yaprak”, “Mevlid-i Nebevi”, “Anize”

“Yeşil Yaprak” şairin ahd-ı şebabına ait saf ve taze – akarsular, öten kuşlar, nûş-ı güfte yapraklar gibi mest-i bahar manzumelerden ve mensurelerden müteşekkildir. “Yeşil Yaprak” bize Muhiddin Bey’in Recep Vecihi Bey ile- köpek maruf bir şair-i aslarıdır. –ülfet dîmağsını öğretiyor. Recep Vecihi Bey tarz-ı kadim taraftarı idi ve mesleğine daima sadık kaldı. Muhiddin Mekki Bey’in bilakis kendi asriyle ve kendi muasırlarıyla beraber yürümüş olduğunu hissettiriyoruz. Kendisi bilhassa “Servet-i Fünûn” kafilisine karşı hubb ve hürmeti gerek akvali ve gerek asarı ile izhâr ediyor. Hususiyet zatiyesini tamamen muhafaza etmekle beraber yazılarına belli belirsiz bir “Servet-i Fünûn” edası verir. Mamafih hemen şûra-yı hakta itiraf edeyim ki ben her hususta kendisi ile müttefik değilim; ezcümle kafiyelerim müteallik ictihadatına hiç iştirak etmiyorum ve “Yeşil Yaprak” nazımı bilhassa bu mübalatsız takviyede bizden ayrılıyor. Fakat edebiyatta bab-ı ihtiyatla el-hamd kapanmamıştır. Fi sebil el edep çalışanın birazda keyfine hizmet etmesi bir hak değil midir?

“Yeşil Yaprak”tan sonra şairin âlem-i matbuata verdiği “*Mevlid-i Nebevî*”, açık söyleyeceğim, pek çok hayreti ve pek az memnuniyeti davet etti. Zira Süleyman Dede’nin eser-i nefisi o abidelerdendir ki zevk ve hürmet-i âmme onlara dokunmak istemez. Eskilik ve hatta küf ve yosun harabelerin ziynetidir: Bende onlara dokunmak caiz olmadığına kânim. Muhiddin Mekki Bey’den evvelde Süleyman Dede’nin tecdit üslubuna teşebbüs edenler oldu. Ezcümle İbnü’l Reşad Ali Ferruh merhum otuz sene evvel o zamanın üslubuyla kaleme aldığı “mevlid” parsta mebus ve üstadımız Abdullah Efendi’ye okutmuştu. Fakat bilmem nasıl olmuştaki eslafının âdem-i muvaffakiyeti Muhiddin Bey’in şevkini kıramamış. Biz “Kıssa-ı Viladet”i Süleyman Dede [...] beyanında takibe o kadar alışmışız ki o ifade-yi asar-ı dide değiştirmek bize âdeta “şiiir-i viladet” tahrif hissini veriyor ve bu benim yalnız kendi hissim değil. Zevk ve selahiyetine itimat ettiğimiz zatlardan her hangisine: “Muhiddin Mekki Bey’in (Mevlid)ini nasıl buldunuz?” dedimse hepsi aleltakrip, “beyhude yorulmuş, hiç Süleyman Dede’nin eser bi bedeli tebdile gelir mi?” dediler. Binaenaleyh “yeni *Mevlid-i Nebevî*”yi tarih edebiyatımızda bir istidrâden gibi telakki edip geçmeliyiz. Şair hesabına o eser ancak bir şehadetname-yi cehd-i vehmiyettir, işte o kadar.

Muhiddin Mekki Bey’in en mühim eseri şüphe yok ki “*Anize*”dir. “*Anize*” meşhur Arap şairi İmrül’l Kays’ın hayatını tasvir eder. Malumdur ki Benî Esed Meliki (Hucr Kendi)nin oğlu İmrül’l Kays onu validesi Fatma hakkında hicviyemiz neşidelerinden dolayı babasının mert ve matrûd olmuş ve kaba’il Arap arasında serse-riyâne dolaşırken Benî Esed tarafından pederinin katledildiğini haber alarak ahizsar için Bizans imparatoruna müracaat etmiş ve orada İmparatoriçe Teodora ile muaşakası Ankara’da katlini intac eylemişti. İmrül’l Kays’ın hayatı hayali hurafat ile donanmış bir şair elim olduğuna nazaran manzum tiyatro için en münasip mevzulardan biridir. Bunu keşf ve intihap ettiğinden dolayı Muhiddin Mekki Bey’i bilakayt ve şart tebrik etmiş lazım gelir. Zira alelade, yani mensur tiyatrolarda eşhas-ı vakanın falan veya filan sınıfa nispeti hiçbir hamiyeti haiz olmadığı hâlde manzum temaşalarda mevzu eşhas itibarıyla hususiyet gözetebilir. Nesir hayat nazım ile ifade olunmaz. Tasavvur ettiğiniz ki manzum tiyatro için alelade bir mevzu intihap ettiğiniz ve eşhas vakadan biri diğerine:

-Haydarpaşa’dan vapura bindim; İstanbul’a geldim!

Diyor. Bu fikir o kadar menşurdur ki ne kadar büyük şair olsanız onun ucuna iki kafiye takmakla ona şiir yüksekliği veremezsiniz. Bayağılık kayd-ı hayat şartıyla zemine-yi meyhalidir. Ancak terennüm edilebilecek sözler ile kanatlanır.

Şuara-yı garp arasında yalnız “Molyer⁵” avam manzum konuşurmakta muvaffak olmuştur. Fakat dâhilleri ne kendileri ne eserleri herkese meşk olamaz. Nitekim Fransa’da bile “Molyer”in mukallitlerden hiçbiri muvaffak olmadı, hatta “Emil” bile...

Manzum tiyatronun eşhâsı hayatta sözleri şiir olmak lazım gelenler olabilir. Bu noktayı nazardan “Anize” hiç söz götürmez: İmrül’l Kays, Anize, Hucr Kendi, Fatma, Todora, Emir Doğan, yani bütün eşhas vaka ağızlarına muhtelif iade nazımlar yaraşan kahramanlardır.

Diğer cihetten bedbaht şairlerin hatırasını manzum temaşalarla hayata iade etmek denebilir ki pek cari bir şeydir: Son senelerde Fransa’da “Sakaron”u, “Alber Gallatini”yi, “Sirano”yu sahneye getirmediler mi?

İş eğer mevzu ile ve güzel şiir ile bitseydi şüphe yok ki “Anize”ye karşı uzun bir alkıştan başka yapacağımız ve diyeceğimiz olamayacaktı.

Fakat: “Tiyatro!” dediniz mi? Koca bir silsileyi kavaide-yi riayetle mukayyet-siniz. [S.16, s.2]

3.10. On Yedinci Sayı

İsveç Sefiri ile Mülakat

İsveç’te sulh lehinde cereyan- Sulh ve Sulh Muhakemeleri Cemiyeti- İsveç başvekili beyanatı- İskandinavya hükümetleri her zaman bitaraf- Türkiye-İsveç münasebeti

Muharebelerimizden birini, memleketinden bir iki gün evvel avdet etmiş olan İsveç hükümetinin Dersaadet Sefiri Mösyö (Angar Sverd)in nezdine izam eyledik. Dünyanın hemen yegâne bitaraf heyeti bulunan İskandinavya devletlerinin mühim birer konu olan İsveç sefirinin ahval-i siyasi hakkındaki ihtisasat ve mütalaatı bittabi pek ziyade şayan-ı ehemmiyettir.

⁵ Moilere

Muharririmizi büyük bir nezaketle kabul etmek lütfunda bulunan meşaralya irat olunacak siyasi suallere ve bilhassa metaliyat-ı şahsiyesine müteallik bulunanlara cevap vermekte mazur olduğunu beyandan sonra muharririmizin:

“İsveç bitaraf olduğu hâlde bittabi harbinden mütesirdir. Bu tesirin derecesi hakkında malumat lütfedebilir misiniz? Sualine sefir cenapları cevaben:

“İsveç’te sulh lehinde büyük bir cereyan vardır. Esasen bu cereyan bizzat muharebeler nezdinde de mahsus olmaktadır. Geçenlerde İsveç’te “Sulh ve Sulh Muhakemeleri Cemiyeti” namındaki cemiyet azasından müteşekkil bir heyet başvekil-e müracaat edip İsveç hükümetinin muharebeler nezdinde sulh-u umumi akdi ve terk-i tesellihat nazariyatının kabulü hakkında icra-yı tesir etmesini rica eyledi. Başvekil, heyet-i müzakereye cevaben: Kendisinin riyaset etmekte olduğu kabinenin mevki iktidara gelirken, ilan etmiş olduğu programda, sulh meselesiyle mümkün merteye iştilal edeceği beyan eylemiş bulunduğunu hatırlatmış ve fakat el yevm bunun tahkiki için muharebelere müracaat etmek külliyyen bi-mana ve bi-fayda olacağını işaret eylemiştir. Müteakiben başvekil İskandinavya veya hükümetlerinin menafini muhafaza zamanında ara sıra akd olunan hükümdaran ve nazar-ı içtimalarında sulh-u umumi müzakeratı münasebetle bunun en sağlam esaslara bina edilmesi lüzumu derpiş edilmiş olduğun beyan ve İsveç, Norveç ve Danimarka’da pek çok terfi etmekte bulunan bu fikrin diğer bitaraflar nezdinde mazhar kabul olacağı ümidini izhar ile ilaveten demiştir ki:

“Sulh herhâlde büyük bir iştiyakla bekleniyor. Ancak ne vakit ne suretle geleceği henüz bilinemez.

Bizim memleketlerimizde beynelmilel sulh mahkemelerine de pek büyük ehemmiyetler atfedilmektedir. Esasen İsveç şimdiye kadar muhtelif milletler arasında husule gelmiş siyasi itilafları bu suretle halletmeye muvaffak olmuş bir memlekettir.”

Muharririmizin: -İskandinavya hükümetleri bitaraf felaketlerini mütemadiyen muhafaza edecek midirler, bu bitaraflığın terki ihtimali ne gibi ahval ve şerait içinde varid sayılabilir? Sualine cevaben sefir cenapları:

“Biz hiçbir suretle ve hiçbir şart ile bitaraflığından ayrılmayacağız” demiştir.

Badehu muharririmiz cereyan-ı makaleyi Türkiye ve İsveç münasebet-i siyasiye ve iktisadiyesine nakil ile demiştir ki:

“İsveç bize uzaktır. Anlaşılan oralarda daha ziyade itilaf propagandası caridir. Uzaklık hesabıyla hakâyık-ı ahvali bilemeyen İsveç gazetelerinin neşriyatından bu mana çıkabileceği söyleniyor. Hâlbuki bizim 12’inci Şarl⁶’dan beri epey ve kalbî münasebetlerimiz vardır. Binaenaleyh İsveç-Türk münasebeti pek mükemmel bir şekle girmek için burada zemin hazırdır. İki memleketin yekdiğerini tanımları ne kadar arzu olunur idi! Zat-ı asilaneleri bu arzuya iştirak buyuruyorlar mı? Mesela İsveç ve Osmanlı matbuatı arasında bir ziyaret teatisi ile işe başlanamaz mı?

-“İzhar ettiğiniz arzuların bir kısmı esasen husulpezir olmuştur. Kabl el harp Türkiye ile İsveç arasında birçok Türkler ile İsveçliler seyahatler yapmışlardır. Bunlardan bir kısmı İsveç’e avdetlerinde ihtisaslarını kitap tarzında neşretmiş oldukları cehtle Türkiye İsveç’e zannettiğiniz kadar yabancı değildir.”

Bu aralık Mösyö (Angar Sverd) kütüphaneden kalın bir kitap alıp muharririmize göstererek dedi ki:

-“İşte (Sven Hedin)in Türkiye hakkındaki eserlerinden biri (Graf Bayer Germorner) dahi şarktaki seyahatleri hakkında eserler yazmıştır. Bunlar sayesinde efkâr-ı umumiyemiz şarkı ve Türkiye’yi bir dereceye kadar tanımıştır.

“Münasebet-i iktisadiyeye gelince: Harbinden evvel buda pek ileri gitmiş idi o kadar ki İsveç’ten Osmanlı limanlarına bilfarz Selanik’e İzmir’e ve Dersaadet’e doğruca ticaret vapurları gelip gitmekte idi. Kabl el harp dersadet sefareti ticaret ateşesi olup el yevm İsveç ihracat heyeti [...] işgal etmekte olan Mösyö (Nylander) İsveç ve Türkiye arasında bir mukaranet için en çok çalışan ricalden biridir. Şüphesiz mebus olan mumaileyh el yevm bu samimi arzularını muhafaza etmektedir. Mösyö, (Nylander) ile alan muhabere ediyoruz. Eski arzuların bir gün tahkikini görmekle hem ben hem Mösyö (Nylander) elbette pek müftehir ve pek olacağız. Tarafeyn müntesibin matbuatı arasında mütekabil seyahatler icrası şüphesiz temenni olunur bir şeydir ancak bunun esna-ı harpte kabul olacağını pek zannedemiyorum. Fakat bâdel harp böyle seyahatler, yalnız müntesip matbuat arasında değil, aynı zamanda erbab-ı ticaret ve fen beyninde pekiyi ve müfit neticeler verebileceğinden şayan tavsiyedir.”

⁶ Charles

Bunun arzusuna muharririmiz gerek gazetemiz gerek şahsı hakkında ibraz edilen nezaket ve teveccühe teşekkürle sefir cenaplarının nezdinden mefarikkat eylemiştir. [S.17, s.1]

3.11. On Sekizinci Sayı

“Ömrümde Felek Bir Gece Mehtabını Gördüm”

Tahtakurularına da bir şeyler olmuş!... Vaktiyle ulum-ı tabiye imtihanına girmiş, haylaz talebeden birine mümeyiz:

-Hayvanat-ı leylileyi say!

Demiş, o da bil-irtical:

-Tahta biti, sivrisinek...

Diye cevap vermiş imiş... Hâlbuki şimdiler tahtakuruları, sivrisinekler hem leylî hem nehâr!...

Ne olacak ya... Onlarda da nisab-ı iaşe eksik...! Sade sade suya patlıcan, kabbak, kuru fasulye, bulgur emmek ile (kalori) miktarı dolar mı?...

Maahaza emir-i tenasül derece-i kemalde, hele toplu iğne başı kadar olan yavrular o kadar çok ki bir kere üşüştüler mi çıırçıplak soyunmaktan başka çare-i halas bulunmuyor.

Sivrisinekler, tatarcıklar bunlara nisbetle (tayyare) hükmünde kalıyorlar. Geçen akşam bunlardan bir filonun balkon kapısından girdiklerini gördüm. Zerrât kanatlanmış, hücumla kalkışmışlardı. Mehtap kendilerine projektörlük ediyor. Bir anda motorlar işliyor, oda uğultular içinde kalıyordu.

Bu ince filo cibinliğe taarruz edecek idi. Filhakika birkaç dakika sonra idi ki pişdar kolunun uçları başımın etrafında dolaşmaya başladı.

Hatırma derhâl (La Fonten)in (Arslan ile Sinek) hikâyesi geldi. Fırladım. Lambayı sofada yakıp bıraktım, eski battaniyemi alarak kendimi balkona yani cihet-i vürûtlarına attım. Kapıyı kapadım. Ta ileriden güzel bir ses geliyor, hüzn-ü aver bir hicaz parçası:

“Ömrümde felek bir gece mehtabını gördüm”

Mısrana sarılmış, sükûn-ı etraf içinde dalgalı dalgalı aksediyordu. Nevzemin bir alem!.. Gözlerim kapının camından yatağıma münatıf oldukça uykularla doluyor, ellerim sürüden arta kalmış bir iki avare ile uğraşıyor, kulaklarımda şarkının karar nağmeleri çınıyor, parmaklarım ilk akşamdan öldürdüğüm tahtakurusu kokuyor. Beynimde bir şeyler ötüşüyor. Arada sırada bacaklarım tutuşuyor, Maahaza yorgunluk fazla olduğu için gittikçe ihsas-ı mevcudiyet eden ayazla yine vücudum uyuyuyordu.

İskemle üzerinde ne kadar uyunabilir?.. Beş dakikada bir ya başımın birdenbire inhinâsından yahut gövdenin bir aks-ül-amel icrasıyla arkaya vurmasından mütehasıl irkintilerle uyanıyordum.

Bir aralık ince dalmıştım. Müthiş bir ses, havf-engiz mütevali çatırdamalar, gökte yırtıcı şuleler, etrafta boğuk, boğuk:

-Oğlan aşağı gel!..

-Kız!.. Kız!.. Gözünü aç!.. Ay bayılacağım!..

-Efendi!.. Hu: ..pencereleri kapa da in!..

-...

Feryatları birbirini takip ediyordu...

Anladım: Sivrisinekler istihale etmiş büyük büyük ateşböcekleri olmuşlar....

Aşağıdan yukarıdan koca şehre saldırıyorlardı. Ben hem sersem hem şaşkın, hâlâ:

“Ömrümde felek bir gece mehtabını gördüm”

Diye havaya baka baka söyleniyordum... [S.18, s.1]

A.R

Maliye ve İktisadiyemiz

Maliye Nazırı Cavit Bey’le Mülakat

Son istikraz- 8 milyon eski evrak-ı nakdiye- 37 milyonun suret-i taksim ve tevzî’i- Alman kudret-i milliyesi- Türk maliyesinin sağlamlığı- Romanya’dan hisse-

mize isabet eden tazminat-ı harbiye miktarı: 200 milyon mark- Ukrayna'dan müba-
yaatımız- İcraat ve transit işlerimiz- İstikraz-ı dâhilinin ikinci taksit altın faizleri-
Avusturya ve Macaristan ile kambiyo mukavelenamesi

Evvel ki gün Avrupa'dan avdet etmiş olan Maliye Nazırımız Cavit Bey'i dün nezaret makamında görmeye şitâp eyledik. Cavit Bey, Avrupa'dan avdetini hiç de hafif olmayan bir tehlikeye beklediğimiz kimselerden idi. Maliye Nazırımız önümüzdeki altı aylık ihtiyaçlarımıza tekabül edecek paranın istikraz muamelesini ikmal için bu seyahati ihtiyar etmiş idi. Bu istikrazın esasları evvelce hemen de mukarrer denilecek surette muayyen olduğu hâlde buraya Cavit Bey'in seyahati biraz evzaye bilmiş ve istikraz işi de az çok bir sürünceme devirmesi geçirebilmiş gibi rivayetler aksetmiş idi. Malumdur ki emsalsiz bir hayat ve melekete cidali içinde istiğlas ve istiklalimizin en kati bir surette temini için mevki-yi silah ile muharebenin mevkinin hiç de aşağı değildir. Binaenaleyh Cavit Bey'in biraz uzayabilmiş olan gayubeti esnasındaki meşgullerin hakiki safhalarını önümüzde pek büyük ehemmiyet vardı.

Sekiz on gün evvelde yazmış olduğumuz cehtle Maliye Nazırımız son istikrazı 45 milyon lira olmak üzere akdeylemiştir. Alman hazinesi bu 45 milyon liranın 8 milyon lirasını burada, İstanbul'da bize şimdiye kadar çıkarılmış olan mevcut ve mütedavil evrak-ı nakdiyemizden olmak üzere verecektir. Binaenaleyh yeniden ve peyderpey tedavül mevkine çıkacak olan yeni istikrazın yeni hasılı 37 milyon liradan ibarettir. Bu miktarda bundan evvelki istikrazın iki kâtibine ithal edilmiş olduğundan yeni istikrazın, altın ile mübadele ve tediye itibarıyla, diğer istikrazlardan hiçbir farkı yoktur. Şöyle ki:

Evvela, yeni istikrazın 8 milyon lirası eski evrak-ı nakdiye olarak verilecek ve tediye keyfiyeti bu evrakın üzerinde müsterih şeraite olacaktır.

Saniyen, geriye kalan 37 milyondan 13 milyonu 4'üncü tertibe ithal olunmuştur. Malumdur ki bu dördüncü tertip, harbin hitamından itibaren üçüncü sene ile yedinci sene arasındaki fasıla esnasında ödenecek, yani evrak-ı nakdiyesi altın ile değiştirilecektir.

Bilâsen, mütebaki 24 milyonda harbin hitamından itibaren 11-8'inci seneler arasında ödenecektir.

İstikraz muamelesinin ikmalî ne için biraz evzaya bilmiştir? Maliye Nazariyemizin bu bapta verdiği izahata göre muamelenin biraz evzaya bilmiş olmasında esasa taalluk eden hiçbir mesele ve hiçbir sebep yoktur. Almanya'da akdedeceğimiz istikrazı ne çok gören, ne meşkûk gösteren hiçbir hareket vaki olmuş değildir. Yalnız Alman hükümeti bu istikrazımızın miyadları hululünde altın ile mabetleri mecburiyetini derpiş ederek son istikraz için mümkünse daha uzunca bir zaman almak istemiş, fakat bu talebe nazırımız tarafından -ve bihakkın- muvaffakiyet olamamış olduğundan istikraz muamelesinin ikmalî bu yoldaki bahislerle biraz uzayabilmiş ve fakat nihayet Alman hükümeti daha fazla bir müddete muvafakat edememekteki esaslarımızın muhik olduğunu kabul eylemiş ve iş bitirilmiştir. Bu kısımda dikkate şayan olan ceht şudur ki Maliye Nazırımız Alman maliyesinin kudret ve kabiliyetini Almanlara karşı müdafaa ve isabet etmek mevkiinde kalmıştır. Filhakika Cavit Bey'in pek kavi kanaatine göre bizim Almanya'dan altın ile mübadele edilen icap eden istikrazlarımız hasılı şimdiye kadar 170 milyon liraya baliğ olmuş olmakla beraber Alman maliyet ve iktisadiyatı bundan daha çok fazla miktarları on bir sene gibi bir zaman zarfında fazlasıyla karşılamaya kadar bir hâldedir. Yine bu noktada diğer bir ceht daha bizim maliyemiz itibarıyla nazar-ı dikkatimizi celp ettiği ki onu da muhtasarın Maliye Nazırımıza söyleteceğiz:

“-Altına tebdilen tediye müddetinin uzatılıp uzatılmaması mübahaseleri arasında mübahislerimiz Türk maliyesinin en sağlam esaslara istinat etmekte olduğunu söylediler. Filhakika diğer devletler hep kendi itibarlarına istinaden ve pek azim bir ekseriyetle kendi memleketleri dâhilinde para buldukları hâlde Türkiye maliyesinin istikrazları başında Alman taahhüdü olarak mükerrer ve kati teminata irtibat eylemekte ve bu hissiyatla muharip devletler maliyelerinin kâffesinden daha sağlam bir vaziyette bulunmaktadır. Muhataplarımıza verilecek cevap basit idi: bizim maliyemizin selamet ve emniyeti müttefiklerimizce de arzu olunmayacak bir şey olamazdı. Teşkilat noksanıyla diğer birçok şeylerimizde tam ve kâmil olarak temin edeceğimiz intizamın müttefiklerimizce de gösterilecek himmet ve muavenetle maliyemizde olsun tecellisi elbette iltizama diğer bir keyfiyet idi...”

Ve bu esas Alman hükümetçe de kabul edilmiş olmakla son istikrazımız, bundan evvelkiler meyanında ithal edilmek suretle akd ve ikmal olunmuştur.

Maliye Nazırımızın Almanya ve Avusturya'da bize biraz uzamış gibi görünebilmiş olan akameti yalnız istikraz muamelesinin ikmaline inhisar etmemiş, bu müddet zarfında ehemmiyetleri hiç de az olmayan diğer birtakım meselelerin hâli ile de iştigal edilmiştir. Bu meselelerden bir mühimi Romanya'dan alınan tazminattan hissemize düşman miktarın tediyesi suretine ait tavsiye tarzıdır. Romanya harbe bilâ mucip müdahalesiyle itikâf-ı murabba devletleri için mucip olduğunu zarar ve ziyanları tazmine mecbur edilmiştir. Bu tazminattan bizim hissemize düşen miktar 200 milyon mark kadardır. Devir ve devrâz müzakereler neticesinde bu paralar için bulunan tavsiye tarzı şudur: bizim Ukrayna'dan bir takım mübayaatımız olacaktır. Bu mübayaat için muhtaç olduğumuz sermaye Romen tazminatındaki hissemize mahsuben Alman hükümetince mark olarak ve bilafaiz verilecektir. Bu paranın mark olarak alınması, mark ile ruble iştirasının intizam ve suhuletine mebnîdir.

Bahis tazminat üzerinde iken tabi Rusya ile akd olunan munzam mukavele-
namelerde ki tazminattan hissemiz olup olmadığını sormazlık edemedik. Cavit Bey'in bu munzam mukavele-
namelerin malî cihetleri ile iştigale ve kati vukaatı olmadığını ve mamafih Ruslar yüzünden maruz kaldığımız zarar ve ziyanlar tetkik ve takarrür olunarak ileride bu meselenin de müzakere ve halledilebileceğini beyan etti. Biz dahi, hâlâ Ruslar yüzünden Osmanlı tebasının uğradığını zarar ve ziyanların tazmin ve telâfi kılınmasına denilecek söz olamayacağı kanaatinde bulunuyoruz.

Cavit Bey'in son Avrupa seyahati esnasında istikrazdan başka olarak meşgul olduğu meselelerin en mühimlerinden biride ihracat ve transit işlerimizdir. Müttefik devletlere ihracatımız bütün intizamıyla cereyan edemediği gibi bitaraflara vuku bulabilecek ihracatımızın transidine pek nahoş bir ikamet içinde çalışıp kalmış bulunmaktadır. Bu tezebzüpleri anlaşmazlığa atıf eden Cavit Bey gerek ihracat için gerek transit için gerek Berlin'de gerek Viyana'da ciddi müzakerelere girmiştir. Maşaralye, her iki müttefik memlekette dahi gerek ihracatımızın ve gerek transitimizin belâmüşkülât cereyanı için büyük bir hissin niyet ve pek samimi bir meyil ve arzu görmüş ve denilebilir ki, her iki müttefik memleket ile bu hususta ayrı ayrı anlaşmıştır. Ancak transit işlerinde Almanya ile Avusturya ve Macaristan arasındaki bir itilaf nameye nazaran verilecek herhangi bir karar müştereken verilmek lazım geldiğinden şimdi bu meselelerimiz hakkında Almanya ile Avusturya ve Macaristan arasında fikirler teati edilmekte, Almanya'nın alakadar daireleri bu meselelerimize müteallik

olarak ihzar ettikleri fezlekeleri Avusturya'ya arz eylemiş bulunmaktadır. Cavit Bey bu malumatı verdikten sonra ilave etti:

“-Gerek müttefik ve gerek bitaraf memleketlere vuku bulacak ihracatımızın malî ve iktisadî hayatımız itibariyle fevkalade büyük bir ehemmiyeti vardır. En salim vak sağlam şerait altında çıkarılacak birçok mallarımız var. Ezcümle millî barut itibariyle büyük yekûnlar temsil eden tütünlerimiz... Onun içindir ki bu işlerle de layık oldukları büyük ehemmiyetle işğal ettik. Bence her iki müttefik memleket nezdinde mesele esasen halledilmiş addolunabilir. Şimdi bu ayrı ayrı anlaşmalarımız, müttefiklerimiz arasında telif ve tevhit kılınacaktır. Kanaatim şu merkezdedir ki ihracat ve transit işlerimizin yoluna girdiğini görmek için pek çok beklemeyeceğiz...”

Maliye Nazırımıza buraya gelir gelmez evrak-ı nakdiyemizin vuzu ve mevki-sinden malumat alıp almadığını sorduk cevaben dedi ki:

“-Evet, altın piyasasının son günlerde yine biraz yükselmiş olduğundan bihaber değilim. Fakat hadisenin bir takım geçici ve bazen de suni müesserat tahtında vuku bulmakta olduğunda da eminim. Paramız müttefik memleketlerde itibarca o memleketlerin parasından hiç de aşağı değil hatta yüksektir. Spekülasyon âleminde siyasi haberlerle oynatıyor, iktisadî ve ticarî hayatımızda ki durgunlukta buna yardım ediyor da burada çoğu suni olan bu fırkalar meydan almış bulunabiliyor. Bunlar yoluna girecektir. Devletimizin malî vaziyeti, en sağlam bir vaziyettir ve bu sağlamlık er geç, bizim memleketimizde dahi takdir kılınacaktır.”

-Dâhilî istikrazın altın faizleri?

-Evet, ikinci taksitin tediyesi miadı olan Teşrinisani kemalin üzeredir. Altınlar hazırdır. Miadı mübayaa eder etmez tediye başlayacaktır.

-Bir sual daha: Bir Viyana telgrafnamaesi Viyana-Macar hükümetiyle dahi kambiyo mukavelesi akd ve imza ettiğimizi bildirmiş idi?

-Bu kambiyo meselesindeki tedbirlerimizin safahatı malumunuzdur. Evvela buradan çıkarılarak bitaraf memleketlere götürülecek paraları sıkı bir kontrol altına almaya lüzum görmüş, kambiyo komisyonunu da bu maksatla tesis etmiş idik. Sonra müttefik memleketler tarihinin suistimal edebileceğini görerek kararımızı Almanya ile Avusturya-Macaristan'da teşmil etmeye mecbur olmuş idik. Bundan evvel Almanya ile bil-müzakere anlaşarak kontrolün Almanya'ya ait kısmını kaldırmış oldu-

ğumuz gibi bu defa da Avusturya-Macaristan ile anlaşarak bu müttefikimizle dahi bir mukavelename akdedilmiştir. Bu mukavelename Teşrinievvel iptidasından itibaren meri ve cari olacak ve binaenaleyh o tarihinden itibaren Avusturya-Macaristan ile dahi para münakalatınca hiçbir mâni kalmamış bulunacaktır. Bu meselenin Avusturya-Macaristan ile dahi haledilmiş olması fena olmadı. Çünkü tacirlerimiz mallarının bedellerini almakta vesaire de birçok müşkülât çekiyorlardı...

Seyahatten henüz yeni avdet etmiş olan Maliye Nazırımız mülakatımızın mülahhas bir mâhasalı budur. Kendisini daha ziyade işgal etmek istemiyoruz teşekkürle ayrıldık. [S.18, s.1]

3.12. On Dokuzuncu Sayı

Bulgaristan Mektupları:

Sağ mı, Sol mu?

Malinof hükümetin vaziyet-i siyasiyesi- Her fırka bir tarafa çekiyor- (Radikal)ın mütealası- devlet sosyalizmi- Mesail-i muhtelif- Münakaşaya lüzum var mı?- Kuvve-i hafiyenin tesiri mi mahsus!.

Sofya muhabir mahsusumuzdan: 16 Eylül

Sofya matbuatı birkaç vakitten beri bu mesele hakkında münakaşat ve müca-delatta bulunmaktadır. Yani hükümet-i hazıra sol cenah fırkaların efkâr ve amelini mi hizmet etsin, yoksa sağ cenah fırkaların muhtar olan hat hareketine göre mi idare-i hükümet eylesin?...

Başta Radikal Fırkası'nın naşir-i efkârı olan "Radikal" gazetesi olduğunu hâlde müfrit sosyalistlerin gazetesi "Nâverd" ve Çıfıtçı Fırkası'nın gazetesi "Zemlede Luçesku İznama" hükümeti sola doğru çekmekte ve hükümet-i hazıra için en hayırlı yol, sol fırkalar yolu olduğunu beyan etmektedirler.

Keşof Fırkası'nın naşir-i efkârı olan (Mîr) Gazetesi ile liberallerin en naşir-i efkârı (Naryodni Prava) ve hiçbir partiye mensup olmayan (Campana) ile (Dene ve-nan) ise böyle bir münakaşayı şu zamanda pek nâbecâ bulup hükümetin sol cenah fırkaları amaline göre icra-ı hükümete teşebbüs etmesini şimdiye havale ve şerait içinde pek hatırnâk buluyorlar.

Bu sağcılık ve solculuk meselesini en evvel ortaya atan nîm resmî (Radikal) gazetesi oldu. (Radikal)in fikrine göre muharebenin dâhil memlekette tevellüt ettiği yeni ihtiyaçların ve yeni fikir ve kanâatlerin tatmini için hükümet-i hazıranın sola doğru gitmesi, yani şimdiye kadar yapılan fırka programlarından birçok prensipleri mevki faal ve tatbika vuzû etmesi lazım etmiş... Zira hükümet solculuk eder ve mevki iktidara şimdiye kadar gelmiş olan sağ cenah fırkaların muhafazakârane veya gayet mutedil hürriyetkârane prensiplerine göre idare-i hükümet etmeye çalışırsa, dâhil-i memlekette bir takım isimsiz (anonim) kuvvetlerin meydana çıkıp sol cenah fırkaların prensiplerini tatbika fiilen teşebbüs edeceklerini ve bunun ise memleket hakkında vehim neticeler tevlit eyleyeceğini beyan ile bu prensiplerin böyle kuvvetler tarafından tatbiki teşebbüsüne mahal kalmamak üzere onların muntazam ve mesul fırkalar ve hükümetler tarafından tatbik ve icrasını muvaffak ve hayırlı buluyor.

Hükümet-i hazıra, kendisine zahir olacaklarını ümit ettiği fırkalar arasında böyle bir münakaşanın zuhur etmesi ve iki taraf-ı muarızın hükümeti sağa veya sola çekmesi üzerine şaşırıp kaldı. Zira her iki tarafı dil-gîr etmemek istiyor.

Mesela bir gün reis nazırı Mösyö (Malinof)un mürevviç efkârı olan “Pre-poreç” bir başmakale neşredip solcuları mı memnun etmek, fakat sağcıları da tevhiş etmemek üzere gayet mutedil ve itinakâr bir lisanla dedi ki:

“Bugün muharebenin tevlit ettiği ahval ve şerait bir takım umur-amadeyi kendiliğinden içtimai şekillere soktu. Her muharip hükümet sosyalizm prensiplerinden bazılarını kabule mecbur oldu. Mesela, mahsulat ziraiyenin ziraiden hükümet-i marifetiyle bir muayyen fiyata alınması ve ahaliye ekmeğin vesika ile verilmesi ve sair buna mümasil bir takım ahval, devlet sosyalizmi denilen düsturun tatbikinden başka bir şey değildir. Binaenaleyh hükümet-i hazıranın bugün idare-i memlekette tutmuş olduğu yol herhâlde bir sağcılık yolu değildir. “Hükümet-i hazıra bu suretle gayet mülayim bir lisanla solcuları memnun edeceği, hem de sağcıları ürkütmeyeceğini ümit eylemiş idi. Fakat hükümetin bu ümidi hasıl olmadı. Gerçi müfrit sosyalistlerin gazetesi (Nâverd) bundan pek ziyade memnun olur gibi göründüyse de “Keşof” Fırkası’nın naşir efkârı olan “Mîr” Gazetesi hükümetin bu fikrini tasvip etmeyerek şu suretle idare-i kelam eyledi: “Bugün memleket müthiş bir harp ile uğraşmaktadır. Memleketi bu badireden kurtarmak ve Bulgaristan’ın ittihatını temin eylemek şartıyla bir sulh akdetmek bütün milletin ve binaenaleyh firkanın amel-i yegânesidir. Böy-

le bir zamanda mevki iktidarda bulunan fırkaların ve hükümetinde programı bundan ibaret olmak lazımdır. Bu cihetle böyle hengâmede (sağ mı, sol mu?) meselesini çıkarmak ve onun etrafında duradur münâkaşatta bulunmak bir faydayı mucip olmak şöyle dursun bilakis gün-a-gün mazarratı dâidir. Bu hâl kava-yi milliyeyi bizde solcular kimlerdir? Mesela Çıfıtçılar da kendilerini solcu addediyorlar. Hâlbuki bunların müfrit sosyalistler ile solculukta birleşmesi nasıl mümkündür. Bilfarz meselelerin meselesi ordunun ve ahalinin iâşesidir. Bunda sosyalistler istiyor ki çıfıtçının ahali ile askerinin iâşesine hasr ve sarf edilsin... Çıfıtçılar ise mahsulat-ı ziraiyenin mümkün olduğu kadar pahalı alınması talep ediyorlar ve bundan maada Çıfıtçının elinde daha çok mahsulat bırakılmasında ısrar ediyorlar.

Şimdi şu iki fırka günün muazzam meselesi olan iâşe işlerinde mütebâyin ve mütehâlif fikirlerde bulunuyorsa bunlar sol cenah fırkaları bayrağı altında bugün ittihat etmeleri ve solculuk politikasına bürünmeleri mümkün müdür? Elbette değildir. O hâlde münakaşaya neden lüzum vardır? ”

Hakikaten Bulgar matbuatında ki bu münakaşaya ne lüzum var idi? Bulgaristan eski bir memleket şaşaaadar bir maziye malın bir devlet olmadığı için hatırat ve an’anat mazisi yoktur. Bunun için el yevm Bulgaristan’da maziperest irticayun değil, alelâlê muhafazakâr bir fırka bile yoktur. Bilecümle fırkalar az çok bir fark ile hemen hep sola meyyâldirler. Bunun on sene kadar mukaddemine şimdiye demokrat fırkası mevki iktidarda iken, nisbî intihap usulünün tatbiki hakkında bir kanun lâmihası ihzar ederek Subranya’ya tevdi etti. Bu usul intihap bütün Avrupa’da en son fırkaların iltizam ettiği. Fakat devletlerine kabul ettiremediği demokratik bir düstur intihap olduğu ve hatta Fransa ve İsviçre’de bile fırkalar bela istisna kabul ve iltizam eylediler. Hiçbir fırka muhafazakârlık edipte bu düsturun aleyhinde bulunmadı.

Binaenaleyh böyle bir memlekette sağcılık ve solculuk meselesini çıkarmak veba husus şimdiye ahval ve şerait dâhilinde bu mesele hakkında münakaşa etmek pekte yerinde bir münakaşa olmasa gerekir.

Acaba nim resmî (Radikal) gazetesinin imâ etmek istediği vechle bu hususta isimsiz bir kuvve-i hafiyenin teessür ve tazyiki mi mahsustur?... [S.19, s.1]

(Bir Hatıradır Kalan Nihayet)!

“El-aman ey nur-ı didem el-aman”

“Gözlerin derdiyle hâlim pek yaman”

(Lâ-edri)

Bizimkilere bir hâl olmuş!.. Galiba ökçe yükseldikçe gözlerinde vaz-ı initâfi halel-pezîr oluyor!.. Yolda yürüdükleri zaman nazarları burun üzerinden kayıp zamine düşüyor. Bahusus bol sürme ile gözlerinin kenarında kat-ı nakısı birer muhitisiyah bulunduranlarda âdeta süzgünlüğe kadar varıyor. Fakat bu nevi tuvalet tehlikeli: düzgünün lüzuceti sürmenin salâbeti ile karışık terin rutubetine maruz kalıp da üste birde toz bindi mi kapaklar yapışıyor; göz açmak için alt çeneyi haddinden fazla açarak yatak adalâtının yardımına ihtiyaç mess ediliyor ki böyle bir hareket yüzde çirkin bir inkılâp, kopacak gibi şedit gerilemeler peyda ediyor. Bazen çene, yanak adalâtından maada el parmaklarının da muavenetine lüzum görülüyor ki bu hâlde sürme, düzgün, tozdan ibaret olan mahut halitanın sıvışmasını muhcip oluyor. İşte bu an-ı müthişte kadın bütün bütün değişiyor:

Nazar, bu sıvışmayı göreceğim diye çabaladıkça şehlalık, kaçıklık, şaşılık geliyor. Mendil ucunun dudaklarda tertip ederek hafifçe silmekte kabil değil. Çünkü daha ziyade sıvışacak!... Mazaha tamir için kifayet edecek olan ayna, malzeme el çantasında bulunacak olursa vapur, şimendifer mevkifleri gibi mahallelerde işçilik olabiliyor!.

Geçen gün bunlardan birine... İstasyonunda tesadüf ettim. Ben bilmiyorum, gülmüşüm!... Vay!...

-Sen kendi buruşuk suratına bak da ona gül!...

-Beğenmiyorsan karına yaptırma!...

-Elâlem maskarası kıyafetli!.. diye kalkınırken yanımdaki ihtiyarcası önünü kesti; bir eliyle çarşafın yakasını da düzelterek, diğerini makam tehditte sallaya sallaya dedi ki:

-O gençtir, istediğini yapar... Ayıp sana bana!..

Bereket versin, kampanya! Dan, dan edince hücum eden kabile-i seyyahına katıştımda yakayı kurtardım. Ben ne bileyim?. İkinci istasyonda indim. Tren kalkınca

bakınıp duruyordum. Bir de bakayım vagonun penceresinde ihtiyarın kafası uzanmış... Koca bir dil dudakları arasından fırlamış.

-Em!.. em!...

Deyip duruyor!... Aman ne komik olmuştu!... Bu defa makaraları salıverdim.. Şahadet parmağımı da göstermeye başladım.

Düdük, trenin gürültüsü, homurtusu söylediklerini işittirmiyordu ama hayırlı sözler olmadığı da belli idi...

Arada birde münavebe hasıl oldu. Biri çekilir çekilmez diğeri başını çıkarıyordu. El-nihayet genci tamirini ikmal ettiği o süzgün gözleriyle bakarken tren kavirse girdi. Artık görünmez oldular. Hayaline ne diyeceksiniz? Hâlâ görünüyor!.. [S.19, s.1]

A.R

3.13. Yirminci Sayı

İstihza-yı Zaman

İyice hatırlamıyorum mektepte beşinci sınıfta mı, yoksa altıncıda mı idim, yeni ruba vermişlerdi. (Darüşşafaka) kıyafetini ikmal eden tokalı kayış, kollarda ki beş altı sıra yeşil şerit, parlak düğmeler, zühaf kalıp fes, gıcırı bükme potin pek hoşuma giderdi. Yolda ikide birde toka düzeltilecek, sol kol üzerindeki yampiri onbaşı, çavuş nişanına arada sırada bakılacak, semtine göre feskaşlar üstüne yıkılacak, cart curt yürünecek!.. Bizce o zamanın cakası böyle idi!.

Galiba bir gün pek ziyade kendimi aldırılmışım ki böyle gidip dururken hafif bir elin enseme nevazişkârane teması üzerine birdenbire döndüm. İhtiyar bir kadın mütebessimane söyleniyordu:

-Kurumunu sevsinler... Maşallah, evladıma!.. Annene söyle de yavrum, ceplerine çörekotu koysun!...

O zaman, böyle yırtık değil. Birdenbire bozuldum, kızardım, terledim.

Kadın hem ilerliyor hem dönüp dönüp bakıyor, hem de mırıldanıyordu:

-Erkan çocuk değil mi?... Kurumlu olur... Hem de yakıştırıyor!...

Çattık. Yolu değiştirmekten başka çare yok. Saptım. İki dakika sonra diğer bir yola çıktım, kadın ile hapa hap gelmeyelim mi? Biz:

-Maşallah! Daha!...

Basıp yürümek istedim. Tam hızlanacağım zaman kadın:

-Bana bak oğlum!... Unutma, annene söyle, eve gider gitmez seni tütsülesin!...

Deyince, zahiren, hiddetlenip yüzüne dik dik bakmış olacağım ki:

- Yo..k!.. Öyle heveslenme!..

Diyerek o da kaşlarını çattı.

-Hasbinallah!.. Sen bilirsin Ya Rabbi!.. ile karışık döndüm.

Kadın ya çatlak, yahud kavlinde samimi bir geveze idi. Her ne ise tabanları yağladım, kaybettim.

Şimdi tahattur ediyorum ki bu hâl, bir günlük kurum taslayışa mukabil zamanın acı bir istihzası idi.

Geçen sabah evden erken çıktım. Bir iş zımında (Moda)ya doğru gidiyordum. Kadına mülaki olduğum sokaktan geçerken gülmeye başladım. Aradan bunca seneler geçtiği hâlde uğradığım badire-i istihzayı unutamamışım ki sapar sapmaz fesimi elimle yokladım. Yerinde. Kaşlarım üzerine inik değil. Potinde gıcırdamıyor... Omuzlar eğilmiş, dizler kesik. Öksürük gani... Bıyıklar ak, saçlar kırçıl... Kaşlar düşük... Fakat... İşte burası var... Fakat!..

Yine zamanın sima-yı müstehziyanesi gözümün önünde. O kadın güya berhayat imiş gibi!... Görüyorum, omuzlarına kadar serpilmiş beyaz başörtüsü arasında beliren buruşuk güler yüzü, parlak, civelek gözü, ince, soluk dudağı, vişne çürüğü yeldirmesi altından ayan olan kısa endamı, az paytak yürüyüşü ile bir zıll-ı mücessem gibi dönüp dönüp bakıyor...

Bana:

-Hani eski cakalar, kurumlar!... Ben annene söyle, cebine çörekotu koysun, eve gider gitmez tütsülesin! demedim mi idi!.. İşte söz dinlemeyenin hâli böyle olur!... Burnun ile dudağın arasındaki kır kıllar nedir?... Bunlar nereden çıktı!... Kız-

san a, bakalım!... Dönde boyunu göreyim!... Aman Allah!... Daha dünkü çocuk!. (Süphanallah!) kamburu çıkmış!.. O zaman neye hiddetlendin?... Eğleniyorum mu zannettin. Hayır... Şimdi eğleniyorum!...

Diyor gibi geldi. Hakikat öyle bastırdı ki:

-Sen bilirsin Ya Rabbi!

Deyip yine döndüm... [S.20, s.1]

A.R

3.14. Yirmi Birinci Sayı

Sadrazamın Bir Nutku

Berlin, 24- Türk- Alman Cemiyeti Talat Paşa Hazretleri'nin mefhareti münasebetle Esplendit Oteli'nin mermer salonunda bir resim kabul terkip etmiş ve resim mezkûrda erkân-ı hükümet ve müttelikler mümessilleri hazır bulunmuşlardır.

Doktor (yek) bir nutuk irad ederek Sadrazam Paşa Hazretleri'ni selamlamış ve Paşa Hazretleri bilmukabele bir vücehati nutku irad eylemiştir:

-Efendiler, bu kanlı harbi istiklal ve şerefimizin müdafaası için yaptığımızı Cenab-ı Hakk ve beşeriyet muvacehesinde esbak her zaman muktediriz. Hükümetler efrad-ı millet gibi şeref ve itibarlarının muhafazası için çalışmış hakkını haiz oldukları gibi bu vazife ile de mükelleftirler. Çünkü şeref ve itibar olmaksızın ne insanlar ne de hükümetler yaşayabilirler. Bu mukaddes ulviyi takip etmekle beraber daima sulh içinde çalıştık. Beşeriyetin büyük muhibi haşmetli Almanya Kasrı en evvel müsalemeti arz etmişlerdir. Düşmanlarımız teklifimizi reddettiler. Bugün olduğu gibi o zamanda bir hareketi hud'a telakki etmişlerdi.

Efendiler, buraya gelmeden evvel Viyana'da İmparator Şarl Hazretleri tarafından kabul şerefine nail oldum. Orada Kont Buryan'ı gördüm. Akvamı tahrip eden bu harbin neticelenmesi hakkındaki fikirlerinden son derece samimi bir lisan ile bahsettiler. Sevgili ve şanlı hakanım maruz-ıızdırıp olan beşeriyet için her zaman sulhu arzu etmiştir. Bulgaristan Çarı bütün ziyaretlerimde aynı arzu ile mütehassis olduklarını beyan etmişlerdir. Ahalimizinde hükümdarlarının arzusuna iştirak eylediği ma'lumdur.

Mamafih düşmanlarımız birtakım desiselerle milletleri efkâr-ı umumiyesi üzerinde icrayı teessür ederek müzakerata girişmeyi reddediyorlar. Çünkü kendileri de mukaddeslerinin doğru olduğuna kani değildirlir. Şayet bundan emin olmuş olsalardı müzakerata girişecekler ve bütün cihana gayelerinin doğruluğunu inandırmak teşebbüsünde bulunmuş olacaktı. Buna cesaret edememekle haksızlıklarını itiraf etmiş oluyorlar. Düşmanlarımız milletlerin hürriyeti ve cihanı tahlis etmek için harp ettiklerini iddia ediyorlar. Bizde bu mefkûreler için harbi kabul ettiğimize kani şu hâlde gelsinler esbab-ı adalelerini bildirsınler. Müzakeratı, hükmünü verecek olan bütün cihana tebliğ edebiliriz.

Fakat düşmanlarımız gelmiyorlar. Zira: Sözlere ciddi değildir. Birçok milletler; bizi de mahvetmek isteyen ve bu maksatla cebren ve arzuları hilafına bir takım yeni milletleri daima bize karşı harbe sevkeden düşmanlarımızın rabita-ı esaretinde ekliyorlar. Efendiler, düşman biri mahvedemez. Biz daima hukukumuzu hüsn-ü neticeye vasıl oluncaya kadar müdafaa edeceğiz. Kuvvetimiz ve mukavemetlerimizle devam etmek mecburiyetindeyiz. Sulhun istihali yalnız bir tarafın arzu ve ihtiyarına vabeste bulunduğu cihetle sulhtan bahsediyoruz. Geçici adem-i muvaffakiyetlerin cesaretimizi kırmayacağını büyük muvaffakiyetlerden de mağrur olmayacağımızı düşmanlarımıza ispat etmeliyiz. Cenab-ı Hakk'tan müttefik hükümdarların saht u afiyet ve milletlerimize kuvvet u mukavemet ihsan eylesin bütünü kalbimle temenni eylerim.” [S.21, s.1]

M.A.

3.15. Yirmi İkinci Sayı

Bir Kitabe-i Sengi Mezar

Muhterem şairin, bir elinde Naci merhumunun (Füruzan)ı diğer elinde bir gazete olduğu hâlde fart-ı asabiyeden uçuk benizle karışma dikildi.

Kemal-i endişe ile sordum:

-Hasta mısınız?

-Hayır. Son derecede sinirliyim.

-Yine canınızı sıkılmış olmalılar.!

-Ama ne kadar!... Artık diyeceğim geliyor bi-çareyi mezarında bile rahat bırakmıyorlar...

-Kimi?

-(Tevfik Fikret) merhumu!..

-Nakil mi etmek istiyorlar?..

-...İşte bir o kaldı!... Bereket versin ki hatırlarına gelmiyor. Hayatında cümleden müctenip olan şairin başına üşüşmüşler, o seviliyor, bu seviliyor, bir hay u huy, bir vaveyla,.. Ruhu incitiliyorlar... Şimdi de biri ikrar ettiği hâlde diğeri teklin-i iman edercesine müdafaalarca protestolar topluyor...

Dedikten sonra elinde ki (Füruzan)'ı açarak on altıncı sayfasındaki ("Hoca Rıdvan"ın Kitabe-i Sengi Mezar) unvanlı manzumeyi gösterdi.

-Bunu bir hattata yazdırıp çerçeveleteceğim, gidip merhumun kabrine asacağım... Tabi inziva-perestanesini pekiyi bildiğim için ruh-ı asliyenin bundan hoşnut kalacağını ümit ediyorum... Manzumenin bir beytini tagayyür ettim, bir beyti de ilave...

Merakımı mucip oldu. Kitabı elinden aldım. Filhakika kurşun kalemle yapılmış tagayyür, ilave görülüyordu...

Dedim ki:

-İstiyorsanız manzumeyi şimdiden gazeteye derç edeyim!..

-O da olur!. Zaten birazda bunun için geldim...

-Pekâlâ!...

Züvvâr! Bu güft u gû reva mı?

Teşviş ediyorsunuz sefamı?

Ömrüm güzer etti inzivada

Mu'tadım idi o hâl-i sade

Vahdet idi gönlümün enisi

Pür-güların olmadım calisi

Bilmez misiniz ki "Fikret" zâr

Sizden oluyordu hayal-i bizar

Bir hâle getirdiler ki candan

Bıktım ev çevirdim “Aşiyân” dan

Hâlâ bu gürültü bitmesin mi?

Kabrinde de rahat etmesin mi?

Efkârımı anlayan taşımdan

Çok söylemeyin gidin başımdan [S.22, s.1]

A.R

3.16. Yirmi Üçüncü Sayı

Neyzen

“Ne meyle, ne neva-yı neyle şimdi”

“Gönül eğlenmiyor bir şeyle şimdi”

İşte size bir sima ki aramızda mest ü hoşyâr gezinip durur, geçenlerde galiba (Zaman) vefatını, (Vakit) tekziben haber-i hayatını yazmışlardı. Hâlbuki Neyzen ne vakit bilmiş, ne de vakit ü hâl yaşatmakta bulunmuştur. Bu, fevkalhayat ve tahtel-memat yaşar insanı bir zü-l-maaşindir. Öldüğü demlerde teneffüsat, tasvirat, teren-nümat ile eser-i hayat gösterir, yaşadığı zamanlarda mahcup ve münfail, lâl ü sakit bir hücreye çekilir. Anda basübadelmeyt, bu hücreden hurucunda mütehalledir.

Hayli zaman evvel idi. (Kırkçeşme) civarında, bir hanede müctemi’ idik. Mü-tevefa Kemeñeci (Vasil), merhum Kanuni Hacı (Arif), hatırımda kalmamış, bir iki üstad-ı hanendelerimiz beraber idi. Dediler ki:

-İzmir’den bir neyzen gelmiş... o da gelecek...

Filhakika biraz sonra geldi. Yine siyah fes üzerinde dildâde biçim bir sarık, onun altında yağız bir çehre, bunun üzerinde iki parlak göz, hurma bir burun, karanfil bir bıyık, müzellef denecek bir sakal, sırtta dolamalı bir cübbe, koltukta berna, ince bir beden, ortadan uzun bir kamet pişegâh-ı emirde bilirdi.

Yine dedikler ki:

-Neyzen Tevfik Bey!..

Birinci fasıldan sonra (Vasil)e sordum:

-Nasıl?

-Gelişecek!..dedi.

**

Bilmem ne oldu?.. Zaman geçtikçe sarık çözüldü. Cübbede değişti. (Neyzen) hakkında türlü türlü rivayetler çıkmaya başladı. Bilhassa işrete fart-ı inhimaki mevzu oluyordu. Gün oldu ki kendisine sokakta, meyhanede mestânereviş, ney koltukta, mey cepte veya elde tesadüf ettim. Kâh kıvrırcık saçları fesinin etrafına tırmanıp bü-külmüş, püskül ser azade, önde, arkada yanda, tepede veya madum.. Giriban-ı çâk. Esmer teni göğüs kıllarına kadar mekşûf... Gözler hadden ziyade açık, beyazları hûn-âlûde; bütün inıtafatı bihedef. Burun kanatları muhnikin, bıyıklar, nadiren yediği bir lokmanın bekıyye-i asarıyla mülemma, dudaklar şiş, dil büyümüş, lisan-ı rekik, fakat yine koltukta “ney”, yine cepte veya elde (mey)!.. Muttasıl bir bahis parçasının kendisince karar kıldığı neticeden demgüzar. Bir (fıkr-i sabit) mütevaliyen aynı nakaratı mükerrer!.. Daima o söz, o bahis.... Ağır söylediği hâlde sözler ebkem... Bütün gubâr-ı esvak omuzlarında, kollarında, üstünde, başında.. Fakat hâke düşmüş bir cevher!..

Kâh neşedar-ı terennüm... Ağzında bir beyit:

(Nayın ki çıkar zezeme-i sürahlarından)

(Bülbüller öter sanki gülün şahlarından)

Bir rast, bir Acemaşiran, bir Neva, bir Bestenigâr. Bir Hicaz, bir Suzinak, bir Suzidil, bir Hüseyini, bir Sazkâr, bir Sultaniyegâh, bir Tahirbuselik, bir Şehnaz, bir Ecvârâ, yahut bir Ferahnak, bir Sabâ. Latif ve kati bir eda-ı lahuti meram ile neyin deliklerinden bir zelâl-i ruhanî gibi fişkırır... Havl-i ruh içinde donar, fakat nasut-ı fikir-i endişeyi ısıdırır....

Kâh o dimağ-ı ateşin müthiş rüyalarla çırpındıktan sonra nihânı bir iltimai ile parlar.. Bir şair nevharam kavrulmuş dudaklarında dönüp dolaşır.. Meydana çıka-maz.. O zaman gözler ilahi meşrebane zemine, yahut gazap ve tevehhür ile asmane dikilir, söylemek isterken susar, yahut susmak istedikçe söyler.. İşte bu hâlde her

hatıra yerinden oynar, her sima onda bir aşına-ı ezeli hükmünü haiz görünüyor.. Bu sermest madam değil, mecnun değil, akile değil.. Şarkın rindbade ve perişan, fakat cihana lakayt bir şair hûb-ı nefsidir.... Tanır, anlar, bilir. Görür, hatta sezinler bir kalenderidir...

**

Hakkında neler söylenmez,

-Sarhoş,

-Bedmest,

-Derbeder,

-Biçare,

-Çekilmez,

-Ayık iken diklenir...

Bu müsemmalarla da alakası yoktur. O hâlde nedir?.. O, bu suale şöyle cevap veriyor:

“Zat-ı sultan-ı bekâyı yani maâna-yı hüsrevi

“Saz ve söz ahengin etmiş aşka bürhan kavî

“Ben ezel sermestim, meydânım arş-ı müstevi

“Aksedince gönlüme şems-i hakikat-i pertevî

“Mey”de Bektaşî göründüm, “ney”de oldum Mevlevî

**

Nur-u hüsnün, nâr-ı aşkın şemine pervâne var

Ömrümü vakfeyledim birdir bana medh u mezar

Varsa kalmış sırr-ı hilkatten yegâne yadigâr

İşve-i ney, neşve-i mey zatımda etmiştir karar

Gûş edince bezm-i vahdette rumuz-ı bişnevî..

**

Hubb-ı haydar bu tarîğın hem sonu, hem başıdır

Cavidan ü mesnevî misbah-ı şule-pâşıdır
Suret-i manada hünkârın sır kardaşdır
Meşrebim molla-yı Rumî, mezhebim Bektaşîdir
Tâ ezelden yandı dilde çerağ-ı manevi

**

Reş-i ömrüm rebab-ı cismimin o evtarıdır
Her rek-i can perde, dest-i hecr, bestekâridir
Zahm-ı sinem laledir, gözyaşlarım enhâridir
Hamse-i al-i abâ güllerinin esrarıdır
Bu iki nurun tecellâsı ile gönlüm evi

**

Olmadım meftunu malın, rütbenin sim ü zerin
Zevki, şevki neyle meydır rind-i azade-serin
Dest-i cudundan çekip kallaviyi Peygamberin
Mazhar oldum feyzine “Neyzen”e Cenab-ı Haydar’ın
Kilk-i irfan ü beyanım yazdı bu şi’r-i nevi.. [S.23, s.1]

A.R

Reichstag Bütçe-i Encümeninde Büyük Nutuklar

Hariciye Nazırı’nın izahatı: Sulha amadeyiz; Rusya’da ihtilal kazanı; Kula ve Arkanjel hükümetleri; elli bini itilaf askeri- Finlandiya ve Ukrayna- Muahedat-ı manzume- Başvekil muavinin beyanatı- Fırak-ı muhtelif hatiplerinin mütalaaları.

Fon Hinçe’nin Nutku

Berlin 25- Bütçe encümeninde cereyan eden müzakerat esnasında Miralay “Brotig Havz”dan sonra Hariciye Nazırı “Hinçe” siyaset-i hariciyenin vaziyet-i hazırası hakkında bir nutuk irad etmiş demiştir ki:

Avusturya- Macar hükümetinin teklifi:

“Hâlihazırda efkâr-ı umumiyeyi en ziyade işgal eden mesele Avusturya-Macaristan hükümeti tarafından sulh hakkında mükâlematta bulunmak üzere vuku bulan tekliftir. Sulha amade olmakta bir davamız. Bundan dolayı düşmanın ettiği istihza ve tahkirlere rağmen bu meslekte devam etmekteyiz. Sulha amade olmak hususunda müttefiklerimiz ile tamamıyla müttehidiz. Maahaza düşmanın ahval-i ruhiyesi gayr-ı müsait olduğu ve zaferle mest olmuş. Bulunduğu bir zamanda tarafımızdan yeniden sulh teşebbüsünde bulunulmasına hâlihazırda münasebet görmüyor idik. Bu esnada Avusturya-Macaristan tarafından sulh teklifi vuku bulmuştur. Biz müttefiklerimiz Türkiye ve Bulgaristan ile hemfikir olarak Avusturya-Macaristan’ın teşebbüsünü büyük bir teveccüh ile telakki eylediğimizi ve bu esas üzerinde başlayacak müzakerata en evvel biz iştirak edeceğimizi hemen beyan eyledik. Rusya’da ihtilal-i ilan kaynamaktadır. Fakat bu ahval ile insaniyet edeceğiz. İhtilal kazanına parmağını sokmanın elde edeceği netâyiçten haberdar olması lazım geldiği düsturunu tahattur etmekteyiz.

Kula hükümeti:

Amerika ile İtilaf Devletleri şimali Rusya’ya müstakil bir hükümet tesis eylemiştir. Bu hükümetin namı (Kula) şube-i ceziresi hükümetidir. Bundan başka Akanjel’de itilaf askerinin taht himayesinde yeni bir cumhuriyet tesis edilmişti. Amerika ve İtilaf Hükümeti’ni şimdiye kadar buralara gönderecekler. [S.23, s.1]

Fon (Payer)in Nutku

Berlin 25- Reichstag Bütçe Encümeninde başvekil muavini Fon “Payer” beyanat-ı atide bulunmuştur: “Baltık vilayetlerinden, Courlande ve Estonya’da Livonya münasebat-ı siyasiye henüz tanzim edilememiştir. Rusya, bu memleketlerin ilan ettikleri istiklalleri ancak Brest litovsk muahede manzumesi ile tasdik etmiştir. Bizim vazifemiz bu memleketlerle münasebat-ı hüsn-ü dostane ve hem civarıda bulunmaktadır. Müstakbel şekl-i hükümet ve siyasetlerini tayin etmek bu hükümetlerin kendilerine aittir.

Bizim nokta-ı nazarımıza göre mukabil menfaatler, 9 Mart mukavelesi hususunda evvelden anlaşmak suretile daha iyi muhafaza edilebilir. Bu mukavele, mukabil münasebat-ı siyasiye tanzimi için lazımdır.

Umumi bir ittifak muahedesinden fazla olarak himayeye ve müsavat-ı hukuka, şimendiferlere, posta ve telgrafa gümrüğe, vergilere, sikkeye, evzan-u mukayesata vesaireye müteallik muahedat ile askerî ve merci bir mukavele-i akdi de lazım gelmektedir. Projeler hemen hazırlanmış gibidir. Binaenaleyh müzakerat derhâl başlayabilir. Bu üç hükümet-i müstakil hükümat-ı münferit şeklinde bırakmak mütesavvir değildir. Bunlar kendilerinin de arzu ettiklerini zannettiğim o zırh bir hükümet hâlinde birleştirilecektir. Çünkü bilhassa ırkı nokta-ı nazardan bu üç hükümeti yekdiğerinden ayırmak hemen de mümkün değil gibidir. Zaten mevzubahis muahedeler ancak muvakkat bir şekli haiz olmak üzere akd edilmiştir. Hâlbuki kati mukarrat itti haz eylemek ancak yeni devletler tarafından teşekkül edilecek hükümetlerle müştereken itti haz olunabilir. Herhâlde bu muvakkat hâl ve tesviyeler esnasında bu üç hükümet temsil-i milli husundaki muasır telakkilere muvaffak bir şekilde temsil eylemişlerdi. Filhakika oldukça vâsi bir mukayasende temsil eylemişlerdi. Bununla beraber temsil-i hususi, bilhassa (Estonya) mevzubahis olunca diğer taraflarca ve ezcümle hakikatte artık mevcut olmayan diyeten mütebaki kısımlarınca şiddetli itirazını mevcut olmuştur.

Biz bugün mevcut heyet-i mümessileyi nazar-ı itibara alırız. Mütekabil her hükümetin vazifesi kitle-i ahalinin vâsi mikyasta iştirakiyle milleti temsil edecek bir heyet vücuda getirmektir. Baltık eyaletleri hükümet-i müstakbilenin şekline gelince bu husustaki efkâr-ı mütehalifedir. Orada da Almanya'da olduğu gibi hükümet-i cumhuriyet şekline müsait cereyanlar vardır. Fakat bu memleketlerden bahrinin Prusya ile şahsi bir itti hat ile birleşmek lehinde müttehiden rey vermiş oldukları keyfiyetini ehemmiyetten iskât edemez. Almanya'da bu memleketlerin şahsi bir itti hat ile birleşmelerine maruz efkâr vardır. Evvelce her üç hükümet tamamen askeri bir şekil idareye tabi bulunuyordu.”

Fon “Payer” müteakiben işgal edilmiş bulunan arazideki şekil idareden bahsedilmiş ve “Şarkta sulh vardır, bu düşmanların hoşuna gitsin, gitmesin devam edecektir” demiştir. Mumaiyleh kendisine tevciye edilen itirazların esas telakki edilemeyeceğini söyleyerek demiştir ki: “Şerait-i sulhiye tatbik edilmiş veyahut edilecektir.

Sulh alakadar hükümetlerin, ekseriyetle muvaffakiyetle akd olunmuştur. Reichstag'ta bunu tasvip etmiştir. Binaenaleyh hükümetin biri rüknünün bu vaziyet-i siyasiyenin alt üst edileceğini söyleyeceğine veyahut Reichstag'ın bu sulh muahedesinin fesh veyahut tadil eylemesi lazım geleceğine, hemde kendilerine karşı bir hayat mücadelesine maruz bulunduğumuz düşmanlarla beraber beyan edeceğine kim ihtimal verebilir. Biz daha bugün şarktaki sulhun idamesinde menfaattırız. Bu sulha artık dokunulamaz. Huduttaki memleketler Rusya'dan ayrılmak istediler. Rusya bu husustaki muvaffakiyetini bildirdi.

Bu memleketler yalnız başkalarına idame mevcudiyet için pek küçük olduklarından bir şey üzerine istinat etmelidirler. Hiçbir büyük mücavir hükümet bunların bazen sağa, bazen sola temayül eylemelerine veya kendi istedikleri gibi hareket eylemelerine tahammül edemeyecektir. Almanya'nın bunları kendi himayesine almakta menfaati vardır. Fakat düşmanlarımızın bizim menfaatimize muhalif olan menfaatleri de bu yoldadır. Sulhun akdinde Mısır'ın fethini, Almanya ve Avusturya- Macaristan ve Türkiye'nin taht tasdikine vaz etmeye mütemayil olup olmadığını bir kere daha İngiltere'den sual etmelidir. Mısır'ın fethi bir eser cebridir. Hâlbuki huduttaki memleketler Rusya'dan ayrılarak, miller mukadderatlarına hâkim olmak hususunda haiz oldukları hukuka istinaden tarafımıza teveccüh etmişlerdir. Aynı hâl Lehistan içinde vakidir. Rusya'ya taalluk eden ittihat-i akvam vesaire meselelerin müzakere cereyan ettiği esnada halledilebilmeleri muhtemeldir. Akdedilen muahedat bize hasım bulunan anasının müdahalesine hiçbir vech ile terk edilemez. Aksi takdirde düşmanlarımızın akdi nispetinde büyük olan müşkülât daha ziyade artacaktır. Daha sonra alakadar bulunanlar tadilat icrasına amade buldukları takdirde bu hususta itilaf hasıl olabilir. Şimdilik hükümet-i mesulenin düşmanın daha metin bir his adalete istinat edecek yerde vakayı istinat eylemesi evveladır. Binaenaleyh atideki darb-ı misalin mazmununu unutamaz:

“Gölge için avı bırakma” [S.23, s.2]

3.17. Yirmi Dördüncü Sayı

Bakü Meselesi ve Fon (Hinçe)nin Nutku

Resulzade Mehmet Emin Bey'in Beyanâtı

Almanya Hariciye Nazırı Fon (Hinçe)nin dünkü nüshamızda münderiç nutkunun (Bakü)ye ait olan kısmını karilerimiz elbet okumuşlardır. Biz Türk ve Müslümanlarca pek mühim bir mesele olan (Bakü) hakkında Almanya hariciye nazırı tarafından serd edilen mütalaat-ı metâliat bâis hayret olmamak kabil mi idi? Azerbaycan hükümetinin resmi temsili Paşa Resulzade Mehmet Emin Bey'e müracaatla bu bap-taki telakkisini anlamak istedik. Meşaralye muharririmize dedi ki:

Alman-Rus mukavele-i manzumesi ahkâmına tevfikân Bakü'nün Ruslara terakki keyfiyeti Azerbaycanlıların ne derece telaş ve endişelerini mucip olduğu meselesini, hadiseyi Azerbaycan kadar büyük bir heyecan ve hayretle telakki eden Osmanlı matbuatının mümessili bulunan zatıalilerine uzun uzadıya izah etmek zaittir. (Bakü)nün elimize geçmesi ile bu endişe bilfiil zail oldu.

Bükre Fon (Hinçe) irat etmediği nutukta her ne kadar Azerbaycan'ın hak tabisini tasdik etmiyorsa da Bakü'nün Ruslara lüzum-u terakki hususunda da eskisi gibi sarahaten beyan mütalaa eylemiyor.

Almanya'nın, Rusların Bakü hakkındaki maddiyatını teslim ile üçüncü bir devletin Bakü üzerine yürümesi aleyhine müdahale etmek taahhüdü, Bakü petrol membalarını muhafazaya matuf imiş..

Bakü İngilizlerin ve Moskova hükümetini tanımayan kuvvetlerin elinde bulunduğu müddetçe petrol membalarından düvel-i merkeziyenin istifade eylemesinden bittabi bahis olunamazdı. Bunun içindir ki Azerbaycanlıların Bakü'yü İngilizlerin istilasından ve petrol istihsalinde her nevi istihsali kökünden sarsan (Bolşevizm) usulünden tahlisleri bu istifadeyi hız imkâna koyacaktır.

Azerbaycanlılar yalnız petrol için değil, Bakü'ye millî, tarihî, coğrafi, irfani içtimai ve siyasi bağlarla merbut bulduklarından burasını herkesten ziyade muhafaza ederler. Başkalarından ötürü Bakü'nün muhafazası menfaat hissiye meselesi ise Azerbaycanlılardan ötürü can meselesidir. Eğer "petrol ile alakadar olan yarı dünya" Bakü'yü harabattan masun görmek isterse şehrin Azerbaycan'a ait olmasını arzu etmelidir. Mukavele-i manzume bu muhafaza ve vazifesini Rusya'ya bırakmak isti-

yordu. Fon (Hinçe) bu hususu tefsir ediyorlar. Maahaza, bu tefsir aleyhimizde olan eski sarahati havi değildir. Bunun içinde şayan memnuniyettir. Ümit ediyoruz ki bu tefsir Bakü üzerindeki hak meşrumuzu teslim etmek derecesinde kesp vuzuh eyleyecektir. Mamafih Sadrazam Paşa Hazretleri'nden daha ziyade mevcut itminan-ı malumat alabileceğimi ümit ediyorum. [S.24, s.1]

3.18. Otuzuncu Sayı

Sofya Muhabirimizin Mektubu

Sofya: 29 Eylül (gecikmiştir)

Arap fesadın tenkili- Sofya'dan birkaç kilometre mesafede- Şehirde heyecan bir devam- Sükuna avdet- Sulh arzusu- Sulh akdi kolay değil..

Sofya civarında müsademat:

Ahvalin vahameti devam ediyor. Cepheden avdet eden asker ile Sofya'dan gönderilen kıtalar arasında Sofya civarında şehrin birkaç kilometre mesafesinden birkaç gündün beri müsademat devam ediyor. Bu müsademelerde erbab-ı fesat kısmen itilaf edildi, kısmen de teslim oldu. Sofya civarının eşkıyadan tathir edildiği rivayet olunmakta ise işitip istikametinden, düşman karşısından bozgun ve perişan bir surette firar hakkında ve Sofya'ya doğru gelmekte olan askerin tehlikeli bir unsur olacağı ihtimaline bazı kimseleri duçar endişe ediyor.

Sofya civarında Arab-ı kıyama karşı çıkan kuvvet-i ihtiyat Mülazım Sânileri Mektebi ile Mekteb-i Harbiye talebesi idi. Bu müsadematta bu talebeden dahi epey zayıf olmuştur. Şehirde heyecan devam etmektedir. Herkes bankalara hücum edip mevduatını almaya çalışıyor. Fakat birçok bankalar yalnız yüzde on vermekle iktifa ediyorlar.

Bütün gazeteler ahvalin ve hamiyetini beyan ederek halkı ve askeri sükûn ve intizama davet ediyor.

Mütareke heyeti:

Mütareke ve sulh akdi için Bulgaristan tarafından gönderilmiş olan murahhasların hududa vasıl olup düşman kumandanlığı ile temasa geldikleri ve müzakerata başladıkları gazetelerde görülmektedir.

Herkes sulh bekliyor. Gazeteler bile askeri mukavemete teşvik ediyorken, bu mukavemetin derdest-i akd olan sulh şeraitine hüsn-ü tesiri olacağını dermeyan ediyorlar. Fakat Bulgaristan'ın mevki coğrafisi ve cephesinin vaziyeti iş dikkate alınır verse bu sulhun nasıl bir sulh olacağı cay-ı sualdir.

Müşkülat-ı muvahhide:

Münferiden Bulgaristan ile İtilaf devletleri nasıl bir sulh akdedilebilir? Kati şeraitle akd-i sulh için birçok devletlere ve birçok beynelmilel davalara temas eden meseleleri İtilaf yalnız Bulgaristan ile müzakere ve hâl ve tavsiye etmesi lazım gelir ki bunun şimdi ki şerait dâhilinde imkânı yoktur. Olsa olsa bilcümle Mesail-i Sulh-u Umumi Kongresi'nde müzakere ve hallolunmak üzere Bulgaristan ile şimdilik hareket-i harbiyeye nihayet verilir. Bulgaristan'da zaten şimdilik ancak böyle bir sulh bekliyor.

Subranya ne karar verecek:

Yarın Subranya açılıyor. Bakalım Liberal Fırkaları ile Tar Sosyalistler hükümetine karşı ne vaziyet alacaklar? Zira hükümet-i hazıraya karşı yegâne muhalifler onlardır.

Balkan Muhaberesi'nde Bulgar ordusu başkumandanı olan General Savof çoktan beri Viyana'da idi. Bu defa davet üzerine avdet eylemiştir. Mevsukunu tetkik edilemeyen bir rivayete nazaran liberal fırkalarının müzaheretini ile General Savof çoktan beri diktatör ilan eyleyecekmiş.

Sofya'nın temin asayışı:

Sofya şehrinin emniyet ve asayışı temin için bugünlerde Sofya'ya bir Alman Fırkası'nın vüruduna intizar ediliyor.

Cumhuriyetler:

Çıfıtçı rüesasından (İstanbulski)nin affedilip tahliye edildiğini yazmış idim. Mumaileyh askere nasihat için onların nezdinde gönderilmiş idi. Asker arasında kendisinin şöhreti pek ziyadedir. Rivayete nazaran (Radomir)de bir cumhuriyet ilan edilerek (İstanbulski) cumhur-u reisi ittihat edilmiş. Bu sabah dahi (Samakof)da cumhuriyet ilan edildiği haber alındı. [S.30, s.2]

3.19. Otuz Üçüncü Sayı

Sulh-u garip hakkında:

Derununda, Müsalemet ve Mukadderat-ı Cihann Mevzu Müzakere

Olacağı “Lahey” Sulh Sarayı

Lahey’de saray-ı sulh- Sulh konferansları- İkinci konferans ve devlet aleyh murahhası Tarhan Paşa- Sulh-u umumi müzakeratı şüphesiz Lahey’de olacak- İsviçre Reisicumhuru vesayetle Amerikan Reisicumhuru’na teklif- Alman başvekilinin nutku

Sulh-u umumi ihtimalatının kesp kuvvet ettiği günden beri, müzakeratın cereyan edeceği şehir ve mahalle hakkında birçok tahminler serdedilmiş, ezcümle Flaman payitahtının müsalemet-i umumiyeyi takrir edecek büyük kongreye içtimaigah olacağı kaviyken ileri ve sürülmüştür. Hatta Flaman’ın Kraliçesi (Vilhelmin⁷) Hazretleri’nin bu bapta ihzar muvaffakiyet etmiş olduğu ve müzakeratın meşhur sulh sarayında cereyan edeceği de son günlerde mükerreren gelen telgraflardan anlaşılmaktadır. Filhakika Flaman’ın hükümetinin şu cihanşümül harpte, pek çok müşkülât ve muavene rağmen şaibe-i tarafgirinden azade bir bitaraflık muhafaza eylememiş olması ve hele (Lahey) şehrinde, mukaddema, böyle iki büyük sulh kongresi inikat etmiş bulunması, Hollanda payitahtının, müntahap bir içtimaigah telakki edilmesine bihakkın sebep olmaktadır. 1899 ve 1908 senelerinde Lahey’de inikat eden sulh konferansları ile bu muazzam ve cihanşümül harbi neticelendirecek olan müzakerat arasında nasıl bir müşabehet gördüğümüze hayret etmelidir. Sabık Rusya Çarı Nikola’nın teşebbüsü üzerine inikat eden bu konferansların gaye-i asliyesi münazaat beynelmilyhyi bertaraf etmek, milel ve akvam arasında mevcut niza ve sudâ olabilecek vesâili ortadan kaldırmak ve bu suretle umumi ve beynelmilel bir devre-i sulh salâhın esaslarını vuzu etmek idi. O zaman sarf edilen bu ulvi ve makbul gayretler maalesef Harb-i Umumiye’ye mani olamadı. İnsanlar, dört senedir kan ve ateş tufanları içinde yekdiğerini canavarların fevkinde vahşetle boğazlanıp durdular. Bugün maksatla umumiyenin örf inkıtında bulunuyoruz. Düvel sülsenin sulh teklifi neticesinde bütün muharip devletler murahhasaları bir araya gelerek müsalemet umumiye esaslarını gariben tekrar edecekleri memûldur. İşte, bu konferans, beynelmilel her türlü mesail

⁷ Wilhemine

ile meşgul olacağı ve her taraftan arzu olduğuna göre bir Cemiyet-i Akvam esaslarını vuzu eyleyeceği için, bunu, Lahey Sulh Konferanslarının manzum bir tetimmesi gibi ad etmek yanlış olmaz.

Eski Sulh Konferansları:

Lahey’de en evvel inikat eden Sulh Konferansı sabık Çar Nikola’nın teşvikiyle (1899) senesinde akd-i içtimai eylemiş idi. Konferansta (25) hükümetin murahhasları ispat vücut etmiş bulunuyordu. (1907) senesi Haziran’ın on beşinde (Lahey)de akd-i içtimai eden ikinci sulh konferansında kırk altı devletin murahhas ve memuru hazır bulunmuştur. İkinci konferansa bu derece rağbet gösterilmesi sulh ve müsalemet arzularının kısa bir müddet zarfında kesp kuvvet istediğine delalet ediyor idi. Yedinci sulh konferansına Rusya murahhası (Nelidof) riyaset etmiştir. Bu konferansa hükümet senede bir heyet murahhasa göndermiş idi. Birinci Osmanlı murahhası olan Tarhan Paşa’nın resmini bilmünasebe buraya derc ediyoruz. Rusya hükümeti tarafından tanzim edilmiş olan ikinci sulh konferans programında tehdit-i teslihat meselesi mevzubahis olmamış idi. Bazı devletler bu meseleyide mevki müzakereyi vaz etmek hakkını olmak şartıyla murahhaslar göndermişlerdi. Konferans Lahey’de kâin tarihi, meşhur (Binnenhof) kasrında inikat etmiş idi. Hukuk düvel mesaili, hâkim heyetleri teşekkül, hüküm mukavelenameleri akdi vesair hususat mevzubahis ve müzakere olmuştur.

Sulh sarayı:

Lahey’de kâin olup, Amerika’nın meşhur milyar dolarından karineci tarafından inşa ettirilmiş. [S.33, s.1]

3.20. Otuz Dördüncü Sayı

Alman Başvekilinin Program Nutku

Zimamdarın ile millet arasında vahdet- Ameleyi himaye kanunları- Kabinenin mesleği- Dört senelik kanlı mücadele- Garpta müthiş muharebelerin devamı- Ordumuzun emsalsiz kahramanlığı- Cephemiz layetezelzel- Bütün akvamın istihlası için- Reddederlerse...

Berlin 5- (Başvekil tarafından irad olunan nutkun mabat ve hitamı)

Rical-i mesele arkasında millet:

Hudut esasiyesi itibarıyla tespit olunan siyaset dâhiliye harp ve sulh meselesi için kati bir ehemmiyet haizdir. Hükümetin sulh için sarf ettiği ikdamat kuvveti hükümet için müstenit ileyh olan ahalinin layetezelzel, metin ve müttehit iradesine tabidir. Ne vakit düşman Alman kavminin mesul Alman rical-i hükümeti arkasında metin bir surette müttehit bulunacağını anlarsa işte ancak o zaman akval; ifale munkalip olunabilir. (Alkışlar)

Umumuyla himaye lüzumu:

Almanya hükümeti sulh müzakeresi esnasında amelenin himayesi ve amele sigortası hakkında muahedata maddeler ilavesi için müdahalede bulunacak ve bu maddeler mucibince her devlet muahede muvaffak ber-uhde hitamında amelenin hayatını sıhhatini himaye ve hastalıklara kazalara ve maluliyetlere karşı sigorta edilmelerini himaye için kendi memleketinde müşabih ve mümasil teşkilat vücuda getirmek mecburiyetinde bulunacaktır. Bu mukavelatın ihzarı için hem amele-i cemaatlerinden, hem müteahhitlerden muavenet bekliyorum.

Yeni hükümetin mesleği:

Efendiler, ancak hudut esasiyesini tersim etmiş olduğum bu programın hükümet-i ecnebiyenin bütün akanim-i esasiyesiyle mukayese olabileceğine kaniyim. Bugün bu mesele hakkında daha ziyade tafsilata girişmek nabemehal zannındayım.

Yeni hükümetin teşekkülünden evvel vuku bulan müzakerat daha amîk bir surette cereyan etmiş ise de en mühim nokatı hakkında yaptığım bu hülasada bunu tafsil etmek bence mümkün olmayacaktır. Lakin zaten meclis-i âliyemizde daha bugünden tali nokat hakkındaki fikrimi öğrenmek istediğini zannediyorum. Fikrimce asıl mesele başlıca hududu itibarıyla size izah ettiğim vecihle yeni hükümetin hakiki fikrini anlamaktır her kim bu hususta muhtelif mesail-i muallağa dair hükümetin fikri hakkında malumat tâmmе almak isterse derhâl o hudut esasiyeden istidal edebilir. Şunuda söylemeye hacet yoktur ki ileride münasebet düştükçe bu hususa dair Reichstag'a maalmemnuniye tafsilat vermeye hazırım. [S.34, s.1]

3.21. Otuz Yedinci Sayı

Nutuk İftitâh-ı Hümayun

Muhterem Ayan ve Mebusan

Birader mükerremim hakan mağfur sultan Mahmut Han Hamis Hazretleri'nin 3 Temmuz tarihinde vuku irtihali üzerine bâlâ res vela istihkak balas makam-ı saltanat ve hilafeti işgal ettim ve Meclis-i Mebusan'ın itimadını haiz olan hükümeti ibkâ ve ısdar eylediğim hatt-ı hümayunda emniyet ve ufak ve ittihat dâhilinin tesis ve adamasını ve pek uzun süren harbin teessürat gûna günün muzdarip olan milletimin ızdırabatının tatminini ve şerefli bir sulh yolunun taharrisini emrettim. Uzun harp senelerinin rehğuzar mesaimize yığıldığı müşkülâtın izalesiyle meşgul ve bu hûnun ve hevlnan mücadelenin nihayetine silahlarımız elimizde metin ve sakin muntazır bulunduğumuz bir sırada Balkan cephesinin düşmanlar tarafından yarılması ve bilnetice Bulgaristan'da tahsil eden heyecan Bulgar hükümetini münferit bir sulh akdine icbar etti. Bir taraftan vaziyet-i cedidenin istilzam ettiği tedabir seriye askeriye derhâl mübaşeret edilerek müttefik ordular Balkanlara vürut ve hükümetimde memleketin esbap müdafaasını temin edecek tadabire tavsil eylemiş ve diğer taraftan Amerika Reiscumhuru Mösyö Vilson⁸'a harb-i umumiyenin tavsiye katiyesinin ve mütekebil münasebet milelin istinatgâhı olmak üzere dermeyan edildiği esasat daire-sinde sulh müzakeresine hazır olduğumuz biz müttefiklerimiz tarafından bildirilmiştir. İttihaz edilen tedabir-i askeriye ve siyasiyenin bizi müttefiklerimizin yanına hissiyat şerefiyle mütenasip bir sulha isal eyleyeceğinden ümitvar bulunuyorum. Vatanın büyük bir kısmı düşmandan tahlis edilmiş ise de henüz pek kıymetli aksamı onun istilasında bulunuyor. Cenab-ı Hakk'ın cümlemizi fütur ve yeisten korumasını ve müteşettit ve ihtilafata meydan verilmeyerek sizlere de müşkül mesainizde muvaffakiyet ihsan buyurmasını temenni ile meclis-i umumiyesinin üçüncü devre-i neşriyesinin beşinci içtimaini küşat eylerim. [S.37, s.1]

⁸ Wilson

3.22. Kırk Dördüncü Sayı

Hariciye Nazır Vekili Nabi Bey'le Mülakat

Hükümetimizin sulh programı:

Sabah'ın asılsız haberi- Bize cevap gelmedi- Vilson notalarının mahiyeti- Yeni hükümetimiz dikkat ve ciddiyetle, menfaat-i memleketi temin edecek surette çalışıyor- Bulgaristan ve Romanya'nın vaziyeti..

Sabah gazetesi münderiç bir fatura güya Hükümet-i Osmaniye'ye Vilson tarafından cevap verilmiş olduğundan ve cevabın şu veya bu şartı ihtiva eylediğinden bahis olunurdu. Halk arasında zaten mevcut olan heyecanı bittabi arttırmış bulunan bu haber hakkında sahih malumat almak karilerimizi mevsuk gıl u gıştan arada bir surette vaziyet-i siyasiyeden haberdar eylemek maksadıyla muharrirlerimizden birini Hariciye Nazır Vekili Nabi Bey'in nezdine izam eyledik. Muharririmizi kemal-i nezaketle kabul edilen Nabi Bey'in ilk suale şu suretle cevap vermiştir:

“Sabah gazetesinin Vilson'un güya cevap verdiği ve şu veya bu şartları serdettiğine dair olan neşriyatı asılsızdır. Bugüne kadar cemahir-i müttehiden Amerika'dan sulh teklifini olan notamıza hiçbir cevap gelmemiştir.”

Mecra-yı mükâleme Almanya Vilson tarafından ita olunan iki notaya intikal edince Nazır Beyefendi şu yazahatı vermiştir:

“Bize, henüz cevap gelmemiş olması bahis hayret değildir. Vilson zaten Almanya'nın da sulh teklifine cevap vermiş bulunmuyor. Cemahir-i müttehide reisinin Almanya'ya ita edildiği cevabı notalar, ancak bazı istizah ve sualleri havidir. Vilson, sulh teklifine cevap vermeden bazı noktaların tenvir ve tenavirini münasip görmüş ve son iki notası da bu maksatla göndermiştir. Zan ve tahmin olunacağına göre bu reisi-cumhur, kendisince tavzihi elzem görünen nukat tayin ve tenzih eylediğinden sonradır ki düvel sülüsünün teklif müşterekine cevap verecektir. Bu muhakemattan anlaşılacağı vecihle, bu notamızın cevabı tehhür eylemesinden dolayı suitefsir ve tesirilatı meydan vermek muvaffak hâl ve maslahat değildir. Hükümet, vaziyet-i hazıranın istilzam ettiği bütün dikkat ve ciddiyetle menfaat memleketi temin edecek surette çalışmaktadır. Buna emin olarak hadisata intizar edilmesi ve şayâtın sem itibara alınması maksattır.”

Müteakiben demiştir ki: “Balkanların ve bhusus Bulgar ve Roman hükümetlerinin vaziyet-i dâhiliyesi hakkında bir günâ resmî malumat yoktur. Ancak Sofya’ya on beş pay yutan askerinin girdiği hakkındaki şâiye doğru olması lazımdır. Yalnız Fransız-Amerika memurlarının mütareke şartına tevfikân Bulgaristan’da mevki lazım yerleştikleri muvaffak hakikattir. Romanya’ya gelince: Hükümet-i mezkurenin vaziyeti düçar tebdil olduğu hakkındaki şaiyat doğru değildir. Romanya bugüne kadar tebdil mislin etmemiştir.”

Muharririmiz son sual olarak Nabi Bey Efendi’den hükümetimizin sulh programı hakkında bazı malumat istemiştir. Meşaralye cevaben:

“Hükümet sulh programını cumartesi günü Meclis-i Mebusan huzurunda beyan edeceği cehtle şimdiden bu bapta beyanatta bulunmadığı münasip addediyorum.” demiştir. [S.44, s.1]

3.23. Kırk Beşinci Sayı

Rahmi Bey’le Mülakat

Sulh Müsteacil ve Münferit Olmalıdır.

(Jurnal Doryan)ın dünkü nüshasında Aydın Valisi Rahmi Bey bir mülakatı intişar etmiştir. Şekil zahirisi itibarıyla muhtasar beyanattan ibaret olan bu mülakat, tercüman olduğu ruh ve mana nokta-ı nazarında ahval-i hazırâ da haiz ehemmiyet görülmemek mümkün değildir. Beyanat-ı vefânın haiz ehemmiyet olmayan hemen hemen bir noktası yok gibidir. Rahmi Bey, akdetmek mecburiyetinde olduğumuz sulh da müsteaciliyet müteram olunması ve vücûbuna kaildir. Burası böyle olunca sulh teşebbüsümüzün münferit bir mahiyeti haiz olması lazım geleceği bedihi bulunması mülâhazasında Rahmi Bey’in müspet cevap vermekte hiç tereddüt etmemiş olduğunu görüyoruz. Biz Rahmi Bey’i nasılsa bir kere girişilmiş olan bu harbin sulhunun dahi mümkünse ve mümkün olduğu müddetçe müştakiren yapılması elbette daha hayırlı ve faydalı olacağına zâhiptir diye zan ve hesap edebilirdik. Fakat beyanat vakisinde Rahmi Bey’in meseleyi bu türlü zan ve hesaplara hiç ihtimal bırakmayacak bir sarahatle mevzubahis eylemiş olduğunu görmekteyiz. Belki bizde Rahmi Bey’in öteden beri bu harbe malum olan şekilde girişilecek yerde ve hatta girişildikten sonra dahi İngiliz ve Fransız hükümetleri ile anlaşmak tarikini tercih ve iltizam

eyleye gelmiş ve bunu her zaman mümkün sanmış olan mesleğinin intac-ı tabisiyle karşılaşılıyor. Malum olduğu üzere Rahmi Bey'in bu mesleği gizli kapaklı bir şey değil idi. Ve bu mesleği muntazamı olarak kendisinin itilaf hükümetleri nazarında amel ve basiret sulhunu bir unsur siyaset addedile gelmiş olmasının esbab-ı mucibesi kendisinin muhtasarca söyleyiverdiği vecihle yalnız üserâ-ı harbiyeye hüsn-i suretle kılmasına da münhasır değildir. Aydın velayetinde miktarları hiç de az olmayan ve cümlesinin servet ve ticaretçe aledderacat mühim mevkileri bulunan itilaf tebaası harp devam ettiği müddetçe en ufak tazyik ve ezvac yüzü görmemişler, işlerinde güçlerinde hatta mahzar-ı tehîlat olmak surette devam edip gitmişlerdir. Aydın vilayetinde Ermeni meselesi olmamış, hülâsa Rahmi Bey'in Aydın vilayetinde vali bulunması, nasılsa bir kere bizim de iştirak ettiğimiz veyahut iştirak etmek ıztırarında bulunduğumuz bu harbe ait nokta nazarında mutedilde mesleği dolayısıyla, bu vilayetin başka ve müstesna bir hayat geçirmesine sebep müstakil olmuştur. Hatırlarda kalmış olmak lazım gelir ki müşterek İngiliz-Fransız donanmasının İzmir bombardımanı Rahmi Bey'in tedbir ve teşebbüsü ile bir taraf olmuş ve tayyare taarruzları da yine bu suretle tevakkuf uğrayıp gitmiş idi.

Rahmi Bey'in beyanatı içinde en ziyade mühim görölmek icap eden ve öyle de görülebilecek olan nokta ise harp ve sulh meselesinden dolayı Talat Paşa hükümeti ile olan münasebetlerinin ruh ve mahiyetini gösteren noktadır. Bu nokta mülakatın son kısmında açıkça görülüyor. Rahmi Bey'in harp ve sulh muvacehesindeki hat hareketi meçhul değil idi. Bugün fazla malum olmakta bulunan cihet, kendisinin bu meseleden dolayı Talat Paşa'yı mükerreren ikaz ve irşada çalışmış olduğudur. Rahmi Bey hadisatın kendisini haklı çıkarmış olmasına teessüf ediyor. Fakat bizce şu günler tesir ve teessüfle hâlâ itikat ve muahede ile geçirilecek günler değildir. Ne yapılması mümkünse yapılarak ve kim yapılabilecekse yaparak zayıat ve hasaratımızı imkânın son hadlerine kadar azalmak sırasındadır ve cümlemizin bu noktada hatta en ufak hissiyat hususiyeden tecerrütle el ve baş birliği etmeliğimiz elbette en büyük farazen cemiyetimizdir.

Rahmi Bey'in mülakatı (Jurnal Doryan)dan bir vecعاتı aynen naklediyoruz:

İzmir Valisi Rahmi Bey kendisinden pek çok bahis olunan bir zattır. Şahsiyeti bu son zamanlarda hususi bir surette muteberiz etmiş ve bu da takip ettiği fikirdeki sebat ve cüretinden münbais bulunmuştur.

Uzun boylu sade, keskin nazarlı, tavrı sevimli, bir zat olan Rahmi Bey muharirimizi kemal nezaketle kabul etmiş ve mülakat talebi is'âf eylemiştir:

-Beyefendi hazretleri ahval-i hazıra hakkında ki ihtisasatınız nedir?

-İhtisasatım şu ki gayrı kabul mukavemet bir surette sulha doğru gitmekteyiz, biz mümkün olduğu kadar çabuk akd-i sulh etmeye mecburuz. Hükümetimizin de bu lüzumu benim gibi hissetmiş olduğuna kâniyim. Geçirilen saatler aleyhimizdedir. Yani sulh ne kadar gecikirse tehlikede o kadar tezayüt eder.

-Bu sulh bir sulh-i münferit mi olacaktır?

Rahmi Bey açık cevap verdi:

-Evet, Hükümet-i Osmaniye bir sulh-i münferit akdetmeye mecburdur. Almanya aramızın düşman tarafından tahliyesi vuku bulmazdan evvel sulh talep etmekle itikâf-ı muahede namusunu feshetmiştir. Demek ki mukavele münfesihtir ve binaenaleyh biz istediğimiz ve selamet-i hükümetinin icap ettirdiği sulhu akdetmekte serbestiz.

-Sizce muhasımiyenin şeraiti neden ibaret olacaktır?

-Bu suale derhâl cevap verdim. Matbuatında buna dair muhtelif bir takım rivayetler deveran etmiştir. İtilafın şeraiti için hin-i hacette bu rivayetler bir mukayese olabilir. Herhâlde maddelerin müzakeresi bence açık sulh temin edildiğinden sonra vuku bulabilir. O zaman hâl ve mevki takip olunacak hat hareketi gösterecektir.

-İngilizlerin zatialilerine karşı hususi bir muhabbeti olduğu hakkında deveran eden şayialardan bahseder misiniz?

-Üserâ-ı harbiyeye hüsn-ü suretle bakıldığından dolayı Britanya hükümeti bana beyan-ı memnuniyet ve şükran etti. Eldeki mektupları bunun delilidir.

-Türkiye'nin harp temayülü hakkında ne fikirde bulunuverdiniz?

-Ben daima yanlış yola gittiğimizi takrir ediyordum. Maatteessüf hadisat beni haklı çıkardı: Harbe devam etmekle memleketi yanlış yola götüreceğimizi Talat Paşa'ya ihtar hususunda hiçbir fırsatı fevt etmedim.

Rahmi Bey sustu. Âdeti olan ketumluğunu bildiğimiz için şüphesiz kendisince elim beyanat üzerinde ısrar ettik.

Rahmi Bey dün sabah şehrimizden müfarekat etmiştir. [S.45, s.1]

3.24. Kırk Altıncı Sayı

Ahmet Rıza Beyefendinin Nutku

Maruz ve muhterem refiklerim,

Bu meclis-i âlide devletin pek büyük hizmetlerinde bulunmuş, cansiperane çalışmış zatlar dururken şu kitabet efendimizin ayan riyasetine beni tayin buyurmaları cümlemizin bana hüsn-ü teveccüh ve iltifatı ve benimde cümlemize uhuvvetle çalışılmasını arzu buyurdıklarındandır.

Birde zat-ı şahaneleri bu memlekette meşrutiyetin cidden tesisini ahkâm şerriyenin Kanun-ı Esasiye'nin yalanla lafla değil, fiilen ve tamamen icra-ı tatbikini ferman buyurdıklarından bu uğurda hayli uğraşmış bir emektarı lütfen tahattur ve taltif etmekle de meşrutiyete ve hürriyete muhabbetlerini izhar buyurmuş oluyorlar.

Cülus-u hümayunlarıyla memleketimizde kanun ve adalet devri başladığına bende tamamıyla kaniyim. Kani olmasaydım ve bu makamın bana vermiş olduğu hukuk ve salahiyeti vatanımın ve harbine istimal edebileceğimden emin olmasaydım böyle müşkül bir zamanda ayan reisliğini kabul etmezdim.

Padişahımızın âmâl-i mülûkânelerine vâkıfım. Lakab-ı şahaneleri (İlgazı) olmayacaktır. Unvan hümayunları Sultan Mahmut ve Vahdettin Han Adil" olacaktır. Kaybedilen yerleri padişahımız gazi sıfatıyla değil adil sıfatıyla yine makam hilafet ve saltanata rabt ve ahlaka muvaffak olacaklar ve devir şevketlerinde bütün Osmanlılar bela tefrik cins mezhup, nam adalaet hayretten aynı derece istifade edeceklerdir. Ulüvv şefkat hümanyunları o vahşiyane öldürülen Ermenilerin, asılan sürülen Arapların eytam ve ârâmlığı han sefalette makhûr bırakmayacaktır. Menfalarda artık ağlayan inleyen kalmayacaktır.

İşte bende bu tatlı ve kavi ümitlerle âyan vasatında çalışacağım. Ancak, ya ben ne kadar çalışsam, saiy ve gayretim yine sizin muhabbet ve muavenetiniz sayesinde semeredar olacaktır. Âyanın şu nazın zamanında ifa edeceği hizmetin, göstereceği metanetin ehemmiyetini hep takdir buyurursunuz.

Heyet-i âyan devletleri en sağlam ve en temiz bir dergi, istîdâtgâhıdır. Millet'in itimadına ve padişahımızın gayet kıymettar olan itilafına bihakkın layık olduğunu ayan surette geldikçe bilfiil gösterecektir.

Hükümet şu müşkül zamanda gayet ağır ve güç bir vazifeyi düş hamiyetine alarak işe başladı. Mümkün olabildiği kadar ehven şeraitle akd maslahaya ve bilcümle devletlerle teceddüt münasebet dostaneye bir an evvel muvaffak olmalarını temenni ederim. Kuvve-i teşriye böyle bir zamanda memlekete nafi işlerde hükümete zuhur olmayı kendisine bir vazife bilir.

Kuvve-i teşriye dedim: Heyet-i Mebusanî'de teşri ettim ve bu vesile ile vükelâ-ı milleti bir his meveddetle selamlarım. Heyet-i Mebusan vazifesinde yerinde müstakil olmayla beraber kuvve-i teşri'ye nam mübecceli altında bizimle aynı gayeye mensuptur. Ben ailenin büyük biraderiyim ve sıfatla o kendilerine dost ve nifak ve mehadinetimi uzatıyorum. Tevhit-i fikir ve amal ve iki tarafın siyasi firkaları beyninde vahdet saiy ve amal lüzumunu arz ediyorum.

Milletle kuvve-i teşriye ve kuvve-i icraiyye arasında bir kuvve-i ikaz ve irşat olan matbuatı hürmetle selamlarım ve şu tehlikeli zamanda matbuattan büyük hizmetler ümit eylerim.

Hâkimiyet-i Milliye, hak murakabe, hak şikâyet millete birçok vazifeler, ağır mesuliyetler tahammül ediyor. Bunları terbiye-i âmma sırasında, millete matbuat anlatacaktır. Hakikati acı da olsa söyleyecektir ve fakat hayırhah ve müşfik bir dost lisanıyla söyleyecektir. Hürriyet kelim lazımdır, lakin kelamınız nezih, kibar, samimi olmalıdır ki müsmir olsun.

Memleketimizde, kuvve-i icraiyye ve teşriye, matbuat, muallimin, mütefikrin vesair birçok kuvvetler, şu biçare milletin selamet ve saadetine haddim olacak birçok mühim unsurlar mevcuttur. Lakin cem ve tanzim edilmiştir. Kuvay-ı mevcuda arasında tevazün, ahenin ve irtibat yoktur. Bu pek mühim ve pek büyük hizmeti de padişahımız efendimizden bekliyoruz.

Devlet ve millet hakkında hayırlı işlerde cümlenin muvaffakiyetini kemal hulûs kabule temenni eylerim.

Bade, birinci reis vekâletine, Abdürrahim Şerif Bey'in kabineye dâhil olmaları münasebetiyle Mahmut Paşa'nın tayin olduklarını meş'ûr irade seneye sureti kıraat

edildi. Meclis-i Mebusan divan riyasetine kâtipliklerine intihap olunan zevatının esamisini meş'ur Meclis-i Mebusan riyasetinden mürüvvet-i tezkere-yi kıraat ve hafızı tekrar ettikten sonra sadr esbak Seyit Halim Paşa'nın (Usul teşrifat devlet salim bir esasa rabit oluncaya kadar miras teşrifatıyaya iştirak etmekte mazur bulunduğu) dair takriri bade'l karâin Pazartesi ruznamesine ithal edildi. Azadan Ali Galip Bey'in temdit mezuniyeti hakkındaki telgrafname kabul olundu. Damat Ferit Paşa tarafından ahval-i hazıra münasebetiyle hükümetle daima temasta bulunmak üzere Meclis-i Ayan'da bir hariciye encümeni ittihabı hakkında verilen tekrar bilkarâine altı kişiden mürekkep olmak ve şubelerince ittihabı icra edilmek üzere mezkûr hariciye encümeninin teşekkülüne karar verildi.

Damat Ferit Paşa mezkûr encümeni teşekkül hakkında tekliflerini müdafaa etmek üzere irat etmekte bulunan İngiltere ve Fransa hükümetlerine sulh teklif edilmesi nezaket-i milliyeye daha muvafık olunacağını ve İstanbul'u makam maksadın kapısı addeden İngiltere'nin siyaset şarkısının icra-ı tesirden hâli kalmayan Hindistan İmparatorluğu'nun makam-ı celil hilafet hakkında devamından ümitvar bulunan muhabbet ve hürmeti harbin netâyiç elemesini hakkımızda ihtimaline tadile ve masalanın teshil ve tesrine medar olacağını beyan edildikten sonra Mösyö Vilson'un hükümetimizce kabul olduğunu Amerika hükümetine nota ile bildirilen on dört maddesinde ki bir fıkrada bahsedilen İstanbul'un iktisat edeceği vaziyet ve Türk hâkimiyeti altında bulunan akvama verilecek serbest-i tekâmül cihetleri hakkında uzun uzadıya beyan mütalaa eylemiş ve himmet ve isabet fikriyesinden emin bulunduğu sadr-ı cedit İzzet Paşa Hazretleri'nin artık bedahate karşı ittihazatına mecbur buldukları tedabirin hattı yarına tehirine mahal bırakmayıp derhâl ittihazatına şap edileceklerinden ümitvar bulunduğunu dermeyan etmişlerdir.

Bade arıza-ı cevabıya müsveddesi kıraat ve heyet-i umumiyesi hakkında Mavroyeni Bey'in irat ettiği atideki notunu istimai edildikten sonra fıkra fıkra müzakeresine geçilerek birkaç fikrasından cüzi tadilat icra edilmek üzere encümene havalesi ve pazartesi ruznamesine ithali tenessüp edildi. Arıza-yı cevabıya müsveddesinin müzakeresi esasında Dâhiliye Nazırı Fethi Bey Sadrazam Paşa tarafından Meclis-i Mebusan'da kıraat edilen beyannameyi okuyarak umumen temini muvaffakiyet edildi.

Azadan hissini paşa memleketin böyle buhranlı zamanlarda müttehit bulunması lüzumuna, cephe bulunan fedakâr kıtaatın hizmetine mukabil cephe geridekilerin ve bilhassa matbuatın bu hususta sarf himmet eylemesi ve zaif vataniye cümlesinden bulunduğu dair idare-i kelim etti. Meclis saat derd çarık kale pazartesi günü içtimai etmek üzere müzakerata hitamverdi. [S.46, s.2]

Mavroyeni Bey'in Nutku

Nutk-u iftitâh-ı padişahiye cevap olmak üzere kaleme alınan arıza-ı cevabının hin-i müzakeresinde memleketin gerek siyaset-i hariciye, gerek siyaset-i dâhiliyesi tetkik ve tamik etmek bütün parlamentolarda adet hükmüne girmiştir. Hususunda ahval-i hazıra gibi vahim zamanlarda ise bu adet tamamıyla anlaşılıyor. Binaenaleyh bendeniz dahi bu hususa, yahut daha doğrusu memleketimizin şu son senelerde takip olunan dâhili siyasetle alakadar olan mühimye dair bazı beyanatta girişmezden bu noktayı tayin etmek arzu ederim. Bu bapta sert edeceğim beyanat sarf devletin menafi aliyesinin fevt ve kat edilmeksizin saha-yı fiile ve zai-yi müftezi olan bu zamanda...

Bendeniz maziye sarf bir fikr-i tetkik ile irca-yı nazar edenlerden değilim ihtamatta bulunmuyorum. Maziye müracaat etmek zaruridir.

İlk Balkan Muharebesi'nden evvel son seneler zarfında tariz idaremiz ve millet muhtelif vakar şu olan tavrı hareketimiz müsavat ve adalete tamamıyla müstenit bulunmuş olsa idi Türkiye'nin Avrupa kıtasında vuku gelmiş ve kısmen dahi ecnebi hileleriyle teşvik edilmiş olan iğtişâta meydan verileceğimi idi? Tabiidir ki vuku bulmayacaktı. Keza 1911 senesinin Kânunıevvel'inde yani Balkan hükümetlerinin Türkiye'ye karşı akd-i ittifakından dört ayı iktam ve Birinci Balkan harbinden on bir mah evvel Balkan statü kavisine ibtinâen bir itilafın akdi zamanında saframızdan beri tarafından tevsil edilen ve müntic muvaffakiyet olan teşebbüsât ibtidaiye nazar-ı itibara alınmış olsa idi Türkiye'ye karşı olarak dört Balkan hükümetinin muharebesi vuku gelecek mi idi? Ve az vakitten sonra binnetice elyevm bütün milletleri harap eden bu cihan harbi zuhur edecek mi idi? Tabii olmayacaktı. Görüyorsunuz ki ittihamata bulunuyorum. Ahval-i zahire ihraç ediyorum ve dolayısıyla netice-i atiyeye vasıl oluyorum.

Mademki bir gün hâl-i sulh müsalemetin avdeti tabiidir. Şimdiden devletimizin müteşekkil olduğu kâfi milele karşı bir adalet tâmme ve hayalî değil hakiki bir müsavata siyasetini tesis edelim. Fikir müsavata muhalif ad edilecek hiçbir hâl ve harekette bulunmayalım. Milele bahş olunan ve aşeriyekten neşet edip Kanun-ı Esasimiz tarafından kabul ve tasdik edilmiş bulunan imtiyazatın hiçbir vecihle aleyhtar olmayalım. Hükümetin bilcümle şubâtının kapılarını milel mezkurelere açalım. Çünkü hakikaten birkaç seneden beri kapılar bilfiil ve bililtizam onlara tamamıyla mesdüttür. Bu mesdüdiyet ise yalnız büyük memuriyetlere değil, en ufak memuriyetlere bile teşmil edilmiş. Umum-u beşeriyeti harap edilmekte olan bu harb-i müthişin hitamında Türkiye görecektir ki esbap teali ve terakkisi bilhassa müteşekkil olduğu milel-i muhtelif beyinde revâbıt-ı dostanenin mevcudiyetine menuttur. Hâlbuki revâbıt-ı dostane meselesi emredilir veya kendi kendine vücut bulur bir keyfiyet değildir. Revâbıt-ı dostane müsavata ve adalet esasının yalnız zikir ve ilanıyla değil, tamamı tatbik ve icrasıyla husula gelir. Binâberîn esasat-ı maruzeye şimdiden gelen itina ile riayet edelim. Ve zaif ve menafi milletler beyninden esas müsavata dairesinde tevzî edildikçe katiyen emin olmalıyız ki revâbıt dostane keza mühimesi mana-yı taamında câygir olamayacaktır. Binaen alizelik beyanat-ı acizide isabet taam olduğuna bir nişane olmak üzere müsavatesasatının tamamı icra ve tatbiki emir mühimenin devletin menafi âliyesi iktizasından ettiğini mutazammın bir fikrenin arıza-ı cevabiye derecenı teklif eylerim. [S.46, s.2]

Arnin Efendi'nin Nutku

Arnin Efendi (Halep)- Programları, bir nokta-ı nazardan muaveleye benzerler. Programlarda, hükümetler kendi hudud-u esasiyelerine yapacakları ıslahatı beyan ederler. Bunlar meclisin tasvibine mukarin olursa o mukavele münad olur ve kabinede işine başlar. Şu hâlde program bir vaad-i yektir. Binaenaleyh şimdi mevzubahis olacak şey programın yolunda olup olmadığıdır. Programda başlıca iki şey var. Biri sulh, diğeri kavaninin icrası. Daha çok şeyler varsa da bunların hulasası kavaninin icrasıdır.

Sulhun, memleketimiz için lüzumunu tafsile hacet yoktur. Herkes bu gül çehreli sulhu dört gözle bekliyor. İnşallah kabine muvaffak olur. Münferit veya müctemi bir sulh yapar. Bizi hasıl-ı selamete çıkarır. [S.46, s.2]

3.25. Elli İkinci Sayı

Almanya Başvekili'nin Nutku

(Dünkü nüshamızdan mabad)

Vilson esasatına itiraz:

Efendiler birçok taraflardan bana itiraz edildi. Vilson şeraitinin kabulü Almanya'yı muhasım bir mahkemeye mutavaat etmek demektir ve hak meselesi hodperestane menafî lehine olarak hüküm altına alınacaktır. Eğer böyle olaydı itilafın müfrit vatanperver politikacıları mahkemeden korkan mücrimler gibi konferans masasına oturmaktan korkarlar mıydı?

Vilson programının esas noktası:

Bütün Vilson programının esas noktası Milletler Cemiyeti'dir. Eğer akvam-ı milli noktası nazardan kendi üzerlerinde bir ikdam göstermezlerse bunun kuvveden fiile çıkması hiçbir vakitte mümkün olamaz. İştirak-ı hukukun kuvveden fiile çıkması sairleri gibi bizi de şimdiye kadar âli bir hâkimiyetin alameti olmak üzere telakki olunan kati istiklalden bir kısmını feda etmeye icbar ediyor. Bütün istikbalimiz kati bir surette bu inkişafı takip hususundaki zihnimizin derecesine tabii olacaktır. Son zamanlara hayat-ı akvamda kuvve-i hakim olan milli hodperestlikte batının ısrar edecek olursak.. O hâlde efendiler bizim için itila ve müceddit olmayacaktır. O zaman bizde bir elem kalacak bu bizim bütün müstakbelimizi düçar-ı felç edecektir. Eğer biz müthiş muharebenin manası her şeyden evvel hak fikrinin galebesi olduğu heyet parasını kabul edersek bir fikri teallah ve batını bir nefretle değil. Belki bilakis serbest ihtiyarımızla takip edeceğiz. O vakit şimdiye yaralarımıza bir deva ve istikbal kuvvetlerimiz için bir vazife bulacağız. Alman milleti bu vazifeye istihdaf ettiğimiz bütün sadakat-i katiyesi bütün cedit nazarıyla iştirak edecektir.

Başvekili devam ile dedi ki: “Efendiler yeni tekâmüle, muktezi olan sevaik-i maneviyeyi bulmak için tarihimizde iki batın evvela irtac-ı nazar etmekten başka bir şey yapmayalım. Bir kere bu insani kastı benimseyecek olursak milletlerin iştiraki nazarımızdan büyük bir vazife istihlas olacaktır. Burada 19 Şubat'ta söylediğim sözleri tekrar etmek istedim. “Bizzat mevcudiyet mücadelesinden bahsedilecek olursa bu mücadele henüz istifade edilmemiş büyük kuvve-i beşeriye mebni meydana çıka-

racaktır. Bizde irade-i milliyemizde diğerk milletlerin hakkını ve saadetini kabul etmeliyiz.

Demek oluyoruz ki böylece vahim saatte bin halkın pîş-i nazarına milletler cemil fikrini istikbal için avdete bir teceddüdü teselli menba olmak üzere arz ediyorum”. (Gürültüler) (Burada başvekil imparatorluğun tüm esasatında icra olunan ve olunması lazımgelen tadilattan bahsetmiş zannolunur)

Halk mesullerinin badema mebusluk hakkını kaybetmeksizin hükümete iştirak edeceğini söyledikten sonra başvekil demiştir ki:

Halk mesullerinin hükümete iştiraki:

“Bu keyfiyet parlamento ile hükümet arasındaki revâbit samimiye-i emniyet-i mütekabilenin ve mesai-i müşterekenin icabatı elzemdir. [S.52, s.2]

(Mabadı var)

3.26. Elli Beşinci Sayı

“Kamet-i yâre kimi dal dedi kimi elif”

“Herkesin maksadı şimdi bir değildir muhtelif”

Li Namıka

Bu beyti aslına irca etmek için filanca şairin divanında şöyle mukayyettir, isterseniz Beyazıt kütüphanesindeki aslına müracaat edebilirsiniz gibi sözlerin ehemmiyeti olamaz. Başka bir şey istiyor. Emektar, biraz tecrübe-dide yazıcı olmak hay-siyetiyle, sırf kendi zumum olmak üzere arz ediyorum ki (ittihad-ı aklam)dan maadası muktedir olamaz. Bittabi bu ittihadı husule getirecek de (sansür)den başka bir mahluk değildir. Fakat ben Devr-i İstibdat'ta yirmi dört, Meşrutiyet'te de üç üç buçuk sene sansüre uğradığım için bunun çirkin bir şekilde husule getirdiği ittihatın tamamen muvaffak hallolamayacağına iman-ı kâmilim vardır. Maahaza canım yine sansür istiyor. Sansürsüz yazamıyorum. Çünkü mevzu bulamıyorum. Kafam öyle alışmış. Sansür oldu mu her taraftan bin mevzu gözüme fırlıyor.

Benim bildiğim bir felaketin etrafında bir fikir olur. Bu da o felaketin tahkiki-ni istilzam eden metin bir gönül ittihatıdır. Bunu bize anasır-ı muhtelifenin seneler,

belki asırlardan beri her meselede izhar ettikleri tavır ve hâl pek güzel ispat etmektedir. Buna bir zamanlar parola derlerdi. Verildi mi yekparelik o anda görülüyordu.

İhtilaf-ı efkâr, felaket savuştuktan sonra yenisine uğramamak için aynı ittihatıninkişafatından, tenevvüatından başka bir şey olmamalıdır. Olursa o felaket yine tazelenir.

Esasen bir millete musallat olacak felaket, her zaman yevmi bir savlet halinde tecelli eder. Bunu teşdide, bunu idameye, bunu istikbale doğru temdite ancak hariciler, düşmanlar, her ne suret, her ne menfaat saikasıyla olursa olsun ayrılmış olanlar çalışabilirler.

Zaten (Osmanlı muharrirleri) denilince adedi -burasını siz söyleyin- .. geçmez. Bu fie-i kalilenin maksad-ı muazzez-i millî etrafından muhtelif, zıt, muarız istikametlere dağılmasını görmek hepimizin ağzından söylediği hâlde nasılsa fikirde iyice besleyemediği haysiyete bile dokunur. Çünkü bu türlü dağılmak ile çoluk çocuk, hamal, kunduracı, kopuk, serseri, esafil, eclaftan yükselerek kendi hâlinde, musalli, hatta mu'tekif olanları bile (politikacı) yapıp salıveriyoruz.

Sözü ayağa düşürmekten ise başta saklamak evladır. [S.55, s.1]

A.R

Mütareke Meselesi ve Bir Mülakat

Diğer sayfamızda yazılmış olduğu vecihle nihayet Limni adasında devam etmekte olduğu İzmir muharebelerimizin işaret telgraf efesiyle bildirilen mütareke müzakeratı neticelerine dair olarak Babîlice bil-müzakere verilen kararlar dün telgrafla murahhaslarımıza işaret edilmiştir. Murahhaslarımız, İngiliz amiraliyle cereyan eden müzakerede hısım tarafından tevdi edilen şerait üzerlerinde bir hayli konuşulduktan sonra nihayet işin aldığı son şekilleri buraya bildirmişlerdir. Meclis vükelaca bu şerait tetkik olunmuş, ihtilaf olunan noktalarda teklif olunacak son şekiller tekrar ve tebliğ olunmuştur. Dün gece muharrirlerimizden birisinin bu meseleye dair salahiyetli bir zat ile beyan eden mülakat ve muhaveresinden şayan olan bir iki sual ve cevabı vücehatı kaydediyoruz:

Sual- Bugün mütarekenin imzası haberi bekleniyordu. Hâlbuki murahhaslarımızdan yalnız meclis-i vükelaca tetkik olunacak şerait geldiği haber alındı?

Cevap- Evet, murahhaslarımız mütareke müzakerat ve şeraitini cami rapor göndererek cevap istediler. Keyfiyet meclis-i vükelaca tetkik olunarak cevabı kararlaştırıldı ve gönderildi.

S- Hâlbuki murahhaslarımızın salahiyet-i vâsi ile gittikleri şai olmuş idi?

C- Salahiyet-i vâsi ve kafiyyeye denecek yok ise de bittabi bu vasat ve kifayetin bi nihaiye olması ihtimalde mevzubahis olunamazdı. Murahhasımızın kabul ve imzadan tevki edecekleri bazı teklifler muvacehesinde kalmaları ve binaenaleyh işin böyle bir muhabere devresi de geçirmesi tabii görülmesidir.

S- Acaba İngilizler hakikaten bizce mümkün kabul olmayan bazı teklifat mı dermeyan etmişlerdir?

C- Belkide öyle dememeli. Fakat murahhaslarımızın bihakkın tereddüt edecekleri bazı maddeler görülmemiş değildir. Dediğim vecihle Babîâlîce bunların karar ve cevabı verilmiştir.

S- Şu hesapça yeniden bir muharebe devresine mi dâhil olduk?

C- Hayır, bir devre değil, bir muameledir. Soruldu, tetkik edildi, cevabı verildi.

S- O hâlde neticeyi nasıl farz buyuruyorsunuz? Müspet mi, yoksa menfi mi?

C- Bence dahaziyade müspet! Kaviyyen zannederim ki şu bir iki gün zarfında bu mesele bitmiş olacaktır.

Berlin 28- Almanya hükümeti tarafından Vilson'a ita olunan notanın me-tizîrde mündericâttır: Vaşington⁹'daki İsviçre sefaretine: Almanya hükümetinin talebine binaen atideki notanın Amerika hükümetine tebliğini rica ederiz:

Berlin 28- Almanya hükümeti tarafından Vilson'a ita olunan notanın Matheu zirde mündericâdir: Vaşington'daki İsviçre sefaretine: Almanya hükümetinin talebine binaen asideki notanın Amerika hükümetine tebliğ rica ederiz.

⁹ Washington

Almanya'nın Amerika'ya Cevabı

“Almanya hükümeti, cemâhîr müttefikten Amerika reisinin cevabına kesb-ittilâ' etmiştir. Reis-i meşaralye Almanya'nın hayat meşrutiyetinde vuku bulan vuku bulmakta olan tadilat-ı esasiyeye vâkıf bulunur. Müzakerat bir hükümet-i milliye tarafından icra edilmekte ve kuvay-ı katiye gerek şurutiyet gerek faaliyet nokta-ı nazarından hükümet-i mezkûrenin elinde bulunmaktadır. Kuvve-i askeriye dahi hükümet mezkûrenin emri altındadır. Hâlihazırda Almanya hükümeti reis-i meşaralye tarafından beyannamelerinde bir sulh adilane olarak tavsif edildiği sulha takdim edecek mütareke için vuku bulacak tekliflere intizar etmektedir.” [S.55, s.2]

Berlin:26-10-1918

İmza Hariciye Nazırı

Zülf

3.27. Elli Altıncı Sayı

Recebim!.

Biz bir şey olduk ama ne olduk bir türlü anlayamıyorum. Vaktiyle mektepsizlikten sokaklara sığamayan çocuklar top, pişti, köşe kapmaca, esir almaca, birdir bir, uzun eşik, kaydırak, körebe, çatal matal,.. gibi oyunlar oynadılar idi. Şimdi dört yaşındakiler bile terane-perdâz oluyorlar. Fakat bizlerden pek ziyade müttehit bulunurlar. Cümlesi de aynı nağme; aynı eda ile:

Recebim, Recebim

Sarı lira vereceğim

Deyip sokakları çın çın öttürüyorlar.

Bunun şarkı olduğunu bildiğim hâlde bende kaç gündür kendi kendime soruyorum:

-Şarkının kailesi kim ise acaba dediği evvelince (Receb)e, sarı liraları vermiş midir?

Hiç üzerime elzem olmadığı hâlde rüfekadan birine bu yolda bir hasbihâl açtım. Dedim ki:

-Benim bildiğim türkü olsun, şarkı olsun bunlar umumiyetle aşk ve muhabbe-
te, hasbihâl, bazen hikemîyyata bile ait olur. Bu ise paralı... Hiç işitmedim idi. Za-
vallı Recep'i altın vereceğim veya verdim diye bu kadar dile düşürmek reva mı idi?

Refikam kahkaha ile güldü. Cevaben:

-Amma saf olmuşsun sen ha!.. Sen asıl bundan sonrasını dinle... Hem paralı
hem ismi ismine, cismi cismine, hatta yerli yerine öyle şarkılar çıkacak ki.!

-..!?! [S.56, s.1]

A.R.

3.28. Elli Yedinci Sayı

Dipçik ile Kafa

Hatırımda kaldığına göre 93 Muhaberesi'nde (Şıpkı) hücumları esnasında
bizim Mehmetçiklerden biri, Rus efradından birinin kafasına bir dipçik indirir. Bu
temas-ı müthiş neticesinde hem dipçik parçalanır hem de kafa!

Her nasılsa bu hadise şunun bunun nazar dikkati celp eder. Nakil ve hikâye
edile edile "acaba hangisi daha sağlam idi?" şeklinde bir mesele olur!...

Öyle ya!.. Hangisi?.. Aslen kafa kemiğide mukavim, tahta dipçik de!.. Fazla
olarak ikincisinde el, kol kuvvetide var!

Her şeyin şüyü vukuundan fenadır, derler. Mesele Avrupa'nın (antropoloji)
ulemasına kadar akseder. Tahkik, tetkik, müzakere, münakaşa... El-nihayet kafanın
çürük, dipçiğin sağlam olduğuna hükmederler.

Bu milletlerin tarihlerinde umumiyetle görülmüş bir hâlet-i daimedir. İşte bu
hâlettir ki alel-umum muharebatın sonunda silahın sağlam kafanın çürük olduğuna
dair tarafeyn arasında tezahür eden derecât-ı tefavvuka işaret eyler.

Derde bakın ki silahı sağlam kılında yine fenadır.

Harb-i hazırada da (Çanakkale) muzafferiyetinde, (Kutulamâre) muvaffakiye-
tinde, (Gazze) muharebatı bidayetinde bizim aramızda da bir remz-i iftihar tebarüz
etmiş idi. O zamanlar büyük ekseriyet dipçiğimizin sağlamlığa maşallah demiş idi!...

Şimdi ise hemen hepimiz kafamızın çürüklüğüne hüküm etmekte ittifak eylemek üzere bulunuyor!.

Şu hâlde yeni bir (antropolojist) ister. Hatta yanında bir tabib-i müdavi. Öyle ki hüküm verir vermez tedavi başlasın. Fakat bunlardan evvel zamanın tavsiye edildiği bir şey var ise oda:

Sükûn ve kafaya ait olmak hasebiyle sükûnun zıddını tavsiye eden fikirlerden içtinap. [S.57, s.1]

A.R.

3.29. Elli Sekizinci Sayı

Almanca Bir Kıraat Kitabından:

Dik kulak tavşanın biri tarlalar arasında gezinip dururken asude-nişin bir kirpiye tesadüf eder. Ve ona müstehziyane yan yan bakar. Bittabi kirpi huylanır, der ki:

-Anlamadım!.. Bu nazar-ı istihzaya sebep ne?

-Ne olacak?... Senin meskenetin!!

Kirpi kızar:

-Vay!.. Ben mi miskin?..

-...

-Yarış ederim.

-Hay hay!.. Haydi!...

-Yarım saat sonra tarlanın alt tarafına gel.

-.....

Yarım saat sonra birleşirler. Evvelkilerden birini tavşan, birini de kirpi mahal-i müsabaka ittihaz ederler.

İlk işaretle tavşan kendisini verir. Kurşun gibi gider. Fakat mahal-i maksuda varınca kirpiyi kendisinden evvel gelmiş bulur.

Bre aman!.. Bu nasıl olur?... Şaşırır, kalır. İlânihaye:

-Saymam! Der.

-Saymaz mısınız?.. Bir daha!..

-Haydi!.. Yine koşarlar. Tavşan kendi saatince üç dakikada menzili kat eder. Birde bakar ki kirpi yine kendisinden evvel gelmiş soluyor... Artık buna da söz yok a... Fakat tavşan yine saymaz. Elhasıl yarış tekrar ede ede biçare hayvan o hâle gelir ki bilmem kaçınıcıda tarlanın ortasına bitap serilir.

Meğer kirpi o yarım saat mühlet esnasında işini bulmuş: Meseleden agâh ederek evleğin bir ucuna onu kondurmuş... Müşabehet alakasıyla tavşanı bir aşağı bir yukarı koşturmuş.

Zamanda böyle güzergâhımızın her iki ucunda dikenlerini dikmiş, duruyor ve erbab-ı hırs ü hevâyı aşağı bir yukarıya koşturuyor. [S.58, s.2]

A.R.

3.30. Elli Dokuzuncu Sayı

Ha Çoğaldı Ha!..

-Bizim mahallede horozlar

-Babiâli Caddesi'nde muharrirler

-Meclis-i Mebusan'da fırkalar

-Aramızda İngiliz tarafgirleri

-Uzaktan uzağa Alman aleyhtarları

-Sokaklarda pislikler.

-Açığa çıkan valiler

-Mazi-yi vakayi tenkit edenler

-Mühim ve mühim olmasa da akıbeti meşkûk fırkalara mensup gazeteler.

-Eski kabineyi müvaheze eyleyenler.

-İsmail Hakkı Paşa kaçmıştır, buraya gizlidir diye şüphelenenler.

-Filan yerde de kaçan şeker var diyenler

- İaşeden erzak bekleyenler.
- Şemsiyesizlikten yağmurda ıslananlar
- Bu kış donmayacağız diye düşünenler
- Köprüye yirmiliği vermeyip geçenler
- Bilhassa ben vaktiyle söyledim idi iddiasında bulunanlar
- Bunları da görecek mi idik diye sızlananlar
- İspanyol hastalığından gidenler
- Yankesicilerle hayırsızlar
- Münafıklarla göz boyayıcılar
- (Kış geldi firak açmadadır sineme yâre) şarkısını söyleyenler
- Kendisini madurin-i siyasiyeden gösterenler
- Semada kargalar, zeminde köpekler!!
- (Elime ne fırsatlar geçti ama yine çalmadım!) diye ötede beride söylenenler
- Türkçülük lehinde, aleyhinde bulunanlar
- Benim gibi bilir bilmez emr-i siyasiyeden dem vuranlar
- Ayağında donu yok iken başına fesleğen takanlar [S.59, s.2]

A.R.

3.31. Altmışınca Sayı

Ukrayna Sefiriyle Mülakat

Avusturya-Türkiye münasebeti- Türk kahramanlığını takdir- Ukrayna-Kırım- Ukrayna-Almanya arasında- Bolşevik cinayetleri- Bahr-i siyah filosu ne oldu?.

Ukrayna Cumhuriyeti'nin dersaadet sefaretine tayin olunup şehrimize muvasalat eylemiş olduğu dünkü nüshamızda bildiren sefir (Mihail Sokombe) cenaplarıyla mülakat etmek ve meşaral hin intibat ve ihtisatı hakkında malumat almak üzere nezdinde muharrirlerimizden birini gönderdik. Sefir mereşalye muharririmizi sayılana bir nezaketle kabul eylemiş ve en evvel söze başlayarak demiştir ki:

Soracağınız suallerden biri hiç şüphesiz memleketim ile Türkiye arasında teessüs edecek olan münasebete dair olacaktır. Emin olunuz ki biz Ukraynalılar Türklere karşı tarihi bir alaka eylemez. Biz esasen Türklerin ulüvv cenabını ve mertliklerini bilir idik. Harb-i umumi Türkleri nazarımızda bir kat daha yükseltti. Çanakka-
le'de, Bağdat'ta, Karpatlar'da vatandaşlarımızın ibraz eyledikleri kahramanlık mües-
seri ile ebediyen iftihar edebilirsiniz. Hükümetim ile Türkiye arasında teessüs edecek
olan münasebat-ı siyasiye pek ziyade dostane olacaktır. Bu münasebatın temel taşı-
nı ben vaaz edeceğim. Bu mühim vazifesinde muvaffak olacağımı kavi ümit ediyorum.
Gerek Ukrayna, gerek Hükümet-i Osmaniye bu baptaki vazifelerimi ellerinden gel-
dikleri kadar teshil edeceklerdir. An garip münasebat ticariye de mebbe edecektir.

Sefirin Türklük hakkında izhar edildiği hissiyat takdirkârâneye bilmukabele
teşekkür ve vazifesinde muvaffak olması temennisine iştirak eden muharririmiz ma-
eşaralihe:

-Ukrayna-Kırım münasebeti hakkında bir az malumat verir misiniz? demiştir.

-Ukrayna ile Kırım ankrıp bir federasyon teşekkül edecektir. Bu hususta
şimdiden müzakerata başlamıştır. Birbirinin kardeşi olan bu iki hükümet için bu su-
retle hem hariciye hem dâhile karşı kuvvetli bulunabilir.

-Ukrayna- Almanya münasebeti el yevm ne şekilde bulunur?

-Hatırlardadır ki Bolşeviklerin tecavüzleri, kıtaları Ukraynalıları Alman-
ya'dan istimdat talebine mecbur etmiş idi.

Almanlar bu talepleri is'âf ve bize yardım ile bizi muhakkak bir felaketten
tahlis ettiler Bolşeviklerin yaptıkları cinayetler ne kadar çok ne kadar feci idi! Mem-
leketimizde olan Alman kıtati vardır. Ancak Ukrayna Alman işgali altında değildir.
Almanlar arzu ettiğimiz zaman çekilecektir.

-İngilizler ile müttefikleri bahr-i siyah tarıkıyla şarkta Almanya'ya karşı yeni
bir cephe tesis etmek isterler ise elbette Ukrayna toprağından çekeceklerdir. Bu tak-
dirde memleketimizin vaziyet-i siyasiyesi ne olabilir.

-Biz sonuna kadar bitaraf kalmak üzere katiyesindeyiz. İngilizler bizi cebren
çiğner çekerler ise ona belki biz bir şey demeyiz, fakat her hâlde beşeriyet seda-yı
şikâyetini yükseltir. Maahaza iş, bu tasvir ettiğiniz şekle girmeyecektir zannediyorum.

Muharririmiz Rusya'nın Karadeniz filosunun bugünkü sahibi kim olduğunda da sual eylemiştir. Sefir cevaben filonun kâmilten Ukrayna'nın eline geçirdiği, Almanların yalnız bazı nakliye kimilerinden istifade eylediklerini beyan etmiştir. Bunun üzerine arkadaşımız, sefir cenaplarına arz teşekkürle nezdinden infilak etmiştir. [S.60, s.2]

3.32. Altmış Birinci Sayı

Mantarizm!..

Dün pek muhterem bir zat ile mülaki oldum. Kendisine has bir nezaket ile gülüverdi. Bana dedi ki:

-Seni gördüm de yine hatırladım... Onun için gülüverdim.

-Hayır ola!..

-Hayır olacak bir şey yok.. Ufak bir nükte!.

-Ne gibi?..

-Geçende bizim hoca ile konuştuk. Bittabi bu günlerin mübâhasâtı mütareke, fırka, şekl-i hükümât üzerine teati-i efkârdan ibaret oluyor... Hoca, gazetelerin birinde (parlamentarizm) kelimesini görmüş.. Bu nedir? diye sordu. Kâfi derecede izahat verdim. Fakat hocam (parlamentarizm) gelmesini bihakkın söyleyemiyor, âdetta güçlük çekiyordu. Durdu, durdu...

-Ben bunun hepsini birden söyleyemiyorum... Deyince mukabelen:

-(Parl)ı bırak, hazfet! Dedim...

Alışkın olduğu için düşünmeye hacet bile görmedi. Gayrı ihtiyari bir (Oh!) çekmekten sonra, güya intak-ı hakka mazhar olmuşçasına deruni bir sevinç ile kavaid-i tecvide tevfiken harflere hecelere kuvvet vererek:

-Mantarizm!..

-Ha!.. İşte bizdeki şekli şimdi bulduk!.. Artık izahat isteme! Dedim!.. Bunun için gülüverdim!.. [S.61, s.1]

A.R.

3.33. Altmış Üçüncü Sayı

Yah-Yes!

Yalnız kelimât değil, edevâtın bile bir devri, bir devranı var!.. İnsan biraz kendi kendisine düşündü mü, birazda felsefe denilen hardaliden bir iki yudum aldım mı, natıkanın vücut ve akıldan müstesna bir vaziyette kaldığına hükmediyor!..

Birkaç gün evvel makam-ı tasdikte yetiştirdiğimiz:

-Yah!..lar ne oldu?... Ne olacak?.. Bir baskı derhâl:

-Yes!..lere döndürdü. Şimdi moda bu:

-Yes!... Filvaki (Yah)a nisbetle biraz uzûbeti var.

-Yes!...

Bir daha:

Yes!..

Oh!... Bir daha mı?... Elverir artık!...

Mektepte ayak talimleri yaptığımız esnada malumuz çulpa harekâtından dolayı kızdığını rüfekadan birine mücazat olmak üzere:

-Yerinde evetle!... der, biçare iki eli yanında olduğu hâlde bulunduğu noktada ileri, geri gitmeksizin yürür gibi ayaklarını muttasıl kaldırıp basar idi.

Buna o zamanın anlayışı neticesi olarak:

-Evetlemek..

Denirdi. O zamanından bu zamana kadar kırk bu kadar sene geçti. Yine aynı talim, aynı emir!.

-Yah!

-Yes!

İkiside (Evet)!.. Fakat biri:

-Yerinde durma!.. İlerle! Yürü!.. Atla, saldır, öl! Diyordu. İkincisi ise:

-Dur! Çekil!.. Yoksa.... Manasını ilhaetti..

-Oh!.. Ye...s!...

Bundan böyle de:

-Yes!... [S.63, s.1]

A.R

3.34. Altmış Dördüncü Sayı

Firar Hakkında

Meğer rey-i âmm usulü bir memleket dahilinde mütecanis-i efkâra hizmet eder imiş!... Fil vakıa gayeye vusul için her fert ayrı ayrı beyan fikir etmek gibi vehleten benzer bir karışıklık hadise oluyorsa da sonunda cümlesi birleşiyor. Mesela hepimiz Hakkı Paşa'nın firarı arzına bunun arkası sökün edeceğini zannediyor idik. Fakat nasıl?.. İşte burada duruyorduk. Emrivaki karşısında kalınca sabrım tükendi. Sormaya başladım.

İranî bir dostum dedi ki.

-Harîfân bâdhâ hordend u reftend

Yanıdaki refiki:

-Ez bâd-i hevâ âmed ü berbâd-i hevâ reft

Ricalden bir zat:

-Vekilharç önden gitti, sonra paşalar!...

Bir asker firarisi:

-Yaşasın firar!..

Ales-seher salepçi:

-Kaynor!..

Ulemadan bir zat:

-“Ferre, yefirrû, firâran!”

“Hepsi Odessa'da karâran”

Bir polis komiseri:

-Yarım saat evvel haberim olsa idi!...

Kâmil Paşa merhumun ruh-ı mizahı:

-Rical-i gayb!..

İrsâl-i mesel taraftarı bir zat:

-Bu gidiştir ki gider dahi gider dahi gider.

(Neyzen Tevfik) diyor ki:

Kimse takip edemez kafa, göz yarsak da

Dövüşe, kavgaya var milletin elbet hakkı

Yatalı dört senedir sade mısır ekmeğine

Kalmadı halkımızın Hint horozundan farkı

.... İlh [S.64, s.1]

A.R

3.35. Altmış Beşinci Sayı

Babîâli Caddesi

Bu günlerde Babîâli Caddesi'nden geçtiniz mi?... Geçtiniz ise eski pazar yerlerini elbette tahattur etmiş olacaksınız! Yalnız çatal bıçak sergisini açmamış bir kasap yok.

Bonboncu, lokumcu, kebabi, suda pişmiş, fırını dâhil olduğu hâlde kestaneci, sabuncu, kebabi kurusu beraber fındıkçı, kibritçiye kadar yer yer durmuşlar avaz avaz bağıyorlar.

Ah!... Bir mezat malcı yok ki (Mahmut Paşa)nın aks-i endamını temaşa edelim!..

Geçen gün efendiden bir zat, galiba zamanın ilcaat-ı keder-efzâsına dalmış olacak,

-On kâğıt, on zarf, üç buçuk kuruş!... diye pis, müstekreh sesiyle yüzünün damarlarını şişirerek bağırın Musevi'nin işportasına girdi, Musevi hayret ve zucret ile bağırır:

-Koca işportayı görmüyor be!...

Biçare efendi, bu yanlış hatveden şaşırmış, sendelemiş, hayran hayran bakı-
nır.

Bir nefer, otomobil önünden kaçayım derken suda pişmiş kestanecinin sehpa-
sını devirdi. Bir arbede de öyle çıktı...

Evvelinde refikadan birini bulmak için gece yarısına yakın bir zamanda Gala-
ta'da dolaşıyordum. Kahve, meyhanelerde bulamayınca balozlara bakmak ihtiyacı
hasıl oldu. Malum. İnsan buralara bakmak girmekte biraz tereddüt eder. Fakat ne
yapayım? Zaruri!.

Balozun kapısına geldim. İnadına dik bir bir merdiven!.. Ayaklar yağlı, ça-
murlu. Tırabzan yok. Çıkayım mı, çıkmayım mı diye düşünmeye vakit kalmadı. Yu-
karıda birinin seri hareketlerle yuvarlanmakta olduğunu gördüm. Çekildim.

Vücut son süratle tıklar mıkır geliyordu. Zemine temas eder etmez orada dur-
muş olan baş pilavcısının tabelasına öyle bir çarpış çaptı ki ne sehpa, ne pilav lenge-
ri, ne başlar, ne ekmekler kaldı! Caddede, yuvarlanıp gelenin üstü başı içinde kaldı.

Pilavcının bir kere:

-Eyvah!..

Dediğini duydum, onu müteakip biçareninde:

-Hınzır herif!.. Tramvay gelirken kaldırırsan, görmüyor musun ben geliyo-
rum, neden kaldırmazsın!..

Diyerek silkindiğini gördüm.

Dedim ki:

-Bir kere belediye memurları bu esnaf-ı şerirenin tablalarını başlarına geçir-
se!.. Yoksa hürriyet varda cesaret mi edemiyorlar?... [S.65, s.1]

A.R

Yeni Polis Müdür Umumiyesi ile Mülakat

İnzibat ve asayiş meselesi- İnzibatta tevhit mesaisi- İzmir'deki taşkınlık- Fırlarların önü alınabilecek mi?- Kemal Bey'in tevkifi meselesi- İcraatta gaye: Selameti vatan

Yeni polis müdürü umumiyesi Muhammed Ali Bey dün vazifeyi cedidesine ibtidâr eyledi. Memleketin geçirmekte olduğu şu buhranlı zamanda muhalefeten emin ve asayiş meselesinin geçtikçe kesb-i ehemmiyet eylemesi üzerine, muharrirlerimizden biri mumaileyhi ziyaretle bir mülakat icra etmiştir. Büyük bir eser nezaket ibraz eden Muhammed Ali Bey ile muharririmiz arasında cereyan eden muhavere bir vecehatıdır:

-Yeni memuriyetinizi ne gibi kuvvet ve vürut tahtında kabul buyurdunuz, öğrenebilir miyim efendim?

-Dâhiliye Nazırı Bey, [...] serbest bulunduğunu temin eylediği için hiçbir şart serdine lüzum görmedim. Çünkü kendisinden teveccühe hüsn-ü niyet gördüm.

-Temin-i inzibat için ne düşünüyorsunuz efendim?

-Bu sualiniz cevabı pek şekil.. Henüz tayin edilmiş olduğum için umumi bir cevap vermeyeceğim. Ancak şunu söyleyebilirim ki zemin ve zamanın iktiza ettireceği her dem liva tedabiri bil-a-tereddüt ittihazdan hiçbir suretle çekinmeyeceğim.

-Temin-i inzibat hususunda cihet-i askeriye ve polis ne surette tevhit mesai eyleyecektir efendim?

Daha ben bu makamı işgal etmezden evvel Muhafız Paşa ile Nihat Bey görüşmüşler ve tevhid-i mesaiye karar vermişlerdir. Tabiidir ki gerek cihet-i askeriye, gerek biz, el birliğiyle selamet memleket için çalışacağız. Programımız müşterek olup ahkâmı-ı kanuniye dairesinde hareketten ibarettir.

-Birde, beyefendi, ihtimal bu günkü nüshamızın son haberler kısmında manzur buyrulmuştur. Rumlar İzmir'de bazı taşkınlıklarda bulunmuşlar. Bu hâlin İstanbul'da da vuku-yu muhtemel. Ne düşünülüyor efendim?

-Fihakika ahval itibarıyla her ihtimal vücuttur. Velev ki zayıf olsun. Hükümet lazımgelentedabiri daha evvelden ittihaz etmiş ve edecektir. Binaenaleyh endişeye mahala yoktur.

-Günün en mühim meselesi olan firarların önünü almak meselesinde ne düşünüyorsunuz?

-Bu mesele zannolunduğu kadar kolay değildir. Malumunuzdur ki polis idaresi ancak ahkâm-ı kanuniye dairesinde ve ahzedeceği evâmîr ile icraatte bulunabilir, bir emir veya bir şikâyet vuku buldukça icraatta bulunacağız. Mamafih ben, ahkâm-ı kanuniyeden bahis olunurken, selamet memleket için siyaseten ittihazı muktezi tedabiri, bütün mesuliyetini üzerime alarak, icradan çekinmeyeceğim. Şurasını bilhassa kaydediniz ki icraatta rehberim selamet-i vatan, mesleğim bitarafılık ve gayem kanuna itbâdır.

-Kemal Bey'in müdüriyeti umumiyyede taht-ı nezarete bulunmasına itiraz ediliyor. Fikr-i âlileri?

-Kemal Bey hakkında bir tevkif müzakeresi yoktur. Burada taht-ı nezaretinde bulunduğunu biliyorum. Fakat ben yeni geldiğim için henüz tahkikat icra edemedim, binaenaleyh şimdiden bir mütalaa dermeyeran edemem.

-Son bir sual daha efendim, tercüme-i hâlinizi muhtasaran öğrenebilir miyim?..

-(Gülerek) 1292 tarihinde geriden Kandıye kasabasında tevellüt ettim. Tahsil iptidai talimiye orada ikmal ettikten sonra (312)de mekteb-i hukuka girdim, (317)de şahadetname aldım. Bir müddet ika ve (Tekfur Dağı) liva müddei umumiyeliklerinde bulundum. Bidayet-i meşrutiyette (Samsun) ceza riyasetinde iken ilk Meclis Mebusan'a mebus ittihak olundum. Aşağısı ise az çok malumunuzdur.

Müteakiben muharririmiz, verdiği izahatten ve ibraz ettiği hüsn-ü kabulden dolayı Muhammed Ali Bey'e beyan teşekkürle nezdinden mefarekat eylemiştir. [S.65, s.2]

3.36. Altmış Dokuzuncu Sayı

Rüya-yı Kâzibe

Akşehir'e gidip gelen rüfeka-yı muhteremeden bir zat ile evvelki gece (Hoca Nasreddin) merhum hakkında iyice konuşup gülüştük. Bundan azdırmış olacağım ki müşarünileyhi rüyada gördüm.

Nasıl?... Kavuk be-dest-i hayret karşıma dikildi. Sağ tarafa düşen bir binayı göstererek dedi ki:

-Şimdi (Ezop) ile beraber şu meyhanede idik.

Sordum:

-Ne yaptınız?

-Sizin reftâr ve azminize baktık.

-Sonra?

-Çaktık.

-Hocam, sen çakar mısın?

Teyiden:

-Çakarım!

-Yapma hocam!

-Yaparım!

-Etme, hocam!

-Ederim!

-Bize yazık değil mi?

-Değil!..

-İtâbınıza bu kadar liyakat!...

Durdu. Kavuğu giydi, hem de bastırdı.

İki mübarek elini kaldırarak:

-Bre insafsızlar!.. Ben sizi beş yüz senedir güldürdüm. Ne olur?... Sizde beni mezarımda yarım saat güldürseniz!..

Bu defa ben durdum... Meğer uyanmışım!.. [S.69, s.1]

A.R

3.37. Yetmiş Birinci Sayı

Annemle Ben

Tahdis-i nimet kabilinden olarak arz ederim ki validem merhume pek ziyade titiz, bahusus liyak-ı mürebbiyanede faik'el-akran idi. Maatteessüf ben henüz bu liyakının mazharı olamadım.

Malum a... Etfal-ı şerire müstesna olmak üzere çocuk, mukallit demektir. Mahalle mektebine gide gele evin terbiyesini unutmuş olacağım ki bir gün komşumuz "Ali"nin sokakta edalı ve makamlı bağırarak:

-Anne!... Bana ekmek ver!...

Deyişini taklide uzattım... Var kuvvetimi boğazıma vererek:

- Anne!... Bana ekmek ver!..

Diye bağırdım..

Pencereme vuruldu. Mübarek sesi:

-Gel oğlum, gel yavrum....

-Al sana ekmek...

Hitabıyla kulağıma geldi. Kapıya gittim. Açıldı. Yelek hatve müthiş bir mukabeleye uğradı. Ağzıma yakıcı bir madde girmiş, keskin bir biber dudaklarımı kavurmuş idi!.. Zavallı ananeciğim:

-Al sana ekmek... Al sana bağırarak!...

Diyor, fakat azap ve ızdırabımı görerek benimle beraber ağlıyordu.

Biçare vatanda bugün böyle!... Bizim kabiliyet-i na-ehilanemizin cehresini gördüğümüze baka baka ağlıyor!.. Hâlbuki yine bağırarak bağırana!... Susun yahu!..

[S.71, s.1]

A.R

3.38. Yetmiş İkinci Sayı

İki Şahsiyet Arasında Alaka

Benim candan sevdiğim harf-i “ye”si müşeddet bir (Eyyû Raşit)im, onunda yine candan sevdiği bir Afandos’u var idi.

Bütün (Galata), (Balıkpazarı), (Beyoğlu) bu ikisinin hande-zârı idi. Beraber bulundular mı hem gülerler hem güldürürlerdi. İsimlerinden anlaşıldığı üzere biri Türk, diğeri Rumoğlu Rum idi. Fakat günün bir saatinde yekdiğerine muarız, düşman, diğeri saatinde muhibb-i vefakâr.

Öbür saatinde her ikisi de giryan ve nalân, daha öbür saatte kol kola şurada burada pûyân ettiler. Bir hâlde ki hemen her gün kurup kendilerini beraber görüyordu.

Para, pul, yiyecek, içecek mutlaka müşterek idi.

(Eyyû Raşit) bir gün bana geldi, dedi ki:

(Afandos) hasta... Dün (Balıklı) Hastanesi’ne götürdük.

-Nesi var?

-Karnım ağrıyor, diyordu.

-Karında bin türlü hastalık olur..!

-Orasını pek bilemiyorum ama gözlerini hiç beğenmedim...

-Ne gibi?

-Şimdi gideceğim, anlar, gelir, sana söylerim... Beni burada bekle!.

Cebinde iki elma, elinde bir paket bisküvi yola revan oldu. İki saat sonra geldi, beni buldu. Gözleri yaşarmış, yüzü sararmış bir hâlde önümde dikildi.

-Ne haber aldık?

Şaşkın şaşkın bakındı. Dedi ki:

-Peri tutmuş!...

-Kimi?

-Afandos’u!

-Kim söyledi?

-Doktor!

Hangi doktor?..

-Hastanenin doktoru.

Durdum... Düşündüm... İşin içinden çıkamadım.

Bir daha sordum.

-Doktor ne dedi?..

Ağlayıverdi...

-Peri tutmuş!...

Çıldırılmış, çarpılmış mı?

-Yo...k!.. Aklı başında! Karnım deyip duruyor.. Güzel güzelde konuşuyor. Görersen. Herife hastalık ne kadar da yaramış!.. O zayıf o kuru Afandos, şişmanlamış.. Yanaklar, bacaklar tombul, tombul!...

Bittabi bu gibi araz-ı maraziye iyi alametten değildir... Dedim ki:

-Sakın Abbas...

-Başını salladı...

-Yolculuğuna, yolcu!..

-Yarın yine git!.. Benden de selam...

-Gideceğim... Hem gel dedi!..

İki gün sonra idi. (Raşit)i (Galata)da mest ve bihûş gördüm. Elinde iri bir mendil çakıp ağlayıverdi.

-(Raşit) bu ne hâl?...

Kıpkızıl gözlerini kemal teessürle bana çevirdi..

- Afandos, ölmüş!

-Sahih mi?..

-Gömmüşler bile!... Bunca senedir arkadaşayım. Bir sözümü dinlemedi!..

-Ne dedin idi?...

Gözyaşlarını silerek:

-Üç dört ay evvel eline iki üç bin lira geçti... Borcunu verdi... Keşke geçmeye idi!..

-Neden?

-Sen bilmez misin? Afandos yirmi, otuz senedir sıcak yemek yememiştir... Parayı alır almaz lokantalara düştü dedim ki: Afandos, sen böyle yemek yemeyi unutmuşundur, sıcak yeme, bağırsakların delinir... Bir türlü dinletemedim. En nihayet delindi, gitti!

-Sakin, (Peritonit) olmasın!.

-Hah!.. İşte.. O melun tutmuş!..

Bilemiyorum ki!.. Çarpıldığımızı bakarsak bizi peri tutmuş, karın ağrılarından kıyas edersek (Peritonit) olmuşa döndük...

Allah encâmını hayreyle! [S.72, s.1]

A.R

Nutuk:

Miral ve lücce-i ahdar eylemiş olduğu bir kâğıttan atide nutku okudu: “Askerler! Sizlere memleketlerinizden, köylülerinizden, evlerinizden selamlar getirdim. Dört buçuk senedir maddi, manevi müşküller içinde yaşadınız. Evvela harp ettiniz, sonra esir düştünüz. Esaretiniz gerçi Türk kavminin misafirperverliği sayesinde nispeten kolay geçmiş olmayla beraber elbette serler için dâ’î kelal olmuştur. Şimdi artık hepsi bitti. Ankarip memleketlerinize, gayelerinize kavuşacaksınız”

Kıtaatı teftiş:

Amiral İngiliz üserasından sonra kendisine resim selamı ifa eden Tecrübe-i Efrad-ı Cedide Mektebi bölüğünü teftiş ettiğiniz, temeyyüz genç efrattır müteşekkil olan bu bölüğü amiral üzerinden epey bir tesir yaptığı amiralin simasından anlaşılıyor idi. Nihayet sırada bölüğün teftişine geldi. Ubudiyet sonra rıhtımın kapısına gidildi. Burada amiral, kendi erkân-ı harbiye zabıtlarından biri ile bir otomobile bindi

otomobil hareket ederken Erkân-ı Harbiye-i Merciyeye Reisi Ali Bey sû vüfûr “Velasefarethaneye sonra Babîâli’de sonra Bahriye Nezaretine!” emrini verdi. İkinci otomobile General Vilson ile zabiti, üçüncü otomobile amiralin maiyet zabitanı rakip oldular.

Sefarethanede:

Amiral (Arthur Caltrop) sefarethanede İngiliz piyade efradı, sefarethane memurunu ve şehrimiz İngiliz muteberanı tarafından istikbal olunmuştur.

Sefarethanede amiral şerefine bir çay ziyafeti verilmiş gerek Amiral gerek bazı zevat tarafından nutuklar irad verilmiştir.

Sadrazam Paşa nezdinde:

Saat dört buçukta amiral kaldırıp refakatinde mihmandarı erkân-ı harbiye-i bahriye reisi Ali Rıza Bey olduğu hâlde Babîâli’ye gelerek Sadrazam Tevfik Paşa’yı ziyaret ve bir müddet gördükten sonra Bahriye Nezareti’ne azimet eylemiştir.

Bahriye Nezaretinde:

Bahriye Nezareti’nde amiral bir müfreze-i bahriye tarafından selamlanmıştır. Nazır Ali Rıza Paşa Amirali merdivende karşılamış ve görüşerek salona isal eylemiştir. Amiral Ali Rıza Paşa’ya İstanbul’da gördüğü mihman-nüvâzlık asarında pek ziyade mütehasıs olduğunu beyan ve teşekkür etmiştir.

Amiral aynı merasim-i askeriye ile teşyi olunmuş ve otomobili ile sefarethaneye daire-i mahsusasına avdet eylemiştir. [S.72, s.1]

3.39. Yetmiş Üçüncü Sayı

İzmit Mektupları

Filonun muvâsâtı- Halk sahilde- Zairler- İtilaf donanması nerede demirledi?- Torpil kimilerinin faaliyeti- Telgrafhanede murakıba memuru- Gece, silah sesleri- Yangın- İngiliz itfaiyesi- 17 parça..

Muhabir mahsusumuzdan: İzmit, 14-11-34

Filonun muvasalatı:

Sabahleyin henüz şafak sönerken ve sonbahar sesleri, Karamürsel, Değirmendere, Kazıklı sırtlarına yükselirken, kurşunu boyalı, muhalif nevi ve hasamette, mehîp ve müheykel bir filo, İzmit'e yaklaşıverdi. Bir kısmı mümkün, bir kısmı müteessir; bir sürü halk, belediye gazino bahçesine, vapur iskelesine, sahile koşarak gelen donanmayı seyrediyordu.

Filo İzmit'e yaklaştı, demir attı. Müteakiben iki miralayı, (Derhi) ve (Couterest) hamil bir sandal liman dairesi önüne geldi. Zabitan, liman reisi ve müteakiben mutasarrıf liva İbrahim Bey ile mülakat ettiler. Alınan malumata göre, bu mülakatta vürut edecek donanmaya bir mahal tahsisi meseleleri görüşülmüştür. Zabitler gördükleri hüsn-ü kabulden memnunen avdet ettiler.

Donanmanın kısm-ı külliyesi derince önünde ve kısım diğeri İzmit pîşegâhında demirledi ve derhâl bir tedbir olmak üzere torpil taharrî gemileri faaliyete koyuldu.

Telgrafhanede İngiliz zabiti:

Bade yüzbaşı rütbesinde bir zabıt telgrafhaneye müracaatla, adi muhaberat-ı telgrafhaneyi murakıba altına alınacağını beyan ederek telgraf orada murakıba eylediği cihetle İstanbul'a uğramaksızın haricinden gelen ve İstanbul'a giden telgraflar murakıba edilecektir.

Gece silah sesleri, yangın:

Buranın anane kadimsinden imiş; yangın zuhur edince silah atılırmış! Galiba silah atmaya heveskarda pek çok!... 12-13 Teşrinisani 34 gecesi takriben saat dokuzda birkaç silah sesi duyuldu. Bunu, yirmi, otuz hatta elli silah sedası takip etti. Sahilde, semaya doğru yükselen bir alevistanı yangın olduğunu anlattı. Hemen sokağa çıktım ve mahal-i hârîka yetiştim. Bir kahvehaneden kazaen çıkan yangın ittisalîne sirayetle esasen ahşap olan bir odacığı yakıverdi. Mutasarrıf liva, merkez memuru, merkez kumandanı ve bilcümle erkân memurunun liva büyük bir gayret ve fedakârlıkla yangını söndürmeye sâ'î bulunuyorlardı. Bu esnada hafif filodan bir sabit balon yükseldi, müteakiben bir İngiliz zabiti yangın mahaline geldi. İhtiyacı tetkik etti. On dakika sonra bir İngiliz müfreze itfaiyesi alet ve vesaiti ile vürut etti. Ve çalışmaya başladı. Yangından beş altı dükkân savrulduktan sonra, söndürülmesine muvaffakiyet hasıl olmuştu ki, İngiliz müfrezesi kumandanı miralay (Couterest) mutasarrıf

liva İbrahim Süreyya Bey'e yaklaşıarak mütebessim bir çehre ve oldukça ince bir Türkçe ifade ile:

-“Afedersiniz, size hizmet ve muavenet etmek niyetiyle geldik.” dedi.

On yedi parça:

On yedi parçaya bâliğ olan filo, hâlâ limanımızda lenger endâz bulunuyor. Donanmadan uçurulan bir balonda İzmit semasında cevelanlar yapıp duruyor! [S.73, s.2]

Bedreddin

3.40. Yetmiş Dördüncü Sayı

Frederik Ebert'in Bir Nutku

Mütareke ve sulh talebi:

Muhakkak... Biz metanetten bir devre doğru yürüyoruz. Hakiki vaziyet-i siyasiye ve askeriyenin iyi düşünülerek tetkik edilmesi yeni hükümeti mütareke ve sulh talebine sevk etti. Yalnız en berbat avampesend yalancılardır ki demokrasinin Almanya arazisini ve Alman milletinin menafını feda ederek mevki-i iktidara geçtiğini iddia edebilirler. Bilakis Almanya'yı kurtaracak yegâne kuvvet olduğu için demokrasi hükümeti eline aldı. Silahiyattar akvamın kfilesi Vilson'a müracaat edilmesine muvaffakiyet etti. Umumun efkârı bu müracaatın lüzumuna kani oldu.

Yeni Hükümet Reisi Vilson'a müracaat etti. Çünkü Vilson daha 27 Eylül'de vaziyet-i askeriyeyi kâle almayarak bitarafına bir adalet sulhu esasını ilan etmiştir. Bundan evvelki nutuklarında da reisicumhur devamlı sulh bihakkın akvamın hukuk itibarıyla müsavat esasından başka şey vermesine ibkâ edemeyeceğini bildiriyordu. Şimdiyi hâlde kendisinin büyük bir mefkûreperest ve cemiyet-i akvam esaslarını vuzu ederek büyüda kan akıtmaya nihayet veren doğrusu bir insan olduğunu fi'len isabet edecek fırsata malik olmuş bulunuyor.

Vilson'un talebi:

Almanya'nın meşrutiyet hukukiyesine kai olan Alman demokrasisi sulha giden yolları açmaya çalıştı. Vilson sulh-u cihanı ihlal edebilecek her mütehâkim kuv-

vetin tarihini sulb etmişti. İşte Alman Sosyalistlerinin eski bir talebi.. Bizim demokrasimiz Alman kavminin teşebbüs hususisi dâhilinde yok salmıştır ve artık mukadderatı başkalarının eline bırakmayacaktır. Yeni hükümetin teşekkül ettiği gün Alman demokrasisinin devr-i senevîsidir. Hükümet ahali soluna hâlâ muhalif edenler memleketimizin semtine hıyanet ediyorlar demektir. Akvam terakkisi ile beraber teşkilat hükümeti terakki etmeyecek olursa bundan ihtilal tevellüt eder. Bu gayrı kabil içtinaptır. Gözlerinizi Rusya'ya çeviriniz.

İmparatorluk Kanun-ı Esasiyesi ikinci maddesinde teklif olunan tebdilat bize kâfi derecede esaslı korunuyor. İlan-ı harp hakkı bela istisna Reichstag meclisine ait olmalıdır. Biz muhabereye taksim eden senelerde meşum bir rol ifa etmiş olan muahadat hafiyenin aleyhindeyiz. Teşkilatımızda parlamento usulü ebediyen ve gelişmelidir. Yalnız bir iktidar merkezi olabilir: Milletinin itimadı üzerine müstenit bir hükümet avam.

Dünyanın âdem-i emaneti celp ettik:

Biz dünyanın âdem-i emanetini celp ettik. Çünkü âlem ve fen sahasındaki muvaffakiyetimize rağmen tekâmül-ü siyasimizde geri kaldık.

Mahdut polis fikri, hiffetkârane (onursuz) tehditler ve tahrik-amiz huşunetler (kışkırtıcı kabalıklar) bizi dünyanın kinine ve felaketine maruz kaldı. (Gazet Dokrova) eski Prusya'nın cenazesinde matem çanı çaldı. Lakin yalnız Prusya'da yıkılan muhafazakâr fırkanın hâkimiyettir. Prusya ahalisinin Prusya'sı yeni bir hayat kazanıyor.

Muhafazakârlar ara-ı mütesaviyenin bir lüzum milli olduğunu teslim etmekte çok geç kaldılar. Aksi takdirde hiç olmazsa haklarında bu kadar şedît hüküm vermezdik. Bilhassa Prusya'da vahdet-i hükümet ve ahaliyi mümkün olduğu kadar seri surette tesis etmelidir. Bir Reichstag meclisince kabul eyleyecek bir kanunla bilumum hükümat-ı muhtemele müsavat-ı melikiye ithal edilmelidir. Başvekil tarafından is'âr olunan Alsas-loren muhtariyeti çoktan beri ilan edilmiş idi. Diğer birçok meselelerde olduğu gibi bu meselede dahi askerî kumandanlığı siyasete kalmıştı. Bu meşum usul tamamıyla [...]. Yeni tarz hükümet askeriye kurtulmalıdır. Daha pek çok şeyler yapılmalıdır. Biz bilhassa kadınlar için behemehâl havan-ı nühâb istiyoruz. Dördümüz esasından değişmelidir. İlaş-i umumiye gelince rezilâne ihtikâr bela-ı aman taarruz edilmelidir. Zira aksi takdirde [...] gayrı kabil ihtinaptır. Biz bütün in-

saniyet için adilane ve devamlı bir sulh istiyoruz. 4 Ağustos 1914 tarihinden beri hedef harbimiz bu idi. Ahalimizin ekseriyet azimesi bu hedefi pekiyi anlamıştı.

Şiddet politikasının fenalıkları:

Bize en ziyade fenalık eden şiddet politikası idi. Lakin hesap görmek zamanı gelecektir. Onu hiçbir suretle bu politikanın salıklarına merhamet edilmeyecektir. (Sol taraftan pek doğru sesleri) muhakeme-i milletin hükm-ü katisi onları mahkûm edecektir. Bu politikanın zamanı geçti ve bunun misalleri ilelebet mazhar-ı neferin oldular.

Tehdit-i teslihat devamlı bir sulhun en emin teminatıdır. Biz hükümete dâhil olduk. Çünkü Alman kavminin bu felaketli günlerinde faaliyetsiz kalmak istemedik. Biz kavmimizle müftehir zevavenin onun istikbaline itimadımız var. (Şiddetli alkışlar) eski hükümetin bütün ef'alinden tevellüt eden mesvelitleri reddediyoruz. Bizim hükümete girmekliğimiz 5 Teşrinievvel tarihinden mukaddemeyı devir ile hâlihazır arasında yok bir hat usul-u araya eder. Şimdi Alman kavminin düşmemesi için her şeyi yapmalıyız. Yeni hükümet fena bir miratı kabul etmeye mecbur oldu. Sefine-i hükümeti sulh limanına isal için çok sefire atmak lazım gelecektir. [S.74, s.1]

3.41. Yetmiş Altıncı Sayı

Harb-i Umumiyenin son faciasına dair:

Ukrayna Seferiyle Mülakat

Bolşeviklere karşı İtilaf sevkiyatı – Onbeş günden beri Ukrayna'dan haber yok – Son gelen vapur, Kiyef'te asayiş – Ukrayna İtilafı dar aguş ederek karşılayacak – Rusya'da son vaziyet – Prens Tenişef – Bolşevikler – Mahitler – Kerenski müfit bir amel olamaz – İtilaf Bolşeviklerden ciddi mukavemet görmeyecek...

Avrupa cephelerinde harekâtın tatili üzerine İtilaf Rusya'da Bolşeviklere karşı icrasına teşebbüs edeceği sevkiyat-ı enzar dikkati, üçüncü defa ölerak Rusya'ya celp etti. Dört senelik cihan faciasının son perdesini teşkil eyleyecek olan bu hareketin as icraatı memleketimiz olduğu ve Rusya'da tekrar eyleyecek vaziyetler bizi de alakadar eyleyeceği için dün muharrirlerimizden biri Ukrayna seferinin nezdine giderek Rusya Ukrayna ahvali hakkında atideki mülakatı yapmıştır:

Şehrimiz ahiren vasıl olan Ukrayna sefareti (Mişel¹⁰ Sokofkin) Ukrayna'nın Galata rıhtımındaki (Aleksandır¹¹ Mihayloviç) vapurunda bir müddet kaldıktan sonra Şişli de isticar ettiği mükellef konağa nakletmiştir. Maslahatınzadarlık ermesi olmak üzere Beyoğlu'nda bir bina tedarik olduğundan seferi konağa hususi ikametgah ittihaz etmiştir. Burada heva edilmekte olan tertibat müthezarata rağmen sefir, muharririmizi nezaket ve samimiyetle kabul ederek neşriyatını takip ettiği (Yeni Gün)ün mükemmeliyet ve ciddiyetinden dolayı sitayende bulunduktan sonra Ukrayna ahvalinden vücehâti bahsetmeye başlamıştır:

- On beş günden beri Ukrayna'dan malumat alamıyorum. Her tarafında cereyan etmekte olan desat bittabi bizim mukadderat-ı vazifemizden temas ettiğinden dün buradan telsiz telgrafla hatmine müracaat ettim havaya intizar ediyorum.

- Birkaç gün evvel Ukrayna seferimiz Muhtar Bey Kiyef'ten gelmiştir. Kendisinden...

- Evet Muhtar Bey evvelsi pazar günü Odessa'dan buraya getiren vapur vasıtasıyla Kiyef'te asayiş devam etmekte olduğunu haber aldım. Ancak vapurun hareketiyle müsaveletinden biri merkezi Avrupa hükümetleri dâhilinde esaslı ve mühim vakayı tehdit etmiştir. Bu hadisat karşısında Ukrayna münasebet ve ahvali ne şekil almıştı ve hükümetimin nûkat nazarı nedir? Bundan henüz malumatedar değilim.

-İtilaf hükümetlerinin Karadeniz'de Rusya'ya karşı teşebbüs etmekte olduğu hareket Ukrayna'da ne suretle telakki edilecektir?

Ukraynalılar İtilaf devletleriyle deraguş ederek istikbal edeceklerdir.

Fakat Ukrayna'nın İtilafa karşı takip edeceği hat hareket Bolşevikler'in vaziyetine tabidir. Bolşevikler'in bugünkü vaziyeti malum değildir. Odessa'da yakın vakte kadar Bolşevikler'in yoktu. Ondan sonra buraya gelerek yerleşmişlerse kendilerine tedbiye veresiyede tabii bir hükümet tesis eylemeye giden İtilaf kat'atına mukavemet edecekleri şüphesizdir. Bu suretle bizim arazimizde, fakat Bolşeviklerle İtilaf'ın arasında bir mücadele vukuya gelecektir.

-Ukrayna'da ki Almanların şimdiye kadar Rusya'da ve Ukrayna'da vücuda getirdikleri teşkilat ne olacaktır?

¹⁰ Michel

¹¹ Alexander

-Almanlar Ukrayna'da yerleştikleri günden her türlü mahrumiyetlere maruz kalmış olan ahalinin mahsulatını, mevât-ı ibtidaiyeyi, hasılı memleketin varını yoğunu alarak Almanya'ya taşıdıklarından dolayı Ukrayna ahalişi Almanya'ya karşı pek müteferittir. Halkımız esasen itilafa mütemayildi, bugün bu kadim nümayişini izhar etmesine bir mâni kalmamıştır, bu sebeple Ukraynalılar itilafı açık kalple karşılayacaktır.

-Fakat Ukrayna'da da pek çok Sosyalist bulunduğunu söyleniyor, bunların eski arkadaşları olan Rus Bolşeviklerine müzaheret olması muhtemel değil midir?

-“Ukrayna da halkın nısfı Sosyalist olduğuna dair mutabuatla bazı neşriyata tesadüf ediyoruz fakat emir olunuz ki Ukrayna'da zannedildiği tarzda hemen hiçbir Sosyalist yoktur. Ukraynalılar daha eski Rus idaresi zamanında küçük araziye sahip erbab-ı ziraattan mürekkeptir. Rusya'da Bolşevizm'i tevlîy ve idame eden vasî arazi mülkiyeti, ameleye ihtilale sevk eyleyen sol mesaisi Ukrayna'da mevcut değildir. Bu sebeple Ukrayna'da Bolşevizm payidar olamaz ve bir kuvvet-ül zuhur bulamaz. Bundan başka Bolşevikler bugün kendi memleketlerinde, Rusya'da bile emin stadgâhlar bulmaktan mahrum kalmıştır.

-Rusya'daki son vaziyet hakkında malumatınız var mı?

Bu esnada muhavere arasında itilafın başladığı Karadeniz sevkiyatı hakkında bazı fikirler karıştığından sefir cenapları sefaret başkitabetini ifa etmekte olan Prens (Tenişef)i nezdine celbederek müdavele-i efkâra başlamıştır. Bu vesile ile suale Prens atideki cevabı verdi:

-Bolşeviklerin bugünkü vaziyeti, mevcut malumata göre pek naziktir: Morman cihetinden başlamış olan İtilaf hareketi (Arkanjel) ile (Vologda) arasındadır. (Perm- Ekatarinburg)'dan Ural'a kadar (Ural) hattı (Çeh-eslovak¹²)lar tarafından işgal edilmiştir. (Volga) havalesi Eylül esnasında (Çeh-eslovak)lar tarafından istirdât edilmişti. Cenup'ta ve vasıtı (dün) havalisinde Bolşevikler vardır. Daha Cenup'ta ise bunlara karşı teşkil etmiş olan gönüllüler Bolşeviklerle harp etmektedir. Gönüllüler galip gelmektedir. (Novorossiyks-Taupse) gönüllüler elindedir.

¹² Çekoslavak

Bunlar itilaf tarafındadır ve Almanya'ya hasımdır. İtilafın buradan sevk etmeye başladığı söylenen kuvvetlerin bu gönüllülere muavenet etmek üzere gönderilmekte olması muhtemeldir.

Bunu müteakip Sefir Prensi'nin ifadesine ilaveten:

-Almanya itilaf mütarekenamesinde Karadeniz'deki vapurların itilafa teslimi mezkûrdur. Bundan gönderen itilaf kuvvetleri şimdilik bu vapurları teslim etmekle meşgul olsa gerektir.

-Kerenski'nin İstanbul'a geleceği haberi işitiliyor. Mümâileyh itilafın Rusya harekâtında bir ameli olacak olabilir mi?

-Bu haber bizi pek müttehit etti. İtilaf galiba bunu Odessa'ya göndermek ve orada arzusu dairesinde teşkil edeceği Rusya hükümetinin yine başına geçirmek amelindedir. Rusya'da bugün [...] ehemmiyetini hair bir kimse varsa o da (Kerenski)dir. Bu adam çok söz söylemekten başka bir şey yapmadı. Bugün Rusya kendinden müntefettir. Çünkü Almanya Avusturyalılara mukavemet yolunu bilmedi. Bunun için ben (Kerenski)nin itilafa nafi bir azu' olabileceğini ümit etmem ve buraya geleceğini asılsız bir haber bitelakki ediyorum.”

Prens (Tenişef), sefirin ifadesine ilaveten:

-“Kerenski” nin İstanbul'a geleceği haberini Azerbaycanımız murahhası dostumuz (Topçu Bastıyef) Efendi de teyit etmişti. Dedi.

-İtilaf Rusya'da Bolşeviklerden başka muhalif bulamayacak mıdır?

-“İtilafçıların Rusya'da bulacağı yegâne muhalefet Bolşeviklerdir. Orada Bolşevik esasatından başka düsturlarla teşekkül etmiş her hükümet itilaf taraftarıdır. Bolşevikler Almanya'dan tahsisat aldılar. Almanya bunu sevkulceyş ve makasıd-ı askeriye ilcasıyla yaptı.

Bolşevikler hakiki ve tabii hükümet esasatlarına istinaden teşekkül etmiş her devlete muhalefettir. Onların gayeleri haydutlu, saikaları anarşistlik, vasıta-ı cerayileri katlugârettir.

-“Bolşevikler itilaf hareketine ne derece mukavemet edebileceklerdir?

-Bolşevikler amele ve ahali arasında bütün nüfusunu kaybetmişlerdir. Onların yegâne kuvveti kızıl hasseleridir, vasıta-ı icraiyeleleri eski Rusya'dan ele geçirdikleri

hazine, bol para ile tutulmuş ücretli asker, Alman ve mücadeleleri Rusya'da tensik ettikleri Alman ve Avusturya esirleri, Rusya'dan kalmış silah ve mühimmat. Vakıa bu Türk orduları gayet iyi techiz edilmiştir. Fakat vesait nakliyedeki müşkülât dolayısıyla artık Almanya'dan mühimmat gelemez ve Alman muallimler ifa-yı vazife edemeyecektir. Binaenaleyh İtilafın muntazam katiyet ve harekâtına mukavemet edemez.

-Buradan geçen İtilaf vapurları Odessa'ya veya diğer Rus limanlarından birine vasıl olmuş mu?

-Dün amiral (Galtrup) ile görüştüm, sevkiyatın başlamadığını söylediğine göre henüz itilaf kuvvetleri limanlarımıza ve Rusya'ya dahi vasıl olmamıştır. [S.76. s.1]

A.R

3.42. Yetmiş Dokuzuncu Sayı

Hâl ve Mevki

Kayınpeder merhum küçük kardeşini sevmez, fakat ne zaman mülaki olsa baktıkça gözlerinin içinden gülerdi.

Bir gün sebebini sordum, dedi ki:

-Çocukluğunu pek haşarı idi. Bir gün öteberi yaptık, ailece (Çukurbostan)a gittik. Sofra tertibatı ile meşgul olurken kulağıma:

-Aman!.. Ağabey!..

Diye bir ses geldi. Bakındım, göremedim... Bostanın içine koştum, aradım, taradım, bulamadım. Fakat istimdat devam ediyordu. Ses kâh yükseliyor, kâh boğuluyordu. Neden sonra gözüme, bostan dolabının kovalarından birine sarılmış bir vücut ilişti. Meğer, oynayayım, diye asılmış, hayvanda yürümeye başlamış, dolap dökçe bir kere suya batıyor, sırsıklam olduktan sonra bir daha batmak üzere çevrilip duruyordu... İşte bu manzara gözümün önüne geliyor da ona gülüyorum!..

Doğrusu bende güldüm idi.

Acaba şimdi bizim hâlimize kimler gülüyor? Aşikâr değil mi ki, bizde dolaba geldik!.. Gerçi:

“Na-be-mahal gülenlere bir gün olur felek güler”

Ama... Feleğinde bakışı yaman!.. İmdat bizden, istimdat ağıyardan olmalı idi.

Bununla beraber, milletin vaki ve haysiyeti sağ olsun,

“Bu kâbus-ı belayı def için tedbir vardır, var!”

Çocukluğumda, söylerlerdi:

-Bereket versin, insana musibet birbiri ardınca gelir de tükenir! [S.79, s.1]

A.R

3.43. Seksen Birinci Sayı

Yetmiyormuş Gibi!..

Komşunun horozu, yaramaz oğlu, finosu, Haydarpaşa istasyonunda sabahlara kadar manevra yapan lokomotif, oda kapılarının zırlıtısı, yandaki madamın eli çekiçli kocası, canavar düdüklü Kadıköy vapuru, şimdiler üçüncü tekten sonra sokaklarda nağme-yi han tefahür olan mösyöler, gece yarısı pencere açıp bağıra bağıra konuşan tütümler, aklıktan kedi kovalayan fareler, ne vakit yağsa odanın camlarında trampete çalan yağmur, ne zaman esse evi zangır zangır titreten rüzgâr, aşağı odadaki saatin çaları, beynimdeki yabancı sesler, polisin bekçiyi arayan düdüğü, etrafını bir iki merkebin nehik-i-ciğer-sûzi, böyle gecelerde muhil-i asayiş bir vaka zuhur etmediğine binaen alelacayip işitilen bambumlar, dan dunlar, her nedense hanesine nıfs-ülleye doğru gelmeye başlamış olan hem-sayemizin kapı zili, sahilden doğru gelen öksürükler, ta aksa-yı hayalâtta kopan velveleler,

-Vah, vah! Benim on para irtikâbım yoktur, diye sokaktan geçenler avaz-ı payı, bakkalın birdenbire yürek hoplatan kepengi...

Yetmiyormuş gibi şimdi başıma birde (sahlepçi) çıktı... Gece saat dört dedi mi, ciyak, ciyak bir ses:

-Kaynıyor, sahlep!

-Sütlü!..

Haydi, yataktan fırla!... Sabahın dokuzuna onuna kadar dinle!..

Daima bir derd-i ser, mukadder.

“Nerde olsam bir dede, bir dümbelek eksik değil!”

Dün alessheher giyindim; (Sahlepçi)yi, sesin geldiği istikameti takiben yakaladım, dedim ki:

-Sen ne insafsız adamsın!.. Daha güneş doğmadı, çoluk var, çocuk var... Hastata var bir iki saat uyumuşlar var... Sesin, dünyayı tutuyor, herkesi neden rahatsız ediyorsun?

Yüzüme dik dik baktı.

Bende hazırlandım.

-Neye öyle bakıyorsunuz?

Vaziyetini bozmadı, sert sert dedi ki:

-Efendi, efendi! Senin gazetecilerin kadarda bağırıyorum!..

Müvezziler için mi, yoksa ben gibi züppe muharrirler için mi dediğini sormadım. Yalnız ağzımdan:

-Ver öyle ise, bir sahlep!

Sözü çıktı!.. [S.81, s.1]

A.R

İaşe-iMesail Hakkında Mühim Bir Mülakat

Halit Rıza Bey'in muharririmize beyanatı- İaşe müsteşarlığını ne için kabul etmedi? -İaşe umuru ne suretle tedavir edilmeli?- Nezaret salahiyyatını istimal etmeli- İşte sürat lazım- Ekmek meselesinin hâli için tedabir- Nakliyat ve kömür işleri- Tramvaylar icap ederse işlemezsin- İstanbul'da ve taşrada şikâyet...

İaşe Nezareti müsteşarlığının muktedir mühendislerimizden Halit Rıza Bey'e, teklif edilmiş olduğu ve mumaileyhin vazifeyi kabul eylediği malumdur. Kendisine müsteşarlık teklif edilen bir zatın herhâlde iaşe-i umurunda bir fikir mahsus sulhu olması tabidir. Biz, bu bapta fikrini öğrenmek ve esbap reddi istifsar etmek üzere muharririmizden birini mumaileyh nezdine izam ettik. Muharririmizin suallerine

nazikâne mukabile eden Halit Rıza Bey iâşe-i mesail hakkında pek mühim beyanatta bulunmuştur. Bu mühim beyanat ber-vech-i atidir:

-Müsteşarlığı niçin kabul etmediğinizi sürebilir miyim?

-Nezaketin teftiş, tetkik muvazene, hesap işleri şu merkezde iken başarılacağına kanaat etmediğim için müsteşarlığı değil, hattı nazarlığı bile kabul etmek hatırından geçemez.

-İâşe envarının ne suretle tedavir eylemesi lazım geldiği fikrindesiniz?..

-İâşe envarını bir memur gibi değil, bir baba ve tacir gibi düşünüp yürütmek lazımdır. Yoksa şerait-i hazıra ile nezaretin idaresini temin etmek kabul değildir. Malumunuzdur ki iâşe kararnamesinin dördüncü maddesi mucibince nezaretin ticari mahiyette her nevi bey ve şerait silahiyatı vardır. Nezaret-i evvel emirde bu salahiyatını sırtla istimal ederse işlerin yoluna gireceğine ihtimal verilebilir. Bundan maada malumatta büyük bir sırt lâbüttür.

-Ekmek mesalesinin hâli için ne gibi tedabir düşünüyorsunuz?..

-Halka kül yutturmayıp ekmek yedirebilmek ve alınan onların caymaması ve kepek veya saire ile taklidine meydan verilmemesi için müsteacil ve kati tedabirittihaz edilmelidir. Mesela benim fikrimce her müdahale heyet-i ihtiyariden müteşekkil ücretli bir merakıbe heyeti teşkil ederek işler yoluna girinceye kadar bu heyeti fırınlara ikame etmelidir. Anadolu'da pek kilitli miktarda zahîre vardır. Bunların bir an evvel çelebi çaresine bakılmalı ve kömür tasarrufu için hîn-i hacette İstanbul'da tramvaylar beş on gün işletmemelidir. Kömürlü her türlü nakliyattan sırt nazarla Anadolu demir yolu güzergâhındaki zahireyi getirmeye başlamalıdır. Bundan mâadâ, kimi salapurya, yelkenli kayık her ne bulunursa, bunlarla çekmece, silverikarip hububat hemen nakline başlanmak icap eder.

Şunu kaydetmek icap eder ki hazine-i millet İstanbul halkının ekmek ihtiyacını tekvin için yevmi $20 \times 5.000 = 100,000$ lira gibi şayan ehemmiyet ve dikkat bir masraf yapmaktadır.

-Nakliyat işleri hakkında mütalaanızı sorabilir miyim?

-Nakliyat işleriyle beraber birde kömür meselesi var İâşe Nezareti her şeyden evvel kömür ve nakliyat. [S.81, s.1]

3.44. Seksen İkinci Sayı

İzmit Mektubu

Limanda faaliyet- Bir Fransız müfreze-i askeriyesi karada- Mektup ve Kilisade Fransız bayrağı- Avdet- Hayat ve galayı sar- Sükûn ve asudegi...

İzmit muhabir mahsusumuzdan: 19 Teşrinisani.

Limanda faaliyet:

Boğazların küşadıyla itilaf-ı sefain harbiye ve nakliyesinin mermere de kest ve güzara başlaması İzmit limanına leşke bir manzara-ı faaliyet ve hayat manzaraları teslimiyet bahış olamaz ise de teşekkül eylemektedir. İzmit ahvali hakkında telgrafla peyderpey malumat ita etmekte olduğum cihetle hadisat cariyeyi yeniden mevzubahis edecek değilim. Yalnız mukaddema Fransızlara ait olup ait binası ittihaz edilen mektep ile Katolik kilisesi suret muhlisi yazacağım.

İki sandal asker:

Bugün badelzukur saat üçte, İzmit limanında gayr-ı muntazır bir faaliyet görüldü. İki büyük sandal, lebalep asker yüklü olduğu hâlde rıhtıma yanaştı. Sürtüşmelerinden Fransa'nın (Justis) sefinesine mensup oldukları anlaşılan tüfeklerle mücehhez [...] kadar Fransız askeri bir bin başının kumandası altında karaya çıktı. Fransızlar ve [...] bir kakulinin rahip olduğu hâlde çarşı [...] ettiler. Burada harbiden evvel Fransızlara ait olup dârümuallimîn binası ittihaz olunan mektep vardır. Mektebin kapısına haşin etvâr ile gelen müfreze-i askeriyeye emir tahliyenin bir çarık saat zarfında icrasını talep etti.

Hâlbuki bu mektep birkaç gün evvel tahliye edilmiş idi. Burada yalnız talebenin akşam yiyeceği bulunuyordu. Fransız kumandanı Türk talebenin yeneceği yemek takımlarının bile nakledilmesine müsaade etmemiştir. Binaya merasim askeriyeye ile Fransız bandırması çekilmiştir.

Katolik kilisesinde:

Müteakiben Fransız müfreze-i askeriyesi, İzmit'te, henüz inşası ihtimam edilememiş olan Katolik kilisesine doğru hareket etti. Natamam olan bu bina mukaddema cihet askeriyeye enbârittihaz olunmuş idi. Binbaşı kilisenin yirmi dört saat zarfında

finda tahliyesini talep etti. Bina, mühletten evvel tahliye edildi. Bu suretle mebniye-yi ecnebiye, bela hadise sahiplerine iade edilmiş oldu.

Fransızların işgal ettikleri mektep muhafazasına reji memurlarından (Antonie) Efendi tavgif edildi. Dârülmualimîn ise numune mektebine nakil olunmuştur.

İzmit siyasesi:

İtilaf donanmasının vürud ile beraber ortadan gaip olan şeker son zamanlarda (40) kuruş satılmaya başladı. Gazda aynı fiyatla. Et 50-60 kuruş arasında, buğday fiyatıda mütareke akdiyle beraber düştüğü fiyatı yani 10-12 kuruş muhafaza ediyor. Kuru fasulye bir aralık 20 kuruşa kadar düşmüş ise de şimdi 25-30 kuruş arasındadır. Adapazarı havalisinde daha ucuz olduğunu haber alıyoruz.

Yumurta fiyatı altı kuruştur. Aşya-yı sairede nazar-ı dikkate alınırsa burada hayat; İstanbul'da daha pahalı olduğu anlaşılır.

Tehcir edilenlerin avdeti:

Hükümet sabıka tarafından ahval-i harbiye hesabıyla dâhile sevk edilen Ermeniler avdet ve bu ahvaliye gönderilen Rumlar azimet etmekte olduğunu cihetle hane kiralari fevkalade terfi etmiştir. Pahalılığa rağmen şehrimiz hâl tıbbiyesini muhafaza edip gitmektedir. Ahvalin fevkaladeligi sükûn asudegiyi ihlal etmiyor. [S.82, s.2]

Bedreddin

3.45. Seksen Üçüncü Sayı

Tetkik-i Seyyat Komisyonu Reisiyle Mülakat

Tehcirleri esnasında Ermeni ve Rumlar hakkında yapılan muamelat zecriye ve gayrı kanuniye hakkında tetkikle memur olarak [...] Vali Sabıkı Mazhar Bey'in riyasetinde teşekkül eden Tetkik-i Seyyat Komisyonu hakkında dünkü nüshamıza bazı malumat vermiştir. Bu bapta daha etraflı malumat almak üzere dün muharrirlerimizden birini, emniyet umumiye müdüriyette vazifeye ibtidâr eden Tetkik-i Seyyat Komisyonu Reis Mazhar Bey'in nezdine gönderdik. Mir mumaileyh muharririmizin suallerine atideki cevapları vermiştir:

-Tetkik-i Seyyiât'tan murat nedir? Ve yalnız memuruna mı münhasırdır.

-Komisyonunuz nereye merbuttur?

-Malumunuz olduğu vech ile komisyonumuz kanun dairesinde teşekkül etmiş bir tahkik komisyonudur. Binaenaleyh hiçbir nezarete merbut olmayıp müstakildir.

- Komisyon tetkikatını yalnız hakkında şikâyet vaki olan memurlara mı teşekkül edecektir?

-Filhakika bidayetin bu suretle işe başlanacaksa da esna-ı tahkikata yeniden yeniye muhtaç Tetkik-i Seyyiât karşısında bulunulacağı cihetle tetkikatın temim ve teşmili kendi kendine hasıl olacaktır.

-Netâyiç tetkikatınızı şurâ-yı devlete mi, muhakim nizamiyeye mi tevdi edeceksiniz?

-Biz kanun dairesinde ve hiçbir tesir ve nüzufta tabii olmayarak yapacağımız tetkikatın neticesini, ait olduğu devaire tevdi edeceğiz, münhasıran şu veya bu daireye değil.

-Şüphesiz.. İcap ettikçe azasız taşraya da giderek vesaik lazımevi tedarike çalışacağız.

Mazhar Bey'in muharririmize vaki olan beyanatını neşrederken, evvelki gün yanlışlıkla koyduğumuz resmini tashihe hakikisini ediyoruz. [S.83, s.1]

3.46. Seksen Dördüncü Sayı

Yeni Aşk!..

Bana da bir hâl oldu: Evvelce sevmediğim şeyleri sevmeye başladım. Mesela: Hayvan sevmek merakım yok idi, şimdi kedi seviyorum.

Fakat dikkat ettim ki kedi de beni seviyor, beni bekliyor, benimle hemhâl oluyor, koynuma giriyor, bu kömür buhranı arasında beni ısıtıyor. Canını yakacak derecede şaka etsem de tırmalamıyor. İsmi de vasıf-ı umumiye layık olamayacak, yalnız kahır ve teessüfümüz ile ağzımızdan bi-muhâbâ çıkagelmiş bir şekilde!..

Bu kedi, evimde değil. Benim yürüyüşüm ile yarım saat ötede. Uyandım mı onu görmek mecburiyeti hasıl oluyor. Hava yağmurlu yağmursuz, onun için giyiniyorum, onu görmek için yola çıkıyorum. Herhâlde bunun alakadan farkı yok.

Belaya bakın. Genç değilim ki bunun içinde bir (Kitabe-i Gam) yazayım! İşin daha belasına bakın ki; kedi de kedi!.. Seviyor muyum, seviyorum!..

Dün sabah, erken çıktım. Onun sevdiği “manca”dan bir parça aldım. Kendi kendime yaranmak istiyordum. Köyün sakin taraflarında sakinane yürüyordum, çamur yürümeye mâni olduğu için dikkat etmeye başladım. Zaman dikkat ve ihtiyatı emrelediği için birazda bakınmak istiyordum. Uzun bir duvarı takip ederek giderken arkamdan koşup beni sevmek zannında bulunduğu herhangi bir şahıs-ı şerir yerine omzuma biri fırlamasın mı?

Aman Allah!.. Korktuğuma uğradım, diye az kaldı ödüm kopacak idi!. O halcan ve heyecan arasında baktım ki benim sevdiğim kedi! Ne dersiniz?.. Vaktiyle o kadar yalvarıp yakarıp bir busesine nail olamadığımız dilberlerden daha nazik, daha taltıfkâr. Yüzünü yüzüme sürüyor. Benim şu muşmula suratımı öpüyor. Nice senelerden biri mütehassisi bulunduğum bir iltifat! Ağlamaklı oldum,

-Ya Rab!.. En sonra beni hayvanlara mı muhtaç ettin?.. [S.84, s.1]

A.R

Bulgaristan Mektubu

Malinof kabinesi terkip eden kuvvetler- Kabinenin programı ve icraatı- Yeni kanunlar- Bilvasıta vergilerin tezyidi- Demokrat ve Sosyalistlerin itirazatı- Harp kazançları vergisi...

Sofya 15 Teşrinisani

Vesait muhaberenin bugünkü hâli, mektuplarımın muntazaman gönderilmesine mâni oluyor. Mamafih “Yeni Gün” karilerini Bulgaristan ahvalinden haberdar etmek için hiçbir fırsatı kaçırmamaya gayret ettiğime emin, olabilirsiniz. İşte, bir kere muharebatın müşkülât-ı azimesine rağmen size bu mektubu isale muvaffak oldum.

Kabineyi teşekkül eden anasıır:

Malum olduğu üzere bugünkü Malinof kabinesi, beş partinin murahhaslarından (nazırlarından) mürekkep muhtelit bir kabinedir. Mamafih sabık hükümetin istinat ettiği liberal fırkalarda Subranya’da bu hükümete müzaheret eylemektedirler.

Malinof hükümeti bir takım ahval ve şerait fevkalade mevki aktara geldiği için programı pek sade ve pek muhtasardır:

“Dahilde emniyet ve asayişin tekrar ve temini ve siyaset-i hariciyede Bulgaristan için nafi bir sulh akdi”.. İşte kabinenin bütünün siyaset-i dâhili ve hariciyesi bu iki noktada temerküz etmiştir. Zaten hariciye nazırı Mösyö (Todorof)un geçenlerde Subranya’ davaki olan beyanattan dahi bu cihet sarahaten anlaşılakta idi.

Sosyalistler ve Çıfıtçılar:

Kabineye bilfiil iştirak etmiş olan müfrit Sosyalistler ve Çıfıtçıların bazı ef’âl ve harekâtı hükümetin programına tamamen muvaffak düşmemektedir. Mesela Maliye Nazırı (Liyapçef)in Subranya’ya tevdi ettiği bir takım kavânîn maliye layihaları müzakere olunurken hükümete mensup olan bu müfrit Sosyalist ve Çıfıtçı grupları bu kavânîn aleyhinde idare-i kelim ederek menfi rey vermişlerdir. Bunlar tütün bandrol resmini fevkalade tezyit eden ve meskûrata ağır resim vuzu eyleyen ve emsali gibi bilvasıta vergileri ağırlaştırıran birtakım kanunlardır ki bu vergilerin servet farkı olmaksızın umum müstehlikler tarafından tediye edilmesi fakir ahalisinin zararına olacağı için demokrat fırkalar bu usulün aleyhinde bulunmakta ve hükümet-i hazıranın bilvasıta vergileri artırmak bu limandaki siyaset maliyesini takbih eylemektedirler.

Dolgun varidat:

Hükümetin hesabına nazaran bu iki bandrol kanunuyla tütün resminin tezyidi üzerine hazine-i devlet için yüz elli milyonla vaatten ziyade varidat temin edilmiştir.

Müskirat üzerine vuzu edilen rüsum dahi ağırdı. Şurubun beher litresine bir frank resim vuzu edilmiş ve ahini şaraplarının memlekete ithal mâni olunmuştur.

Demokratlar ne istiyorlar:

Bu kanunlara muhtelif olan demokrasi fırkalar bilvasıta alınan vergilerin tezyidini talep etmektedirler. Mesela bunlar “harp kazançları vergisi” kanunun bil-ifade-i vakit Subranya’ya getirilmesinde ısrar etmekte ve hükümeti bu meselede tazyik eylemektedirler. Hükümet bu fırkaları dahi hoşnut etmek için harp kazançları vergi-

sine dair aliyyülâlâca bir kanun lamihası izhâr etmiş ve son günlerde Subranya'ya tevdi eylemiştir.

Bu verginin miktarı bazı şirketler için yüzde seksen derecesine kadar çıkmaktadır. Yani harp zamanında kazanılan bu büyük brütlerin yüzde sekseni vergi olarak hazine-i devlete ithal edilecektir.

Sosyalistler, harp zamanında kazanılan bu servetlerin böyle ağır vergi ile mükellef edilmesini de kâfi görmeyen onların tamamen müsaderesi fikrini elzem etmektedir. [S.84, s.1]

3.47. Seksen Yedinci Sayı

Bilmem, Görmedim

Bizim evde bir zamandan beri (cehil) ve (ümme) hastalığı müştet oldu. Farz edek ki yükün kapısı kaybolmuş, koca kapı!..

-Ayol! Bu kapı nereye gitti?

Aldığım cevap:

-Bilmem,

-Sen?

-Görmedim!

Artık ufak, tefek kayıpları kıyas ettik.

Meselenin pek feci neticesi var!...

-Ah! Hep böyle oluyor! diye iç çekiş!..

Hâlbuki bu gibi zayıttan benim müteessir, mahzun, dilhûn olmaklığım icap eder... Hayır... Hayretten kendi kendine ağlamaya vakit yok ki...

Eski kabadayılardan bir (Kahraman) Bey var idi. Malum. Hiç olmazsa bunlar arasında haftada bir darp ve cerhe ait hadise vuku gelecek...

Bir gece meyhane dönüşünde (Kahraman)ı birkaç kişi sıkıştırmışlar, güzelce bir dayak atmışlar... Bittabi vakıa şayi olmuş... Evde gelmiş keyfiyeti Arap (Abdullah) anlatmaya başlamış..

(Abdullah) demiş ki:

-Yanında silahın yok mu idi?

(Kahraman) kemal-i teessüfle başını sallaya sallaya:

-Var idi ama dayak yemeden çekmeye vakit kalmadı mı?...

Cevabını veriyormuş.

Evet. Dayak yemeden vaktimiz kaldı mı?... Gerçi biz silahı çektik ama kim-seden tokat eksilmedi.

Hatta mahal-i merkumda boza bile pişti.

Şimdi soruyoruz:

-Falan şey ne oldu?

Cevap alıyoruz:

-Bilmem!..

-Görmedim.

-Sen?

-İçini çekerek:

-Ah!... [S.87, s.1]

A.R

3.48. Seksen Sekizinci Sayı

Ayak Meselesi

Aldığım bir varakada deniyor ki:

Merzifonlu (Nayap) Çelebi'nin (İştirâk'el-Uyûn ilâ Ercel'üş-Şuûn) nam-ı eserinde mezkûrdur ki:

(İnsan mutlaka iki ayaklıdır. Onun tıfıl iken dört ayak yürüdüğü vaki ise de hâl nisbet-i hayvaniyesidir), Şimdi biz kaç ayaklıyız, sormak isterim.

Ben buna nasıl cevap vereyim? Ulum-ı tabii, teşrih-i medeni mensubiyetinden değilim ki. Maahaza mühim bir sual! Bu haysiyetle zihnimi tırmaladı. Kendime bak-

tım, iki ayak gördüm ama şüphe, daima şüphedir. Elimle yokladım, dilimle saydım. Yine iki!.. Kollarımla yürümüş olsaydım dört olacak ama Türkçede ayak diye insan, at, öküz, fil, tavuk ve emsali ve çâr-pâların vasıta-i intikalliye ve irtihaliyesine denir olduğunu nasılsa bilebildiğim için bir türlü hesaba getirmedim. Yatarken sakalınız yorgan üstünde mi, altında mı kalır hikâyesi gibi bana da merak oldu. Tahkike, küçüklerden başlayayım, dedim.

Hafidemi çağırdım, dedim ki:

-Kızım, ben kaç ayaklıyım?

Şaşırdı.

-A!.. Büyük beybabacığım, bu nasıl söz!. (Eliyle göstererek) işte bir, işte iki!

Her nedense bugünlerde müvesvis olmuşum.

-Çocuktur, iyi sayamamıştır, dedim.

Küçük oğlum geldi. Ona da sordum.

Ceffe'l-kalem:

-İki!

Dedi. Gülüp çıktı.

İnnallahe maassâbirîn!.. Kıyametin sonuna kadar (Diyojen)in horozunu tahattur edecek veyahut (Nayap) Çelebi böyle diyormuş diye iki ayağımızı uzatıp oturacak değiliz..

Cenab-ı Hakk cümlelerini bağışlasın. Bende de evlat çokça. Ortanca oğlum geldi. Dedim ki:

-İyi ki geldin. Belki dikkat etmişinizdir. Şimdi biz kaç ayaklıyız?

Bilatereddüt cevap verdi.

-Adamına göre!..

-Ne gibi ?

-Öyle ya... Kırk ayak bile var!..

-Ne diyorsun?...

-Diyorum, diyorum!...

-? [S.88, s.1]

A.R

3.49. Doksan İkinci Sayı

Humar-ı Matbuat!..

Esbak polis müdürü (Agâh) Efendi merhum sarhoşluğundan dolayı mevkuf bulunan rahmetli (Tıflî)yi huzuruna celbeder. Tevbîh maksatla der ki:

-Utanmıyor musun? Bu ne kadar içmek?

(Tıflî) durur...

-Ne duruyorsun? Söylesen a... Bu nasıl içmek?..

(Tıflî) yine durur...

-Söyle, diyorum!

(Tıflî) ıtlak-ı lisan etmenin zamanı geldiğini işrab eden bir vaziyet alarak:

-Efendi!.. Efendi!.. Ben Sandıkburnu'ndan dalıpta bab-ı zabıtaya çıkmazsam öyle işretin Allah belasını versin!

Zaman bize böyle bir tecrübenin ne kadara mâl olduğunu gösterdi. Erbab-ı kalemimiz de bu istidatta (hürriyet kelim) a dalıp da sansüre çıkmadıkça öyle yazı yazmanın Allah belasını versin dediler. Hâlbuki zaman ve mekân bizim hâlâ bilmeyerek hürriyet-i kelim dediğimiz hicviyât ve tehyicâtın aleyhinde olacağını takdir edemedik. Kalemin, ahlak-ı umumiyeyi tezhîp ve tezhîp eden vesait-i müstakilenin birincilerinden olduğunu henüz idrak edemeyişimiz yüzünden yine büyük bir darbe-ye hedef olduk. Elimize vurulan kelepçeden haberdar olmadığımız gibi dilimize de vurdurduk. Yazık bize!... Na-hakk dediklerimiz, haklı görünüyor oldular. Yine kendi suistimalimiz, sui-tefekkürâtımız, suiilcââtımız ile milleti en büyük bir hakkı olan hürriyet-i kelamiyesinden mahrum etmeye sebep olduk. Esbab-ı tedafüyemizin en mühimlerinden bulunan böyle bir kuvveti, kendi elimizle teslim eyledik. Biz zannediyor idik ki şedaid-i lisanîye her nevi menafiin cebir ve istihsalinde haiz-i iktidardır. Bilemedik ki zaaf ve meskenete delildir.

Vaziyete Dair Mühim Bir Mülakat

Büyük bir İngiliz memurunun beyanatı- Rumların tafra furuşlukları- Midilli’de tedîb edildiler- Adalarda idare-i müştereke- Yunanistan Dimyat’a pirince giderken elinden bulgurdan mı olacak?

İzmir 4 Kânunuevvel- (Muhabir mahsusumuzdan): Büyük bir İngiliz memuru ile mülakat icra ettim. Mumaileyh, muhabir icaza vaki olan gayrı resmi beyanatını, ehemmiyet fevkaladesine binaen bir veceâtî işar ediyorum. İngiliz memuru sulh müzakeratının mütekarip el vuku olup olmadığı hakkındaki sualime cevaben demiştir ki: “Bütün devletlerin sulh masasına oturarak müzakerata başlamaları ancak üç aya mütekâfidir. Zira Almanlar henüz tamamen teslim olmamışlardır. Bunların tamamen arz teslimiyet eylemeleri sulh meselesine bittabi tesri ve tecil eder. Diğer cihetten, Rusya’daki harekât askeriye hitama ermemiştir. Bolşevikler taannüt ve taarruzda devam edecek olurlarsa, umumi musallaha ancak ilkbaharda akd olunacaktır. Binaenaleyh, mütareke şekil hazreyle, sulh akdine kadar devam edecektir.”

-Yunanlıların İzmir’deki tezahüratına ve vilayetinin kendilerine ilhakına dair vaki olan nemâyîşlere matla oldunuz mu?

-“Evet, onlar pek tafra furuşane hareket ediyorlar. O derecedeki harbin iktisap ettiği vaziyet-i ahireyi güya Yunan kuvvetleri temin etmiş olduğunu garip bir hayalperverlik ile iddiadan çekmeyen Yunanlılar Midilli’de nemâyîşi tecavüz ve taarruz vaki olmuştur. Bittabii mütecasirler şiddet lazıme ile tedip ve tenkil olundular. İzmir vilayetinin mukadderatına gelince: İzmir Yunanistan’a ilhakı şöyle dursun, bugün atalar bile Fransız, İngiliz ve Amerikan idare-i müşterekesi altında bulunmaktadır.”
[S.92, s.2]

3.50. Doksan Altıncı Sayı

Humar-ı Matbuat

“Nice dursun namaza ehli hevâ

“Abdestin birinde yıllar eser

Maruzatım müstehcen ise de bence işe yaradığı için yazdım.

Herifin birine demişler ki:

-Sen eşeksin!

Mukabele etmiş:

-Siz eşeksiniz.

İstihzah etmişler:

-Neden?

-Çünkü henüz ismimi bilmiyorsunuz!..

Reviş-i hâle göre biz de işimizi henüz bilemiyoruz. Geçen gün (Humar-ı Matbuat) diye bir fıkra yolladım. Bizim musahhih mi, baş mürettep mi henüz kişi ise onu (Himar-ı Matbuat) dizmiş veyahut dizildiği gibi öylece ebka etmiş. Hâlbuki benim terbiyem hiçbir zaman böyle bir tabire müsaade edemez. Âdeta kahırlandım. Gecelerce uyuyamadım. Af buyrulsun.

(Fuzuli) merhumun dediği gibi bir nokta izalesiyle gözü kör edenler her zaman mevcuttur. Bilhassa bizim diyarımızda! Gani lakap olan akvamda laubalilikde ganidir. Bizim her çektiğimiz dikkatsizliktendir. Valide merhum ile çocuk iken her ne zaman sokağa çıksam:

-Önüme, bak, dikkat et!

Emri ilk sözü olurdu. Yüz adım ileride ki çamuru göstererek:

Rasim!.. Batacaksın!

Der, bana daima ileriye gösterirdi. Hak-i pay-i inayeti olduğumu bu yaşımda da kemal-i tazim ile bildiğim o vücut-ı muazzezini hatadan muhafaza hususundaki lütuf ve rikkatini biz, yani matbuat-ı evlad-ı maneviyatımız hakkında nasılsa reva göremiyoruz. Fena dersler veriyoruz. Ekseriya batıl terbiyelere yakışan makalat ve

şahsiyet ile tesvid-i sahaif eyliyoruz. Bu tecelli (Mithat) Efendi merhumun dediği gibi terbiye-i matbuata âdem-i dikkatimizden neşet ediyor. Bunu otuz dört senelik görgüm ile şimdide ben tekrar ediyorum. Ne elim bir mecburiyet! [S.96, s.1]

A.R

3.51. Doksan Yedinci Sayı

Savulun Nefi geliyor!

Fazıl (Ahmet)e Hediye

Çıktı bir ah yine sine-i sadçâkımdan

Coştı bir sel elem çeşme-i idrâkımdan

Ölmeden söyledim amma yine aşufte-i cihan

Hiss-i tabir ü beyan ü çeşme-i hâkimdan

Geçti bir şule gibi bahs-ı ümid-i millet

Hâtır-ı fâtır ve zihn ü dil idrakimden

Ben umardım ki şu ahlaf-ı güzünim olacaklar

Pâyeler türbe bana tûde-i haşa kimden

Kendi asrımda ferîd-i şuara olmuş idim

Bin güneş doğmuş idi sâha-ı feleğimden

Beni öldürmeye ferman veren Şah Murat

Eder ölmüştü hazerta'ne-i bipâkimden

Sırr-ı mektûm şenâatle cinayet acebâ

Kurtulur muydu benim dide-i çâlâkımdan

Hem söver, hem söğüşür hem de rezil eyler idim

Habbecik çalmadım ama vezn-i pâkimden

Şimdi gördükçe takım taklavat evbaş-ı süfeha

Zorla el çırpmadayım damen-i imsâkımdan

“Ben bu hâletle tenezzül mü ederdim küfre”

“Neyleyim kurtulamam tab’-ı heves-nâkımdan”

Düştüm hamam-ı ömre terlemek ister gönlüm

Bir haber gelmesi lakin yine dellâkımdan

Tencerem tencereye vurdu şaşırdı devran

Savt-i mevzûn ve sefadâr çekâcâkımdan

Bize bakdıkça güler veche-i muamma-i zaman

Ki bulur feyz-i ezel çehre-i dahhâkımdan

Şimdiki züppelerin yazdığı o nevi’ şeyin

Sallanır heybe gibi ahir-i fitrakımdan

Olsun elhamd ü senâ ki yine ben müminim

Can ve namus ve tamâmiyyet-i emlâkımdan

Sana itrâk-ı bî-idrak demişler amma

Geçmem ben ne oluyorsa yine etrâkımdan

Anlamam sırr-ı tekazâ-yı cunûn-ı dehri

Gerçi alçak ise de rütbe-i idrâkımdan

Feleğin ağzı açılmaz, açılırsa şayed

Dişleri hep dökülür darbe-i misvâkımdan

Yüz sürüp dergâh-ı Hakka diledim hayır ü necât

Hem dahi âtifet Hazret-i (Cevlâk) meded [S.97, s.1]

A.R

3.52. Doksan Sekizinci Sayı

Mutlaka Nazır Olmalıyım

(Sansürlenmiştir.) [S.98, s.1]

A.R

3.53. Doksan Dokuzuncu Sayı

Ve Min-El-Garaip!..

Evet, öyle. Garip bir hâl. Fakat bu günlerde üzerimde musırran icra-i hükmeden bir hisse bakılacak olursa hesabımca hükümete geçmek için bana da sıra gelmekte olduğuna hükmetmek icap ediyor. Çünkü rüfekanın ekseri nevi nevi mansıb-ı vekâlete şeref bahş-ı istihal oldular. Fakat ben ne nazırı olayım, hayretteyim.

Sadaret, ağır bir şey, istemem. Harbiye, hiç anlamadığım bir sanat. Bahriye, kezâ. Şurâ-yı devlet, kavânin ile zaten başım hoş değil. Evkaf, öteden beri aleyhindedim. Ziraat, bir kere bahçe merakına düştüm idi, soğan bile yetiştiremedim. Ticaret, bu kadar açığöz var iken bana düşer mi? Maarif, ehline aittir. İaşe, şimdi akşamları bile evde yiyemiyorum. Meşihat şu günlerde fes bile başıma fazla geliyor, birde sarık, kabil değil. Dâhiliye, buruntu tutar diye korkarım. Hariciye, İngilizcem yok... Ehl.

Maahaza yine nazır olmak, vükeladan bulunmak buna mukadder olduğuna dair alamât ve işaret var. Zira bundan otuz beş sene evvel Posta ve Telgraf Nezareti Fen Kalemine memur olmuş idim de beni fabrika kâtibi tayin etmişlerdi. Her şeyde bir menşe aranır ya!... Bir gün üstad-ı muhteremim müteveffî (Emil¹³ Lokovan) Efendi beni çağırdı. Nezarete hitaben yazmış olduğu Fransızca bir tekriri verdi. Bunu tercüme ve tebyîz eyle dedi. Derhâl yerime avdet ederek emrini ifa eyledim. Kendisini takdim eylediğim sırada da bana:

-Çalış, sen. Büyük adam olacaksın!

Demesin mi? Filvaki öyle bir hâce-i âli-kadrin böyle bir teveccühü ben ilelebet nail-i ikbal etmeye kâfi ise de hırs-ı pirî söze inandırmak istemiyor.

Şaka değil, bir zaman Nâfia Nezaretini kolladım. Eski, tecrübe-dide nuzzâr-dan beri:

-Hakkında mucib-i zarar olur.

Dedi, el çektim! Sabık (İttihat ve Terakki) fırkasına mensup idim. Ne mebus yaptılar, ne de âyana koydular. Biliyor musunuz? Ne çekilmez bir menkubiyettir!

¹³ Emile

Valilik hiç sevmediğim bir memuriyet!! Eşrâf ile konuş, jandarmanın kumandanlığı ile görüş, defterdar ile sövüş, mektupçu ile barış!

-Durun bakalım. Ben bir şey olacağım. Lakin:

(Gelirse devlet bize maal-kerâhe gelir). [S.99, s.1]

A.R

Mösyö Mişo ile Mülakat

Veliâht memuriyet-imahsuseyi haiz değil- Mösyö Mişo Sulh Konferansı'nda Romanya murahhası- Romanya kapısı- Büyük Romanya- Dobruca İslamları

Ûlâsı akşam Bükreş'ten hususi trenle şehrimize muvâsât etmiş olan Romanya veliahdı Prens Nikola¹⁴ cenaplarına muharrirlerimizden bir müracaatla mülakat etmiştir. Prens cenapları refakatlerinde bulunmakta olan sefiri Mösyö Mişo'nun mülakat etmesini emrettiklerinden muharririmizle meşaralye arasında atideki muhavere cereyan etmiştir:

-Prens cenapları ile bir memuriyet resmiye-i mahsusa ile mi seyahat ediyorsunuz?

-Prens cenapları tahsillerini ikmal etmek için Londra'ya azimet ediyorlar. Gerek burada gerek Avrupa'da bir memuriyet resmiye ifasına memur değildirlere. Yalnız ben Londra Sefiri sıfatıyla tekrar eski vazifemi ifa eylemeye başlayacağım ve Romanya murahhası sıfatıyla sulh konferansına iştirak edeceğim, aynı vazifeyi heyetimiz meyanına bulunmakta olan Romanya'nın Paris sefareti hukuk müşaviri Mösyö (Rozenal) dahi itfaiye memurudur. Diğer arkadaşlarımızdan Mösyö (Labadato) sefaletin tarih müşaviridir.

-Romanya kapısı kimlerden mürekkeptir?

-Kabineyi teşekkül eden General (Kavando)dur.

-Bunun muvakkat bir askerî kabine olduğu söyleniyordu?

-Yok, (Kavando) kabinesi bütün manasıyla bir kabinedir. General bizzat riyaset vükela ile hariciye nezaretini deruhte etmiştir. General (Gregoresko) Harbiye Nazırı; sabık maarif nazırlarından ve akademi azasından Mösyö (Boni) Maarif Nazırla-

¹⁴ Nicola

rı, ordu kumandanlarından (General Litvayano) Dâhiliye Nazırı, Mösyö (Yozdoan) adliye, Mösyö (Saliski) nâfia, Mösyö (Ünesko¹⁵) emlak-ı amiriye, (Konesko) ticaret ve sani, (Kirbançevsko) maliye nazırındır. Ancak birkaç güne kadar bu kabine çekilerek Mösyö Tekyonko'nun kabine teşekkülüne memur edilmesi mukarrirdir.

-Romanya amal-i milliyesini tamamen istihsal etti mi?

-Evet, zararlarımızda arzumuz dairesinde tamamıyla istihsal ettik.

-İmlanız ve zararlarınız neden ibaretti?

-Zararlarımız, bildiğiniz vecihle, Dobruca'nın ziyai idi. Bugün Dobruca evvela Almanlardan sonra da Bulgarlardan kâmilten tahliye edilmiştir. Dobruca'yı 913 hududumuza kadar istirdat ettik, Dobruca yine Romanya'nındır ve Romanya'nın kalacaktır.

Amalimize gelince, bizi harb-i umumiyesi vekalen sebepler Bessarabie, Transilvanya gibi Rumlara ait arazinin istihsali, hulasaten Romanya'nın milli vahdeti idi. Bu vahdet bugün mahsul bulunmuştur. Bessarabie geçen sene ahlak edildiği gibi bir ay evvelde Transilvanya ve Bukovina'da Romanya'ya resmen ihkâk edilmiştir, bunlara müteallik beyannameler kral tarafından neşrolunmuştur.

-Dobruca İslamları hakkındaki mütalaat mukarreratınız nedir?

-Dobruca İslamları şimdiye kadar Romanya'nın inkişafına kemal sadakatle çalışmış gayur, metin, faal bir ensardır. Dobruca'nın hayat inkişaf ve terakkisinde bunların pek büyük tesir ve dâhili vardır. Biz Romanlar Dobruca Türklerini daima sevmiş, iyiliklerine, milliyet ve âdetine hürmet etmiş idik. Bu hürmetimizi bu seferde ibzal etmekten geri durmayacağız.

-Bu zavallıların birçoğunu Bulgarlar hicrete mecbur etti?

-Pek yazık, biliyorum, mümkünse ocaklarına avdet etmeleri için keşke teşvikatta bulunulsa... Yerlerinde hüsn-ü istikbal göreceklerinden emin olunuz. Bulgarların yaptığı muameleye maruz kalmayacaklarını temin ederdim. Bizim onlara ihtiyacımız var. Prens cenapları ve heyetiniz şehrimizde çok kalacak mısınız?

-Bu akşam gidiyoruz.

-Şehrimize bir Romanya heyetinin geleceğinden bahsediliyor?

¹⁵ Unesco

-Böyle bir heyetinin dersaadete vürudu haberi doğru değildir. Bu haberi teki-
zip edebilirsiniz. [S.99, s.1]

3.54. Yüzüncü Sayı

Gördüm, (Nefi)nin Sopa Elinde...

(Sansürlenmiştir.) [S.100, s.1]

A.R

3.55. Yüz Birinci Sayı

Yave!

(Timurlenk), Hoca merhum ile hamama gitmişler. Soyunup futaları takınmış-
lar

(Timur) demiş ki:

-Bana bir paha biç!

Hoca bu!.. Sözünü kısırganır mı?..

Demiş ki:

-Altı yüz!

(Timur) yan bakmışta:

-Bu benim futamın pahası!

Hocada dik bakarak:

-Bende zaten ona paha biçtim!...

Demiş

Şimdi dellâl-i asır, bizi mezada çıkarsa ne verirler, dersiniz? Hele bu çıplak-
lıkta!

Acaba biz bu üryanî ve perişanî ile ilelebet Çıplak (Mustafa)nın ahlaflı oldu-
ğumuzu mu enzar-ı umumiyyede ispat etmek istiyoruz?

Büyüklerimiz söylerler idi:

-Allah, bir ferde bela verecek mi, önceden aklımı alır.

Keşke canımızı alsaydı da bu kara günleri görmeseydik!

“Babası oğluna her dem der idi yaveledi!

“Kendisi yave idi oğlu dahi yaveledi. [S.101, s.1]

A.R

3.56. Yüz İkinci Sayı

Bir Veda

Şimdiki Türk şairlerinin cedd-i alası olan (Galip Paşa) merhum, divanında der ki:

“İstikratoza bak hele himmet gımırâyı”

“Hapşengi çalıp elle kıcıyla kıvırayı”

Bizde galiba ıstakoza döndük, ama haşlanmışına! Ne gamirâyuz ne de kıvırâyuz!

Dün yolda giderken pırpıntıları sırtlarında sılacı iki neferle görmüştüm. Dedim ki:

-Gözünüz aydın hemşehriler!.. Artık köyünüze varır, sevdiklerinize kavuşursunuz!

Kara yağızı yüzüme baktı. Bir gözünün içi damar damar kızarmış idi.

-Hangi köye efendi?

Durdum. Çünkü tavrında Türk'e has olan bir ciddiyet gördüm.

-Senin köyün yok mu?

-Allah bilir. Yerinde olsa bile bu gidişle elli günde varamıyoruz. Kışta geldi çattı. Yollarda mı kalırız. Kurtlara mı uğrarız, belli değil..

Yanıdaki sarışında gözlerini kırparak dedi ki:

-Hem teslim olduk hem yaya kaldık!

Şimdi siz bu iki zihniyete bakınız, hangisinden ibret alırsınız? Bittabi ikisinden de! Biz halkı bir şey bilmez, anlamaz zannıyla hareket ettikçe daima badireden badireye düşmekten kurtulamıyoruz. Geç, güç anlıyorlar ama bizden daha iyi anlıyorlar. Daha fazlası var, bizden ziyade birbirlerini güzel, doğru olarak anlıyorlar. Pekiyi bilmeliyiz ki bu milletin vebali kimsede kalmaz.

“Vicdanıdır isâet fi’linde âdemin

“Davacısı, şuhûdu, kavânîni hâkimi

Ama mağdur olanları ne yapacağız?... Zavallılara birer sigara verdim, ellerini sıktım. Onlar ilerlediler. Ben kendilerini kaybedinceye kadar arkalarından baktım. Yolun dönemecine geldiklerinde ikisi de döndüler. Birer temenna ettiler. Sapıp gittiler. Veda ettik. Duyduğum hüznü asla unutamayacağım. [S.102, s.1]

A.R

3.57. Yüz Üçüncü Sayı

İstanbul, kuş bakışı...

-Nereye?

-Oraya!

-Bu kim?

-O!

-Bu resim kimin?

-Onun!

-Sen ne tarafa?

-O tarafa!

-Ben ne tarafa?

-İstersen bu tarafa!

-Bu serpuşu hiç görmemiş idim

-Fransız!

-Öteki?

-İngiliz!

-Ya..! Daha öteki?

-İtalyan!

-Daha daha öteki?

-Japon!

-Amerikan!

-Daha daha daha daha öteki?

-Onu tanıyamadım

-Sakın şey olmasın

-Dur bakıyorum! Dur!... Acaba, gazeteci mi, zurnacı mı, jurnalci mi, ittihatçı mı, itilafçı mı, politikacı mı, ebeci mi, kebeci mi? [S.103, s.1]

3.58. Yüz Dördüncü Sayı

Yeni Bir Mahrec-i Muharririn

(Mehmet Efendi) namında cidden meczub-ı ilahi bir zat var idi. Şehirde dört döner, gezinirken birdenbire durur, kendi kendine hitaben.

-Mehmet Efendi! Adam ol!

Der idi.

Bu zat vefat edeli hayli zaman oldu. Fakat ben adam olamadım. Olmuş olsaydım böyle mi olurdu. Hiç olmazsa Beyoğlu mahfilinde bulunur. Kulüplerde arz-ı endam eder, şunun bunun arkasından sürter, konferanslarda söz söyler, kumar masalarından sahib-i rey geçinir, sansürlü zamanlarda ağzıma geleni yazar, yeni moda sername, bir imza ile mübeyyiz makale tertip eyler idim. Yalnız hâlihazırda şu var ki son cümleye nazaran adam olmaya başladım. Tenezzül buyrulsun:

-Neden anladın?

Diye sordun! (Fuzuli)nin dediği gibi ondan bilirim ki benimde iki fıkram tayy ve ihraç edildi ve yerleri bembeyaz çıktı. Pek tabii olarak o günden beri yüzümde bir aklık hissetmekteyim.

Rabbim cümlemizin yüzünü ak eylesin, bugünlerde yine nevzuhuran-ı erbab-ı muharrir ağızdan:

-Benim makaleyi çizmediler.. İyice teessür...

-Bir makale yazacağım ama... Çizecekler...

-Çizilsin, mizilsin.. Sabredemeyip yazacağım!...

-Ben yazayımda onlar çizsinler!...

Gibi zaman ve hale münasip tevarüdat vukua gelmekte imiş.. Öyle ya!.. Yazmalı!.

Bende (Naci) merhumun duasına bil-iştirak:

“Bir hakikat kalmasın âlemde Allah’ım nihan”

Demekte onlarla muvazabet ederim. [S.104, s.1]

A.R

3.59. Yüz Beşinci Sayı

Gördüm (Nefî)nin Sopa Elinde

Çekme artık oluverir seyf-i muallâ cevheri

Bir gaza kıldık ki mahzun eyledik peygamberi

Öyle bir hay huya düştük, öyle çarpıştık ki biz

Kan ile ecsâd ile doldu cihanın heryeri

Sırtımızda bir çaputla başımızda bir külah

Kaldık açıldık hulasa bir kemikle bir deri

Bomba, torpil, top, tüfek, kurşun, deniz tayyaresi

Zühre-i raks eyler semada, bizde birde serseri

Bir siyaset, bir selimet bizde ki âlem şaşar

Feylsofu, Vilson' u, kasabı hatta berberi

Akl-ı gel olduk çıkardık ağzımızdan baklayı

Senemi durduk peşimizde ey hakikat git geri!

Ekseri bulmaz ifâkat-ı hasta hicran-ı aşk

Sen ne dersin ey gönül? Varsa mecalin gel beri!

İşte erkân-ı hükümet, işte matbuat-ıdehr

İşte bunlardır bütün milletlerin tac-ı seri

Mutlaka bir bahs açar, darb-ı misaldir, evvel kader

Nazik olmaz, nazenin olmaz kenarın dilberi

Bunları zikretmeden gelmez server ü neşemiz

Ey zaman, ey zümre-i hayrveesait rehberi

Ettik iflas-ı dirayet, itibara yok mahal

Yani inanmazsanız siz yoklayın defterleri

Nefi ahir zamanım kimseden etmem hızır

Gelse hatta üstüme cümle cihanın leşkeri

Bak ne hâle geldi şekl-i müşkülât dehr-i dün

Attılar fevk-i seririnden zavallı Kaysari

Kendi ırsının mani şeun-u kâinat

Geldi ferhenk serveri-i siyaset perveri

Bir gazel tarh eylesem belki kasidem söylenir

Bende olmak isterim şair ve beyanın mifheri

Ey olan cümle umurun menşe-i zevk âveri

Olma artık bizlere şer ve habaset masdarı

İrtikâb-ı zillet ve rüşvet bizi bir yaktı kim

Kalmadı meydanda hatta bir avuç hâkisterî

Dâvera, dad-ı evra, serbaz-ışahan, hüsrev

Ey Keremkâr muazzım, ey Celâlet serveri

Bir dua etsem sana bilmem kabul eyler misin?

Bir dua ama bilirsen her duanın ekberi:

Sabr u takât, akl u idrâk eyle ihsan bizlere

Ta ki bizler olalım feyz u selâmet mazharı [S.105, s.1]

A.R

3.60. Yüz Altıncı Sayı

El Cunun Fünun Akallüh Sebun

Yirmi, otuz, belki kırk sene evvel (İstanbul)un türlü türlü kutbu, meczubu, delisi, divanesi var idi. Mesela (Şeyh Çivi), Torbalı (Hüseyin) Deli (Salih) bu zümreden idiler. Bu zevatı gençler bilmezler. Memleketin tecellisi bu ya!.. Siz o zaman inkişaf-ı ruhiyesine bakın ki güya nice senelerden sonra meydana atılan (İttihat ve Terakki) prensiplerinin pişdarı etmişçesine Rum ve Ermeni vatandaşlarımızdan da belli başlı iki zat zuhur etmiş idi: (Deli Corci¹⁶) ile (Artin) mi, (Hampazson) mu, her ne şahıs ise.

Ah! O zamanlar, ne zamanlar imiş!.. Delilik bile mütekabil!..

Maahaza bu rical-i cünunun her birinde ayrı bir hamiyet, ayrı bir keyfiyet, ayrı bir zihniyet var idi. Mesela Şeyh Çivi koca koca insanlar yutar, Turnalı Tahsin müstehzi müstehzi dolaşır, Deli Salih elde fener, ayaklar yüksek nalınlar ne din bırakır ne de iman söver, Deli Corci sabahtan akşama kadar sokaklarda:

-Düttürü, düttürü!

Diye eliyle boru çalar, (Artin) hem yürür, hem de öte yanına

-Ava kiki dolmaya!

Der idi.

Hayatın ne ehemmiyeti var? Bunlar birer birer sahne-i ibaretten çekildikten sonra aynı cinsten bir zat daha türedi idi. Lakin zavallının ömrü vefa etmedi. O da şahadet parmağını darp ve raksa delalet eder gibi tahrik ederek:

¹⁶ Georgy

-Oynama balık, satarım seni!

Zemzeme-i piş fermasıyla demgüzar olurdu.

Şimdi vekil istiyor ki bu meşâhîr-i meccânîne mümessil-i taraf-bariden bir daha halk edilsin.

(Sansürlenmiştir.) [S.106, s.1]

A.R

3.61. Yüz Yedinci Sayı

Dünyaya İkinci Geliş!..

Kudema-ı zürefadan, bizim eski kafalı dediklerimizden mübarek zat var idi. (Makriköy)de oturduğum senelerde komşum idi, hemen her akşam, her sabah buluşur, görüşür, sevişirdik. Hatta aileler arasında da aynı muhabbet cari idi. O beni evladı, zevcesi de refikayı kızı gibi severdi. Bir hâlde ki bizde mükellef bir yemek pişse biz onlara, onlarda pişse onlar bize tattırmaz olmaz idik.

Uzun boylu, kuruca, yetmiş, yetmiş beşlik, pos ak bıyık, eski kıyafette mülebbes, sözü, muhabbeti hoş, hayırhah, kerim idi.

-Mide yaparmış!

Diye ekseriya (amer) içerdi. Birgün gazinoda yine elinde bir (amer) kadehi ağır ağır yanıma geldi. Artık içi dışı tırtıllanmış gözlerini benimkilere dikerek şive-i mahsusuyla dedi ki:

-Oğlum, bu dünya fani dünyadır, kimseye kalmaz derler... Meğer yalan imiş!

Kadehi yarıya kadar çekti. Yalanıp ağzını ezip, yüzdükten sonra:

-Hani ya bizim altımızdaki evde oturanların bir züppe oğlanı yok mu? Fransızca okur, sen gelmeden o, dedi

-Ne dedi?

Kadehi tamamladı; yine yalandı, bıyıklarını mendiliyle silerek tane tane:

-Dedi ki: Bir insan öldükten sonra vücudunun bilmem neleri toprağa karıştırmış, ondan sonra bildiğimiz ebeğümece, hindiba, ballıbaba, diken, falan olurmuş! Bunları biz toplar, hayvanlar yer imiş! Daha sonra insan, hayvan çiftleşmez mi ya!

Ondan oraya geçermişiz... (Oturarak gazinocuya hitaben) Sen bir amer daha ver!.. (Bana teveccühle) işte oğlum.. Bu muameleden sonrada biz yine dünyaya gelirmişiz, sen o komşusun, ne dersin?

-Evvla sen ne dedin onu anlayayım, çünkü benden görgülüsün?

Gözlerini açtı. Kafası mühtez, dudakları raşedar bir hâlde:

-Dedim ki: Sen galiba ikinci defa gelmişsin. Birinci olduğun zaman otlayan hayvan imiş!..

Gülmeden katıldım idi. Çünkü öyle bir tavır almış idi ki saniye mukavemet kabil değil idi. Ayağa kalktı, söyleniyordu.

-Bir daha mı gelirim!.. Nah sana!.. İnsan değil canavar yutsa yine gelmem! Geleyim de bunun gibi mi olayım! [S.107, s.1]

A.R

3.62. Yüz Sekizinci Sayı

Eşek Davası

Kırkıktan sonra saz, ellisinden sonra da riyaziye!.. Ya!.. Tahsil için sinn olmazsın derlerdi de inanmazdım.

Dün hocam:

-Bugün dersimiz müselles-i kaim-üz zaviyede vitr-i kaime murabba dıl'eyn-i kaimeyn murabbaları mecmuuna müsavidir, buna hendesece haşa huzurdan (eşek davası) ıtlak olunur, demesin mi?

Şaştım, kaldım. Burada da mı eşek davası var?... Ya Rabbi! İnsanlarla irtibatını gördük ve bilir idik. Hele bu harp esnasında bu hayvanların gördükleri hidemât-ı cemileyi unutmak kabil değil. Fakat hendeseye nereden girmişler?..

Beşeriyet bu! İsteddiği zaman hayvanı da eşyayı da işine, ilmine, pek zayıf olan irfanına, hatta izzet-i nefis vicdanına sıkıştırır!

Dedim ki:

-Hoca!.. Acaba bunun sebab-i tesmiyesi nedir?

Güldü.. Cevaben:

-Pek çabuk halledilir, bir dava olduğu için!..

Birdenbire anlamadım da sordum:

-Ne? Eşeklik mi?

O da irkildi; anlayamadı ama biraz sonra kendisini topladı. Kemal-i ciddiyetle dedi ki:

-Hayır! Bu dava-yı hendesesi!..

Bu cevap üzerine geniş bir nefes aldım.

-Ver elini öpeyim!.. Ha şöyle!... O...h!... Yoksa dersi bırakacak idim!

Zavallı hayvancık!... Her hizmetimizi görür de yine hakareten kurtulamaz. Bizler ne kâfir-i nimet mahlukuz! Lisanımız bile tahkirden usanmaz. Mesela deriz ki:

“Eşek tekkeye taş taşımakla derviş olmaz”

Veyahut:

“Eşeklik dâd-ı haktır herkese olmaz nasip”

Hâlbuki?...! [S.108, s.1]

A.R

İzmit Mektubu

İzmit muhabir mahsusumuzdan: 18 Kânunuevvel

İzmir hayat ve kesayiş başlıyor- terhisin teessüratı- Ticarete kimler hâkim?- Rumla-
rın maskaralıkları- İngiliz amiralinin şayan-ı teşekkür kararı

İzmit canlanıyor:

İzmit livasının, kadim yerlilerinden başka Dobruca ve Rum ili halkından, Abaza, Gürcü, Laz, Çerkez, Ermeni, Kızıl Baş ve Rum köylerinden mürekkep olan ahalisinin, yüzü son günlerde gülmeye başlamıştır. Malum olduğu ve cihetle harb-i umumiyenin infilakı ile duçar sekte hattı felç olan hayat ticarete ve sanayiye yavaş yavaş canlanmaktadır. Umumi seferberlik, ahalinin en zinde ve çalışkan kısmını tar-

lalardan ve daralsanahlardan alarak cephelere sevk ettiği gibi, tehcir malumatıda umumi hayatın tevkifine sebep olmuş idi. İzmit'te hayatın payitahtından daha pahalı olmasını intaç eden sebeplerin başlıcası budur. Seferberlik ve tehcir meseleleri neticesinde İzmit'te ancak birkaç büyük mağaza açık kalmış idi. Bundan başka sebze, bakkalda ihtiyacı-ı umumiyenin tatminine medar oluyordu. İşte terhis başlar başlamaz, İzmit şehrinde ve bittabii bütün sancak dâhilinde eser hayat ve faaliyet nemâyan olmaya yüz tutmuştur. Evvelce tehcir edilip avdet edenlerin bu hususta tesiri kabil inkâr değilse de, İzmit'i canlandıran asıl sebep, terhis edilenlerin işleri başına gelmeleridir. Esasen buranın ticareti harpten evvel nüfus nüfusa Türk ve Ermeniler elinde idi. Türkler Ermenice büyük Çıftılılara sahip oldukları gibi bağ ve bahçeler işletmekte idiler. Binaenaleyh İzmit'in tekrar hayata girmesine ordudan avdet eden Türkler sebep olmaktadır.

Rumların maskaralıkları:

(Sansürlenmiştir) [S.108, s.2]

B.

3.63. Yüz Dokuzuncu Sayı

Vay Burnum!..

Müteveffi doktor (Kurusıkı)yı nasıl aramayım?.. Nezleye birebir ilaç bulmuş idi. Orta boy, iri kafa, lokma göz, ablak çehre, kırık az kumral sakal, balıketinde, ayaklar poyraz kalıp, boyundan kırmızı kuşaktan kravat, bir elde kalın meşe bir baston, bir elde alât u edevat ve muâlecâtı muhtevi meşin çanta köyden köye gezerdi!

Yine böyle bir devir ve teftiş esnasında köylünün biri arz-ı hâl için huzuruna çıkar der ki:

-Aman hekim efendi? Ben bu nezleden artık bıktım. Bunu kökünden kes!

Doktorun vakar ve mehabeti de var idi. Kemal-i ciddiyetle başını sallayarak:

-Dur!.. Biraz sonra gel!.. Sana iki fitil vereceğim. Onları burnuna yerleştirir, sonra bir kibrit çakarsın. Olur, biter!

Filvaki yarım saatten sonra köyde bir hadise-i facia vuku-yu şüyû bulur. Ne?..
Biçare köylünün burnunun yerinde yeller eser.

O vaktin Zaptiye Nezareti, benim doktorun hazakatinden haberdar olmadığı için hadise akseder etmez doktoru tutarlar. İstintaka verirler. Müstantik:

-Sen deli misin? Nesin?

Kurusıki:

-Hayır, doktorum!

-Öyle ise bu iş ne?

-Ne olmuş ki!

-Herifin burnunu atmışsın!

-İyi ya!...

-Nasıl iyi?

-Basbayağı iyi!.. Artık bir daha nezle görmez.

-Ne söylüyorsun?

-Doğrusunu söylüyorum. Burun kaldı mı ya!.. Bana da “kökünden kes”, dedi, kestim, işte!..

Tavsiyeye hacet yok. Böyle kestirme ilaçlar her zaman bulunmaz. Maahaza zaman burun kabarmasına da mütehammil değil. Nice yıllardan kukla oyunlarındaki maskaralıklar arasında işitilen:

-Vay! Burnum!

Diye feryat edenleri az mı gördük?.. [S.109, s.1]

A.R

3.64. Yüz Onuncu Sayı

İdare, Müdara, Dubara

Mektepte bir mubassırımız vardı. Bize her nasihat verdikçe şu kelimeleri im-la-yı sahihlerini bi-t-tahrif (h)leri (elif)e tebdil ederek yüzümüze bağırıp durur idi.

Hâlbuki biz bu üçündende bir şey anlamaz idik. On yaşında (idare)den ne anlar, (müdüra)yı ne bilir, (dubara)yı nasıl yapar?

Zavallı mubassır, seci meraklısı olacak ki kelimelerin sonlarını böyle birbirine uyduruyordu. Ben buna beş altı sene sonra (Mebânî'ül İnşa) okurken biraz akıl erdirdim.

Zaman geçti. Ev, bark sahibi oldum. Başıma bir (idare) meselesi çıktı. Bre aman!.. Hissediyor idim ki mubassırın nasihatini iyice dinlememişim. Çünkü bir türlü idare etmiyordum. Valideye veş, kayınpedere yanaş, kitapçı (Arakel)e danış, matbaaya var. Kabil değil. Evin bütçesi açık kalırdı. Fakat anlamaya başlar gibi oldum ki tabiat-ı idareyi ihlal etmekte. Kendi şahsiyetimin, biçare refikamın dâhili pek az. Biz iki kişi olduğumuz halde evin içinde iki hizmetçi, bir uşak, arada sırada bekçi, imam efendi, şu bu, dadım, dayım, sütinim, akrabadan dul kalmış bir kadın, onun kızı, kızının toramanı, bildik, arada sırada ödünç isteyen ehıbbâ, fukara-ı sabirin, tütün, biraz akşam âlemi, tiyatro, çalgı, hiç bir şey değil ama köprü parası, tramvay, şimendifer, araba, tünel kirası, lokanta, lüzumu hâlinde otel behası, fes kalıbı, potin boyası, tıraş, hamam masarifi, ramazanlarda iftarlar, bayram hediyeleri, ufak tefek avarelik, partisi üç veya dört portakalla tavlâ, bezik, iskambil, herhangi velime, hitan, vilâdet taarüfeleri, Kâğıthane, Fener, Sular tenezzühü, kitap, gazete merakı, velhasıl bir takım avarız ve haşviyat kesemi boşaltıyordu. Hâlbuki ben bunların hiçbirinden geçmezdim. Binaenaleyh bir aks-i tesir ile müdaraya mecbur oluyordum. Bir kere bu cihete meyl hasıl oldu mu dubara kendiliğinden zuhur ediyordu: Valideye acındırmak, kayınpederi refika vasıtasıyla muavenete icbar etmek, okuduğum kitapları satmak, filan tarzda bir kitap çıkarsak süzeriz diye kitapçıyı kandırmak, gazetelerde şunun bunun hoşuna gidecek makaleler yazmak, üdeba ve azim muharririne çatmak, Babıâli Caddesi'nde kemal-i gurur ile geçmek, elde, koltukta (Jan Jak Russo¹⁷), (Hugo) veya (Monteskiyo¹⁸) asarından birini okumadan taşımak, ben en eski bile olmadığım hâlde eski diye yâd edilen erbab-ı kalemnden muhterem ve herhangi bir zata tariz etmek, onların esna-ı müsâhabette müdani, yeni denilenlerle görüştüğümde müdahil olmak, hafiyelerle mecâlisde paşayı metih ile vükelayı zemmetmek, emin olduğum arkadaşlarla memleketi, usul idareyi tenkit eylemek, velhasıl ahlak-ı fayda-yı maluma dâhilinde yaşamak zaruret hükmünü alıyordu.

¹⁷ Jean Jacques Rousseau

¹⁸ Montesquieu

Bir tebeddül, yalnız beni değil benden daha pest-tıynet olanların cümlesini azimkâr, namuskâr, vefâkâr, rehakâr, hürriyetperver, meşrutiyetperest, mücahit, kanun-i eda, tabir-i iptidaisiyle nigehtan etti. Fakat bir darbeye 1] az kaldı cümlemiz sarık, abanı saracak idik, içimizden itikâfa girenler bile bulundu.

Ferdin ahval-iumumiyesinde büyük bir rol oynayan bu üç kelime, dolayısıyla heyet-i içtimaiyeninde ahval-i umumiyesine taalluku hâlinde doğrudan doğruya hükümet denilen şeklin ef'al ve icraatine tesir eder. Ondan sonra terbiye-i siyasiye alacağı mahiyeti alır. Demek ki millet, hüviyet-i hükümeti de değiştirir. Hükümet, mahiyet-i milleti değiştiremez. Onun içindir ki istipdata nispetle terbiye-i akile-i medeniyetin insaniyet grupları üzerinde hâkim olması erbabınca mukteza görünüyor. Fakat bir millete böyle hassasiyet-i şerifeyi vermek ne kadar güçtür!.. Yenidoğan bir çocuk bile ef'al ve ahkâm-ı ibtidaiyesinde asi, ziyankâr bi-âr ve müsrif görünüyor. Bunu analar, babalar bilir. İdare, müdara, dubara ister.

Demek ki mubassırım, benim henüz anlamaya başlar gibi olduğum hakâike vâkıf imiş. Mevla rahmet eylesin. [S.110, s.1]

1] 13 Mart Vakası

A.R

Bir Şehit Validesinin Mektubu

Samsun'dan "Şöhret" imzasıyla aldığımız bir mektupta deniliyor ki: Seksen beş yaşında alil bir kadını. Birinci ordunun ikinci fırkasına mensup piyade altıncı alayın üçüncü taburunun dokuzuncu bölük mülazım evveli Tevfik Efendi'nin validesiyim. Biricik oğlum, bu harp umumi badiresinde, İran cephesinde Kirmanşah civarında şehit oldu. Harbiye nezaretinden Canik mutasarrıflığına gönderilen 28 Nisan sene 1334 tarih ve 680 numaralı tahriratta oğlumun 6990 kuruş muhafelatı harbine nezaretinde bulunduğunu bildirmesi üzerine aliyülâlâ sol verasetimi mübeyyin hacet-i şerriye tanzim edilirdi ve mutasarrıflığın 25 Mayıs 334 tarih ve 6369 numaralı tahriratla nezaret mezkureye gönderildi. Yedi aydır bekliyorum; hâlâ para gelecek. Bu sen ve salimde yegâne oğlumu kaybettiğime mi yanayım, senelerden biri çekmekte olduğum sefalet mi? Şehit analarının hukuku böyle mi muhafaza olunur?" bu

sözler, basitliği nisbetinde muallim ve mübkidir. Fazla bir söz ilavesine lüzum görmüyorum. [S.110, s.2]

3.65. Yüz On Birinci Sayı

Karnavala Mı Çıkacağız

Evvelleri ne iyi idi? Kış gelse de kartopu oynasak diye hevesleniyorduk. Şimdi kış geldi, kar yağmadı ama toplar hazır!.. Oynamak değil kımıldanmak ihtimali bile yok!.. Oynatırlar, o başka!

-Şair ne demiş ne demiş?

-Ateş kenarı kış gününün lalezarıdır.

Bu kış lale boynumuzda. Lalezar harap. Ateş kenarda!.. Ateş kenarı değil acaba ateş yüzü görecektir miyiz? Bu müthiş yıla Arapların tabiri vecihle (senetül-fahm) denilse reva. Evvelki senelerin müsadere, vaziyet, gasp gibi askerî, beledi te-cavüzâtı kömürcüleri öyle yıldırılmış ki herifler aldıkları kömürleri evlerinde veya sair kapalı bir yerde depo ediliyorlar, dükkânlarına bir iki çuval getirerek mostralık yapıyorlar. Ömrümde kara bir şeye imrenmemiş idim. Bu sene kömür dolu çuval gördüm mü ağzımın suyu akıyor. Öyledir!. Zaten güzellik nispettir, çuvalda giyilse şirindir!

Analarımız, babalarımız kiraz mevsiminde kömürlüklerini dolduruyorlardı. Biz tam mevsiminde alıyoruz veyahut alacağız, fakat bulabilirsek!.. Onlar pırnal kömürünü, on iki, meşeyi sekiz paradan alırlardı. Biz daha şimdi hattamıncı, taşı, kumu da beraber olduğu hâlde her nevi'ni on bir on iki kuruştan alıyoruz!

İşte asıl (karakış) diye bu kışa denir. Vaktiyle böyle kışlarda da incimat edenler bulunurdu. Kömürün sırmalı çevreye konduğu küçüklemekte işitmiş idim.

(Kömür! Kömür! Diye sûbesû ararım)

(Bu nâr, nâire-efsun-ı hanüman olalı)

Geçen gün biri söylüyordu:

-Bu kış yorganların bizden çekeceği var!.. Yük yüzü görmeyecekler! İstanbul kıyafeti öyle değişecek ki...

Palto yok, kürk yok.. Ne yapacağız? Bittabi alınlarından söktürüp birer kol yaptıracağız, giyip çıkacağız!.. Buhara hacılarının kolsuz üstlüğü... Kar gözüme görünmesin diye burada siyah gözlük taktık mı karnaval halt etsin!.. [S.111, s.1]

A.R

Mister Vilson'un Paris'te Mühim Bir Nutku

Sorbon Darülfünun'da- Tarih ve hukuk doktoru unvanı- İki esas- Cemiyet-i Akvam Paris 22 Kânunuevvel- SorbonDarülfünun'da dört fakülte tarafından Mösyö Vilson'a yapılan resm-i kabul münasebetiyle Paris Darülfünun'u tarafından hukuk ve tarih doktoru unvanı verilmiştir. Mösyö Vilson burada irad ettiği nutukta ezcümle demiştir ki:

“Bu muharebeye hürriyetin muzafferiyeti, ruh-u metanetin bütün cihana hâkim olduğunu anlatmıştır. El yevm dünyanın üzerinden kuvvetli bir kudret-i hallâkıya seyran ediyor. Bu cereyana muhalefet etmek isteyenlerin hepsi bela-yı merhamet yıkılacaktır.”

“Sulhun şeraitini akdetmek için toplanan veya toplanacak olanların vazifesi, bunlar insaniyetin hadimleri bulduklarından şayan-ı hayret bir surette sadeleşmektedir. Eğer biz insaniyetin o emrine ihale-yi sem itibar etmez isek tarihin şimdiye kadar kaydettiği en şedit en ihanetkâr bir iflas ahlakiye kesb-i liyakat ederiz.”

Bade Mösyö Vilson Cemiyet-i Akvam'ın teşekkürüne nakil kelimeler ederek demiştir ki:

“Cemiyet-i Akvam cihanın bütün insanları tarafından tensik ve teşekkür edilmiş bir kuvve-i ahlakiye sıfatıyla kimin tarafından ve hangi saat ve dakikada olursa olsun irtikâp edilmiş veya ihzar olunmuş bir haksızlık veya taaddünin üzerine vicdan cihanın ziyasını temerküz ettirmelidir.

“Eğer merkezi Avrupa devletleri bu harpteki maksatlarını on beş gün evvel umumi meydan münakaşaya koymuş olsalarda bu harp infilak etmemiş olacaktı.

“Binaenaleyh darülfünun fikir ve ruhuna esasen muhalif olan bu harbin verdiği derslerin tarafgizde namîkî bir surette tetebbu edildiğini hissediyorum.

Darülfünun, fikir ve ruh mefkûrelerinin muzafferiyeti, hakikatin kabulünü, hayatın tasfiyesini tehir eden her türlü esbaba muhasımdır. [S.111, s.2]

Ekmek Müteahhitlerinden Ziya Bey'le Mülakat

İaŒe Nezareti'nin akdettiği mukavelenameler hakkında malumat- Mukavele- name müddeti bir ay- Unun uvalı elli kuruŒ- Ekmekler beŒ yüz gramlık ve kırk pa- raya cinsi Œimdikilerine nazaran çok iyi- Bazı muhalata arŒamba gününden itibaren baŒlıyor.

Bir aya yakın bir zamandan beri İaŒe Nezareti'nin ekmek iŒlerini müteahhitle- re ihale edeceğine, dair bazı rivayet devran ediyordu. Ahiren haber aldığımıza göre bu haber tahakkuk etmiŒ ve Œimdilik muvakkat bir zaman için İaŒe Nezareti mteah- hitlerle mukavelenameler akd eylemiŒtir. Mukavelenamelerin muvakkat ve kısa za- manlar için akdedilmiŒ olması, İaŒe Nezareti'nin ekmek iŒini birde bu suretle tecrübe etmek istemesinden ileri gelmektedir. Mukavelename müddetinin hıtamını müteakip nezaret ekmekleri muntazaman tevzi edildiğini gördüğü takdirde yeniden mukavele- nameler akdedecek ve bütün İstanbul muhalatınının ekmek tabh ve tevzini tamamıyla müteahhitlere ihale eyleyecektir.

Dn müteahhitlerle akdedilen bu mukavelenameler hakkında malumat almak üzere muharrirlerimizden birini İaŒe Nezareti'ne izam ettik. Muharririmiz müteahhit- lerden Kosovalı Ziya Bey namında pek nazik bir zatla grŒmŒtr. Muharririmizle Ziya Bey arasında cereyan eden muhavereyi, ekmek meselesinin yeni tarz hâli hak- kında malumat kafiyeye havi olduğu için bir vecchatıdercediyoruz:

-Evvel emirde mukavelenameler hakkında malumat verir misiniz?

-Mukavelename mevcubunca İaŒe Nezareti bize (72) kiloluk bir çuval unu elli kuruŒa verecektir. Bu onun yüzde yetmiŒi buğday, otuzu arpadır. Bizde buna mukabil beher çuval baŒına (206) adet ekmek çıkarmak mecburiyetindeyiz. PiŒmiŒ ekmek sıklet itibarıyla beŒ yüz gram ve iki kiŒiye mahsustur. Ekmekler piŒkin olacak ve geniŒ bir Œekilde yoğrulacaktır. Ekmeğin tanesini kırk paraya vereceğiz.

-Buna mukabil İaŒe Nezareti size ne veriyor?

-İaŒe Nezareti beher çuval un için tabh-ı icraatı olarak bize (156) kuruŒ vere- cektir.

-İşe Nezareti taahhütünü ifa edemez, size onu vakit ve zamanıyla veremezse?..

Tabiidir ki ekmekte dağıtılamaz. O vakit bütün kabahat nezarete aittir. Şu kadar ki akdettiğimiz mukavelename mevcubunca İşe Nezareti bize on vermediği takdirde üç gün evvel-i ahbâr keyfiyete mecburdur. Biz bunu haber aldığımız zaman keza mukavelename mevcubunca piyasadan un mübaya edip alacağımız faturaların esmânını nezaretten talep edeceğiz. Buna mukabil taahhüdümüzü ifa edemediğimiz takdirde, bundan mütehassıl zararı ödeyeceğiz. Mukavele müddeti bir aydır. İşe Çarşamba gününden itibaren başlayacağız.

-Bütün İstanbul'un ekmek tevziyatını deruhte edebilir misiniz?..

-Haiz, yalnız Beyoğlu, Taksim, Samatya, Şehremini, Ayasofya, Üsküdar Sahili, Çengelköy ve Beykoz mahallelerini taahhüt ettik.

-Bu mahallelere mukabil nezaret size yevmi kaç çuval un verecektir?

-Günde (641) çuval un alacağız. [S.111, s.2]

3.66. Yüz On İkinci Sayı

Merd-i Garip

Oldukça hatırı sayılır erbab-ı işretten, fakat sevilir takımından bir (Mert Garip) var idi.

Birgün (Bağlarbaşı) tarafına çıkar, çakar. Akşama doğru birde yüz dirhemlik alır. (Karacaahmet) mezarlığı bu mudur? Diyerek yürür. Mezarlığın, kendince münasip gördüğü bir mahallinde durarak elindeki yüz dirhemliği de içer. Sızmak istîdâdirû-nüma olunca zaten evvelce tasarladığı bir yani açık, üstü kapalı bir lahdin içine göçer, yatar.

Dem, suyunu çekip de yakaza başlayınca kulağına birtakım sesler gelir. Gözlerini açar, bakar, görür ki fevk-i firaşında şehrayin icra ediliyor. Mumlar dikilmiş, meclis kurulmuş, iki telli bir sazın hava-yımurakkası ile birkaç karı çalkayıp duruyorlar. O..h!.. Ne âlâ!.. kâh kuvve!..

Fakat serde, derd-i humâr var! İrkilip kalkmak, lahitten çıkmak kabil değil, diğer taraftan meclise bigâne durmakta adabımuaşeretin kabul edemeyeceği bir hareket..!

Kendi kendine der ki:

-Mecalim yok.... Bari elimi uzatayım.. Elbette bir kadeh verirler..!

Uzatır.

Aman efendim!.. El çıkar çıkmaz bezimgâha bir perişanlık gelir, bir perişanlık gelir ki o pala bıyık topçu neferleri, o dünyayı hiçe sayan alüfteler ne var ne yok cümlesine bırakırlar.

-Evliya çıkıyor!

Diye tabana kuvvet kaçmaya başlıyorlar.

(Merd-i garip) bu anı (panik)ten, bu hemgâme-i şura şurdan müteessiren dirilir. Filhakika çıkar! Bil-irtical meze sofrası ittihaz edilmiş olan taşın üstünde dikili mumların delaletiyle kolaçan eder, bakar ki şişe şişe rakılar, paket paket tütünler, bir iki para kesesi, bir kama, mezar taşının oyuk bir yerine yapılmış zeytin salatası, sarı saman kağıt içinde tulum peyniri, sigaraları henüz tütün ağızlıklar, mendiller, baş örtüleri, çalpara,... Daha neler, neler? Hatta saz da yerli yerlerinde duruyor!.

Düşünür:

Bu ganâim-i şebâneden epeyce istifade etmek için alel-acayip bir avaz ile kaçanları çağırır. Koca kabristanın sükûnu içinde patlayan bu na're-yi zehre-şikâfa cevap veren olmaz. Bekler, kimseler gelmez. En nihayet şişelerden birine yanaşır, ona hatime verince ikincisine el atar, onu da ikmal eder. Mezelerden yer, tütünlerden içer, para keselerini cebine koyar, kamayı beline takar, sazıda eline alır, (Haydarpaşa) civarına iner. Gecenin kısım-ı mütebakisini de sema-ı mükevkep altına çekilip geçirir.

Cenab-ı Hakk Rezzak-ı âlemdir. Gördünüz mü?

(Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar)

İmiş!... [S.112, s.1]

Müdafaa-ı Hukuk Osmaniye Murahhası ile Mülakat

Cemiyetin gayesi, faaliyeti- Cemiyet şubâtı, vesaiti- Anasır-ı muhtelifi.

İzmir’de teşekkül ettiğini evvelce yazdığımız Müdafaa-ı Hukuk Osmaniye Cemiyeti İstanbul murahhası Moralızade Nail Bey tarafından gazetemize gönderilmiş olan bir tavzih telgrafi evvelki günkü nüshamızda neşretmiştik. Dün muharrirlerimizden birini mumaileyhin nezdine göndererek temsil ettiği cemiyet hakkında tafsilat ettik, cereyan eden muhavere bir vecheâtîdir:

-Cemiyetinizin istihdaf ettiği gayeler?..

-Cemiyetimizin gayesi, bugün mevcut olan umum cereyanlarla içtihadât-ı siyasiyenin fevkindedir. Maksadımızın kuva-yı milliyeyi âlemi ve meşru bir tarzda bir yere toplayarak temerküz ettirmek, hukuk müktesebe ve tabiiyemizi dâhile ve harice anlatmaktır.

-Cemiyet bu gayelere ne gibi vesaitle vasıl olmak arzusundadır?

-Cemiyetin şimdiki faaliyeti neşriyatta bulunmaktan ibarettir. Bundan başka, Avrupa’ya heyetler izamına tevessül edeceğiz. Türk milletine isnat edilen haksız ithamatı ve saik edilmesiyle cerh ederek yeni açılacak devre-i selamet ve felahat Osmanlı Türklerinin beşeriyet için pek müfit ve faal bir uzv olacakları hakikatini medeniyet âlemine a’lâm ve iblağ eyleyeceğiz.

-Bu gayelerinizi istihsal etmek için memlekette mevcut teşkilata istinat etmek arzusunda mısınız?

-Yukarıda da söylediğim vecihle maksadımız memleketin her türlü teşkilat-ı siyasiye ve idaresini nazar dikkate almaksızın çalışmak ve bu suretle temin amel etmekten ibarettir. Gayemiz sarf-ı âlemdir. Bu sebeple bir memleketin tarz idaresini, teşkilat-ı muhtelifeyi, gelecek gidecek idarî ve siyasi avamlı nazar dikkate almayacağız. Milletın nâsiyesine sorulmak istenilen lekeyi silmeye sarf-ı gayret edeceğiz.

-Cemiyetin şubâtı var mıdır?

-Vilayette ve bilhassa Aydın vilayeti dâhilinde şubeler küşat edilmektedir. Cemiyetimiz, memleketin kalıpganı teşekkül eden Aydın vilayetini bütün mu’ta ve şevvaliyle temsil etmektedir.

-Tevzi telgrafınızın küşad ne gibi esbap saik olmuştur?

-Heyeti teşekkül edecek zevatın evvela İzmir'i bihakkın temsile muktedir kimseler olmasına karar verdik. Bu heyete payitahtta bulunan lisan-ı aşına, sahip malumat, gaye ve maksadı bazı zevatın iştirakini rica etmeyi düşündük. Bazı gazetelerde isimleri sehven musarrah zevattan birçoğunun muhtemel olan tekziplerine mahâl vermemek için hakiki izah için gazetemize telgraf çektim. Hariciye Nezareti'nin heyete terfîk edeceği memuru şimdilik lüzum görmüyoruz, bu gibi heyetlere hükümetlerin yapacağı şey teşkilattan ibaret kalır. Teşebbüslerimize herhangi bir suretle resmiyet rengi verebilecek şubelerden bittabiimüctebiniz.

-Mesainizden ümit bahiş semereler hasıl oluyor mu?

-Cemiyetimizin şimdiye kadar programı dairesinde çalıştığından emin olabilirsiniz. Yakında netice-i hasenesi görüleceği memuldur. Milletın sema-ı necibine pek haksız bir surette sürülmek istenilen lekelerin az vakitte tesirsiz bırakıldığını size tebeşir edeceğinden pek ümit varım.

Biz Cemiyet-i Akvam'a saf, yüksek ve milletimizin muttasıf olduğunu asalet ve nezahetle çıkmak isteriz. Sözlerim zannederim ki sualinize ve vuku-yu muhtemel suallere sarıh bir cevap teşekkül edebilir. [S.112, s.1]

3.67. Yüz On Üçüncü Sayı

Kim..? Ben!

(Muhsin) merhum bana da söylemiş idi, fakat unutmuşum. Geçen gün bir zat-ı muhterem tekrar etmiş:

Bizim yampiri beylerken biri bir fiyakaya girişmiş, polis enselemiş. İçeriye vermiş. Birkaç gün sonrada mahkemeye sevk etmiş.

Bey bu ya!.. Tevazu gösterecek. Reis otur der demez maznun iskemlesine ka'deye varmış gibi diz çökmüş. Evrak-ı dava okunmuş. Sıra isticvapa gelmiş, reis başlamış:

-Adın ne?

Fırlamış:

-Kim? Ben?... Ali

Zabıt kâtibine:

-Yaz Ali!.. Babanın adı?

Aynı hareketle:

-Kim?.. Ben?.. Hasan!

-Yaz.. Hasan

-Necisin?

Keza aynı hareketle:

-Kim?.. Ben. Makineci!

-Yaz makineci.

-Kaç yaşındasın?

Hakeza aynı hareketle:

-Kim? Ben?

Kim?. Ben? Nakaratı zaten hadid-ül mizaç olan reisin sinirine dokunmuş, hiddetle demiş ki:

-Yok, ben?

Bey, bu hitap pür-itâp üzerine asla çalımını bozmayarak son derece soğuk-kanlılıkla reisi şöyle bir süzdükten sonra:

-Kırk beş, kırk altı varsınız!...

Zamanın muhâkemâtında da bu nevi tegafüllere, tecahüllere maruz kalmıyor muyuz? Nezaket ve tevazu ekseriya böyle neticeler verir! [S.113, s.1]

A.R

İaşe Nazırı ile Mülakat

Ekmeklerin müteahhitlere sebep ihalesi- Numune usulü yerine düz kırması esasının kabulü- İaşe etleri- Sevâhilden nakliyat- Mevâd iaşe kaçakçılığı- Ne miktar şeker var- Herhangi ekmeğin sülsü orduya veriliyor.

Dün İaşe Nazırı Reşat Bey'in nezdine muharrirlerimizden birini izar eyledik. Nazır muharririmizi kemal-i nezaketle kabul ve kesret meşguliyetleri hesabıyla bir nebze meks ve aram edilmesini söylemiştir. Filhakika muharririmiz nezaret odasında bulunduğu müddetçe, nazır beni son derece meşgul görmüştür. Müteahhitler, tacirler, daire-i müdürler, bir taraftan telefon ardı arası kesilmeksizin işliyordu. Nazır Bey yemek yiyecek vakit bile bulamıyordu. Nihayet, bu nâmütenahi gelip gitmeler biraz fazlalaşmış, muharririmize mazhar mülakat olabilmıştır. Bu mülakat bir veceahti neşrediyoruz:

-Ekmekler müteahhitlere ihalesi meselesini izah buyurur musunuz?

-Buraya geldiğim vakit bulduğum usulde ekmeklerin cinsini ıslah etmek ümit ve imkânı yoktur. Biz onu tüccardan numunesine tevfikân mübâyâya ediyorduk, bu onu memurumuz teslim ve fırın müteahhitlerine teslim ediyordu. Müteahhitlerde fırıncılara veriyor, nihayet yenmeyecek derecede bir ekmek çıkıyordu. Onun böyle elden ele geçmesi, bir mesuliyet müteselsile aramayı icap ettiği için mesulü bulmak kolay olmuyor, ekmeklerin devrolması ihtimali de görünmüyordu. Bunu meclis-i ayandaki izahatımda da mufassalın söylemişim.

Bir de ekmeği müteahhitlere ihale suretle tecrübe etmek istedim; bu usulde ekmek matluba muvaffak çıkmadığı takdirde doğrudan doğruya müteahhidi mesul tutmak faydası var. Sonra iki üç yüz fırıncı yerine, yirmi otuz müteahhitle iş görmek olacağız.

-Müteahhitlere onu hep nezaret mi verecek?

-İstanbul'un iaşesi için yevmi dört bin çuval una ihtiyacımız var. Bu unu, elimizdeki zahireyi değirmenlerde öğüterek istihsal edebildikçe nezaret verecek, kâfi geldiği takdirde müteahhitlere bu kısmı biz komisyonla piyasadan mübayaa edecekler.

-Bu usulün murakabesi nasıl temin olunacak?

-Çıkan ekmekle. Çünkü numune usulünü kaldırdım; nisbet-i muayyen dâhilinde buğday ve arpa düz kırmasını esas kabul ettim. Bugünden (dünden) itibarende tatbikata balandı. Bakalım ne netice verecek; bu işte müteahhitlere mühim kârlar temin ettim; çünkü evvel-be-evvel maksadım halkın iyi ekmek yiyebilmesidir. Bu

suretle muvaffakiyet olursa ne âlâ. Zaten müteahhitlerle yapılan mukaveleler bir müddet muvakkate içindir; mukaveleyi daha evvel feshetmekte kabildir.

-Bu usul bütün İstanbul'da mı tatbik olunacak?

-Evet.

-İaşe Nezareti şurada burada et sattırmaya başladı; bu devam edecek mi?

-Bunu tayin edemem; taşrada ki mevcudumuza ve vesaitimize göre karar vereceğim.

-Deniz tarikinden istifade olunmayacak mı? Mesela İzmir, Antalya, Atina sahillerinden?

-Hangi tariki buldum da istifade ettim? Bu meselenin hâli vapurların işleyebilmesine mütevakkıftır.

-Sevâhilimizden mevâd-ı iaşe kaçakçılığı olacaktır çünkü Yunanistan da, Adalar da açtır?

-Kaçakçılığın mâni olan rüsûmata aittir; saniyen ileride olabilecek bu şeyi şimdiden düşünmeye vakit olmadı. Mamafih bu pek mühim bir meseledir.

-Memuruna şeker tevzi olduğu gibi mahallelere de tevzi olunacağı ilan edildi. Nerelerde ne kadar şeker var?

-Bana verdikleri hesaba göre iki buçuk milyon kilo kadar şeker var, fakat bunun bir kısmı sarf edilmiştir. Elde ne olacağını pek bilmiyorum. Mamafih bu şekeri yalnız İstanbul'a hasrederim. Mukaveleyi de o suretle akdettim.

-Gazeteler, Hasköy'de ahalinin fırına hücum ettiklerini yazıyor?

-Gördünüz ya, gazete okumaya vakit bulamıyorum. Bazı mahallelere birer ikişer gün ekmek verilemiyor?

-Anadolu'daki zahiremiz gelmiyor, kömürsüzlük yüzünden değirmenlerimiz de işlemedi. Kâfi un tedarik edilemeyince bazı mahalleler de ekmezsiz kalması vaki oluyor. Yine memnunum ki bu kadcılık eksikle ekmek tevzine muvaffak oluyorum. Şurasını unutmayacağız ki İaşe Nezareti ahaliden başka askerinin de ekmeğini veriyor, herhangi ekmeğin sülüsü ordu içindir.

Muharririmiz, Nazır Bey'e de teşekkür ederek ayrılmıştır. Bu vesile ile varit-i hatır olan bir tedbiri İaşe Nezareti'nin nazar dikkatine arz ediyoruz ki o da ekmeksiz kalacak mahallelerin ilan edilmesidir; çünkü resmî bir ilan olmazsa, bir mahallenin esbap mecburunda mı yoksa suistimalden dolayı mı ekmeksiz kaldığını anlaşılamaz. [S.113, s.2]

3.68. Yüz On Dördüncü Sayı

O Ne Bakış İdi..?

“Be-nim gamze tüvânına katl-i âmkunî

“Ne'ûzübillâh eğer gamzerâ tamam kunî?

Haspa, dün bana bir bakış baktı ki nâvek-i müjganı az kaldı kalbimi delecek idi. Ben öteden beri böyle süzüşlere gelemem, dayanamam, âdeta gıdıklanır, bayılır gibi olur, kendimden geçerim!.. Tütüncüye kendimi nasıl attığımı bilemiyorum. Bereket versin bildik. Bir yudum su, bir sigara, hele kendimi topladım.

Ya, tütüncüye kapağı atmayaydım da ardı sıra gideydim, mutlaka yolda bana bir hâl olurdu.

O, dönüp dönüp baktı mı yüreğimden aşağı bir nevi sıcak sular akacak, dizlerimin bağı çözülecek, sokak ortalarına düşecek, belediye memurları, etıbbâsı, mahalle eczacısı, cerrahı, imamı, muhtarı, gelen geçeni:

-Füc'e!

Diyeceklerdi. Keşke deselerdi!.. O bakışa neler, ne canlar denmez?

“Bin can olaydı kâşmen'i dilşikeste”

“Tâ her biriyle herkes feda olaydım ona”

Hâlâ gözümün önünde: pırpır kahverengi bir başörtüsü, maşa ile kıvırdığı saçlarını kavrayamamışta kâkül kâkül indirmiş, gayet esmer bir beniz, pudra mı, un mu, ne olduğu belirsiz bir toz, açık mora dönmüş çehresinin alın, yanak mahallâtına yapışmış, kaşlar bu teessürle mesttir, kirpikler -bereket versin- kıt, fakat gözlere ne diyeceksiniz?.. Ah! O gözler! Ah o gözler!.. Şıldır, şıldırda, fıldır fıldır!...

Sırtta koyu boz renge asker kaputundan bozma bir manto, ayaklarında bu havada beyaz bir iskarpin!... Anladım. Bizim tarafta giren Fransız askerleriyle güverteye çıkmış. Fakat hem alacakaranlık hem de dumanlı kafa ister! Öğlen üstü zaten ahzu itaya müsait değildir. Hele sabah vakti asla yaramaz. İkinci esasen mevsimsiz. Alacakaranlık, gece. Hatta mehtap bile ihlal-i münasebete vesile olur.

Yalnız bakışı değil, revişidera'na: çifte uskurlu gibi. (Seyr-i Sefâin) buna dünyanın sinirine dokunan bir canavar düdüğü takmış olsa bir posta daha vücuda gelir!.. O ne kırıma, o ne sallayış, o ne riftâr-ı bihin!

Hem de kurnaz mı kurnaz!... Beni ihtiyar gördü ya! Civansever diye baktı. Fakat eski kurt kapana gelir mi hiç?... İşte böyle dükkâna girer!.. [S.114, s.1]

A.R

3.69. Yüz On Beşinci Sayı

Salıvermedi!..

Zevce işgilli, zevce lakayt:

-Hanım neredesin?

Taaccüple:

-A... söylemedim mi idi? Bizim (Huriye) hanımda!

Tekdire benzer bir tavırla:

-Bir gece?... İkinci gece?

Beyan-ı mazeret şivesiyle:

-Ne yapayım? Salıvermedi.

**

-Hanım yine sen neredesin?

Aynı tavırla:

-A... söylemedim mi idi? Süt halamda!

Oda aynı tavırla:

-Bu zamanda!.. Üç gece de orada mıydın!

-Ne yapayım, salıvermedi.

**

-Hanım, bu kaç oluyor, neredesin?

-A... söylemedim mi idi? Başın sağ olmaya Yüksek Kaldırımhlara gittim.

-İki gecede orada mı idin?

-Orada idim, ne yapayım salıvermedi!

Yüzüne dikkatli dikkatli baktıktan sonra:

-Ben onlar gibi sırnaşık değilim. İşte seni salıveriyorum. Kalk şimdi git!

[S.115, s.1]

A.R

3.70. Yüz On Altıncı Sayı

Amerikan Mümessili ile Mülakat

Amerika murahhası mı geliyor? -Türkiye-Amerika münasebeti- Amerika menafi nelerden ibaret? Amerika-Türkiye münasebet-i ticariyesi- Amerika efkâr-ı umumiyesi- si ve Türkler- Sulh ne vakit? -Amerika murahhasları.

Şehrimizde Amerika'yı temsil etmek ve itilaf mümessilleriyle teşrin-i mesai eylemek üzere Amerika mümessilliğine tayin edilmiş olan Mister (Levi Yen) İtalya kralına ait "Territa Kariya" yatı ile evvelki gün şehrimize vasıl olmuştur. Mister (Yen) iki memleket arasında geçen bir senelik resmî murahhas olmak hesabıyla ma-lumat almak üzere dün muharrirlerimizden birini Amerika sefaretine gönderdik. Amerika komiseri ile muharririmiz arasında atideki mülakat cereyan etmiştir:

-Amerika'dan mı geliyorsunuz?

Hayır, Roma'da idim, bir hafta evvel isimlerini şüphesiz öğrendiğiniz zevat ile Roma'dan hareket ettik.

-Burada ve zayıf memuriyetiniz ne gibi şeylere şamil olacaktır?

-Bizim vakıa burada kıtaat-ı askeriyemiz ve sefain-i harbiyemiz yoktur, bun-dan başka biz birbirimizle muharipte değiliz, aramızda muhasamatta cereyan etme-

miştir. Fakat müttefiklerimizin burada birer heyet Murahhası var, hükümetimde beni itilaf heyetleriyle teşrik mesai etmek ve heyetler arasında Amerika cumhuriyetini temsil eylemek üzere komiser namıyla memur etti. Binaenaleyh Amerika mümessili sıfatıyla ifa-ı vazife edeceğim.

-Amerika musalahanı tedvire mü'kil olan İsveç sefaretı muamelatı devretti mi?

-Hayır efendim, ben diğer İtilaf devletleri mümessilleri gibi hükümetimin mü-tareke ile buna müteferri veya bundan mütevellit evâmir ve musalahanı takip edeceğim, bundan başka Amerika menafini müdafaaya çalışacağım.

-İki hükümet arasındaki kati münasebeti ne suretle telakki etmişinizdir?

-Biz o kati münasebetin hükümet Osmaniye tarafından bilaihtiyar ve Almanların tazyikiyle yapıldığını biliyorduk. Hatta o vakit Babiâli'den Amerika sefaretine gönderilen kati münasebeti zaruri kılan esbab-ı pekiyi ifham ediliyordu.

Bu suretle yalnız hükümet-i Osmaniye bizimle kati münasebet etmiştir, yoksa Amerika Türkiye ile münasebetini kati etmiş değildir.

-Müdafaa edeceğinizi söylediğiniz Amerika menafi ne gibi hususattan ibaretir?

-Bir kere bizim Türkiye'de pek çok müessesatımız ve mekteplerimiz vardır. Sonra kati münasebat üzerine muallakta kalmış münasebat ticariye mevcuttur. Amerika'dan buraya vaki olan ithalat pek ehemmiyetli değildir. Fakat Türkiye'den Amerika'ya icra edilen ihracat, Türkiye ihracatının ikinci derecesini teşekkül etmektedir.

-Amerika'dan memleketimize ithalat yapılacağını haber alıyoruz?

-Şimdilik Amerika buraya bir şey göndermeyecektir. Daha birkaç ay Amerika'dan bir şey beklemeyiniz. Bu sözüm belki sizin için biraz inkisarı mucip olur. Fakat ne çare, bu bir hakikattir.

-Amerika efkâr-ı umumiyesinin hakkımızdaki temayülâtı nasıldır?

-Vakıa Amerika matbuatında Türkler aleyhinde neşriyat vuku bulduğunu çok zamandır göndermiyorum. Fakat şurası malumdur ki Ermeni meselesi Amerika'da Türkler hakkında iyi intibalar bırakmıştır. Hükümet-i Osmaniye'nin bazı yerlerde

ilcaât-ı harbiye ile Ermeniler hakkında tedbirler ittihazına mecbur kaldığı teslim olunabilir, ancak bu tedbirlerin menâtik-ı harbiyeye münhasır kalması iyi olurdu.

İnkıta-yı münasebet esnasında memleketimizdeki Amerikalılara gösterdiğimiz muamele ne tesir husula getirmiştir?

-Pekiye tesir-i husula getirmiştir. Tebaamıza, mekteplerimize ve müesseselerimize gösterilen hürmet ve riayet şayan takdirdir. Yalnız Merzifon'daki Amerika hastanesiyle Kayseri, Antep ve Sivas'taki Amerika mekteplerinin cihet askeriyece işgal edilmiş olması muvaffak görülememektedir, bunlarda tabii tahribatta vaki olmuştur. Bu meseleler ile de suret-i mahsusada iştilal edeceğim.

-Esbak Amerika Sefiri (Morgentau)nun dersaadete geleceğinden bahsediliyor?

-(Morgentau)nun İstanbul'a azimet edeceği Niv York¹⁹ gazetelerinde okudum. Niçin ve ne sebeple geleceğini biliyorum. Mumaileyh İran'da bulunmakta olan damadı (Vanhaym) buraya gelmiş ve birkaç gün evvel buradan gitmiştir. Aleyhinizde ve bilhassa sabık Almanya sefiri (Vankenhaym) aleyhinde neşrettiği kitabı gördünüz mü?

-Sulh ne vakit akd olunabilecektir?

-Sulhun inikadına daha uzun müddet intizar etmek icap eyleyecektir. Konferansın inikadı herhâlde iki aydan evvel vuku bulacağı anlaşılıyor, bu asgari tahmin-dir.

-Reis Vilson, umum Sulh Konferansı'na mı, yoksa Amerika heyet murahhasına mı riyaset edecektir?

-Umum-u konferansa riyaset edeceği haberi doğru değildir. Meşaralya Amerika heyet murahhasına riyaset edecektir. Heyet-i Mezkure Hariciye Nazırı Lansing, Amiralayı Hanz, Amerika'nın sabık Madrid ve Paris sefiri (Hanry Vayt)dan mürekkeptir, bunlara birçokta mütehassıs refakat etmektedir. [S.116, s.1]

¹⁹ New York

3.71. Yüz On Yedinci Sayı

İspanya Sefiri ile Mülakat

İspanya Sefiri'nin son seyahati, Cihanın halet-i hazırası- Türkiye ve İspanya-İspanyol memurusiyasiyenin memnuniyeti- İspanya'nın bitarafılığı ve iâşe meselesi-İspanyol nezlesi değil, harp hastalığı

Evvelki gün şehrimize muvassılatını yazdığımız (dünkü nüshamızda resmini derceylediğimiz) İspanya'nın Dersaadet Sefiri Mösyö (Yovanna Server) ile dün muharrirlerimizden biri atideki mülakatı icra etmiştir. Mösyö (Server) silk-i siyasiye 18 yaşında dâhil olmuştur. Bugün elli yaşında bulunmasına göre 32 seneden beri siyasetle iştilal eden bir diplomattır.

-Avrupa'nın münteha-yı garptan geldiğiniz için şüphesiz bize muhalif intibâat ve malumatla geldiğiniz.

-Madrid'den Teşrinievvelin 28'inde hareket ettiğime göre tam iki ayda buraya gelmiş oluyorum. Madrid'den Paris'e gittim. Oradan (Bern)e ve müteakiben Roman-ya oradan da Otranto'ya azimet ederek (Tertiya Kariya) yatıyla şehrinize vasil oldum.

-Sulh hakkında bize ne gibi malumat getirdiniz?

-İki aylık seyahat benim memleketimle rabıtamı kesti, bu geçen müddet tarafında ziyaretçi bir seyyah gibi dolaştım, gazete bile okudum. Bunun için söyleyebileceğim şeyler iki ay evvel güzeran eden hadisata ait müteahhir-i ahvalden ibaret kalacaktır. Bundan başka sulh cereyanlarına mürekkep teşkil eden memleketlerin gazetecileri bile sulha müteallik havadis derç ve teşrinde çok müşkülata duçar oluyorlar.

-Avrupa'da bizim hakkımızda ne gibi efkâra şahit oldunuz?

-Sizden bahsedildiğini hemen hiç işitmedim. Her memleket kendi mukadderatıyla meşgul oluyor. Cihan o kadar çok karışık, o kadar velveleli galeyân içinde ki... Bütün dünya amîk bir intizar hâlinde bulunuyor. Cihan ve milletler hayatında bugünkü hâl hiç şüphesiz ilk defa vukua gelmiş bir safha-ı fevkaladedir.

-İspanya'da Türkler hakkında ne gibi efkâr vardır?

-Harbin devamı müddetince İspanya'da Türklerden yalnız bize kadar gelebilen bazı ajans telgraflardan bahsediliyordu. Gazetelerimiz her türlü tefsirattan müçte-

nip idi. Madrid'ten hareketim tam mütareke akdi sıralarına tesadüf etti. Azimetten evvel Madrid'teki Osmanlı maslahatgüzarı Ziya Bey'le görüşüm.

Türkler hakkında biz daha ziyade buradan İspanya'ya gelen memurlarımızdan malumat alabiliyoruz. Her İspanya memuru Türkiye'den harikulade nazif ve unutulmaz hatırat ve intibat güzide ile avdet ediyor. Bunları her an nakleyliyor. Bu sebeple İspanyollarda Türkiye'ye ve bilhassa İstanbul'u görmek için pek şiddetli bir meclubiyet ve arzu vardır. Her memur tekrar buraya avdet etmeyi amel-i ittihaz etmiştir.

-İspanya'nın harb-i umumide bitarafılığı muhafazayı muvaffak olması krallık mı yoksa parlamento mu muvaffakiyetine atfedilir?

-Bitarafılıkta devam muvaffakiyet her şeyden evvel efkâr-ı umumiyenin arzu ve muvaffakiyetidir. Sonra parlamentoda bu efkâr bir tercüman sıfatıyla bitaraflığa hizmet etmiştir. Kral bizde fırkalar arasında bir muadil ve nazım ise görür. Efkar-ı umumiye harb-i umumiye İspanya'nın girmesi için hiçbir sebep olduğuna tamamıyla kânidir. Biz her iki muhasım tarafında tazyikatına uğradık, İspanyol cenûp anasını hissiyatına pek hararetlidir. Fakat mantık ve vüzûh harareti tadil etti.

-Harp esnasında İspanya iaşesince müşkülât çekti mi?

-Evet, müşkülâtın menşei daha ziyade Fransa idi, fakat şimdi bu müşkülât tahfif etmeye başlamıştır.

-Sizde kömür fıkdanı hissedildi mi?

-Bir zamanlar evet.. Lakin bizde İngiliz kardif kömürü istihlak edilmekte ve İngiltere dahi bunu vermekte olduğundan müşkülât yoktur.

-İspanyol nezlesi hakikaten bitaraf İspanya'nın bir yadigâr mıdır?

(Pek samimi hande ile) cihanın dört senelik kavgaları arasında usulü oturan İspanya'nın mübarizlere böyle bir vecih tahammül etmeyeceğinden emin olunuz! Bu afata (İspanyol nezlesi) diyorlar, çok haksızlık... Bundan herkes kadar İspanya'da müştekidir. Bunun için bizim marifetimiz değildir.

Her harpten sonra buna mümessil sarı hastalıklar görüşmüştür. Binaenaleyh bu maraza (harp nezlesi) demek daha yaraşır, bundan çok seneler evvelde şimali Avrupa'yı böyle bir afet istila etmişti. Avukat İspanya masun kalmıştı. Bu bir hava oyunudur, her tarafa yapılıyor, İsviçre'den geçerken nezle afetleri pek müthiştir. Gariptir

ki bu hastalık bedeninin en zayıf noktasına hücum ediyor. Tahribat yapıyor, İspanya’da bu hastalık adı bir (garip) tarzında tezahürde devam etmiştir.

-Ne vakit sefarethaneye nakledeceksiniz?

-Belki yaza, şimdilik burada isticar ettiğiniz dairelerde kalacağız, yazın Büyükdere’deki yazlığı sefarete nakledeceğim.

-İspanya sulh-u umumi konferansa iştirak etmek teşebbüsünde bulunacak mı?

-Zannettim. Biz muharip devletlerden değiliz burada da bitarafılığı muhafaza etmek mükerrerdir. Zannındayım.

-Alman müstemleketi ve Fas meselesi?

-İspanya bunları ikinci derece müsailde addeder. Bunlardan daha mühim mevâd eder. [S.117, s.1]

3.72. Yüz On Sekizinci Sayı

Çeviremem!..

Adamcağız -tabir-i cedit üzre– muhit itibarıyla öyle bir hâle gelmiş gibi baba mı, koca mı, amca mı, dayı mı, bacanak mı, mûcir mi, köle mi, uşak mı, vekilharç mı, yoksa sığıntı mı farkında değil. Bu müfrit şaşkınlık yüzünden iki evladının ismini unutmuş, karısını benimsememeye başlamış, biraderinin çocuklarını tanıyamaz gibi olmuş, hemşiresinin kızını görünce başını ört! Demiş, aylık almaya gelen ev sahibine:

-Sen geçen ayda para vermedin, artık sulh mahkemesine müracaat edeceğim!

Demiş, evde biri:

-Beybaba!

Diye hitap edince dik sesle:

-Emredin, efendim!

Mukabelesine girişmiş, sabahları zembil elde bakkala, kasaba, sebzevatçıya giderek avdetinde kapıdan girer girmez hesap pusulasını önüne gelene gösterdikten sonra aşağı odada mihmân olmaya dadanmış.

Hane halkınca kemal-i mülayimatına atfolunan bu hâlet-i ruhiye azıp gittikçe evvela teessürü mucip olmuş ise de bilahare her teessür gibi oda zail olarak mesela oğulları şununla bununla musahabat esnasında:

-Bizim moruk bunadı!

Zevcesi kadınlarla görüşürken:

-Ne desem yapar, su bile çeker, çamaşıra girer, yemek pişirir, gözün üstünde kaşın var demez,

Baldızı ötekine birine:

-Ağzı var, dili yok, bizimki öyle mi ya!

Sözü oldukça biraderi:

-Hile-i hımarî!

Hemşiresi:

-O yezit karı onu bu hâle getirdi!

Demeye alışmışlar.

Aile perestliğin bu garip şekli komşularından birinde nazar-ı dikkatini celbetmiş. Bir sabah yine zembil-bedest-i ihtiyaç çarşuya giderken yanaşmış, demiş ki:

-Birader, senin hâlini perişan görüyorum, kendini biraz çek çevir!

Kati bir ifade ile:

-Çeviremem!

-Neden?

-Bir defa çevirdim bu hâle geldim, ikincisinden Hakk saklaya!

Bana göre bizimde hâlimiz böyle. [S.118, s.1]

A.R

3.73. Yüz On Dokuzuncu Sayı

Zamane!..

Râtip ve yâbis nedir o? Bilin!

-Gevezelik!

-Bilemediniz!

-Terkos, Kadıköy su şirketleri muslukları!..

-Bilemediniz...

-Gazeteler makalatı!..

-Bilemediniz...

-Vesika ekmekleri!..

-Bilemediniz...

-Senin Eşkâl-i Zaman?

-Bilemediniz...

-Rejinin tütünleri!

-Bilemediniz...

-Salyangoz!

-Bilemediniz...

-Şu beş günlük havalar mı?

-Hayır..

-Sokaklar mı?

-Hayır. İyi düşününüz!.. Düşündünüz mü?

-Düşünsek bulabilir miyiz?

-Elbette!

-Öyle ise, canlı mı, cansız mı?

-Canlı!

-Yenir mi, yenmez mi?

- Bir kısmı yenir, bir kısmı içilir!
-Bir kısmı yenmez mi? Bari onu söyleyin...
-Politikacı!
-Anladık. Meyhane, birahane politikacıları.
-Ha şöyle!.. [S.119, s.1]

A.R

3.74. Yüz Yirminci Sayı

Prensip!

Garip bir müşabehet-i lafziye! Şimdi mütarekesi devri içinde bulunduğumuz harb-i hazır, bir Sırlı (prensip) ile tutuşturuldu. Amerikalı prensiplerle bastırılacak!

Biri cani, diğerleri müslîh olmak itibarıyla beşeriyetin bu iki prensip davası arasında ne kadar kanlar dökmüş olduğunu insan bir daha göz önüne getirince kelimenin büründüğü ve bürünmek üzere bulunduğu türlü türlü şekillerden korkuyor.

Hele bizdeki prensiplerden fena hâlde öğreniyor. (Nasreddin Hoca) uykuda iken haremi:

-Sağına dön!

Demiş, hoca birdenbire uyanmanın sersemliği ile:

-Bu zifiri karanlıkta sağı solu ben ne bileyim!

Diyerek sırtüstü yatmış!.. Bizde şimdi bu zulmet-abad-ı siyasiyede sağı solu fârik olmadığımız hâlde sırtüstü yatıyor. Kimi sağa, kimi sola diyor. Gaflet uykusu hâlâ göz pınarlarımızda. Tezvirat, ittihâmât, ifşaat, müfteriyât ile uğraşarak bir yapmakta olduğumuza inanıyoruz.

Romalı serdarın:

(Vey!.. O kavme ki mağlup ola!)

Kavl-i meşhuruna mâ-sadak bir kitle hâlinde bulunuyoruz! Göremiyoruz ki bizi hangi gözler gözetlemekte, duyamıyoruz ki vatani hangi kulaklar dinlemekte,

anlayamıyoruz ki bu hâlimiz Türk ve İslam heyet-i muazzaması enzâr-ı ağyara ne kadar çirkin, ne kadar alûde-i seyyiat göstermektedir.

Bizde müstakar bir prensip varsa o da bu gibi fenalıkları tevlit eden amil-i ahlakıdır. Neredesin, Sırlı prensip!.. Diril!.. Gel şu rakibini de bir tek brovning ile katleyle, katleyle ki senin yüzünden birinci defa-i cinayetinde dünya birbirini boğazladığı hâlde defa-i saniyede bizler yekdiğerimizin boğazından ellerimizi çekerek biraz başımızı dinlemeye muvaffak olayım!.. Neredesin, çabuk gel! Yetiş, vur, öldür!.. [S.120, s.1]

A.R

3.75. Yüz Yirmi Birinci Sayı

Bu Günlerde Darb Olunabilecek Emsal

Şimdiye kırpık bıyıklar lehinde:

(Sezâ-yı tîğ olur haddin tecavüz eyleyen mûlar)

(Anınçün tîğde nazâdedir müjgân u ebrûlar)

**

Bu kışta açıkta kalacak olan harikzedegân ve bi-vayegâne medar-ı teselli olur diye:

(Yapar garip kuşun yuvasını Allah!)

**

Fırar edenlerin tervic-i müddeâsı zımında:

(Vatan-me'lûf olanlar bi-sebep terk-i diyar etmez)

**

Bizimkilerin her biriyle (Kayser)in şu anda düşündüklerini tasvir için:

(Başımda dönmede ateş-nisâr bir tokmak)

(Bu böyle olmayacaktı, bu böyle olmayacak!)

**

Mister (Vilson)u takliden nazariyat-ı cedide peşinde şitâbân olan erbab-ı hevesi tehzil maksadıyla:

(Taklid-i zağ, kebg-i hırâmanı güldür)

**

Vesika ekmeği almak için fırın önüne toplanmış halkın, tevzi memurlarının çehre-i abusuna baktıkça neler söylemek istedikleri tanziren:

(Ya Rab nedir bu keşmekeş-i derd-i ihtiyaç)

(İnsanın ihtiyacı ki bir lokma nân'edir)

**

Devr-i istibdatta nail oldukları eltâf ve inayeti, bugünkü hâl-i perişaniyi tahatturla dilhûn olmaya amade bulunan rical, bendegân, mensubîn vesairenin Farisî beyanları arasında:

(Zindest nam-ı ferrûh-i Nüşirevân be-hayr)

(Gerçi besîgüzeşt ki Nüşirevân nemând)

Bahriye nazır-ı esbakının Karadeniz'e açılmasıyla Düvel-i Mü'telife donanmalarının boğazlara hâkimiyeti nokta-i nazarından:

(Sürdü yelken kürek a'dâ, kapudân paşayı)

**

Gazetelerde ağzına geleni yazmakla me'lûf kimselere güya burunsallık olmak kastıyla:

(Ey herzevekili kâinatın)

(Hâlâ hezeyana kanmadın mı?)

**

Bizde ne olduğunu bilmedikleri hâlde sosyalist fikri taşımaya yeni yeni başlamış nev-zuhurân ümmetin levha hâlinde yazı odalarına talik edilmek üzere:

(Benî âdem â'zâ-yı yekdiğerend?)

Ki der-âferînişzi-yek gevherend!)

**

Bu mevsimde, bu yoksullukta İspanyol hastalığına tutulanları tatyibene tıbbâ tarafından:

(Elbette gider gelen cihana)

**

Anadolu'dan, Akdeniz'den zahire gelecekmış diye hasbihâl edenlere mahsus olarak:

(Ümit iledir cihana her hâl!)

**

Tünelin, tramvayın, trenin işlemediğine yeni alafrangaya re's-i sene itibariyle asri tarih yapacakları mabeyninde:

(Yürüyünce filolar cümlesi istop dediler)

**

(İttihat ve Terakki) Fırkası'nın inhilali münasebet-i hazırasıyla hadîs olan ahval-i umumiye ve hususiye bir daha tezkâren:

“Birbirine girdiler dolaplarla âblar”

“Âblar galip gelince döndüler dolaplar” [S.121, s.1]

A.R

3.76. Yüz Yirmi Üçüncü Sayı

Muhabbet Karşılıklı Olur!

Bende hazır-ı bil-meclis idim:

Herif öyle zom olmuş ki ne ayakta durmaya liyakati ne de ne meyhaneci bak-kalın boynuna kement gibi aldığı kollarını çözmeye kabiliyeti var... Ellerini âdeta kilitlemiş, muttasıl öpmek istiyor.

Bakkal bu! Adama, bedava şeftali verir mi?

Bahusus kozalak almanın okkası otuz kuruşa olduğu bir zamanda..!

Fakat bu mûsik-i müteaffinin tesiriyle kıpkırmızı olmuş, ayakta gözü gözüne dikili, dudakları âmâde-i takbil, sîne pür sine, zânûbi zânû bulduğu için makam istirhamda:

-Rica ederim... Efendi, bu gece olmaz, yarın akşam erken gel, baş üstüne!

Diyor, diğer müşterilere bakarak eliyle sakalını gösteriyordu.

Sakalın, bıyığın para ettiği zamanı ya! Emsalini görmüyor muyuz? Bir tıraş, bin cilve-i nev-civani doğuruyor!

En nihayet kuvvetlice bir iki silkindi. Musallatın aguşunda kurtuldu. Ötekide kışüstü dükkânın maltaları üzerine indi. Bittabi bu sükût zaten muhtel olan şuurunu onu sadmelerle hoplattığı için bir iki dakika kadar kımıldanmadı. Nefes aldığı bile hissedilemiyordu.

Bakkal korktu. Şaşırdı. İlk mülahaza olmak üzere seri hareketle koltuklarına girerek kaldırmaya davrandı. Çırağına Rumca:

-Su getir!

Diye bağırdı. Çırak gelinceye kadar ikisi yine kucak kucağa gelmişlerdi. Bir lahzada eski vaziyet tesis etti. Sarhoş diyordu ki:

-Ben sana söyledim, pişman olursun... Şimdi bir öpücük ver bakalım!..

Filhakika başka da çare yok idi. Bakkal îzar-ılihyedarını kemal-i itâatle uzattı. Hasretgüzar bi-bahaneside öptü.

Öper öpmez dükkândakilere dönerek:

-Ne tatlı imiş?!. Tevekkeli imrenmemişim!.. Bu şeker yoksunluğunda!

Diyerek ağzını şapırdata şapırdata yıkıldı gitti. [S.123, s.1]

A.R

3.77. Yüz Yirmi Yedinci Sayı

Subranya Azasında Celal Bey ile Mülakat

Bulgar ahval-i dâhiliyesi- Siyasi fırkaların dikkat-i şayan itilafi- Bulgar matbuatı- Sofya Cami-i şerifi hem demden masun- İaşe işleri..

Subranya’da Gümölcine Mebusu Mehmet Celal Bey evvelki akşam Sofya’dan dersaadete gelmiştir. Muharririmizden birinin mumaileyh ile Bulgaristan hakkında vaki olan mülakatı bervechzirdere ediyoruz:

-Bulgaristan ahval-i dâhiliyesinin müşevveş bir hâlde olduğuna ve bazı mahallelerde isyanlar çıktığına dair bir takım şayiât mesmumuz oldu. Bu şayiât ne dereceye kadar mükarın sıhhattir?

-Bulgaristan ahval-i dâhiliyesinin müşevveş olduğuna ve orada isyanlar zuhur ettiğine dair olan bütün şayiât tamamen muhalif hakikattir.

Bulgaristan hükümet-i hazıranın neşet ettiği partilerle onlara muhalif olan fırkalar bugün el ile vermiş ve harbin Bulgaristan’a açtığı derin yaraların tedavisine müttehiden çalışmaktan bulunmuştur. Memleketin asayiş-i dâhiliyesini temin etmek cümlesinin amel müşterekidir. Geçenlerde Subranya’ya tevdi edilmiş olan aff-ı umumi kanunu layihasının muvaffak ve muhalif bilcümle fırkalar tarafından tasvibi bu iddiamın isabetini ispat eder. Yalnız liberal fırkalardan bazılarının bu kanun hakkında bazı kuyûd dermeyan etmiş olmaları bu hususta fırkalar arasında bir ihtilaf mazi bulunduğuna delalet edecek derecede değildir.

Sizi temin ederim ki Bulgaristan’daki fırkalar rüesası, memleketlerinin bugünkü felaketli zamanında yedikleriyle münakaşayı vatanlarının menfaatlerine mugayir bulduklarından birbirlerinin kirli çamaşırlarını bu zamanda meydana çıkarmaktan tamamen tevki ediyorlar. Hatta muharebe mesuliyetlerini aramak bahanesiyle Radoslavof kabinesi aleyhine takibatta bulunmayı bile vatanperverliğe mugayir bularak bu hususta asla şakk-ı şifa etmiyorlar ve bu hususta eski hesapları aramaya tamamen atıye terk ediyorlar. Bu işler, sulhun inikadından ve memleketin hulusundan sonra mübayaa edecek olan sükûnetli bir devreye taalluk ediliyor. Muharebe mesullerini takip ve tecziyeye işte o zaman teşebbüs edilecektir. Parti ihtirasatı ile parti reüsâası birbirini tevellüs ve telin etmekten kemal-i itina ile içtinap ediyorlar.

-Partiler rüesasının bu suret hareketine rağmen gazeteler arasında pek şedit münakaşalar vaki oluyormuş.

-Hariçten Bulgaristan’ın namus ve haysiyet-i milliyesini rencide edecek ve menafî vataniyeyi ihlal eyleyecek mahiyette vaki olan her türlü istinat ve ithamata mukabele etmek ve Bulgaristan’ın teberiyesine çalışmak hususunda herhangi renk

siyaside olursa olsun bilcümle matbuat yekzeban ve müttehit-i âlâfkar. Matbuat bey-ninde memleketin ahval dâhiliyesine dair vaki olan münakaşat memleketin mevcudiyetine ve hissiyat istiklaliyesine icra-ı suitesir edecek mahiyette münakaşat derecesinde olmayıp vatan selameti namına icra edilen aile kavgası derecesindedir.

-Burada efkâr-ı umumiyeyi islamiyeyi teheyyüc eden bir mesele vardır ki o da Sofya camiasının Bulgarlar tarafından resmen hadımına teşebbüs edilmiş olması meselesidir?

-Sofya'ya Cami-i Şerifi'nin hadım olunacağına dair filhakika belediye reisi tarafından Sofya müftülüğüne bir tezekkür yazılmış ve tamir olunmakta olan cami tamiratının tatili lüzumu bildirilmiş idi. Bu keyfiyetten haberdar olan Müslüman mebuslardan derhâl bu hususta bir istizah takriri tertip edip Subranya'ya verdiler. Sofya belediyesi tarafından vaki olan bu nâbecâ herketin Bulgaristan Müslümanları arasında tevellüt ettiği suitesirin derecesini takdir eden reis-i nazar ve Mezâhip Nazırı Todorof bilcümle Müslüman mebuslarını kendi avdet ile bu hususta onlarla teati-yi efkâr etmiş ve bu mülakat şiddetli bir münakaşa hâlini iktisap eylemiştir. Fakat neticede Todorof bizim iddiamızı teslim ile caminin hadımından vaz geçildiğini beyan ederek ameliyat tamiriye devam olunması lüzumunu ilave eylemiştir. Ve bugün cami tamiratına yeniden mübaşiret olunmuştur.

-Bulgaristan'da iaşe ne hâldedir?

-Bulgaristan'ın iaşesi yani ekmek meselesi bu ayın nihayetine kadar taht teminindedir. Bu ciheti Maarif Nazırı bir mülakatında gazetecilere beyan etmiştir. Benimde istihbarat-ı hususiyem bu merkezdedir. Mamafih cemahir-i müttefikten Amerika Bulgaristan hakkında perverde istediği hissin teveccühün eseri olmak üzere memleket-i mezkureden Bulgaristan'a bu yakınlarda yirmi bin ton zahirenin gelmek üzere olduğunu reis-i nazar bize bil-münasibe beyan etmiş idi. Yılbaşı yortuları münasebetiyle Subranya'nın tatil edildiği celsede Millet Meclisi bu husustaki hissiyat şükran ve minnettarını siyasiyesine tebliğine Subranya birinci reis vekilini memur eylemiştir.

Açlığın her türlü iğtişâsatın zuhuruna badi kuvvetli bir müessir olduğunu nazar dikkat olan hükümet halkı aç bırakmak için son derece gayretle çalışmaktadır. Hattı Çıfıtçı nazarlardan Derakiyef ile Bakalof ve ahir mazhar af olan Zirai Fırkası Reisi İstanbulovski bizzat mülhakata çıkıp köy köy dolaşmakta ve fazla zahirelerini

iaşe müdüriyetine vermeleri hakkında Çıfıtçılar arasında müessir propagandalar icra etmektedirler.

Hükümet bir taraftan halka ekmek teminine bu suretle çalıştığı gibi ihtikâra meydan vermemek hususunda dahi pek dikkatle hareket etmektedir. Hattı ihtiyaren kabul edilen aff-ı umumi kanununa muhtekirliğinden dolayı mahkûm veya maznun olanların istifade edebileceği mahiyette hiçbir hüküm vaz edilmemiştir. [S.127, s.1]

3.78. Yüz Yirmi Sekizinci Sayı

Akıl Edemedim, Olmadı İşim!

Arz etmiş idim hendese okuyorum. Maşallah, Kadıköyü'ndeki bendehaneden (Papasın Bahçesi) denilen mesireye kadar ölçmeye başladım. Gerçi topografyayı biraz daha sonra göreceseydim de ben şimdiden nirengileri vaz etmeye çalışıyorum. Mamafih benimkisi pratik. Bizim belediye mühendislerinin ameliye-yi mesahası tarzında. İlmî değil. Yalnız kâğıt üzerine yani haritaya yakın bir şekle getirebiliyorum.

Dün yine ameliyata gidiyordum. Bir hafta kadar işlemiş idim. Elimdeki projeyi zemine tatbik istiyordum. Kurbağalı Köprüsü'ne gelince durdum. Bir hail zuhur etti. Dikkat ettim. Kırık bir kamyon.

Hava soğuk, karayel kar istidatını bile gösteriyordu. Kamyon ta köprünün methalinde duruyordu. Kendi kendine: Acaba (hakk-ı mürûr)un memleketimizde bir tatbik-i kanunisini izhar ve ilam için (Galata), (Unkapanı) köprüleri gibi buraya da bir kule yapılacak da şimdiden bir kamyon mu koymuşlar?

Dedim.

Yanaştım. Genç bir nefer geziniyor. Zavallı kaputsuz da. Ellerini hohlayıp güya ısınıyordu.

Benimde fena bir huyum var: Hendese ıstılahınca böyle haric-ül merkez şeyleri sorup anlamak merakı.

Dedim ki:

-Oğlum! Burada ne duruyorsun?

Ağzı, sözü düzgün bir asker. Dedi ki:

-Efendim, on beş gün evvel kırıldı idi de burada kaldık.

-Ne kadar evvel?

-On beş gün!

-Sen on beş gündür burada mısın?

-Evet.

-Geceleri?

-Yine burada!

-Bu yağmurda, çamurda?

-Evet.

-Üşütmüyor musun?

Tebessüm etti:

-Asker üşümez!

-Peki! Ne yiyorsun?

-Asker yemez!..

-Sübhanelle! Nerede uyuyorsun?

-Asker uyumaz!

-Ne içiyorsun?

-Asker içmez!

-Bu nasıl laf? Sonra hasta olur, ölürsün!

-Asker ölmez!

Ne âlâ! Keşke bende asker olaydım! Hiç olmazsa bu kışı sağ, salim geçirirdim! [S.128, s.1]

A.R

3.79. Yüz Yirmi Dokuzuncu Sayı

Bayılıırım!

Refikinin meze tabağındaki haşlamaya fasulyeye ziyadesiyle daldığını görmesi üzerine:

-Piyazı zevkli midir?

Yad-ı mazi kabilinden gözlerini süzerek tebessümle:

-İyi sirke, bol yağ, bol soğanla... Bayılıırım!

-Yahnisi?

-Ona reçel derler, bayılıırım!

-Ezmesine?

-Sus! İçim ezildi! Ona da bayılıırım!

-Pilakisine?

-Hele limon da olursa pek bayılıırım!

Bu aralık tezgâh önünden garson koşarak gelir. Yandaki masada oturup yarım saatten beri birini bekler gibi duran mütegayyir-ül hâl birinin yüzüne su serper. Adamcağız bir dakika sonra açılır. Kendisine gelir gibi olunca:

-Ben de bayılıırım ama! Böyle açlıktan?

Evvclkiler baş başa verirler. Bayılıırım diyeni:

-İyi ki et yemeklerinden, hamur işlerinden açmamışız. Yoksa herif bir daha açılmazdı!... [S.129, s.1]

A.R

3.80. Yüz Otuzuncu Sayı

Raşit Bey'in Mektubu

Perşembe günü muharrirlerimizden birine bazı beyanatta buldukları sırada, Nafia Nazırı Paşa Hazretleri: "Evvclce iaşe nezaretinin müteahhitlerle akdetmiş olduğu başka bir mukavelename var idi. Bunun tecdidine mâni olmak için bu mukave-

lenameyi yaptık” buyurmuşlardır. Benim bir aylık, hem istenildiği zaman on günde feshedilebilmek şartıyla muvakkaten ve tecrübeten akdine mecbur olduğum ekmek mukavelenamesini teceddüt ettirmemek için üç aylık, gayet muzır hem de lüzumsuz mukavele akdine ne gibi bir mecburiyet görüldüğünü hâlâ anlayamadım. İstanbul’un iaşesi için İstanbul değirmencilerine devletin müftekir ve esir olmadığını hem Paşa-ı Maşaralye Hazretleri’ne 25 Kânunuevvelde izahatla bir tezkereye yazdım.

İstifamdan 20 gün evvel Eskişehir’e gönderdiğim memur mahsus marifetiyle yaptırdığım tahkikattan anlaşıldı ki hatt boyunda mevcut ve su ile müteharrik değirmenlerde temyiz ve ehven olarak un istihsali mümkündür. İhtiyaten İstanbul’da bir değirmen sahibi ile bir senelik fakat her gün fesholunabilmek şartıyla bir mukavele-name akdettim. Kendi zahiremizi mahallelerinde su ile müteharrik değirmenlerde kırdırıp, kendi çuvallarımızla demiryolu ve vapur gibi vesaitlerle İstanbul’a un hâlinde getirerek birkaç müteahhite ekmek imali ettirmek ve un piyasasında muhhasıran devlet hâkim kalmak menafi-yi umumiyyeye en muvaffak surette hareket etmek olacağı kanaatiyle bir taraftan Eskişehir değirmenlerini bir vech bela tetkik ettirdim. Diğer taraftan nakliyatı Paşa-yı Maşalaye Hazretleri’nin malumatları tahtında ahaliye müzakere ve ekmek imâlini tecrübe olarak bir ay müddetle birkaç müteahhite ihale ettim. Tam kömür meselesi hallolarak tatbikata başlamak ümidi tezahür ettiği sırada yekdiğerine zerre kadar münasebeti olmayan nakliyatı tahniyat ve İstanbul ekmeğinin imal tevzini yed ve ahde tevdî etmek suretle muzır ve tehlikeli bir inhisar tesis ettiğini anlayınca kabul edemedim de istifa ettim efendim.” [S.130, s.1]

İaşe Nazır Sabıkı

Raşit

3.81. Yüz Otuz İkinci Sayı

Cemiyet-i İşân!

Bu (cemiyet) kelimesinin manasını tamamı tamamına bulana bravo!.. Ben bir türlü içinden çıkamıyorum. Sade ben mi?.. Koca iki fırkadan (İttihat ve Terakki)de çıkamadı. İtilafçılar da!.. Diğerlerinin ne hâlde kaldıkları, kalacakları ise reviş-i hazırdan anlaşılıyor!..

Bu keşmekeş-i telakki kâfi değil imiş gibi şimdi birde (Cemiyet-i Akvam) kurulacak!.. Aman ha! Bunun içinden nasıl çıkılacak!

Dünyanın her noktası üzerine küme küme yığılmış, oynar, yanar, yakar bunca ihtirasât nasıl duracak?

Çocukluğumda Şehzade Cami meydanında usturacılar, onlarında ayrıca bir kahvesi var idi. (Ahmet Ağa) namında ihtiyar bir usta bu kahvede sabahtan akşama kadar oturuyor, çırakları, kalfaları işlerlerdi. Ağanın o meydanda nüfuzu cari idi. Herkese karışır idi. Hatta biz mini minilere bile, kavga ettiğimizi gördü mü, kunduraları çeker, üzerimize yürür, en ufağımızın kulağını çeker, büyüğimize de bir iki hafif tokat indirirdi.

Bundan maâda, kocasından ayrılmış kadınlara akıl öğretir, açıkta kalmış olanlara iş bulur, başı sıkılmış tanıklarına dal-kise ikraz eder, cami kayyumunu azarlar, sesi parlak çıksın diye müezzine tatlı yedirir, koç dövüştürenlerle azim mübahesâta girer, horozcuları kovar, salı pazarında el arkada dolaşır, ihtiyar, dul kadınları aldatmasınlar diye nezaret eder. Fakat her cuma, namazdan sonra usturacı ustalarını, ileri gelen kalfalarını etrafına toplar, esnafın vukuatını dinlerdi.

Anlamadan ben de dinlerdim; bu cemiyette verilen kararlar hemen hemen şöyle idi:

-Salih Usta! Sen Ali'nin gündeliğini kırk para daha artır!.. O artık geldi yetişti.

-Veli Usta! O senin çırak Hüseyin'in ayağına bir yemeni al. Günahtır!

-Murat Kalfa!.. Niye Mehmet'i o kadar dövdün?.. Bir gündeliğini vereceksin!

-Cemal Usta!.. O senin büyük taş gibi taş var,... Yerde duruyor, istersen bir kere bak!

-Ne tuhaf şey!.. Esnafın içine hırsız da girdi. Herif üç ustura vermiş, hayır, iki verdik diye kavga, gürültü!.. Bu nasıl hâl? Esnaf gayreti, namusu yok mu, böylelerini kovun.

-Hasan Usta, taşınacakmış, yarın çıraklarınızı yollayında yardım istesinler!..

-Hastamız var mı? (Var) denilecek olursa:

-Biraz para toplayıp gönderelim, ilk benden yirmi kuruş! Gelecek hafta yine düşünüyoruz!

-Kaçınıcı karı bu? Tahir Usta yeni aldığımda boşamış! Herif usturacı değil otlakçı!..

-Kahveci! Ağalara birer kahve!

İşte bundan sonra cemiyet, gelecek cuma günü yine inikat etmek üzere birer ikişer dağılır.

Ustalar:

-Allaha ısmarladık derler, çekilirler.

Kalfalar, el öperler, giderler. Sıra bize gelir.. Öyle ya! Meydanın şenliğiyiz. Döver ama sever de hatta ne kadar var ise cümlemizi bilir.

-Kahveci, çocuklara da birer lokum!

Gördünüz mü cemiyeti? Cart curt var ama sonu tatlı!... Bakalım bu Cemiyet-i Akvam ne hâl girecek. Bence mademki bir harb-i umumi tarihinde yeni bir devir açacaktır, bu devri açmadan evvel Cemiyet-i Akvam murahhasalarına (Eyfel) Kulesi'nde bir daire-i mahsusa tahsis edilmelidir. Çünkü (Babil) Kulesi'ndeki içtimanın sonunda (tebelbül-i elsine) hasıl olmuş ise, burada da (tefelfül-i makasid) vücutpezir olsun da prensiplerin tadı çıksın!... Ve tarih bu muazzam cemiyet komedisini başka bir lisan ile yazabilsin!.. [S.132, s.1]

A.R

3.82. Yüz Otuz Üçüncü Sayı

Ufak Bir Monolog

Şimdiki sahne-i hayatta

Çatık kaş, ağlamış surat, nezleli burun, şiş dudak:

-Efendi!.. Hu!.. Beni dinle!

Somurtkan çehre, birine kan gelmiş şehla-nigâh, yirmi günlük tıraşı bıyığına sarmış,

- Ne kadar kulağım varsa sende!.. Ne var?
- Kömür yok..
- Bir okka yolluyorum..
- Yetmez.
- İki okka...
- Su yok...
- Buluruz!
- Gaz yok!
- Alırız!..
- Yemek yok...
- Bir şey bulacağız!...
- Küçüğün ayakkabısı yok!..
- Evde otursun.!
- Çorabıda yok!..
- Benimkilerden bir tanesini kes, biç giydir,
- Benimde yok!... Yamadım yamadım giydim.
- Benim dün çıkardıklarımı ayağına çek!..
- Karşiki bakkal para istiyor...
- Cumartesiye!..
- Geçenki çamaşırcıda istiyor!
- Pazartesiye!..
- Hani (Nuriye) Hanımdan iki mecidiye aldık idi...
- Çarşambaya!..
- Ev sahibine ne diyeceksiniz? Hergün çatkapı burada!
- Ben onu görürüm!
- Terzideki mantomu ne yapacağız?

-Alınca satacağız!

-A...!

-Ya!...

-Donarım, ayol!...

-Açlıktan ölmeyeceğin ne malum?...!

-Ne katı sözlü olmuşsun?

-Sözün doğrusu bu ama sen anlamadın!

-Hâlâ söylüyor.!

-Sen deminden beri söyledin ben katı sözlü olmuşsun dedim mi?

-Benim dediklerim lazım?.

-Benimki de elzem!

Eller saçlarda kanepenin kenarına kapanarak bir ağlama, bir sızlama, hıçkırıktan sonra:

-Sen ölürsün inşallah!

-Ben ölürem inşallah.

-Öleceksinde bunları neden peydahladın..

-Sen nasıl benim başıma bela isen seninde başında bela olsunlar diye!..

Perde iner. [S.133, s.1]

A.R

3.83. Yüz Otuz Dördüncü Sayı

Isırır Oğlum, Isırır!

İşittiğim gibi yazıyorum:

Kadının biri oldukça saf, fakat umur-ı kazaiyede tahkik ve tetkike son derecede riayetkâr imiş, günün birinde huzuruna iki kişi gelir. Biri der ki:

-Kadı efendi!.. Bu adam benim kulağımı ısırıldı. Bakın, diş yerlerine, hâlâ kayıyor..

Müddeialeyh atılır:

-Kadı efendi! İftiradır. Kendi ısırıldı!.. Yemin ederim..

Kadı şaşalar. Vicdanen der ki:

-El, kol, dudak olsa bir dereceye kadar müddei aleyhin ifadesine, yeminine inanmak caiz olacak.. İnsan kendi kulağını nasıl ısırır? Maahaza yemin ederim diyor. Bunu tahkik ve tetkik etmek gerek! Bu karar-ı deruni üzerine onlara hitap eder:

-Siz biraz durun! Ben şimdi gelirim.

Mahkemeden çıkar, doğru hanesine gider. Aynanın karşısına geçer. Bir eliyle kulağını geçer, çenesine çarptırır, dişlerini hazırlar; bu vaziyet-i mudhike arasında en son hamleyi göze aldırır. Fakat vücut muvazenesini kaybederek arkası üstü düşer, başı yarılr. Harap bir şekilde kavuğu bastırıp makamına gelir. Müddeiye der ki:

-Isırır oğlum, ısırır, hatta düşmede başı bile yarılr!

Bizim gazetecilerimizde böyle. Bizi düşürecek, başımızı yarılmaya sebep olacak ne kadar evzâ-yı garibe ve vaziyat-ı acibe varsa cümlesini ayine-i cihan önünde prova etmek istiyoruz. Dördüncü kuvvet değil miyiz ya!.. Bizim de siyasi, içtimaî, bilmem neyi hak kazamız vardır sanıyoruz. Onun içindir ki bol bol hükümler veriyoruz. Bir hâlde ki ayıbın ne derekesine vardığını idrak edemiyoruz.

Yazılan makalâttan bir kısmı tefrik edildikten sonra baki kalanları Fransızca veya İngilizceye tercüme edilse de biz de bu iki lisana vâkıf olsak, okusak, ne olursa şeme-i hayâ vardır, kızarmak, terlemek uğrayacağımız derd-i hicabın yanında vız kalır! Buna da hacet yok.. Bir iki ay sonra koleksiyonları açıp bakalım!.. Biz bize benziyor muyuz, görelim!.. Ensemizi dişleseler kadı-yi zaman:

-Sen dişlemiştir!.. Hem dişler misin, dişlersin!

Hükmünü vereceğini artık düşünmezsek hakk-ı hayatı ne beyhude lekedat etmiş olduğumuzu aklen, vicdanen biraz muhakeme edelim! [S.134, s.1]

A.R

3.84. Yüz Otuz Beşinci Sayı

Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş!

Benim bakkalcı (Karabet)im, çavalye içinde kıpır kıpır kıpırdanarak yanındakileri de bihuzur eden (iskorpit)lere diyor idi ki:

-Oynama balık satarım seni!...

Aradan günler geçti. (Kolyoz) çıktı. İhtiyar bir kadın soruyordu:

-Kaça?

-Yüze!

Kadın gerilerek yüzüne baka baka:

-Daha dün yetmişe veriyordun?

Kaşlarını kaldırdı, gözlerini kırptı:

-Hanım, bu balık, başka balık!

Kadın, müteaccibane:

-Sübhânehu! Hepsi denizden çıkmıyor mu? O başka bu başka olur mu?

Karabet eğilerek:

-Hanım valide. Bak şu kilise kapısına.. İşte çıkıyorlar.. Hepsi birbirinebenziyor mu?.. Çocuğu var, tazesı var, iri boyu var, bıyıklısı var, sakallısı, iki kat olmuş var!.. Balıklarda böyle. Ufağı var, ortası var, irisi var, tazesı var, bayatı var...

Kadın mülzim oldu. Elinde sıkı sıkıya tuttuğu liralık kâğıdı uzatarak!

-Yarım okka ver ama taze olsun!.

-Hepsi taze!..

Balıkları birer ikişer alarak terazinin kefesine yığıdığı esnada bir nara keşide ederek:

-Vay! Kulu!.. Marmara kulu!... E...h!... Sopa mısın ne mübarek?... Karadeniz'e doğmuş, boğaz içinde büyümüş, Marmara'da tutulmuş!..

Diyordu.

Kadın aldı, gitti. Dükkânın önünde iki üç müşteri belirmişti. Onlarda aldılar, gittiler. Bana sordu:

-Sana da tartıym mı?

-Ben kolyoz yemem... Fakat sana bir şey soracağım...

-Buyur, beybaba!

-Balık, balık... Pekâlâ, nara ne olacak?

Birdenbire bir tavır ciddiyet aldı:

-Ne mi olacak?.. Onsuz balık satılmaz.. Sizin mazileri görmüyor musunuz?.. (Yeni Gün), (İkdam), (Sabah) diye sokakları öttürüyorlar. Rahmetli ustam (Hacı)yı tanırsın, der idi ki:

-Balığı dalyan tutar, gırtlak satar.. Dikkat et!.. Şimdi bir daha bağırayım, iki müşteri daha bulurum!..

-Kulu!.. Marmara kulu!..

Filhakika iki kişi geldi. Onlarda yarımşar okka alarak çekildiler.

Dünyanın hâli hep böyle!.. Bağırıp çağırarak, atıp tutacaksın ki fikrini, malını satacaksın!.. Pısrık durduk mu?.. Açsın, vesselam! [S.135, s.1]

A.R

Mösyö Aharonyan ile Mülakat

Ermenistan ve Gürcistan- Almanların azimet-i İaşe müşkülâtı- Türkiye Ermenileri ve Sulh konferansı

Ermenistan tarafından Paris Sulh Konferansı'na murahhas gönderilen Ermeni Cumhuriyeti Heyet-i Murahhasası Reisi Mösyö Aharonyan ile muharrirlerimizden biri dün atideki mülakatı icra etmiştir:

-Ermenistan ile Gürcistan arasında mevcudiyetinden bahsedilen ihtilaf veya muharebe ihtilaf veya muharebe ne netice vermiştir?

-Ermenistan ile Gürcistan ve Azerbaycan arasında mevcut ihtilaf olan şey bir hudut meselesinden ibarettir. Bu mesele mürur zamanla hudut münazaası şeklini aldı.

Yoksa söylendiği gibi iki cumhuriyet arasında muharebe vuku gelmemiştir. Nihayet İngilizlerle Fransızların tavassutuyla Gürcüler münazaraya sebep olan mıntıkadan te'bîd edildi. Sulh Konferansı'nda ittihaz edilecek neticeye kadar bu mıntika İngiliz ve Fransızlar tarafından işgal edilecektir.

-Bu mıntika niçin münazafiye bulunurdu?

-Gürcüler mezkûr mıntikanın Gürcülere aidiyetini iddia ediyor, Ermenistan ise burasının kâmilen Ermeni anasıyla meskûn olup tarihen, irken Ermeni olduğunu nazar-ı dikkate alarak bu suretle mevcut olan hukukunu müdafaa etmek istiyor.

-Sasanof burada bulunduğu sırada Kafkasya Ermenileri ile mülakat- şarkiye Ermenilerinin iltifatına Rusya'nın muvaffakiyet etmeyeceğini söylüyordu?

-Rusya'nın hakik bir karışıklıktan ibaret olan ahvalini nazar-ı dikkate alarak Sasanof'un beyanatına karşı bir şey söylemeyeceğim, çünkü Rusya'nın bugün geçirdiği meçhuliyet devresi, karşısında Rus ricalinin sözlerine atf-ı ehemmiyet ederek beyan metâlli etmek biraz cüretkârlık olur. Bununla beraber Ermenilerin şimdiye kadar takip ettiği millî gayeler Ruslar tarafından nazar-ı tasvibiyle telakki edilmiştir. Rusya'da el yevm efkâr-ı umumiye namına gitmek söz söylemeye, salahiyeti olduğunu tayin etmek mümkün değildir.

-Almanlar Ermenistan'ı tahliye etti mi?

-Bu ayın altısına kadar tahliye eylemeleri lüzumu kendilerine tebliğ edilmişti. Biz hareket ederken onlar da gidiyordu. El yevm memleketlerine sevk edilmek üzere (Poti) bulunuyorlar.

-Hükümet-i Osmaniye'yi Muharrahhasası Mehmet Ali Paşa ile görüştünüz mü?

-Evet, kendilerini Tiflis'de görmüştüm, geri çağrıldığını ve ordu-yu Osmaninin çekilmesine mebnâ yerine Hükümet-i Osmaniye'nin meslekten yetişmiş bir diplomat göndermeye karar verdiğini söylemişti.

-Paris'te teşekkül ettiği söylenen Ermeni kabinesiyle münasebetiniz var mı?

-Bunlarla şimdiye kadar münasebetimiz olmadı, aramızda vasıta-yı muharebe ve münasebât yoktu.

-Ermenistan ahval-i umumiyesi ne merkezdedir?

-Her yerde olduğu gibi orada da iâşe müşkülâtı vardır. Yalnız şemali Kafkasya'da buğday mevcut olduğundan oradan zahire almak üzere gönderdiğimiz mübâyaa heyetleri bir miktar uzak almıştır, lakin Gürcistan ile ihtilaf çıktığından bunlar nakledilemedi.

-Paris kendince orada ki Ermeni kabinesi azasıyla münasebetiniz nasıl olabilecektir?

Doğrusu bu sualle cevap hazırlamadım. Ben yalnız Kafkasya Ermeni Cumhuriyeti'nin itimatnamesine haizim, bahsedilen kabine hakkında ne söylesem faraziyattan ibaret kalacaktır. [S.135, s.1]

3.85. Yüz Otuz Altıncı Sayı

Hırsız Hırsızdan Çalmış, Şeytan da Görmüş Şaşmış!..

Gözler dönük, burnundan soluya soluya yanaşarak:

Çat!

-Ne vuruyorsun be!

-Al bir daha!...

Çat!

-Ne hakkın var?

-Sen bilirsin!

Çat!

Açıktan biri sokularak:

-Durma, bari, kaç!..

-Sen ne karışyorsun be!

-Öyle mi?.. (Dâribe) işine bak birader!

Çat!

-Adam isen bu kadar yeter!... Değil isen mabadı gelir!..

Ayrırlılar. Mazrup, elma yanak, dudak patlak, daribin döndüğünü görünce:

-Ben sana gösteririm!

Duyar, döner...

-Bir daha eve gelirken çalınacak palto bulursan.. Belki!...

-Bir tevehhür ca'li ile!

-Vay bana hırsız diyorsun ha!...

Hiddetle gülümser gibi durarak:

-Babanda öyle idi!..

-Vay babamda!..

-Hatta silsilende öyle!.. Annende geçen bir bohça götürdü idi!

Yine ayrılırlar...

Mazrubun yanına biri yanaşır.

-Efendi, doğru polise gideceksin.

Teredditle:

-Neden?

-Paltodan!

-O iftira ediyor...

-Ediyor mu etmiyor mu bilmem...

-Rica ederim bey kardeşim...

-Bu rica ile olur iş değil ki....

Durur, düşünür..

-Daha satmadım, istersen ortaklaşa...

-Ha şöyle, şimdi olur. Palto nerede!..

-Şurada bir meyhanede!

Giderler. Alırlar. Bohçalarlar.

Ortak der ki:

-Belki herife tesadüf ederiz. Bohça bende dursun..

Yürürler.

Köprüden geçerler. Herkeste bir telaş.. Koşan koşana.

-Ne imiş?

-Açılıyor.

-Açılıyor mu? Koş arkadaş!

Koşarlar. Bohçalı öyle bir tılsımına getirir ki mazrubu açılan kısma atlatır. Kendi beri tarafta kalır. Açılan göz ağır ağır dönerken, biçare bağırır imiş:

-Şayet palto sahibine tesadüf ederseniz beri'üz-zemme olduğumu lütfen söyleyiniz!.. [S.136, s.1]

A.R

3.86. Yüz Otuz Yedinci Sayı

Anadolu Demiryollarına Vaziyet

Demiryollarına Vaziyet- Miralay (Rodes)in Mektupları..

Birkaç gün evvel itilaf-ı emiresi tarafından Anadolu şimendifer hattına vaziyet edildiğini yazmıştık. Pazartesi gününden beri Haydarpaşa istasyonuna bir zabitan heyet-i idaresi yerleşmiş ve dün İskoçyalılardan mürekkep bir muavin heyeti bunların maiyete verilmiştir. Anadolu demiryollarının yeni müdürü Miralay (Rodes)in itilafın Türkiye'deki demiryolları hakkındaki mukarreratına dair Mösyö (Hokkanen)e gönderdiği mektup ile kaymakam (Beriyerley)in itilafın iradeye vaziyet ettiği hakkında şimendifer memurlarına gönderdiği tamim elde ettiğimiz suretlerini aşağıya derc ediyoruz:

Anadolu demiryolları müdürü Mösyö (Hokkanen)e:

Dün sizinle vuku bulan mülakatını teyiden itilaf devletleri tarafından demiryolları şebekesine derhâl tam bir kontrol vazi hakkında karar verildiğini tebliğ ederdim. Bu iş ile uğraşmak üzere Miralayı (Beriyerley)in riyaseti altında bulunan bir heyet Haydarpaşa istasyonuna yerleşecektir. Bu heyet “cer, hareket” ve müteakiben “hatt” işleriyle meşgul olacak zabıtlardan mürekkep bulunacaktır. Zabitan ve efrat peyderpey serbest kaldıkça münasip görüleceği tarzda hat boyuna tevzi edilecektir.

Lütfen sâlifüzzikr vaziyeti Haydarpaşa'daki vekillerinize izah eylemenizi ve kaymakam (Beriyerley)in veya mümessilleri tarafından verilecek kâffe-i talimatı ifa eylemelerini temin etmenizi rica ederim.

Şurasını da ilave edebilirim ki komisyonun ilk vazifesi her şubenin teşkilatında itina ile tetkikat icra etmek ve mümkün olur olmaz bütün Alman, Avusturya Macaristan memurları azil eylemek olunacaktır.

Mesrudat-ı anideye göre gerek ben gerek vekilim Binbaşı (Hayan) bize arz edilecek mesail-i tetkik için bilâfâsıla dairenizde bulunacağız. Vücutları elzem olmayan verilerine diğerlerini tayin etmek kabul olan bütün düşman memurları azil etmek üzere devairenizde itina ile tetkikat icra etmeğümüz icap eyliyor.

Mamafih bize düvel göstermiş olduğunuz daireyi Binbaşı (Hayan) ile bana terk etmek üzere tedabir lazımeyle ittihaz eyler ve istenilen malumatı bize vermek üzere iktiza eden teslîhâtınirâ'esi zamanında bütün memurlarınıza lazım gelen talimatı itâ ederseniz bahtiyar olurum.”

Rodes

Şimendifer memurlarına:

Mütarekenamenin 15'inci fıkrası ahkâmına tevfikân Haydarpaşa'da İngiliz zabitanından mürekkep bir kontrol heyeti yerleşmiştir. Haydarpaşa istasyonundan Konya ve Ankara'ya kadar Anadolu şimendifer hattının idare ve kontrolü bu heyete havale edilmiştir.

Alman, Avusturya ve Macar tebasından onlar müstesna olmak üzere bütün memurların yerlerinde ibkâ edileceği ve vazifelerinde ikdam ve gayret göstermekte devam edildikçe maaşlarının mümin olacağı şimdiden beyan olunur.

Alman, Avusturya-Macar tebasında veya merkezî devletlere temayül şüpheli olan her memur mütareke name ahkâmına muvaffak fırsat zuhur istedikçe tebdil edilecektir.

Görölmüş ve tasdik edilmiştir.

İmza: Miralay

Rodes

Anadolu şimendiferleri iki üç günden beri İngilizler tarafından idare edilmektedir. El yevm malumat-ı nazar-ı tetkikten geçirilmekte ve fakat müdür ve mühtah-temin yerlerinde ibkâ olunmaktadır.

Fransızlar ise Rumeli şimendifer hattına vaziyet ederek müdür ve muavinine işten el çektirmişlerdir. Burada bazı memurlarına birkaç aylık mezuniyet verildiği gibi bazıları doğrudan doğruya azlolunmuştur. Birkaç günden beri Sirkeci istasyonundaki Fransız neferleri biletleri muayene etmek başlamıştır. Yakında metruk ve harap vagonlarla dolmuş olan diğer hattın dahi temizlenerek seyr ü sefere salih bir hâle ifrağ edileceği söylenmektedir. [S.137, s.1]

3.87. Yüz Otuz Sekizinci Sayı

Teallüler Arasında Fark Yok!..

Bizim evde cam kırılır, perde düşer, tencere yumrulur, kapı devrilir, öteberi çalınır, aile vatanın minyatürü olmak hesabıyla kavgalar, dövüşler, sövüşler olur. Ne zaman sorsam, evvelce dahi yazdığım vecihle, aldığım cevap:

-Ben bilmem!

-Ben görmedim.

Den başka bir şey değildir....

Bizim ayan-ı reis-i muhteremimizde aynı vaziyette kaldı!.. Oh olsun!.

Mesela: vükela devrilir, sual ettiniz mi?..

-Bana bir şey sormadılar. Yani: (“Ben bilmem”in âyancısı.)

Bir vaka-yı siyasiye hakkında müracaat edildi mi?..

-Haberim yok! Yani (“Ben görmedim”in biraz mıntıkası)!..

Bu işleri biz ne zaman bileceğiz? Ne zaman göreceğiz?.. Bana öyle geliyor ki velev nezaketten bilmemeliğimiz tecahülümüze verilecek bir lüzuma müstenit olsa bile evvelinde de sonunda da bildirecekler, kafamıza vura, vura: Aç!.. Gözünü, gör! Diyeceklerdir!

Keza bana öyle geliyor ki biz bilemediğimiz ve göremediğimiz olsa olsa bu iki darbe olacaktı! Hâlbuki biz bunları yedik. Bir daha yedik?..... Bir tanesi de yine ensemize inmek üzere bulunuyor!

Meşhurdur: Kupkuru, safi sinir, yeniçeri ağalarından biri, nargilesini kurmuş oturmuş, tesadüfen ve kendi ensesi takyeci kalıbı gibi katmer katmer bir civelek geçmiş.. Bakmış bakmış, enseye imrenmiş!.. Emir verirmiş:

Çağırın,.. Şu oğlanı!

Çağırılmışlar...

Sormuş:

-Bu senin enseni hangi berber yapıyor?

Civelek, mütehayyir:

-Berber değil, Ağa Hazretleri, Allah'tan!

Kemal-i unufla:

-Sus!...

Sus... Fakat beriki susar mı?..

-Söyle bakayım! Hangi berber?

-Vallaha!.. Efendim!..

Ağa, yanındaki falakacıya:

-Yıkın, şunu, elli değnek vurun...

Civelek işin vahametini anlayınca:

-Söyleyeyim, efendim, Unkapanı'nda ki değirmenin yanındaki berber!...

Der, yakayı kurtarır...

Ertesi günü Ağa Hazretleri, berberin dükkânına damlar.

-Selam aleyküm,

-Ve aleykümesselam,

-Ulan berber!..

-Efendim!..

-Benimde ensemi iki katmer yapacaksın!

Ne? Zavallı adamcağız şaşırır. Der ki:

-Aman efendim?.. Bu nasıl olur!

-Nasıl mı olur?.. Vay! Sen benim emrime itaat etmiyorsun.. Ha!.. (Kapıyı açıp dışarıya seslenerek): Falakacı gelsin!..

Aman Ya Rabbi!.. Bir bela ki, berberi titretir... der ki:

-Efendim, baş üstüne iki değil, üç yapayım... Fakat sizce pek zahmetli olur!

-Nasıl olursa olsun!

-Öyle ise, başınızı eğin, ensenizi çıkarın; çıkarır. Berber ustura kayışını ikiye bükerek, bir eliyle herifin başını eğer. Şırank, şırank, indirmeye başlar. Ağa pişman olur ama, bir kere ağzından böyle bir emir çıkmış bulunur. Ameliye, yarım saat sürer, ensede kabarıp mı kabarıp! Ağa bir aralık elini sürer, bakar ki puf böreği gibi!..

Der ki:

-Aferin, berberbaşı... Az zamanda bir katmer yaptık.

İnşallah başka bir gün gelirim, ikincisini de yaptırırım!...

-Daima, buyurun Ağa Hazretleri!.. Emrinize muntazırım!..

Acaba bizdekiler kaç katmer oldu?.. Ve kaç katmer olacak!.. [S.138, s.1]

A.R

3.88. Yüz Otuz Dokuzuncu Sayı

Reis Kilemsu20'nun Sulh Konferansında Nutku

Reisicumhur'dan sonra Mösyö (Kilemsu) ittifak-ı ara ile reis- Konferansın vazifesine ve hidematına dair nutuk

Paris 20- Lusid Corc²¹ ve Sonninoni ve bilhassa takdir ve minnettarlıklarının başlıca amel-i muzafferiyeti olan kahraman Fransa'ya ve Fransa'nın mümessillerine raci olduğunu beyan eden hararetli nutuklarını müteakip Sulh Konferansı riyasetine ittifak-ı ara ile Mösyö Kilemsu intihap olunmuştur.

²⁰ Clemenceau

²¹ Lucid George

Mösyö Kilemensu konferans azasının kendisine bahsettikleri şereften dolayı kendilerine teşekkür etmiş ve ifa edilecek mesaiyi müesser sözlerle ve şu suretle tayin eylemiştir: Dünyadaki bilumum akvam-ı medeniye murahhaslarının birinci defa olarak bir yerde görülmüş olduğunu beyan hususunda Mösyö Vilson bilhassa salahiyet-i tâmmeyi haizdir. Fransa'nın en zengin aksamından birini tahrip ve ifa eden kanlı harp felaketi ne derece büyük ise, tamir ve telafi, yalnız bayağı ve adi manasıyla değil fakat daha ulvi ve daha bülent olmalıdır. Biz, bunun husul-pezir olmasına sarf gayret edeceğiz. Taki, enkaz ve ıztırabatı ahaliyi tedhiş eden ve serbestçe say ve inkişaf imkânını vermeyen bu semûm-u tazyik ve heyuladan bilcümle akvam-ı beşer tahlis-i nefis edebilsinler. Bu hepimizde asil ve büyük bir ameldir. Mesaimizin mahzar-ı muvaffakiyet olmasını temenni etmeliyiz. Eğer fikirlerimiz tamamıyla sabit ve muayyen olursa elbette muvaffakiyet hasıl olur.

Muvaffak olmağımız ancak hepimizin kemal-i metanetle müttehit kalmaklığımız sayesinde mümkün olabilir. Buraya dost olarak geldik, kardeş olarak çıkmalıyız. İfade etmeyi vecibe addettiğim ilk düşünce budur. Bu büyük muharebeye giren akvam arasında gittikçe daha samimi bir ittihat lüzumu her şeye takdim etmelidir.

Cemiyet-i milel buradadır. Sizinle vücut bulmuştur. Onu yaşatmak sizin elinizdedir. Bunun için Cemiyet-i Akvam bizim kalbimizdedir. Reis Vilson'a dediğim gibi ifasına hazır olduğumuz hiçbir fedakârlık yoktur. Sizin buna amade olduğunuza şüphe ettim. Daha büyük, daha bahtiyar ve daha iyi bir insaniyet için âli bir nazarla bakarak ve suret-i zahirde muhalif menafibitarafâne bir surette telif etmeye çalışmak şartıyla bu neticeye vasil oluruz.

Bana lütfen göstermiş olduğunuz dostluk ve itimat asarından dolayı teşekkürden aciz olacak derecede mütehassisim. Bu konferansın programı Mösyö Vilson tarafından tanzim edilmişti. Artık biz burada az çok vâsi arazi ve memleketin sulhunu değil akvamın müselamet ve salahını vücuda getireceğiz. Bu program bizzata kâfidir efendiler, ilave edilecek fazla bir kelime yoktur. İyi ve çabuk iş görmeye gayret edelim.” [S.139, s.1]

3.89. Yüz Kırkınıcı Sayı

Dobra, Dobra Söyleyelim

(Tıflı) merhum gibi doğruyu söyleyen halis-ül cenân kimseleri nerde bulmalı?...

Adam var ki köşe başında dayak yer, mahalle kahvesinde:

-Birinin gırtlığından, birinin ensesinden tuttum, şöyle çekince bir tos yaptırdıktan sonra silkip attım, ikiside serildiler, ben bastım, geldim, ne oldular bilmem,

Dediği hâlde ertesi gün polis komiserinin yanında:

-Komiser bey, hâlime bakınız, her tarafım çürük içinde!.. Yolumu beklemişler, biri bastonuyla, diğeri yumrukla hücum ettiler, davacıyım... ifadesinde bulunur.

(Tıflı) ise bunlardan değil idi. Hatta bir gece esbak ser-yaver (Halil) Paşa merhumla bir gazinoda otururken paşanın tavla ile işigali arasında birdenbire kaybolur. Beş on dakika sonra görünür... Paşa sorar:

-Nerede idin?

Bil-a-tereddüt:

-Şöyle bir gezindim; güzelce bir dayak yedim, geldim!..

Der.

Görülüyor ki zamanın vaka-yı teville ve hadîsatı tağyir ve tahvile asla müsaa-desi yoktur. Feci olmakla beraber yine ekser ciheti erbab-ı dikkat nazarında mudhik olan hâlihazır eşkâl ve safahatı bizi büyücek bir itirafa sevk etmektedir. Doğruyu söylemek mağlubiyet neticesi değil, kuvvet ve metanet eseridir. Düvel-i İtilafiye arasında hangisi bizim uğradığımız şu nekbet-i siyasiyeyi mükerreren görmemiştir?.. İçlerinde biraz (İngiltere) diri, azade görünmektedir. Fransa, İtalya kaç kere böyle badirelere düşüp kalkınmıştır?.. Hele Yunan ile Sırbiye!.. Mükerreren sahife-i âlem-den silinmişlerdir. Marifet-i siyasiye, kalkınabilmektedir. Buna demir pençe dediğimiz tuttuğunu yerine oturtur el ister.

İtikadımca, bu demir pençe kuva-yı milliyenin bir araya gelmesiyle, bir maksat etrafında toplanmasıyla müteradiftir. Böyle tehlikeler, daima el ele tutuşmakla zail olagelmıştır. Bilakis küçük tehlikeler de iftirâk ve münazaa ile büyümüştür.

Hesap atıye bırakılabilir. Tıpkı bir hastanın tabibe, eczacıya, sütçüye, hizmetçiye borcu gibidir. Bunların kâffesi marizin ifâkatını takip eden eyyama ait şeylerdir. Asıl mesele ise hastayı kurtarmaktır. Beş on kişinin avaz-ı mağduriyetini, hiçbir zaman koca bir milletin feryad-ı istimdâtını bastıramaz.

Dobra, dobra hareket etmeli. Bu böyle oldu, bu böyledir denmeli beraber, haydi şöyle olmasına çalışalım telkinatıyla bütün kuva-yı milliyeyi bir araya toplamalı. Zaman tecezzi değil, tecemmu zamanıdır. Sonra kozumuzu pay ederiz. Erbab-ı ihanet, ne vakit cezasız kalmıştır? Bu fiil-i meşumda bulunanlar hakkında “mürur-ı zaman” cari olamaz. [S.140, s.1]

A.R

Gürcistan Sulh Murahhası ile Mülakat

Gürcistan, Ermenistan muharebesi- İngilizlerin tavassutu- Gürcistan Cumhuriyeti sekiz fırka-yı siyasiye- Parlamento azası

Dün şehrimize muvasalatını bir veceâti Gürcistan heyet murahhasası ve meclis-i milli reisi Mösyö (Nikola²² Çahayedza) ile muharrirlerimizden birinin icra ettiği mülakatı ehemmiyetine mebni bir veceâti dercediyoruz:

-Ermenistan ile Gürcistan hükümetleri arasında vuku söylenen Barbe'nin hakâyık ve nitayıcı neden ibarettir?

-Geçen Kânunuevvel'in e1inde idi. Ermeniler arazi meselesini vesile-yi itti-haz ederek ilan-ı harp etmeden hudutlarımıza hücum ettiler. Mahal vakaya Gürcü kavi olunca araya İngilizler girerek hücumdan mukaddem buldukları mevki recaatlerini temin eyledi.

İki taraf arasında kalan mıntıkanın idaresini İngilizler deruhte etmiştir. Vakayı müteakip Gürcistan Hariciye Nezareti bir beyanname neşrederek meselenin iktisap ettiği nitayıcı bir veceâti tasrih eylemiştir.

“1- Gürcü kuvvetleri 31 Kânunuevvelde gece yarısında buldukları hattın öte tarafına geçmesi, 2- Ermenistan katantenin evvelki hududu üzerine çekilmeye mecbur bulunduğu; 3- Ermeniler eski hudutlarında ve Calaloğlu mıntıklarında kal-

²² Nicola

ması; 4- Bitaraf mıntıkanın İngiliz karakolları tarafından muhafazası; bu bitaraf mıntıkanın idaresi Gürcüler ile Ermenilerden mürekkep muhtat bir komisyona mahvoldu.

Mamafih (Ahalakalak) mıntıkası Gürcü kat'atına kalmıştır, ancak burası da itilaf komisyonu tarafından kontrol edilecektir.”

Gürcüler Gürcistan'daki milletlerden hiçbirini azar etmek ve gücendirmek istemez, Gürcistan Kanun-u Esasisi demokratın bir cumhuriyet tesis etmiştir. Bu cumhuriyet kâmilen hukuk tarafına mürâat eder, umum milletler ile mezheplere müsavat hukuk bahş ve temin eylemiştir. Bu suretle Gürcistan meclis-i milliyesi umumu milletler ile müzakerat icra etmektedir. Bu usul (Çaratelli) tarafından teklif edilmiş ve kabul olunmuştu.

-Gürcistan'ın arazi nokta-ı nazarından amali neden ibarettir?

-Gürcistan 18inci asır nihayetlerinde ve Katarina zamanında Rusya ile akdettiği mukavelede tayin edilen hudutları dairesinde teşekkül etmek ve orada kalmak amelindedir. Bizim memleketimiz Ermeni muhacirlerine bir melce olmuştur. Paşkeviç'in kumandasında olan ordumuz vaktiyle Erzurum'dan çekilirken o havâlden.. 28, Ermeni orduyu takip ederek Gürcistan'a gelmiş ve temkin etmiştir.

-Gürcistan ile Ermenistan arasındaki ihtilafın sulhun tesviyesi tecrübe edildi mi?

-Muhabereden altı hafta oldu, bu arazi meselesinin iki taraftan tayin edilmiş bir askerî komisyonu tarafından hâlini Gürcistan Ermenilere teklif etti ve hakîm mahkemesine müracaata karar verildi. Lakin Ermeniler mütemadiyen ve muntazaman bundan mücanebet ettiler. Bizim bu teşebüsümüz İngiliz ve Fransızlarca da malumdur.

-Gürcistan'da Bolşevizm hakkında ne düşünülüyor?

-Halkımız itilaf ile iyi bir temasta bulunmakta başka bir şey istemiyor.

-Gürcistan'ın istiklali, itilaf devletlerince tasdik edildi mi?

-Bu bapta resmi bir şey söyleyemem. Şurasını biliyorum ki itilaf bir müstakil Gürcistan'ın teşkiline maruz olmayıp hukuk siyasiyemizi tasdik etmiştir.

-Gürcistan'da teşkilat-ı siyasiye nasıldır?

-Parlamentomuz, umum-ı siyasi fırkalardan nesebi ittihâbat usulüyle teşekkül etmiştir. Gürcistan'da sekiz siyasi fırka vardır. Sosyal federalist, ihtilalci sosyalist, radikal demokrat, ittihatçılar: Milletperver demokratlar, müstakillerdir. Kanun-ı Esasi her millete müsavat hukuk vermiştir. Parlamentonun (125) azası meyanında iki Müslüman mebus vardır. Bunlarla beraber 13 Ermeni, 1 Rum, 2 Musevi mevcuttur. Parlamentonun ekseriyetini sosyal demokrat fırkası teşekkül ediyor. Her hizbin kabine de bir veya iki nazırı bulunmaktadır. [S.140, s.1]

Boruzan Tevfik Bey'le Mülakat

Dün Boruzan Tevfik Bey matbuamıza geldi. Kendisiyle aramızda cereyan eden muhaverenin enstantane bir zabıtını bir vücehaâtiderc ve neşrediyoruz:

-Nasılsın, iyi misin? Ay oğul umur-u dünya ne hâlde?

-Ay oğul , ben sizden haber almaya geldim..

-Artık iaşe yolunda değil mi ya?

-Allah'ı seversen beyim, beni söyletme. Cennet mekâna çok dil uzattım, Allah affetsin. Kul kusursuz olmaz. Zaten ben hep gidenleri aradım.

-Ermeniler, Rumlar ittihat etmiş, haberin var mı Tevfik Bey?

-Nasıl haberim yok?.. Var.. Biz on iki tane vükelayı ittihat ettiremedik, ona yanarım.

-Doğru söyle, sen her heyeti bilirsin Tevfik. Bu giden vükela içinde kime acıydın?

-Hepsine acıdım ama en ziyade Cevat Paşa'ya.

-Niçin?

-26 senedir, tanırım. Çanakkale muharebesinden gelinceye kadar kendisini gördümse Allah kör etsin beni. Önceden beri iştirdik, keskin sirkenin kabına ziyanı. Meğerse fazla namusun da memlekete imiş ziyanı. Bu adam, tenzil edipte Fehim Paşa'ya selam vermezdi. Korkusundan mı? [S.140, s.2]

3.90. Yüz Kırk Birinci Sayı

Ali Merdan Bey Topçubaşiyef'le Mülakat

Azerbaycan meclis-i milliyesi- Kabine ve on dört nezaret- General (Tomson)'un beyannamesi.

Evvelki gün Batum'dan Avusturalya'nın (İndarra) vapuruyla şehrimize gelen Azerbaycan sulh heyet-i murahhasını Reis (Ali Merdan Bey Topçubaşiyef) ile muharrirlerimizden biri mülakat icra etmiştir.

Ali Merdan Bey Azerbaycan'ın en kadim asil Türk ailesine mensup ekâbirindendir. El yevm Azerbaycan'ın Meclis-i Mebusan reisi ve Türkiye fevkalade elçisi, sulh heyet-i murahhası reisi bulunan mumaileyhin beyanatı bilhassa şayan ehemmiyetidir.

-Azerbaycan'ın mütarekeden sonraki teşkilat-ı siyasiyesi nedir?

-Azerbaycan'da ahiren mebusan ittihatı icra edilerek meclis-i millî ifa-yı faaliyete başlamıştır. (130) mebustan mürekkep olan parlamentomuzda (20)yi mütecaviz Ermeni mebusu mevcuttur, beş altı Rus ile bir Musevi vardır.

Kabinemiz on dört nezaretten müteşekkildir. Nezaretten beş Rus, üçü Ermeni ve mütebakisi Türk'tür. Meclis-i Mebusan'ın teşekkülünden evvel Azerbaycan'da münhasıran İslamlardan mürekkep olmak üzere bir meclis-i millî vardı. Bilahare umum anasırın iştiraki ile teşekkül eden parlamentonun ihtiva ettiği muhalif milletvekillerinin kabinede nezaret mevkileri işgal etmeleri İngilizler nezdinde fevkalade bir tesir husule getirmiş ve hukuk siyasiye ve müstehassıl amızın tesliminde katiyen tereddüt etmemiştir.

-Azerbaycan hükümetinin istiklalini itilaf hükümetleri tasdik ettiniz mi?

-İngilizler Azerbaycan hükümetine karşı fevkalade iyi ve dürüst hareket ediyorlar. Kuva-yı mütelif reisi General Tomson²³ (Enzeli)de teati edilmiş olan şeraitin kâffesine riayet etmektedir. Şöyle ki: Bakü ve civarında tesis etmiş olan idare-yi askeriyeden başka bütün şuaabât-ı devlet Azerbaycan hükümetinin elindedir. General Tomson Azerbaycan ile bir müddet temastan sonra bu memleketin ne derece istiklal

²³ Thomson

ve muhtariyete layık olduğunu takdir ederek kendiliğinden atideki beyannameyi neşretmiştir:

“Azerbaycan’da meşru olarak teşekkül etmiş olan yegâne uzviyet Azerbaycan hükümetidir. Binaenaleyh fimabut yalnız bu hükümeti meşru olarak tanıır ve onunla teşrîk-i mesai ederim.”

-Bazı encümeni gazeteler Ermenistan’ın (General) Antranik aleyhinde harekât-ı askeriye icra eylemesi için Gürcistan’ın ehemmiyetli bir kuvve-yi askeriye vereceği yazıyor?

-(General) Antranik, Ermeni hükümetinin mükerreren ilan ettiği vecihle, ser-seri bir asiden başka hiçbir şey değildir. Başına birtakım caniler toplanarak köylere tecavüz etmektedir. İngiliz Generali (Tomson) bu adam hakkında Ermeni hükümetinin nazar-ı dikkate ciddiyetle celp etmiş ve Azerbaycan hükümeti de çetecinin icra ettiği tahribat hakkında Ermeni hükümeti nezdinde teşebbüsatta bulunmakta beraber lazım olan tedabir-i fiiliyeye müracaat etmiştir, Ermenistan’a kuvve-yi muavine itası bu cümledendir.

-Azerbaycan’ın da iaşe meselesi?

-Memleketimizde iaşe müşkülâtı yoktur, her şey ihtiyaca kâfi olmaktan fazladır.

Azerbaycan’ın bu bolluğu olmasaydı Gürcistan ve Ermenistan açlıktan mahvolurdu. [S.141, s.1]

Amerika Reiscumhuru’nun Nutku

Paris 21- Reis Vilson Fransa Ayan Meclisi tarafından şerefine keşide olunan bir ziyafette buruca ati idare-i lisan etmiştir:

“Nail olduğum misafirperverlikte ben bir fikir hâkim görüyorum, o da muavenet-i mütekailedir. Bir hat üzerinde harp etmiş ve aynı hattı müdafaa ile kurtarmış olanlar artık birbirlerinden bir yemin ile yekdiğere merbut bulunuyorlar. Fransa ikdam ve gayreti ve fedakârlığıyla bütün dünyanın dostluğunu kazanmış ve dünyanın istikbali için say ve hariti sevenler en sevgilisi olmuştur.” [S.141, s.2]

3.91. Yüz Kırk Beşinci Sayı

Yeni Muhadenetler

Malum a, insan konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa istinas eder. Bu saika iledir ki (Ne kadar lisan, o kadar insan) denilmiştir. Bilhassa Türkçemizde:

-Ben onun dilinden anladım,

-Dili anlaşılmıyor,

Gibi terâkip vardır ki bunlarda derece derece muvasenet-i fikriyeye delalet eder tabirâtındadır.

Harb-i umumi de bu bapta en büyük faaliyetini gösterdi, hatta göstermek üzere bulunmaktadır. Alman ordularının galibiyetleri sırasında şehrimiz kitapçıları âdeta rekabet edercesine:

-Kendi kendine Almanca öğrenmek,

-(Berlin)de Türk,

-İstanbul'da Alman

Gibi ser nameli kitaplar neşrettiler, şimdide:

-(Londra)da Türk..

-İstanbul'da İngiliz..

Ve mesela (Berlitz Usulü) üzere İngilizce muallimi unvanlı eserler çıkarmaya teşneleb oldukları şüphesizdir.

İşte bütün bu say u gayretler, bütün bu türlü himmetler milletler arasında tevhid-i merama hizmet eder.

Geçen gün şahidi olduğum bir mükâleme-yi garibede bu kabilden ma'dûddur. (Rum- Ermeni) muhadennet-i cedidesini –nasıl tercüme edeyim, Consacrer- etmek maksatla olacak ki tarz-ı mükâlemelerden birinin (Agop), diğerinin (Kostaki) isimlerinde oldukları anlaşılın iki vatandaş arasında bir tebâdül-ü elsine vaki oldu. Ermeni olanı Rumca, Rum olan Ermenice söylemek istiyorlardı.

Söze (Kostaki) başladı:

-Zom!... Baron Agop!... Vur, kertaşgor?

-Vay!..Kostaki ahbar! Sen, pu sapate ?

-Bizim madama.. Cam bidikertas..da.. (Biraz düşündükten sonra).. İşte onu sas peri mono!..

(El ele tutuştuktan sonra, gülüşerek)

-Duaya eki?

(Neşe-i mülakat bozular gibi suretini ekşiterek):

-Çika.

-Çika.. ha!..

-Veh, veh.. Çika!.

-Et la politiquc!

-İf..las!

-Pa..Pa..Pa!..

Ne kadar güzel değil mi?... Mahut (lisan-ı müşterek) icadı dâiyesi bir adım daha ileriye götürülmüş, efrad-ı beşeriye arasında yekdiğerini anlamak kazıyye-i mutena-bahâsı bir takım kıyasıyâta hacet kalkmaksızın tahlil edilmiş oluyor. Bizim (Paris)e, (Londra)ya, (Berlin)e gitmiş olanlarımızda böyle geldi mi idiler?.. Eslaf-ı küttap hangi yazılarında Arapça veya Farisî bir cümle, bir beyit, bir mesel iradından keff-i lisan ve kelim eylemişlerdir?

Bu hâller, meftuniyetten ziyade kuvve-yi ünsiyeti tezyide temayülü işrap eylediği için hoş görünüyor. Fakat bu temayüllerde galiba hüsnün tesiri pek mühim bir dereceye varıyor. Mesela, Düvel-i Mutelife'nin buraya vürudundan evvel Almancayı su gibi söyleyenler; birdenbire lal oldular. Bizim köyün (Moda), (Yel değirmeni), (Rıza Paşa) arsası (İberistan Almanı) kesilmiş idi. Şimdilerde de (Hindistan Fransız'ı ve İngiliz'i) şekline giriyor. Maahaza yerli lisanların ihtilatından hasıl olan yeni lehçe hepsinden kıyak!... Türkçe, Rumca, Ermenice, Fransızca, İngilizce, hatta mevkine göre İtalyanca, İspanyolcadan terekübün söylenilen bu dil, bu (harp türküsü) işitildiği zaman zihinde husule gelip tıpkı telsiz telgrafın arıza-ı hevâiyeden veya sair bir sebepten dolayı anlaşılmaz yerlerini andıran tekâtu-ı mefhumat yani boşluklar başka çeşit bir aheng-i tekellüm ile kulakta çınıyor.. Turanî, Sami, Aryaî, Yunanî, Gol,

Latin ve Saksonî usarat-ı ruhiyeden kurtarılmış olan bu zirveyi insan dalgın iken işitecek olsa, birdenbire:

-Neredeyiz? Yarbo!

Diyecek!..

Ben dedim bile!.. [S.145, s.1]

A.R

3.92. Yüz Kırk Dokuzuncu Sayı

Siyasi Bir Mülakat

Evvelki gün karimden şehrimize gelmiş olan sabık karim Harbiye ve Hariciye Müdürü Seyit Cafer Ahmet Bey'le muharrirlerimizden biri mülakatta bulunmuştur. Cafer Bey bu defa şehrimize karimin fevkalade sulh murahhası olarak gelmiştir:

-Sulh Konferansı'yla, büyük ata içtimai hakkındaki mütalaanız nedir?

-Sulh Konferansı'na vekil göndermeyi, iki sene evvel teşekkül eden kurultay, tanzim edilen Kanun-ı Esasiye madde-yi esasiye olarak vaaz etmiştir. Bu günkü parlamento dahi bu esası, bilhassa Süleyman Kerim hükümetinin bizim amel-i siyasi-mizle taban tabana zıt olmasına binaen, takviyeye çalışacaktır.

Büyük ata içtimaine gelince, bundan mukaddes eğer bütün eski Rusya çerçevesi dâhilindeki milletlerin mukadderatını halletmekse istiklallerini ilan ve kuvvetleriyle müdafaaya çalışanların burada söyleyecek çok sözleri vardır. Ancak bu milletlerin mukadderatını sulh-u umumi konferansı hâl eyleyecektir. Yok, eğer büyük ata içtimaiden (sansür) karşıdaki yeni hükümetlerle, hükümet teşekkülüne çalışan milletlerin münasebet mütekabilelerinde bir ahinin husulüne ve bunların siyaset-i umumiye-i âliyle irtibatlarını, kendi memleketleri dâhilinde muadil bir siyaset-i takip ve asayiş ve inzibatı tesis etmelerini temin etmekse buna her hükümetin murahhası işti- rak eder. Kırım'da en büyük rolü oynayan İslamlarında buna bir diyeceği yoktur. Şayet bu içtimaiden arz Rus hükümetini iki senelik tarihi ve kanlı sayfaları değil, milletlerin Rus çarlığına karşı yaşatmaya çalıştıkları mukaddes siyasileri ve inkılâp- tan sonra her milletin kabul ettiği: "Her millet-i hâkimin, hâkimiyet-i kuvvete müste- nit olmaktan ziyade ara-ı ümmetin ekseriyetinden mütevellittir." Desturu buna muha-

lefet edecektir. Birçok milletlerin büyük ata-yı içtimainin Rusya hâkimiyetini infaza matuf olduğunu zannederek menfi cevap verdikleri malumdur. Rusya mukadderatı artık kuvvetli değil, hakların tasdikiyle halledilecektir.

-İstanbul'a ne maksatla geldiniz?

-Kırım İslamlarının (Salomon Kırım) hükümetiyle olan münasebetini ve Kırım hakkındaki millî amellerini itilaf devletlerine ve efkâr-ı umumiyyeye bildirmek mukaddesiyle buraya geldim, mümkün olursa daha ileriye gitmek azmindeyim.

-Bugün bir gazete buradaki Türklerin amel-i siyasilerini müdafaa etmek için geldiğinizi yazıyordu?

-Mezkûr gazete tarafından telefonla sebep-ivürudum hakkında istenilen tefli-sata verdiğim cevabında Kırım Türklerinin amal-i milliye ve siyasilerini müdafaa için geldiğimi söylediğim hâlde sözlerim yanlış olarak (Türkiye Türklerinin) tarafında anlaşılmış!

-Memleketlerimizin bugünkü ahvali Kırım'da nasıl ve ne gibi askerleri husule getirdi?

-Kırım efkâr-ı umumiyesi Osmanlı matbuatını dikkatle takip ediyor, neşriyat vakıadan anlaşılan ahval-i maatteessüf Kırım efkâr-ı umumiye-yi İslamiyesinde pek derin ve acı bir tesir husule getirmiştir. Dünkülerin memleketin mukadderatından ziyade adi ve şahsi ahtirasata alet oldukları sabit olduğu takdirde bu hâl teline şayeste olduğu gibi bugünkülerin de vaziyet-i hazıranın bilhassa Türkler için haiz olduğu ehemmiyet-i tarihiyeyi nazar-ı dikkate alarak bu tehlike karşısında bütün fikir ve vicdanlar ile titremeleri icap ederken hukuk-u milliyenin tarz-ı müdafaasını teemmül edilmeleri, dünkü şeker meselesi yerine bugün un meselesini ikame eylemeleri Türkiye'nin mukadderatında alakadar olan anasırları çok müteessir etmektedir. [S.149, s.2]

3.93. Yüz Elli Birinci Sayı

Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz!..

Evet. İlk tımarhaneci biz imişiz!.. Bana inanmazsanız geçen gün intişar eden (Tıp Fakültesi) mecmuasında (Osmanlı Tababetine Ait Bir Vesika-ı Tarihiye) sernameli makaleyi okuyunuz.

Bu makaleye nazaran Alman olması lazım gelen emraz-ı akliye meşâhir-i mütehası sininden muallim (Frakt Öing), ilk tımarhanenin Türkler tarafından ihdas edildiğini ve deliler hakkındaki usul-i tedavinin Türklerden alınıp Avrupa'ya tamim olduğunu (1897)de neşrettiği (Serriyyat-ı Akliye) ismindeki eserinde yazmış imiş!

Vah!.. Vah!.. Ta Fatih zamanından beri Avrupa'ya (güllabilik) ediyormuşuzda haberimiz yok!... Kim bilir asırlardan sonra, bizden ne gibi asar-ı cinnet hüveyda oldu ki şimdi Avrupalılar bize güllabilik ediyorlar...

Meşhurdur: Hükümdârândan biri tımarhaneyi ziyaret etmiş... Gezip dururken bir mecnun-ı zincir-bendin karşısına dikilmiş, dilini çıkarmış. Zavallı deli, o hâl-i bi hodpesende şaşmış, gülmüş... Bakmış, bakmışta demiş ki:

-Benim bildiğim, deli bir türlü idi, meğer iki türlü imiş!..

Hükümdar, bu ya!.. Merak etmiş.. Sormuş:

-Biri nasıl, diğeri nasıl?

Deli bu!.. Sözüünü sakınır mı?.. Cevap vermiş...

-Biri benim gibi zincirli... Diğeri senin gibi zincirsiz...

Zamanı görmüyor musunuz?... Hâlbuki biz dilimizi çıkarmış değil, hatta her gün ekmekçi küreği kadar uzatmaktayız!..

Şimdi kim deli?.. Zaman mı?... Haşa: şüphesiz ki biz!... Olmasaydık zinciri kapalı üstümüze gelmezdi! Fakat arada sırada bir takım sıfat ve evsaf-ı makbule ile tebcil ettiğimiz insanlığa asla yakışmayan ne türlü tecellidir ki:

-Dünyada en akıllı adamı kimdir?

Diye sual eden zata meccaninden birinin:

-Kulağımı bana ver!.. Kimse işitmesin!... Birincisi ben, ikincisi sen! Dediğine mâ-sadak oluyoruz!

Siz, Şu müthiş irticaa bakın ki Fatih'in, Sultan Süleyman'ın yaptığı darüŐşifa- lar deli tedavi ediyor idi... Ahval-i hazıraya bakılınca da, fırkacılığın, gazeteciliğin deli yetiştirmekte olduğu tezahür ediyor.

Derler ki:

Bilmem nerede bir tımarhane yapılmış... Resm-i küŐadı günü muziplerden bi- ri dikkat etmiş... Müesseseye huzzâra kılavuzluk etmek üzere önceden tabibin girdi- ğini görünce:

-Eyvah!.... Bundan sonra girenlere kim bakacak!..

Demiş...

(Ettabibi yüdaviyyü-n-nas ve hüve marîz)

İŞte cümlemiz bu mevkideyiz!..

Biz küçük iken deli olmayanıda delirtir idik.. Hâlerinden biraz Şüphelendiğimiz herhangi bir yolcuyu ortaya alır, iki elimizi birbirine vurarak:

“Deli! Deli! Tepeli”

“Kulakları Küpeli”

Diye mahalle sınırına kadar teşyi ederdik. Adamcağız kızar, söver, kızar, geri dönüp üzerimize hücum eder, fakat kim tutulur?... En nihayet eğilip taş alır... Atma- ya başlar... Bir an-ı cinnet bizim için en neŐat-engiz bir dem olduğu için daha ziyade yüklenirdik... Hâlbuki o zaman bu kadar Şiire vakıf değil idik. Biz yine kendi hava- mızla yine ahenk-i mahsusumuz ile:

Deli! Deli! Tepeli

Kulakları Küpeli

Diye açıktan açığa bağırırdık!..

Meğer ne mesut zamanlar imiş!.. Ne zabıta var, ne sansür, ne polis müdürü, ne divan-ı harp..ne İttihat Cemiyeti, ne İtilaf Kompositosu ne selamet-i umumiye!.. Ne matbuat.. Ne Meclis-i Mebusan!.. Ne de âyan!

Kırk beş sene evvel Şehzadebaşı etrafında oturduk.. Benim bildiğim o zaman- larda civarda mukim kodaman paŐalardan biri arabasına binip de konağından çıktı mı, karşıdaki börekçi kapar, taş teknelerde sular çekilir, Küçük Kovacılar hamamının

külhanı söner.. (Vefa) Bozacısı'nın mayası bozular, Direklerarası çaycıları demi şaşırır, Beyazıt mürekkepçileri dudak karasına uğrar, Okçularbaşı gevşer, Divanyolu daralır, Babîâli karışır... Fakat düzen yine düzen oluyordu.

Deliye sormuşlar:

-Kimden korkarsın?...

-Akıllıdan!..

Demiş...

Delice bir söz ama yerinde!.. [S.151, s.1]

A.R

3.94. Yüz Elli İkinci Sayı

Ah!.. Efendim Dügâh?

Oğlum (Sırrı) yazı meraklısı olmuş. Bunlarda (Geceler Huzurunda) diye bir şeyler yazıp bana kahren okutturuyor. Şair (Kazım) Paşa merhum gençliğinde yazdığı asar-ı manzumesi ayvaza okuya okuya biçareyi verem etmiş, bu da beni çileden çıkartacak. Kim bilir ben de otuz dört senedir kariîn-ikirami ne kadar dertnak etmiş-tir!

Evet. Geceler Huzurunda! (Sırrı) sabahlara kadar horulhorul uyuduğu hâlde ben annemin (cimbakuka) dediği gibi ayaktayım. Bu geceyi de yine öyle geçirdim. Düşüncelerim arasında kendi kendine:

-Haydi bizimkiler okunmaz, acaba bunca erbab-ı fazl u irfan neden yazmıyorlar? Yoksa yazdıkları okunup dinlenmedi mi?

Bu mülâhaza üzerine hatırıma bir fıkra geldi:

Evâilde adamın biri (Yedikule) semtinde oturmuş, kızını evlendireceği tutmuş. Tedarikâta başlamış. Bu iş güç arasında ehîbbâsına da rica etmiş: Bir saz takımı. Peki! demişler. O zamanlar tramvay, araba yok. İçlerinden biri daltaban yürümüş. (Hayratiye) Köprüsü'nden bila-ücret geçmiş, (Meyyit) yokuşu budur diye tırmanmış, (Galata) Mevlevihanesi'nden girmiş. Neyzenbaşı efendiyi bulmuş. El öpmüş, hatır sormuş. Bir kahve, bir kahve daha. Arz etmiş:

-Bu çarşamba akşamı, üstadımızın (Yedikule)de Kale civarında Bakkal (İstavri)nin hizasında (Kanarya) boyalı haneyi teşriflerine muntazırız, demiş. Dedem de eyvallahı basmış.

Çarşamba mübayaa eder. Mesafe uzak. Sabahtan davranmak icap ediyor. Üstad, ney torbasını koltuğa alır. Yola düşer. Git bre git! Unkapanı sıra kahvelerinde dinlenir. (Sıra Oda)larda duvara dayanır. (Yenikapı)da çubuğu tazeler, (Samatya)da bir simit alır yer, elhasıl akşama doğru (Yedikule)ye varır.

-Bakkal İstavri!.. Bakkal İstavri!

Bulur. Hizayı gözetler. Kanarya boyalı haneyi görür. Zaten bekçi de asa be-dest, kapıyı kesmiş, giren, çıkan da çok. Dalarken mahaşerallah! Kim kime?... Nasıl- sa davete giden görür, koltuklar, bir köşeye sıkıştırır.

Düğün evi bu!.. Çakan çakana, okuyan okuyana!.. Bir iki dem, beyin biri üstadı çakar. Yaklaşır.

-Efendi hazretleri, mürüvvet buyurmayacak mısınız?

-Eyvallah!

Der. Torbayı çözer. Kendi kendisine bir (Ferah feza) taksim eder, eder ama dinleyen kim?.. keser.

Biraz sonra beyin biri daha yanaşır.

-Pek çok rica ederim!.. Bir taksim daha:

-Eyvallah!

Bir (Dilkeş hâverân) başlar.. Başlar ama yine dinleyen kim?

Üçüncüsü bekler beni bir zibidi. Karşıma dikilir.

-Bana bir (Şinanay) çal da sakalından öpeyim. Deyince Dede'de şafak atar.

-Bende yok!

Der.

-Yoksa ne geldin buraya?

Cevabını alır. Bittabi böyle namuslu zatlar seri-üt-teessürdür. Herifi önünden çekerler ama üstad evden kaçmayı kurar. Fakat nereye gitsin? Han yok, otel yok, bildik yok. Düşünür, taşınır.

-Herçi-bâd-âbâd!

Der. Torbayı yine koltuğa asar. Usulca evden çıkar. Sokak şimdiki gibi zifiri karanlık. Köpekler av'avede. İhtimaline saldırırlar da. Mütevekkilen-alâllah yürüyüp dururken bir dükkân kepenginin aralığından sızan ziya gözüne ilişir. Sezinler. Görür ki bir koltuk meyhane!... Tamam! Burada geceleme kâbil. Vurur. Kuzu kapısı açılır. Neyzenim eğilir. Önceden sikke, sonradan kendi girer... Bir oh! çeker. Peykeye kurulur.

-Bir şişe!

Der getirirler. Bir câ-yı eman bulduğu için teessürü zail olmaya başlar. Bakar ki dükkânda kendi gibi biri daha var, hâmûş ve müstağrak!

-Ehl-i dil bir zat olacak, belli!

“Ehl-i dil birbirini bilmemek insafa değil.”

Şuna, bir (dügâh) taksim edeyim. Der, eder. Filvaki hitamında o adamın ağzından ahı dört elif miktarı memdut:

-Ah!... Efendim dügâh!

Telehhüfi çıkar. Dede neşelenir. Yine kendi kendisine!

-Ben dedim mi?.. Ehl-i dil... Ehl-i dil.. Dur bir tane daha parlatayım da bir de (saba).

(Saba)da üfler, fakat yine:

-Ah!.. Efendim dügâh!

Birbirini korur makamlar olduğu için zühûl ettiğine hükmeder. Biraz sonra bir (Hicaz) gezinir. Yine

-Ah!.. Efendim dügâh!

İçinden:

-İşte bunda halt ettin.

Der ama bir kere de kendisine sormak ister. Kalkar, yanına gider. Der ki:

-Hu!... Sana bir düğâh taksim ettim, anladın. Haydi biraz yüklüsün, Saba'yı benzettin, Hicaz'a ne diyeceksin?.

Herif, başını kaldırır, dedeye bir bakar. Bir daha bakar. Cevaben:

-Sen düdüğünü çala dur!.. Burada (Düğâh) isminde miço var idi, gitti ben ona ah ediyorum!..

Dedem neyi dizine vurunca kırar. [S.152, s.1]

A.R

3.95. Yüz Elli Dördüncü Sayı

Vilson Fransa Mebusanı'ndaki Nutku

Paris 4- Pazartesi günü Meclis-i Mebusan'ın celse-i resmiyesi esnasında, Mister Vilson tarafından irat olunan nutkun bazı mühim aksamı bervech-i zîrdir:

Mister Vilson Fransa'nın tamamıyet melekıyesını ve aynı zamanda serbest-i muhâkime temin etmek için Cemıyet-i Akvam'ın lüzum ve ehemmiyetını ityânıten sonra demiştir ki: (Rennes) şehrını harap bir hâlde gördüm ve kendi kendime dedim ki: Darbe işte burada ettirılmıştır. Çünkü müdiran-ı âlem bu darbe içtinap etmek çaresını vakt ü zamanıyla derpiş etmemişlerdir.

Zımamdarın mumaıleyh hükümetler arasındaki münasebat-ı teemmül ve tahattur etmişler ise de münasebat-ı minel akvamı unutmuşlardır. Anlar insanların mukadderatı ve vatanlarının selameti meseleler ile işgal ve milel ve akvamı tehlikeden masun bir hâlde mesut ve bahtiyar görmek esbap ve desâiline tevsiil etmek lazım gelirken birtakım manevralar ve beynelmilel suret tavsiye ile meşgul olmuştur. Rical-i âlem şimdi anladılar ki bu maksada ve vusul için iyi çare bugün zuhura gelen aynı vakıanın daima tekrar etmesini gayrı kabul içtinap kılmaktan ibarettir. Bunda şekk ve şüphe edilmemelidir. Ancak her ne zaman Fransa yahut diğeri bir her millet duçar tehdit olursa bütün kâinat onun haritını müdafaa için kalkınacaktır. Zannımca işte bunun içindir ki Fransa'da Cemıyet-i Akvam etrafında fevkalade hararetli asar-ı şevk ü şadı tesadüf ediyorum. Fransa nüfuz nazarıyla, Cemıyet-i Akvam'ı yalnız kendi için değil, belki nevi beni neşir için bir lüzum mübrem olarak telakki etmektedir.

Fransa biliyor ki Cemiyet-i Akvam tesisi için ihtiyar olunabilecek fedakârlıklar böyle bir cemiyet mevcut olmadığı zaman ihtiyarı lazım gelen fedakârlıklar ile asla kabul kıyas olunamaz.”

Reis Vilson nutkuna şu müesser sözler ile hitam vermiştir: “Âlem, azim bir suikastın iflas ettiğini gördü. Şimdi Fransız milleti arazisi taht zamanında olduğu cihetle refah ve saadetin dahi taht teminde bulunduğu emin ve mutmain olabilir. Her yerde insanlar yalnız Fransa’nın selamet ve saadetini yemeni etmekle kalmayıp malik oldukları bütün kuvvet ve servetler ile kendi tamamıyet ve emniyetini tekeffül bulunuyorlar. Fransa Hariciye Nezareti’nde her gün akd-i içtimai istediğimiz şu sıralarda kendi kendime düşünüyorum ki eğer düşmanın her akvamına esma-yı merama muvaffak olabilirsek General Perşing ile beraber: “İşte biz sizin düşünceleriniz, sizin müdafaanız, sizin müesseseleriniz, buradayız ve sizin için hakikaten yaşanacak bir âlem, bütün milletlerin Fransa, Amerika, İngiltere ve İtalya’nın bu nice fedakârlıklar pahasına elde ettikleri harita-ı mazhariyetlerini temin edecek bir âlem meydana getireceğiz, diyebileceğiz.” [S.154, s.2]

3.96. Yüz Elli Altıncı Sayı

Koçu

Babıâli Caddesi ricalinden biri daha göçtü: Meşhur (Sucu Kasti).

Benim kendisiyle otuz dört senelik muarefe-i dostanem vardır. Bu müddet zarfında Babıâli Caddesi her ne türlü âfât ve inkılâbata düçâr olmuş ise, diye bilirim ki, müteveffanın çeşm-i dikkatinden kaçamamıştır. Hatta bütün ledüniyatı ile.

Keza yine bu müddet zarfında ben de caddenin yegane gûşe-i ârâmı olan bu dükkânın peykelerinden mevkian yukarı yükselememiştir..

Aramızda hemen daima bir itilaf ile daimi bir ihtilâf var idi. Fakat ne bu itilaf dostluğumuzu umulmayacak dereceye yükseltir, ne de hâliyle duran o ihtilaf bu dostluğu hâlel-pezir ederdi. Jurnal edilmiş bir kitabı, mazhar-ı takdirâli olsun temennasıyla takdim edildiğine zâhip olarak hakan-ı esbak bana rütbe-i evveli sınıf-ı sanisi tevcihe ettiği gün (Koçu) dedi ki:

-Bavulunu hazırla!

-Nereye?

-Orasını zaptiye nazırı bilir,

Keza [Menakıb-ı İslam] nam kitabımın mabeyincilerden biri tarafından arz edilmesi üzerine ikinci rütbeden Mecidi nişanının verildiği o yağmurlu günde de:

-Sanada nişan koydu, ayağı tetik al! Demişti. Filhakika ertesi gün dükkâna geldiğimde teessüf-nümâ bir çehre ile dedi ki:

-Dün senden sonra buraya iki hafta geldi. Seni tahkik ettiler. Akşamları nerede oturduğu gündüzleri nerelerde bulunduğu, kimlerle gezdiğini sordular.

-Sen ne dedin?

-Dedim ki: Ben dükkândan ne gündüz ne de gece ayrılıyorum. Onun için bilemem. Fakat ekseriya sabahları buraya gelir, bir kahve veyahut bir limonata içer. Bunun üzerine dediler ki: Neler söyler?.. Dedim ki: Benim gibi bir sucu parçasına ne söylenmek caiz ise onları söyler. Mesela cıgarakilerde karnımı doyurdum, kitapçı... dan para aldım, bana bir mecidiye ödünç verir misin, bugünkü kahvem dursun gibi sözler söyler. Yine dediler ki: Üzerinde kâğıt, kitap, gazete taşır mı? Dedim ki: Buraya geldiğinde yandaki sarraftan gazeteleri isteriz, okur, cebinde kitap mı, kâğıt mı var bilmem. Fakat bazen elinde görürüm.

-Sonra?

-Sonrası bu: Sen birkaç gün buralara uğrama. Kendini göz önünden kaybet.

-Peki ama ne kazanır, ne yeriz?

Gözümün önünden asla gitmez. Etrafına bir bakındı, dükkândan çıktı, yine bakındı. Sarrafa giderek bana döndü geldi.

-Alsana İngiliz!... Bir üç dört gün geçin... Ondan sonrası için Allah Kerim!

Zemberek üstünde imişim gibi fırladım. Kendisine teşekkür ettim. Gülerek:

-Ha şöyle! Biraz atik ol!.. Onlar buraya gelecektir, ben aldığım haberleri sana söylerim, fakat ne zaman gelersen sabah erken gel!

Bittabi doğruca eve gittim... Köyde birkaç gün deniz kenarında, bil-kadde vakit geçirdim. Galiba dördüncü günü idi, ilk trenle indim. Koçu nargilesini kurmuş, kahvesini pişirmiş, keyif çatıyordu. Beni görünce gülümsedi:

-Hayrola Koçu!

-Borcun çoğalıyor.

-Ne gibi?

-Herifler hem seni soruyorlar hem de su içip parasını vermiyorlar. Bende tebeşir ile şuraya yazıyorum.

-Beş on sudan ne olur, veririz.

-O kadarla kalsa iyi!.. Yarın limonataya başlayacaklar.

-Neden bildin?

-Öyledir! Dahası var: Kıpkırmızı bıyıklısı dün bir altın saat getirdi. Beş meci-diye rehine etmek istiyordu. Ben böyle muamele yapamam. Şimdi dükkân sahibine bile üç gün sonraya dedim. Diyerek savdım... Ey sen ne yaptın?

-Köyde oturdum.

-Dur!.. (Yine sarrafa gitti, geldi) iki yarım İngiliz tevakki ederek:

-Birkaç günde (Galata) tarafında gez!..

-Neden?

-Sıkı aranıyorlar. Bir kere köye dadanırlar mı rahat edemezsin. Bugün geldiler mi, Kadıköyü'ne geçiyorum, dedi gitti, diyeceğim!..

İşte tam bir buçuk ay hafiyeler bir tarafta, ben bir tarafta İstanbul ve civarını gezdik idi. Harekâtı (Koçu) tanzim ediyordu.

Aramızdaki ihtilaf doğrudan doğruya müşteri muamelesi idi. İstemediği biri içeriye girip de kahve ısmarladı mı ya kahvenin olmadığından veyahut derhâl büyük şişelerden birine sarılarak limonata yapacağından bahisle pişirmezdi. Her gün değil ise de iki günden bir camekân önünde ufak bir arbede çıkmak mutad idi. Evvelki titizliği, bilahare tersliğe münkalip olmuştu.

Derdim ki:

-Koçu!... Gittikçe mutaassıp oluyorsun, fakat papaz seni giyindirirken baklayı ağzından çıkaracaksın!

Oda bana cevaben:

-Sende imam lif sürmeye başladığı zaman!..

Bilmem ki badel-vefat giydirildiği esnada baklayı ağzından çıkardı mı? Çı-karmadı mı? [S.156, s.1]

A.R

3.97. Yüz Yetmiş Altıncı Sayı

Düttürü Leyla!

Gecenin dördünden sonra komşumun horozu ötmeye başladı. Belki beş aydan beri onun nağme-i seher-hîzi ile uyanırım. Beni böyle bi-vakit uyandırdığına kızmaz değil idim. Hatta hiddet bile basardı. Fakat bir lahza sonra tadil-i mizaç ederdim. Sebebi: hayvancağızın kemal-i savlet ile attığı nara doğrudan doğruya:

Düttürü Leyla

Ya pek benziyordu. Yalnız bir hece eksik idi. Sonraki (la). O, bağırp da (la) nakıs kaldı mı, bende bil-mecburiye (la) der idim. Şu hâlde ona iştirak etmek ile tes-kin-i hiddet eyledim. Dikkat buyrulursa bunun âdeti zevk ve neşeye yaklaşan bir ihtisas olduğu münfehim olur.

Bir de dün sabah (la)yı hüve hüvesine çıkarmasın mı? Bütün mahalleyi mü-kerrer:

Düttürü Leyla

İstila etti. Ben münferit, yalnız kaldım. Öyle mahzun oldum. Öyle mahzun oldum ki tarif edemem. Çünkü ales-sabah bir (la) bile demekten mahrumum.

Hayatın ne garip cilveleri var!.. Bir hayvan bile insanın ağzına kilit vuruyor...

Bu mülâhaza ile düşündüm... Düşündüm... Kendi kendime karar verdim: O, düttürü diye başladı mı ben de başlayayım!. Öyle ya, her zaman sondan başlanmaz. İbtida asıldır. Bundan böyle beraberiz dedim. O:

Düttürü Leyla

Demek için gık dedi mi, bende gık!... Evet!

Hatta bir daha:

Düttürü Leyla!

Hatta bir daha:

Düttürü Leyla

Hele ötsün!.. Yine bir daha!. Yine bir daha!

Bence fikrî, hissî, içtimaî, sınıai, bilmem ne.. Ne varsa olsun vahdet, büyük bir sermaye-i hazdır vesselam.. Ve böyle bir kuvvetin önünde mukavemet kabil değildir... Maazaha şayan-ı teessüf gördüğüm şu ki şu zamanda, şu yaşımda kimlerle tevhid-i hiss ü hayal etmeye mecbur kaldım!... Aman Yarabbi!... [S.176, s.1]

A.R

SONUÇ

Yeni Gün gazetesi 2 Eylül 1918 tarihinde yayın hayatına başlar. İlk resmî gazetemiz Takvim-i Vakayiye'nin yayımlanmasından seksen yedi yıl sonra ortaya çıkar. Yunus Nadi'nin yayın hayatımıza kazandırmış olduğu *Yeni Gün* gazetesi on dokuzuncu yüzyılın önemli süreli yayınlarından. Millî mücadele basını içinde önemli bir yer edinir. Kurtuluş Savaşı yılları Türk basın tarihinin önemli dönemlerinden biridir. Hakan Aydın'ın makalesinde 1919-1923 yılları arasında toplam 306 civarında gazete ve derginin bulunduğu belirtilir. Basın-yayın organlarının bu zorlu süreçte devamlılığını sağlaması oldukça güç bir durumdur. Ancak *Yeni Gün* gazetesi, Mustafa Kemal'in desteğini alarak devamlılığını sürdürme konusunda oldukça başarılıdır.

Gazete siyasi, ilmî, edebi içeriğiyle döneminin gelişmelerine ışık tutar. Edebi türler kurmaca ve kurmaca dışı olarak ikiye ayrılır. Kurmaca metinler fıkra ve şiir olmak üzere iki edebî türdür. Ahmet Rasim'in (A.R.) Eşkâl-i Zaman başlığı altında yazmış olduğu altmış sekiz fıkra vardır. Sansürün had safhada olduğu bu dönemde kurmaca metinlerle hükümete yönelik eleştiriler ve dönemin problemleri yansıtılır. Mizahi ve ironik bir üslupla yazılmış metinler sade bir dille yazılmıştır. Sosyal hayatı, halkın içinde bulunduğu fakirliği, toplumun aksaklıklarını, aile ilişkilerini yansıtan fıkralar yer alır. Nesir olmasına rağmen yazıların içine serpiştirilen beyitler de görülür. Beyitler metnin girişinde alıntı şeklinde veya yazı içinde verilir. Bu durum üsluba renk katar, canlılık getirir. Özel isimlerin çoğu okunuşu gibi yazılır. Ayrıca özel isimlere gelen ekler tırnak işaretiyle ayrılmaz. Çünkü özel isimler parantez içinde veya iki tırnak içinde verilir. Üç nokta bazı yerlerde dört, beş veya altı nokta olarak yerini alır. Sansürün ve baskıcı rejimin hâkim olduğu dönemde sansürlenmiş metinler bulunur. Nesrin hâkim olduğu gazetede incelenen sayılar arasında iki tane şiir bulunur. Nazım, nesire göre daha azdır. Doksan yedi ve yüz beşinci sayılarda boyun eğme ve övgü konuları işlenir. A.R imzasıyla yer alır. *Yeni Gün*'e edebi açıdan bir değer kazandırır.

Kurmaca dışı metinler mektup, nutuk, deneme ve mülakat olarak sıralanabilir. Kurmaca dışı metinler daha çok siyasi içeriklidir. Toplam dokuz adet mektup bulunur. Mektuplar genellikle muharrirlerin gazeteye göndermiş olduğu metinlerdir. Sofya, Bulgaristan ve İzmit'teki muharrirler, gazeteye haber aktarımını mektup yoluyla yaparlar. Devlet adamlarının yazmış olduğu mektuplarda siyaset, din, ekonomi ve iae

ile ilgili bilgiler yer alır. Mektuplar içinde bir şehit annesinin mektubu diğerlerinden farklı bir üslupla yazılmıştır. Böylelikle tür içinde üslup çeşitliliği ortaya çıkmıştır. Mektupların dili sade ve akıcı bir şekilde bulunur.

Gazetede muharrirlerin devlet ve heyet temsilcileriyle yaptığı mülakatlar yer alır. Edebi yazıların büyük çoğunluğunu mülakatlar oluşturur. Yirmi dört adet metin bulunur. Bu metinler klasik mülakatlardan ayrılır. Soru cevap şeklinden farklı bir şekilde aktarılır. Öncelikle metnin içeriğiyle ilgili anahtar kelimelerin verilmesi klasikten ayrılan ilk özelliktir. Daha sonra yapılan mülakatın kısa bir özeti verilir. Ardından soru-cevap bölümüne geçilir. *Yeni Gün* gazetesi okuyucularını sıkmadan dönemi hakkındaki bilgileri mülakat ile verir.

Devlet adamlarına ve heyet temsilcilerine ait on yedi adet nutuk bulunur. İçlerinden üç tanesi hariç on dördü yabancı devlet adamlarının hitabıdır. Gazetenin bu nutuklara yer vermesi sadece ulusal değil uluslararası olan bitenle de ilgilendiğini gösterir. Dil ve üslup bakımından sade, açık ve anlaşılırdır. Genelde sulh konusu üzerinde durulur. Dönemindeki savaşın yerini sulha bırakması yönünde yüreklendirici konuşmalar bulunur.

Edebiyatla ilgili iki adet deneme bulunur. Deneme sayısının az olması dikkat çekicidir. Denemeler Cenap Şahabettin tarafından kaleme alınır. Tiyatro hakkındaki düşüncelerinden ve Muhiddin Mekki'nin eserlerinin içeriğinden bahseder. Abdülhak Hamit Tarhan üzerinden tiyatro hakkındaki görüşlerini dile getirir. Oynamak için değil okunması için yazdığı tiyatrolarını eleştirir. Tiyatronun sergilenmek için yazıldığını savunur. İkinci denemede Muhiddin Mekki'nin "Anize" isimli eserine yer verir. "Yeşil Yaprak" ve "Mevlid-i Nebevi"den kısa bir şekilde bahseder. Anize'yi teknik bakımdan yetersiz bulduğunu ve tiyatronun kendine göre kurallarının olduğunu ifade eder.

Görsel malzeme yazıların tamamlayıcı figürü olarak karşımıza çıkar. Temsili resimler haberlerin veya metinlerin daha açıklayıcı olmasını sağlar. Mülakat ve nutuklarda mutlaka kişilerin portrelerine yer verilir. Gazetede oluşturulan bölümlerin başlıkları belirgin bir şekilde verilir. Bazı sayılarda bölümlerin yerleri değişse de genel olarak sayfa numaraları değişmez. İncelenen 1-180. sayıları içerisinde gazete nüshaları genellikle iki sayfadır. Kimi sayılar dört sayfaya çıkar. Edebi metin anlamında yoğunluk gözetilmez.

Yeni Gün gazetesi kendini milli hareketin hizmetçisi olarak tanımlar. Millî mücadele döneminde iâşe ile ilgili, siyasi, sosyal, ekonomik ve edebi alanda bilgi sahibi olmamız sağlanmıştır. Okuyucularını bilgilendirmek amaçlı yazılar yazılarak açıklayıcı ve öğretici olma özelliğini her sayıda yansıtmıştır. Süreklilik bakımından oldukça başarılıdır. *Yeni Gün* gazetesi, hâlâ basılmaya devam eden Cumhuriyet gazetesinin tohumudur denebilir. Türk edebiyatına önemli katkılarından biri de Cumhuriyet gazetesinin önderliğinde yapılan Yunus Nadi Ödülleri'dir. Bu şekilde 1946 yılından beri kültür ve sanata katkıda bulunulur. Şimdiye kadar yapılan çalışmalar, *Yeni Gün* gazetesindeki edebi yazılar hakkında detaylı bilgi vermemektedir. Bu nedenle çalışmalarda eksik kaldığımızı düşündüğümüz edebi metinleri inceleme gereği duyduk. 1-180 arası edebi metinlerin daha sonraki sayılara göre az olma sebebini yayımlandığı döneme bağlamaktayız. Edebi yazılara ağırlık verilememesi sebepleri şu şekilde sıralanabilir: Gazetenin kurucusu Yunus Nadi'nin sürekli takip edilmesi, savaş döneminde bulunması ve matbaaya mühür vurmak için hazırda bekleyenlerin bulunması, kısa süreli de olsa gazetenin açılıp kapanması, basın-yayın hakkında çıkan kanunlar ve sansür uygulanması başlıca sebeplerdendir. Süreli yayınların eski harflerden yeni harflere aktarılması yayımlandığı dönemi daha iyi anlamamıza olanak sağlar. Ayrıca Osmanlıca Türkçesi'ni geliştirmek isteyen kişilerin tercih edebileceği bir çalışma alanıdır. Türk edebiyatının gelişmesinde çeviri çalışmalarının katkısı büyüktür.

KAYNAKÇA

- Aydın H (2010) *Sakarya Savaşı'nda Anadolu'da Yeni Gün* (Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi 6 (2), 218-229.
- Böke P (1994) “*Yeni Gün*”den “*Cumhuriyet*”e *Yunus Nadi*. Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Çıkın C (2007) *Yeni Gün Gazetesi (1918-1923)*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Girgin A (2001) *Türkiye’de Yerel Basın* (Der Yayınları, İstanbul).
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı (İBB Atatürk Kitaplığı), *Yeni Gün*, Demirbaş: NS2406, Yer Numarası: 2 Eylül 1334/ 1918, İmtiyaz Sahibi: Yunus Nadi, S. 1-180, Basıldığı Yıllar: 1918-1923.
- Kanar M (2009) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Say Yayınları, İstanbul).
- Kocabaşoğlu U (1981) “*Millî Mücadelenin Sözcülerinden: Anadolu’da Yeni Gün*” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 36 (1), 179-202.
- Koloğlu O (1994) *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın* (İletişim Yayınları, İstanbul).
- Koloğlu O (2010) *Osmanlı Dönemi Basının İçeriği* (İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul).
- Millî Eğitim Bakanlığı (2011) *Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi* (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara).
- Naldemir L (2019) *Yeni Gün (İstanbul Dönemi)’de Yayımlanan Ahmet Rasim’e Ait Yazıların Çeviri Yazıya Aktarımı ve İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Parlatır İ (2012) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (Yargı Yayınevi, Ankara).
- Tokmakçioğlu E (2011) *Türk Basın Tarihi* (İsim Yayınları, Ankara).
- Topuz H (1996) *100 Soruda Türk Basın Tarihi* (Gerçek Yayınevi, İstanbul).

www.kamusiturki.com

www.tdk.gov.tr

www.osmanliturkce.com

www.nasilyazilir.net

www.luggat.com

osmanlica.ihya.org

EKLER

Ek 1. Yeni Gün Gazetesinin Birinci Sayısı

Ek 4. Yeni Gün Gazetesinin Yüzüncü Sayısındaki Sansürlü Eşkâl-i Zaman

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı-Soyadı : Büşra Gül
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi : Kocasinan/ 27.05.1994
Tel : 05059931038
E-posta : busraylmz2705@gmail.com
Yazışma Adresi :

Eğitim

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
İlköğretim	Necip Fazıl Kısakürek İlköğretim Okulu	2008
Ortaöğretim	Behice Yazgan Kız Lisesi	2012
Lisans	Erciyes Üniversitesi	2017
Tezli Yüksek Lisans	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı	2020